శ్రీ కృష్ణాయ పరబ్రహ్మణే నమః

అఖిల కలికల్మషాపహంబగు

శ్రీమద్భాగవతము

దశమస్కంధము

ఆంధ్రవచనము

ఏడవభాగము (2025 - 2364)

—❀—

శ్రీ దేవరాజసుధీమణి ప్రణీతము

ఆనందముద్రణాలయమున ముద్రితము
ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అన్డ్ కంపెనివారిచేఁ
బ్రకటితము.

1935

—

విషయసూచిక.

జరాసంధుఁడు మథురపై దండెత్తుట 2025

కాలయవనుఁడు దండెత్తివచ్చుట; ముచుకుందుని కథ ... 2042

జరాసంధుఁడు పదునెనిమిదవసారి మథురపై దండెత్తుట, రామకృష్ణుల పలాయనము, ప్రవర్షణగిరిని దహించుట ... 2055

రుక్మిణీ వివాహము 2058

రుక్మిణీ కల్యాణము (అనుబంధము) 2063

రుక్మిణీ కల్యాణము (అనుబంధము) 2071

ప్రద్యుమ్నజననము, శంబరవధము మొదలయినవి ... 2081

నారదుఁడు ప్రద్యుమ్నవృత్తాంతమును దెలుపఁగా రుక్మిణీదేవి మొదలగువా రానందము నొందుట 2083

స్యమంతకోపాఖ్యానము; సత్రాజిత్తునకు స్యమంతకము దొరకిన విధమును, దానిప్రభావము మొదలగు వృత్తాంతమును ... 2087

జాంబవంతునకు స్యమంతకమణి దొరకుట; మణికొఱకుఁ బురజనులతోఁ గృష్ణుఁడు వనమునకుఁ బోవుట ... 2089

భగవంతుఁడు స్యమంతకముకొఱకు జాంబవంతునితో యుద్ధము సేయుట 2090

జాంబవంతుఁడు కృష్ణుని స్తుతించుట. కృష్ణుఁడు మణితోడ జాంబవతిని బడయుట 2091

సత్రాజిత్తునకు మణిని మరలనిచ్చుట, సత్యభామ వివాహము ... 2093

సత్రాజిత్తును జంపి స్యమంతకమును నపహరించిన శతధన్వునిఁ గృష్ణుండు వధించుట 2094

అక్రూరుఁడు మణిని మరలఁ గృష్ణునకిచ్చుట... ... 2098

...ుఁడు కాళిందిని బెండ్లాడుట ... 2100

మిత్రవిందావివాహము ; సత్యా (నాగ్నజిత్తి) వివాహము ... 2105

నరకాసురవధారంభము 2109

భూదేవి శ్రీకృష్ణునిస్తుతించుట 2113

శ్రీకృష్ణుఁడు నరకాసురుని యంతఃపురమందున్న రాజకన్యకాదుల నెల్ల గొనిపోవుట 2115

శ్రీకృష్ణుండు పారిజాతమును గొనివచ్చుట 2116

నరకాంతఃపురమునుండి తెచ్చిన రాజకన్యలను కృష్ణుఁడు పెండ్లి యాడుట 2117

శ్రీ రుక్మిణీ కృష్ణులకుఁ బరస్పరము [illegible]రసవిరసోక్తులు ... 2118

భగవంతుఁడు పదియాఱువేల స్త్రీలను సమ్మోహింపఁ జేయుటను వర్ణించుట 2134

కృష్ణునికి అష్టభార్యలందుఁబుట్టిన పుత్రుల సంఖ్యయును నామములును 2135

ప్రద్యుమ్న కృతవర్మానిరుద్ధులకును రుక్మవతీ చారుమతి రోచనలకును వివాహము 2137

అనిరుద్ధుని వివాహమందుఁ బలరాముఁడు రుక్మిని వధించుట ... 2138

ఉషాపరిణయము 2140

బాణాసుర యుద్ధకథారంభము 2145

నృగోపాఖ్యానము 2154

బలరాముఁడు మరల వ్రేపల్లెకుఁ బోవుట 2160

శ్రీ కృష్ణుఁడు పౌండ్రకునిఁ గాశీరాజును వధించుట ... 2166

బలరాముఁడు ద్వివిదుఁడను వానరుని సంహరించుట ... 2171

బలరాముఁడు నాఁగటిచే హస్తినాపురమునెత్తి గంగలోఁ ద్రోయం బూనుట 2174

శ్రీ కృష్ణునికడకు నారదుఁడు వచ్చుట 2181

ప్రభూ ! సాత్వతులగు యదువులకు వ్యసనము సంభవించి యున్నది. చూడుము. ఇదిగో నీ రథము. నీకుఁ బ్రియములగు నాయుధములును నివిగోఁ జూడుము. ఈ రథము నధిరోహించి యీ శత్రుబలము నుఱుమాడుము. ఈ వ్యసనమునుండి నీవారి నుద్ధరింపుము. ఈ ప్రతిపక్షులను నిరసించుటకే మన యిరువుర మిందుఁ బుట్టుట; మఱియు సాధుజనులకు సుఖముగలిగించుట

సంధుఁడు పెక్కు సైన్యములతోడఁగూడి మథురను నంపలివనములను నుద్యానములను నరికట్టిముట్టడించెను. కళింగుఁడును, చేకితానుఁడును, దంతవక్త్రుఁడును, విదూరథుఁడును, ఉల్లుకుఁడును, వేణుధారియు, నాల్వుఁడును దుర్మతి యగు శిశుపాలుఁడును జరాసంధుని యాజ్ఞచే మథుర తూర్పు ద్వారమును జేరి ముట్టడించిరి. అవంతిదేశపురాజులగు విందానువిందులును, నాటుఁడును, పరదుఁడును, ఏకలవ్యుఁడును, బాహ్లికుఁడును (బంచనదాధిపుఁడును) మహాబలుండగు పౌండ్రకుఁడును, దక్షిణద్వారమును ముట్టడించిరి. యుధామన్యుఁడును, బృహత్క్షత్రుఁడును, సాల్వుఁడును, భూరిశ్రవుఁడును, ఉత్తమౌజుఁడును, రుక్మియు, ద్రుముఁడును, సుదక్షిణుఁడును, జరాసంధుని పంపున మథురపడమటిద్వారమును ముట్టడించిరి. ద్రుపదుఁడును ...ుఁడును, త్రిగర్తుఁడును, జయద్రథుఁడును, శకునియు, సోమ...ు, కుణిందుఁడును నంద...ను మదబలసమన్వితులై జరాసంధుని ...యుత్తరద్వారము నరికట్టిరి. వారలెల్ల పొంగిపొరలివచ్చిన సముద్ర...బోలెఁ బురము నాలుగు ద్వారములను నిరోధించి, సింహనాద...ముచు శంఖములను బెక్కింటిని బూరించిరి. మఱియు వారు పెద...చుఁ గయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్వుచు వేల కొలఁదిని భేరులు ...అట్లు కరడు లాండొంటి బిట్టుతాఁకులచే దట్టముగాఁ ...ట్టువలతోడి సముద్రపు మహాఘోషములంబోలె వీరులగు

కను గదా యిది! ఇరువదిమూఁ డక్షౌహిణుల పేర నున్నయీ భూభారమును బోకార్పుము' అనెను. ఇట్లా యాదవు లిరువురును నాలోచించి కవచములు దాల్చి రథము లారోహించి తమతమ యాయుధములను గయికొని సైన్యమును మాత్ర మల్పముగా వెంటఁగొని పురమునుండి వెలువడిరి. హరి, యంత దారుకుఁడు రథము దోలుచుండఁగాఁ బురమునుండి వెడలి శంఖమును బూరించెను. అందులకు శత్రుసైన్యములు మనంబుల దిగులొంది వడఁకనొంగెను. కృష్ణుఁడు తన మందిరమునుండి వెలువడి వృష్ణుల నందఱను బిలిచి నాలుగు ద్వారములను గాచుటకు వేవేగపోవ నాజ్ఞాపించెను. ఎట్లన — వసుదేవుని, నిశఠుని, కృతవర్మను, నుద్ధవుని,

---

నా రాజులు: క్రొవ్వి కేరలి గావించి నట్టహాసాదుల కలకలమును గృష్ణ విని, సృగాలంపుఁ గూఁతను విన్న మృగరాజువలె మనసున నించుక జలింపక యుద్ధశుఁడై యుండెను. ఆ కాలమందే యాకాశము సూర్యునివలెఁ బొడకట్టుచు రెండు రథములపుడే సారథి పరిచ్ఛము గూడి యటవచ్చెను. మఱియు వేయంచులుగలిగి భయంకరమును రంబునగు చక్రము సుదర్శనమును, మిక్కిలియుఁ బెద్దదియు మేలఁ నగు నినుపగద కౌమోదకి యనునదియు, మూఁడువంకలుగలిగి పె డిన శార్ఙ్గమనెడి మేటివిల్లును, వాఁడి వాదరయు మొనయుఁగలి మను నేరుగల ఖడ్గమును, బాణములచేత నొప్పుచు రమణీయము యునై యక్షయసాయకంబులగు నమ్ముల పొదులును, శైబ్యము మేఘపుష్పము, వలాహకము ననెడి యశ్వములును, మిక్కిలి యగు బలభద్రుని హలమును ముసలమును ననెడి యీ య నాకాశమునుండి వచ్చెను. దానిని జూచి కృష్ణుఁడు బలరా

గృష్ణుఁడు తూర్పుద్వారమున వెడలఁబంపెను. ఉగ్రసేనుని, సుదాముని, బృథుని, విపృథుని దక్షిణద్వారమున వెలువడఁబంచెను. దుర్మదులగు సాత్యకిని, గదుని ప్రసేనుని, నక్రూరునిఁ, బడమటి ద్వారమున వెలువడఁబంచెను. మహాతేజుండగు జగదీశ్వరుఁడు కృష్ణుఁడో బలరామసహాయుండై దారుకుఁడు రథముతోలుచుండ నభీష్టములయిన నిజాయుధముల నెల్లఁ గయికొని యుత్తరద్వారమున వినిర్గమించి మహా జలపటిష్ఠంబును దైత్యదానవభయంకరంబునగు శంఖమును బూరించిన వాఁడయ్యె అంత మాధవుఁడు నిజరథాగ్రమునం దాసీనుఁడయి యున్న దారుకునిఁ జూచి 'ధర్మజ్ఞా! శిశుపాలుఁడును జరాసంధుఁడు నున్నవలనికి రథమును దోలుము. యుద్ధమున మత్తిలి కేరుచున్న రాజుల నందఱను నా బాణములచేఁ నాయుద్ధ కౌశలమును జూపి తృప్తిఁ బొందించెదను జుమీ!' యనెను. అట్లతఁడు చెప్పఁగా దారుకుఁడు హయములను వేగమ యాదిక్కునకుఁ దోలెను. పరవీరులను జక్కాడు నా కృష్ణుఁడు బిట్టుగా సింహనాదము చేసెను. రాముఁడును శంఖమును బూరించి సింహనాదము చేసెను. అందులకు శత్రుసైన్యముల మనంబులందు భయకంపము పుట్టెను. తూర్పుద్వారమందు సేనమంద్రు యదువులకు నలువురు రాజులతోఁ బెనుయుద్ధము గలిగెను. అది మిక్కిలి యద్భుతముగా నుండెను. దక్షిణద్వారమందును గోవిందుని పరాక్రమము నూఁది మనంబులు దిటపఱుచుకొని యదువులు శత్రురాజసైన్యముతో దెప్పరముగాఁ బోరాడిరి. పడమటిద్వారమందును దిట్టవిలుకాండ్రగు యదువులకును

రాజసైన్యములకును గగుర్పుట్టించునట్టి యుద్ధము జరిగెను. ఇంద్రపరాక్రము లయిన యా రాజు లాయుదువులను నుఱు మాడుచున్నను, వారు రెండులోకములను జయింప నభిలాషించు రుచు నించుకయినను జలించినవారుగారు. అపుడు యాదవ శార్దూలుఁడును త్రైలోక్యవల్లభుండు నగు కృష్ణుఁడు మహా భయంకరులయిన శిశుపాల జరాసంధులున్న వలనికి వచ్చెను. ఆ రామకృష్ణుల నిరువురను నా జరాసంధుఁడు చూచి కృష్ణు నితో 'ఓరీ కృష్ణా! పురుషాధమా! దాఁచుకొన్న పిఱికివిరా! నీతోడ యుద్ధము సేయను, మందా! నీవు బంధువును మేన మామను జంపినవాఁడవుగదరా! మఱి బాలకునితోడంబోరె నీతోడఁ బోరాడుటకు నాకు లజ్జ పుట్టుచున్నది. కనుక నీతోఁ బోరుటకు నిచ్ఛగింపనైన నిచ్ఛగింపనుజుమీ. రామా! నీకు యుద్ధమందక్కఱగలదేని పోరాడుము. పోరునప్పుడు దిటగలిగి యుండుము. పరుగెత్తరాదు. అప్పుడు నా బాణములచే వ్రీలిన దేహమును దిగవిడిచి స్వర్గమునకేనిపొమ్ము; లేదా నన్నేని చంపుమురా!' అనెను. అందులకుఁ గృష్ణుఁడు 'శూరులగువారు వట్టి బింకము లాడరుచుమీ! పౌరుషమునే ప్రకటింతురు. 'రాజా! నీవు శూరుండవు గావు. మఱి చావఁ దవురుచున్న వాఁడవు కాన, నీ మాటలుమాకుఁ బాటిగావు' అనెను. జరా సంధుఁడును జుట్టు సేనలతోను వాహనధ్వజరథసారథులతో డను గూడి యా రామకృష్ణుల నెదుర్కొని బలవంతమయిన తన మహాసైన్యసమూహముచే వారిని, వాయువు మబ్బుచే తను, ధూళిచేతను, సూర్యాగ్నులను గ్రమ్మునట్లు, చుట్టు గ్రమ్మెను. అపుడు మధురాపురమున స్త్రీ లందలియట్టళ్లను,

హర్మ్యములను, గోపురములను నెక్కి యుద్ధమును జూచు చుండిరి. వారపుడు గరుడధ్వజ తాలధ్వజములచేతఁ జిహ్నితములయిన కృష్ణరాముల రథములను రెంటిని గానక శోకము పయిఁకొనగా నెంతయు మనస్సు కుదురుతప్పి దురపిల్లుచుండిరి. హరియు శత్రుసైన్యము లనెడి మేఘములు మాటిమాటికి బాణవర్షములను గడువేంద్రముగాఁ గురియించి తన సైన్యమును బీడించుటనుజూచి, సురాసురులచేత నర్చితంబయిన తన మేటిశరాసనమును శార్ఙ్గమును మొరయించెను. అంత నమ్ములపొదినుండి బాణములనుగొని యా ధనువునఁ దొడిగి యాకర్ణాంతముగాఁ దిగిచి వాఁడి బాణపరంపరలను నిగిడించుచు, రథములను, గజములను నశ్వములను, పదాతులను, దునుమాడుచుఁ, గొఱవిగుండ్రముగాఁ ద్రిప్పినట్లు, ధనువు బాణముల వెడలఁ గ్రక్కుచు గుడుసుపడి వెలుంగుచుండఁగా నెడతెగక బాణములు దొరఁగించుచు నిలుచుండెను. అంత నతఁడు చంద్రునిపగిదిఁ దెల్లనై దైత్యసమూహముల కెప్పుడును నెగ్గుగావించుచు మహాధ్వనితోఁగూడియుండు పాంచజన్యమును నోర నుంచుకొని రాజుల కపటయుద్ధముల రాపువడిన యాదవులకు నూఱట గలుగునట్లుగాఁ బట్టిపూరించెను. చెవ్రలకు బెట్టిదమయిన యా ధ్వనిని రాజులువిని యంత గుండియలు వ్రీలినవారయిరి. యదువీరులును నాయుధముల నెత్తుకొని యుద్ధంబున సైన్యయుక్తులయియున్న రాజులను బ్రహరింపసాగిరి. అంత యదుప్రవరులు హరి యెడతెగక యొక్కపెట్టుగా మొరయించుచున్న శార్ఙ్గధ్వనిచే ధైర్యంబుగొంది నాలుగు ద్వారములందున్న శత్రురాజులను బాణసమూహ

ముచే నొక్క పెట్టునఁ గ్రిందుపడిచి నలుగడల వారిని బలాయితులం గావించిరి. అంత శిశుపాలుఁడు తనవిల్లు మండలాకారమై తనర 'కృష్ణా! కృష్ణా! నిలు నిలు' మని యదల్చుచుఁ బలికెను. కృష్ణుండును దన కోదండము మండలాకారమై వెలుంగఁ, జమురుపూసి తోమి ఱాతిచే వాఁడిగా సానఁబట్టంబడిన బాణములను బెక్కింటిని నిగిడించుచు వారిపయి నడరెను. అంత శిశుపాలుఁ డయిదుబాణములను బెట్టిదములయిన వానిని, గయికొని, యందు నాలుగింట గుఱ్ఱములను, నొక్కబాణమున సారథిని, వేగ గాఁడ నేసెను. మరలఁ బదిబాణములను దొడిగి కృష్ణునిఁ గాఁడ నేసి యంత సింహనాదముఁ గావించెను. అది యద్భుతముగా నుండెను. అంత గోవిందుఁడు బాగుబాగని యగ్గించుచు వానితో 'ఓరోరి చైద్యా! మేటి విలుకాఁడవుగదరా! మఱి వీరుండవగుదువు. బలవంతుఁడవు నగుదువుగా! కనుక దుర్బుద్ధీ! నా విలుకానితనమును రణమునందుఁ జక్కఁజూడుము' అని పలుకుచుండ గా నారాజులందఱును వాఁడిబాణములచే మాధవుని నొక్కపెట్టఁ గాఁడ నేసిరి. కృష్ణుఁడు వారినందఱ నొక్కొక్కరిని నైదు బాణములఁ గాఁడ నేసి, సారథిని నాలుగుగుఱ్ఱములను యమునింటికిఁ బంపిన వాఁడయ్యెఁ. అంతటఁ బోక యతఁ డొక్కొక్కరాజును మూఁడేసిబాణములచే వక్షమునను మొగమునను, లలాటమునను గాఁడ నేసెను. పిదప ముప్పండ్రు రాజుల విండ్లు ముప్పదింటిని మూఁడేసి మూఁడేసిబాణములేసి యుద్ధంబునఁ ద్రుంచిన వాఁడయ్యె. మఱి శిశుపాలుని ధనువును సయితము మూఁడు బాణములచేఁ ద్రుంచి యతని ధ్వజమును గిరీటమును ఛత్ర

మును నవ్వుచును బఱియలు గావించెను. పిదప హరి శార్ఙ్గ మందుఁ బదిభల్లములనుదొడిగి యాకర్ణాంతముగాఁ దిగిచి శిశుపాలుని నొవ్వనేసెను. అంత నారాజసైన్యము భ్రమించి బాణములచేఁ గలంగి నలఁగి ప్రలయకాలవాయువుచేఁ జిమ్మం బడిన పర్వతములయు వృక్షములయుఁ దీఁగలయునుంబోలెఁ జూపట్టెను. అట్లాసేన తనయందలి యశ్వములును రథము లును సారథులును ద్రెళ్లఁగాఁ గాచుదిక్కు గానదయ్యె. కృష్ణుఁడును బాణములను వైచుచును, శంఖమును బూరిం చుచును, వేంద్రంబగు పరాక్రమము మెఱయుచును, వింటివి సారించి మొరయించుచును, నెడతెగక బాణములు నిగిడిం చుచు, గుడిసువడియుండుటచేఁ గొఱవి ద్రిప్పిన వలయముం బోలెనది కనుపట్టుచుండఁగా, యుద్ధంబున జరాసంధుని సైన్య మును గలగుండుపఱిచినవాఁడయ్యె. ఆయుద్ధంబున గజములు కుంభములు వీడి వెక్కలు నేలం ద్రెళ్లెను. అశ్వములును బాణములచేఁ గుత్తుకలు దెగికూలెను. అశ్వములును ధ్వజ ములును సారథులును రథికులును హతులుకాఁగా, రథము లును దుమురయ్యెను. పదాతులు, భుజములును దొడలును మెడలును దునిఁగి నేలఁ ద్రుంగిరి. అట్లు బాణపరంపరలచేఁ దునిఁగిపడుచున్న మనుష్యులయు, నేనుంగులయు, గుఱ్ఱము లయు, దేహములనుండి వందలకొలఁదిని నెత్తురుటేఱులు ప్రవ హింపసాగెను. ఆ నదులయందు, బుజములు సర్పములుగాను, పురుషులతలలు తాఁబేళ్లుగాను, కూలినయేనుఁగులు దీవులు గాను, గుఱ్ఱములు మొసళ్లుగాను, జేతులు పెనుచేఁపలు గాను, మనుజుల నలవెండ్రుకలు ప్రాఁచి తీఁగలుగాను, విండ్లు

కరడులుగాను, ఆయుధములు పొదరులుగాను నెరసి బెరసి యుండెను. మఱియు నందుఁ జక్రములు సుడులవలె భయమును గొలుపుచుండెను. మేలయిన మహామణులును నాభరణములును నందు తాలుగాను, మొరముగాను నుండెను. ఇట్లా యుద్ధమందా నెత్తురుటేఱులు పిఱికివారలకు భయంకరములుగాను, మనసుదిటగల ధీరులకుఁ బరస్పరము హర్షకరములుగాను ప్రవర్తించినవి. ఇంతింతని కొలఁది యిడరాని తేజంబున రాజిల్లు బలరాముఁడు ముసలముగొని శత్రువులను బడఁగొట్టి కూల్చుచుండి, యపుడు సముద్రమువలెఁ జేరరాక భయంకరమై జరాసంధునిచేఁ బాలితమైయున్న యా సైన్యమును జొచ్చి మిగిలిన వానిని ముసలముగొని జడియుచు నాశము నొందించెను. ఇరువురచే నిరువదిమూఁ డక్షౌహిణులు నాశమొందుట యద్భుతమాయె నన్న, వసుదేవునిపుత్రు లాయిరువురు జగదీశ్వరులుగాన యది వారికెంతయు నొకక్రీడామాత్రమే కాని పరాక్రమముగాదు. అనంతకల్యాణ గుణగణుండయిన యేభగవంతుఁడు మూఁడులోకములకును నుత్పత్తిస్థితి లయములను దన లీలామాత్రముచేఁ జేయుచుండునో, యట్టివానికి శత్రుపక్షమును నశింపఁజేయుట యొక చిత్రము గాదు. అయినను మనుష్యునివలె ననుకరించుచుండి, యట్టి యామానుషమును జేయుటయట్టి యది చిత్రముగా వర్ణింపఁబడుచున్నదిగాని మఱేమిగాదు. ఇట్లు తన సకలసైన్యములును హతములగుటయు, నందుఁ జావక మిగిలియున్నవారు గూడ నలుగడలుఁ బలాయితు లగుచుండుటను జూచి, మహాబలుండగు జరాసంధుఁడు తా నొక్కరథముతోడనె కూడి

బలరాముని మార్కొన్నవాఁడయ్యె. పర్వతములుం బోలి యా యిరువురు బలశాలులును, ఒండొరుల మగంటిమికి నించుకయు సైరింపక కోపంబులు మల్లడిగొన మార్కొని మహాగజములుం బోలె నొండొరులతో యుద్ధమునుగావించిరి. జరాసంధుఁడు కోపము పట్టఁజాలక పెద్ద గద నొకటిని గొని నూరుమార్లు గిరగిరం ద్రిప్పి బలరాముని వక్షమునంబడ విసరి వైచెను. పర్వతశిఖరమునవలెఁ దనపయిని వేగంబున నురవడించి వచ్చుచున్న యా గదను బలరాముఁడు తనపైఁబడకుండు నట్లొదిఁగి తప్పించుకొని నవ్వుచును దానిని వమ్ముగావించెను. అంత నతఁడాగదను దనముసలమునఁ గొట్టి వ్యర్థముఁ గావించి రథమును దానిచేతనే తుత్తుమురు గావించెను. అట్లు రథమును సారథినిజంపి విరథుండయిన మహాబలుని జరాసంధుని, సైన్యమంతయు హతమై యునుకుమాత్రము మిగిలియుండఁగా, సింహ మొక యల్పమృగమునుంబోలె రాముఁడు పట్టుకొన్నవాఁడయ్యె. పగవారినెల్లఁ జంపి పెంపారుచున్న యాజరాసంధుని వారుణపాశములచేతను మానుషములగు త్రాళ్లచేతనుబట్టి రాముఁడు *గట్టుచుండఁగా గోవిందుఁడు వానివలనఁ దన కార్యమును నొడఁగూర్చుకొనఁ గోరి యాతని గట్టనీక వానిం

* జరాసంధుఁడు వచ్చినతేఁపలొక్కొక్కసమయంబునను వానిబలమును సంహరించి వానిని విడిచిపుచ్చఁగా వాఁడు మత్సరమున మరల మరల బలములను గూర్చుకొనివచ్చును. అట్లువచ్చు బలములనెల్లఁ జంపుచువచ్చె కడపట వానిని జంపినయెడఁ, దానవతరించినకార్యమగు భూభారనివృత్తి గలుగునని కృష్ణునిభావము.

చెను. లోకనాథు లా యిరువురును విడిచిపుచ్చఁగా వీరోత్తముండా జరాసంధుఁడు మిక్కిలియు లజ్జితుండై తపము సేయుటకు వనమును జొరఁగోరఁగా మార్గమందు శిశుపాలుఁడు మొదలగు రాజులు వలదని వారించి విచిత్రములగు శబ్దార్థములతోఁ గూడిన వాక్యముల చేతను, నల్పులగు యదువుల చేత నింతటి గొప్పవానికి నీకిట్లు తక్కువపాటు గలుగుట నిజకర్మబంధము చేతనే కాని బలహీనతవలనఁ గలుగునా యని యప్పటికిఁ దగిన న్యాయములెత్తిచూపియు వారించిరి.

అట్లు తనసైన్యములన్నియు హతములు గాఁగా నపుడు జరాసంధుఁడు కృష్ణుఁడుపేక్షించి విడిచిపుచ్చుటవలనఁ దప్పించుకొని మనంబునఁ దూలుచు, మగధదేశమునకుఁ బోయెను. కృష్ణుఁడును, దనసైన్యము గొట్టుపడకయే యుండఁగా, శత్రుమహాసైన్యసముద్రమును గడచి దేవతలు బాగుబాగని కొనియాడుచు బువ్వులవాన్వారిగాఁ గురియుచుండ, శత్రుపీడవలని తుందుడుకు మనంబులందు వీడి యానందము నొందియున్న మథురాపుర జనులను గలిసి, సూతమాగధవందిజనులు తన విజయమును కీర్తించుచుండఁగాఁ బోయెను. జనులు సంతసములు దొంతరలుగొన నాపురమందలి మార్గముల నెల్ల నూడ్చి కలయంపిచల్లి పతాకల చే నలంకరించిరి. మఱియు నది వేదఘోషము చేబోరుకొనుచు, నుత్సవమునుబట్టి నలుగడలఁ దోరణములు గట్టంబడి యుండెను. ప్రభుండు కృష్ణుఁ డాపురమును బ్రవేశించునపుడు శంఖములును దుందుభులును భేరులును దూర్యములును బెక్కులు చెలంగెను. వీణెలయు వేణు

లయు మృదంగములయు ధ్వనులను వీతెంచినవి. యువతులు, మాల్యములను బెరఁగుచు నక్షతలను కర్పూరములను గృష్ణుని పయిఁ జల్లుచు, నెయ్యము దళుకొత్త సంతోషముచేఁ గన్నుఁగవలు వికసిల్లఁ జూడ్కులు నిగుడ్చుచుండిరి. రణభూమియందు నలుప్రక్కలనుండి తెచ్చిన వీరుల భూషణములను యదురాజయిన యుగ్రసేనునకుఁ బ్రభుండు కృష్ణుండు సమర్పించినవాఁడయ్యె. బలవంతుఁ డగు నా జరాసంధుండు బలములను గూర్చుకొనుటకు రెండు నెలలు గడపి మూఁడవ మాసమునఁ గృష్ణుఁడు తొల్లి గావించిన యవమానమును దలంచుకొని రోషంబవలు నెరియుచు సమస్తరాజులను బిలిపించి యుద్ధమునకు వలయు ప్రయత్నములను గావించెను. వాఁడు మత్స్య మాలవ చేది దేశములరాజులను, కురు, పాంచాల, కేరళ, కుళింద, కుంత, లావంతి, కాశీ, గాంధార, సృంజయ, కళింగ, కేకయ దేశములవారిని, ఆంధ్ర, దశార్ణ, వంగ, సింధు, మద్ర, త్రిగర్త, సౌవీర దేశములవారిని, పార్వతేయులగు పుళిందులు మొదలగువారిని బిలిపించి ఇరువదిమూఁడక్షౌహిణులతోఁ గూడి మగధదేశమును గడచి పడమటిదిక్కుగాఁ బయనమై పోయెను. అట్లు గజాశ్వరథములచే నొప్పుచున్న రాజులను నురవడిగాఁ దోడ్కొని వచ్చి మథురను ముట్టడించుటకై యమునాతటములందుఁ జొచ్చి విడిసియుండెను. మిక్కిలియుఁ బెనుసైన్యమును బెక్కండ్రు రాజులును దన్ను బలసియుండ, సూతులును మాగధులును వందిజనులును నలుగడల దన్నుఁగూర్చి వర్ణనములుపాడుచుండ, వాఁడట విడిసి వేడుకతోనుండెను. అట్లు

బలవంతుఁడగు జరాసంధుఁడు యుద్ధసన్నాహము చేసియుండు టను విని, కృష్ణుఁడు రాత్రి యందు బలరామాదులతోను వసు దేవుఁడు, సాత్యకి, ఉద్ధవుఁడు, అక్రూరుఁడు, అహుకుఁడు, సార ణుఁడునను వారలతోను గూడి కార్యాలోచనము చేసెను. ఇట్లు రాత్రియం దాలోచించి కర్తవ్యమును జక్కఁగా నిశ్చ యించుకొని, వేకువను బ్రొద్దుపొడువకమునుపే భటసత్తము లను బిలిపించి యమేయాత్ముఁడు కృష్ణుఁడు చతురంగ యుక్త మగు తన సైన్యమును మూఁడు దెగలుగా విభజించి వానిని జరాసంధుని సైన్యముపయిని నియోగించెను. మధుసూదనుం డంత బలరాముని గృతవర్మను గదుని సారణుని, నెడమ మార్గమునఁ బోవఁబంచెను. సాత్యకిని విపృథునిఁ బృథుని ఉద్ధవుని, సైన్యముతోడ దక్షిణమార్గమునఁ బోవఁ బంచెను. కమలలోచనుఁ డాహరి తాను గొందఱు రథికులతోఁ గూడి, జరాసంధుని ముంగల నున్నమహాసైన్యమును బ్రవేశించిన వాఁడయ్యె. పెక్కులు రథ గజ తురగ పదాతులు నెరసి బెరసియున్న యా సేనయు యమునాతీరమున నందందు విడిసి యున్నదై తమ్మితరులు చెనకఁజాలరను నమ్మికచేత సుఖముగాఁ గ్రీడించుచుండెను. సూర్యుఁడుదయాచలము నధిరోహింపఁగాఁ, జీకట్లు విడియఁ బాఱుచుండెను. అందందుఁ బులుఁగులు గూండ్లయందేయుండి కొలకొల కూయుచుండెను. తామర పువ్వులు వికసించుచుండఁ దుమ్మెదకదుపులు ఝంఝుమ్మని పాటలు పాడుచుండెను. అట్టి సమయమున హరి, దుర్జయంబగు జరా సంధుని భయంకర సైన్యమును బ్రవేశించెను. అపుడాసేన యందు గుఱ్ఱములు పల్లములు గట్టక వరుసలుగా నలుగడలఁ

గట్టంబడి యుండెను. అపు డేనుంగులపయిని * బంజరము లెక్కింపకుండిరి. భటులు నాయుధములను గయికొనకయు వెండ్రుకలను ముడిఁచికొనకయుఁ గవచములను మేనఁ దొడుగకయు వాహనముల నెక్కకయు నుండిరి. రథములకు గుఱ్ఱములు గట్టుటగాని ధ్వజము లెత్తుటగాని లేకుండెను. కృష్ణుఁడు జరాసంధుని సైన్యమునఁ బ్రవేశించునపుడది యీ చందమున నుండెను. ఆ రాజసమూహము మూఁడుదిక్కులను దలపడి వచ్చిన యదుసైన్యములను జూచి చేయున దిదియని తోఁపక విభ్రాంతి నొందినదయ్యె. వారిలోఁ గొందఱు భయమునొంది భూమిపయినిబడిరి. కొందఱు భయమునఁ బరుగులిడిరి. కొందఱాయుధములను గయికొని క్రోధమునఁ బగతురయుద్ధమున మార్కొనిరి. కొందఱు కవచములు చినిఁగియు, గాళ్లును, జేతులును దొడలును దెగియుఁ, గ్రోధమునఁ గన్నులెఱ్ఱనై గిఱ్ఱునఁదిరుగ, శత్రువులనే తారసించిరి. కొందఱు గుఱ్ఱములకుఁ బల్లములులేకయె వానిపయినెక్కి పరాక్రమము పయిఁబయిని బెరుఁగ యుద్ధమున శత్రువులను మర్దించుచు నిర్మలంబగు యశమును బొందిరి. కొందఱు రాజులు, తోడనే మేలుకని యుద్ధముసేయుటకు సాధనములేవియుఁ గయికొనుటకుఁ దెఱపి లేకున్నందున, యమున దరియందుఁగల యిసుకప్రోవును జూచి దీనిని జల్లినచోఁ బగతురు చూపుచెడి పోరాడనేరకుందు

* పంజరములనఁగా ఏనుఁగుల పయినున్న దంచెనలను యంత్రములను గప్పిపుచ్చుటకై చుట్టను గొయ్యలతో రచించి చిత్రవస్త్రములచే నలంకరించి పతాకలు గట్టియుండు యంత్రవిశేషములని మునిభావప్రకాశిక. ఈ పాఠము మునిభావ ప్రకాశికయందుఁ దప్ప వీరరాఘవీయమందుఁ గానిపింపదు.

రని కీలెఱింగి దానిని జిమ్ముచు యుద్ధముసేసిరి. కొందఱు శిబిరమును దిగవిడిచి చొరరాని వనమును బ్రవేశించిరి. కొందఱు జరాసంధునిఁజేరి 'గెలువు' మని చెప్పిరి. గోవిందుఁ డేకరథముతో శత్రుసైన్యమును జొచ్చి, యాయుధములుగొని యుద్ధసన్నద్ధులయియున్న వీరులను బెక్కండ్రనుఱుమాడెను. బలవంతుఁడు బలరాముఁడును బెద్దసైన్యము బరివేష్టించిరా, నెడమప్రక్కను బలమును బ్రవేశించి జరాసంధుని సేనను దునుమాడెను. మహాబాహుండగు సాత్యకియుఁ గుడివైపుగాఁ బోయి మిక్కిలియుఁ బెద్దదియగు చతురంగసైన్యముతోఁ జొచ్చి పగతురఁ గలఁచివుచ్చెను. ఇట్లు జరాసంధునిచే రక్షితమయిన యా సైన్యము మిక్కిలి పీడితమై, పరుగిడఁదొడఁగి, శత్రువులు వెంటంబడి తఱుముచుండఁగా క్షణమాత్రమున దశదిశలకుఁ బాఱిపోయెను. అంత సాత్యకి యైదుయోజనములు వెన్నాడి తఱుముచు జరాసంధుని సైన్యముల నుగ్గునూఁచ గావించి గెలుపొంది యుద్ధమునుండి మరలెను. కృష్ణుఁడంతఁ గొండలఁ దేసి యేనుంగులను బెక్కింటిని వాని పల్లెములను గవచములను దోమరములను నంకుశములను బెక్కులు రథములను వానియందలి శస్త్రములను ధ్వజములను నశ్వములను మనోహరంబగు మధురకుఁ గొంపోయెను. మఱియుఁ గృష్ణుండు ఛత్రములను బంగారు జరీవస్త్రములను, రత్నములను, బెక్కులు వింజామరములను, గిరీటములను, బట్టువస్త్రములను, నూలి జిలుగువస్త్రములను, బాహుపురులను, గుండలములను, లెక్కిడరానన్ని యుద్ధమునఁ బడసినవాఁడయ్యె. కంసారియగు కృష్ణునిపంపున హలాయుధుండగు

బలరాముఁడును, జరాసంధుని బొక్కసమును వాహనసమూహ
ములును నంతఃపురస్త్రీలును నాయుధములును భూషణ
ములును మొదలగు ధనమును, యదుప్రవీరుఁడగు నుగ్రసేను
నకు సమర్పించినవాఁ డయ్యె.

జరాసంధుఁ డిట్లు పదియేడుమార్లు నన్ని యక్షౌహిణులనే కూర్చుకొని కృష్ణపరిపాలితులగు యదువులతో యుద్ధము సేసెను. వృష్ణులును గృష్ణుని తేజము ప్రాపున నాబలము నంతయు నాశము సేయుచుండుదురు. జరాసంధుఁడును దనసైన్యము లన్నియు హతములు కాఁగా, శత్రువులు విడిచిపుచ్చఁగ మఱలి పోవుచుండును. అంతఁ బదునెనిమిదవమాఱు యుద్ధము కలుగనున్నపుడు, ఆ సమయమున నారదుఁడు పురికొలుపఁగా నొకఁడు కాలయవనుఁ డనువాఁ డెత్తివచ్చుట కనుపట్టెను. వాఁడు మనుష్యలోకమందు యాదవు లసమానులనియుఁ దన కీడుఁ జోడయినవారనియు విని మూఁడుకోట్ల మ్లేచ్ఛులతోడ మధురకు వచ్చి ముట్టడించెను. వానిఁ జూచి కృష్ణుఁడు బలరామునిం గూడి యిట్లని చింతించెను. అక్కటా! యదువులకు రెండు వంకలను భయంకరమగు మహాదుఃఖము ప్రాపించినది. మహాసైన్యసమేతుఁడై యవనుఁడు మనల నిదె ముట్టడించుచున్నాఁడు. జరాసంధుఁడును నేఁడో, రేపో లేక యెల్లుండియో రాఁగలఁడు. మనమిప్పు డీ యవనునితో యుద్ధము సేయుచుండఁగా జరాసంధుఁడు వచ్చెనేని, వాఁడు బలవంతుఁడు గాన మనబంధువులను జంపనైనఁ జంపును; లేదా తనపురమునకైనఁ గొంపోవును. కాఁబట్టి యిపుడు మనుష్యుల కెంత మాత్రమును జొర నలవికాని యొక జలదుర్గమును గావిం

తము. అచ్చట మన జ్ఞాతులనుంచి యంత యవనునిం బోరి పుత్తము" అనెను. ఇట్లాలోచనముచేసి భగవంతుఁడు సముద్రములోపలఁ బండ్రెండు యోజనములకు నొక నగరదుర్గమును మిక్కిలియు నద్భుతమయినదానిని నిర్మించెను. అందు విశ్వకర్మ శిల్పనైపుణ్యంపుఁ బాండిత్యమంతయు వెలయుచుండెను. అందు రథ్యలను జత్వరదోలను వీథులును వాస్తువిధిచొప్పున నిర్మితములై యొప్పులు గులుకుచుండెను మఱియు నందు దేవతా వృక్షములును బూఁదీఁగలును గల యుద్యానవనములును విచిత్రములయిన యుపవనములును వన్నెగులుకుచుండెను. ఇంతియకాక యాకసము నొరయుచున్న బంగారు శృంగములతోఁ గూడినవై పటికంపుటాలయట్టళ్లతోను గోపురములతోను నేపారుచుండెను. మఱియు నందు నశ్వశాలలు నన్నశాలలు మొదలగునవి వెండితోడను నిత్తడితోను రచితములై మిక్కిలి యలంకృతములగు బంగారుకుంభములతోను బద్మరాగాది శిఖరములతోను బంగారుమయములై మరకతములు దాపిన నెలకట్టులతోను నీటుగులుకుచున్న గృహములు కలిగి వెలుఁగుచుండెను. మఱియు నందుఁ జంద్రశాలలును నిర్మితములై యుండెను. మఱియు యదువుల దేవగృహములచే నుల్లసిల్లుచుఁ జతుర్వర్ణములును నెరసిబెరసి యుండెను. మహేంద్రుఁ డందుల వారికి సుధర్మయను సభయును బారిజాతవృక్షమును బంపెను. అందున్న మనుష్యుఁడు మనుష్యధర్మములగు క్షుత్పిపాసా శోక మోహ జరా మరణాదులు వీఁడియుండును. వరుణుఁ డొక్కొక్కచెవి శ్యామలవర్ణమై తక్కినయొడలెల్లఁ దెల్లగానున్నవియు మనో

వేగములు నగు గుఱ్ఱములను బంపెను. నిధిపతియగు కుబేరుఁడు తన యెనిమిదికోశములను నొసంగెను. తక్కిన దిక్పాలురు తమ తమ విభూతులను బంపిరి. తక్కినవారగు సిద్ధులు మొదలగువారు తమ తమ యధికారముల సిద్ధికొఱకు భగవంతుఁడే యేయాధిపత్యము నొసంగునో వాని నంతయు నా భగవంతుఁడు భూమియం దవతరించియున్నపుడు నతనికి మరల నర్పించిరి. కృష్ణుండు తన యోగప్రభావముచేత నాపట్టనము నకుఁ దన జనమునంతయుఁ గొంపోయి చేర్చి యంత మరలి వచ్చి బలరామునితోడ నాలోచించి యాచోప్పునఁ బద్మమాలి కదాలిచి నిరాయుధుండై పురద్వారమునుండి నిర్గమించినవాఁడయ్యె.

ఇది యేఁబదియవ యధ్యాయము.

కాలయవనుఁడు దండెత్తివచ్చుట ; ముచుకుందునికథ.

కాలయవనుఁ డాకాశమున వెడలిపోవుచున్న చుక్కలరాయునివలెఁ బురమునుండి వెడలివచ్చుచున్న కృష్ణునిఁ గాంచెను. ఆ కృష్ణుండు చూచుటకుఁ బందువై గండశించుమఁ జామని చాయగలిగి, బంగారు జరి పట్టువలువగట్టి, శ్రీవత్సంబను మచ్చ ఱొమ్మునందు మెచ్చులుగులుక, తలతలమని కౌస్తుభము కుత్తుకయం దత్తమిల్ల, నుల్లసిల్లుచుండెను. మఱియు నిడుదలయి బలుపుగల నాలుగు బుజములును, క్రొత్త దామరలవలె విఱివిగల యెఱ్ఱని కన్నుంగవయు, నతనికిఁ జెన్నారుచుండెను. అతని ముఖారవిందమెప్పుడు నుబ్బువెంపున నింపారుచుఁ జక్కందనమునకు నిక్కమైన నిద్దములగు నునుఁ

జెక్కుల్లుగలిగి తెలి చిఱునవ్వు మొలకొత్తుచు మకరకుండలములకాంతులు గంతులిడ వెలయుచుండెను. యవనుం డట్టి కృష్ణునిఁ జూచి 'పురుషుఁడు వీఁడు శ్రీవత్సమను గుఱుతుగలిగి, చతుర్భుజములును, దామరలవంటి కన్నుంగవయుఁ జెన్ను మీఱ, వనమాలఁ దాల్చి, మిక్కిలి సుందరుఁడుగా నున్నాఁడు. కావున వీఁడు వాసుదేవుఁడే యగును. నారదుఁడు చెప్పిన యా లక్షణములను బట్టి యతఁడే వీఁడగును గాని మఱి యొకఁడు గానేరఁడు. వీఁడు నిరాయుధుఁడై కాలినడకను బోవుచున్నాఁడు కాన నేనును నిరాయుధుఁడనై వీనితో యుద్ధము సేసెదను' అనెను. యవనుఁ డిట్లు నిశ్చయించి కొని పరాఙ్ముఖుఁడై పరుగువాఱుచున్న యా కృష్ణుని, యోగులకు సయితము పట్ట నలవిగానివానిని, దాను బట్టుకొనవలెనని పాఱిచి యతని వెంటఁ బరుగెత్తెను. మఱియు నడుగడుగునకును దాను చేతికిఁ జిక్కువానివలెఁ దోఁపించుచునే యవనాధిపుని దూరముగాఁ దీసికొనిపోయి కడపట నొక పర్వత గుహను జేర్చెను. ఆ యవనుఁడును 'ఓరీ కృష్ణా! యదుకులమునఁ బుట్టిన నీ కిట్లు పరుగెత్తుట తగునా? ఆగదుచుమీ' అని యాక్షేపించుచునే యతని వెంటఁబడి తఱిమెను. కాని, తాను చేసిన పాపములు క్షీణింపకుండినందున వాఁ డతనిని బొందలేఁ డయ్యెను. వాఁ డట్లాక్షేపించుచున్నను భగవంతుఁడు పాటింపక యొకపర్వతకందరమును బ్రవేశించెను. వాఁడును నందుఁ బ్రవేశించెను. అట్లు చొచ్చి వాఁడందుఁ బరుండియున్న మనుష్యుని వేఱొకని గాంచెను. వాఁడాపురుషుని 'వీఁడు వాసుదేవుఁడు. నన్నిట్లు దూరము దీసికొనివచ్చి సాధువువ

మిన్నక పరుండి నిదురించుచున్నాఁడు. నిజముగా వీఁడె కృష్ణుఁడే' యని మూఢుఁడై యాపురుషు నచ్యుతునిఁగా దలఁచి కాలితో బిట్టుగాఁ దన్నెను. అట్లు కొట్టుపడిన యా పురుషుఁడు లేచి చాలఁగాలముగా నిదురించుచుండినవాఁడు గాన కన్నులను మెల్లమెల్లఁగా విచ్చి దిక్కులను గలయఁ జూచుచుఁ బార్శ్వమం దున్న యా యవనుఁ గాంచెను. ఆ పురుషుఁడు క్రుద్ధుఁడై వానిపయిని జూడ్కి నిగిడింపఁగానే వాని దేహమునం దగ్గిపుట్టి దరికొనుటయు వాఁడు దగ్ధుఁడై యొక క్షణములో నీఱయ్యెను.

రాజు—'బ్రాహ్మణోత్తమా! అట్లు పరుండియుండి యవ నునిఁ జంపివుచ్చిన యాపురుషుని పేరేమి? ఎవనికొడుకుగాఁ బుట్టినవాఁడు? వాని వీర్యమెట్టిది? ఏమికారణమున గుహను జొచ్చి పరుండి యుండె' నని యడిగెను. శుకుఁడు— అతఁ డిక్ష్వాకుకుల మందుఁ బుట్టినవాఁడు. మాంధాతకుఁ బుత్త్రుఁడు, మిక్కిలిగొప్పవాఁడు. అతనిపేరు ముచుకుం దుఁడు. అతఁడు బ్రహ్మణ్యుఁడును, సత్యసంధుఁడు నగును. ఇంద్రాదులయిన దేవతాగణము లసురులకు భయపడి తమ్ము రక్షించువట్లు వేఁడికొనఁగా నతఁడు వారిని చిరకాలము రక్షణ సేయుచుండెను. దేవతలు కుమారస్వామిని స్వర్గము నకుఁ బాలకుఁడుగాఁ బడసి యంత ముచుకుందునితో 'రాజా! మమ్ము సంకటపడి పరిపాలించుచు వచ్చితివి. ఇఁక నీ సంకట మునుండి విరమింపుము. వీరా! మనుష్యలోకమును విడిచి యకంటకమైన రాజ్యమును దిగనాడి మమ్ముఁ బరిపాలించు చుండినందున నీవు సమస్తములయిన కామములను విడిచి

యుంటివి. నీదు పుత్రులును బట్టపుభార్యలును జ్ఞాతులును అమాత్యులును మంత్రులును బ్రజలును నీ సమకాలపు వారగు వీరందఱును గాలమునకులోనై యిప్పుడొక్కరును లేకున్నారు. ఆ కాలమేదియో కాదు. భగవంతుఁడే కాల శరీరకుండును (కాలకృతనాశాది వికారరహితుండుగాన), యవ్యయుండును (సర్వనియంతగాన) యీశ్వరుండును నగును. భగవంతుఁడు బలవంతులందెల్ల మిక్కిలి బలవంతుఁడయిన వాఁడు. అతఁడు క్రీడించువాఁడై, పసులకాపరి పశువులనుం బోలెఁ బ్రజలను వశీకరించుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి నీవిపుడు మావలనఁ గైవల్యముదక్క నొండువరమడుగుము. నీకు శుభంబగుఁగాత. అవ్యయుండును భగవంతుఁడునగు విష్ణు వొక్కరుండే దాని నొసంగ సమర్థుండు. తక్కినవారు గారు' అనిరి. దేవత లిట్లుచెప్పఁగా నమ్మహాయశుఁడు వారలకు నభివాదనముచేసి 'బహుకాలము నిద్రలేకున్న నాకుఁ బరుండుటకు నిర్జనం బగు ప్రదేశము చూపుఁ'డని యడిగి దేవత లొసంగిన నిదురచేత వారు చూపిన గుహయందుఁ జొచ్చి పరుండెను. వారు 'నీవు నిదురపోవుచుండఁగా, నెవ్వఁడు తెలియక నిన్ను మేలుకొలుపునో వాఁడు నీ చూపు పయి నిగిడినమాత్రమున నా క్షణమే భస్మము కాఁగలఁడు' అనియుఁ జెప్పిరి. యదుతిలకుఁడగు కృష్ణుఁడు యవనుని నీఱుగావించిన పిదపఁ దన్ను బుద్ధిమంతుఁ డగు ముచుకుందునకుఁ గాన్పించి కొన్నవాఁడయ్యె. మబ్బువలె నల్లనై, పచ్చని పట్టువలువనుగట్టి, శ్రీవత్సమను మచ్చ ఱొమ్మున వెలయఁ, గౌస్తుభ మెంతయుఁ దళుకునింప, చతుర్భుజములతోను వైజయంతీవన

మాలికతోను గూడి, సొగసయి ప్రసన్నంబగు ముఖము విలసిల్ల, మకరకుండలములు చెవుల నల్లలాడ, నెంతయు విలసిల్లుచుండెను. ఇల్లు ముల్లోకములకును గన్నులపండువై, యనురాగంబును నగవును బిడిగొన్న చూడ్కులం జల్లుచు, నెలప్రాయము మురువుగాఁ దలసూపుచుండ, మదించిన సింగమువలె నెన్నడ గరువంపుఠీవి గులుకుచున్న యా కృష్ణునిం గాంచి మహాబుద్ధియగు నా ముచుకుందుఁ డమ్మహాత్ముని తేఱి చూడరాకున్న తేజంబునకు నోటువడి నలుగడలఁ బర్వుచున్న నిజప్రభంజేసి యెవ్వరికిని జెనకరానివానివలె నున్నయతనికి భయముఁ జెంది బిరబిరపాటున నెలుంగు డగ్గుత్తికపడ మెల్ల మెల్లఁగా నిట్లనియె. 'అయ్యా! మీరెవ్వరు? ఇటకేల వచ్చితిరి? ఈ యడవిలోఁ జొరరాని పర్వతగహ్వరమున, పెను ముండ్లును గండ్లును గలచోట, తామరరేకులవలె మృదువు లయిన యడుగులతోఁ దిరుగుచున్నావే? నీవు తేజస్వులగు వారి తేజంబు మూర్తివా? లేక యగ్నివా? సూర్యుఁడవా? సోముఁడవా? మహేంద్రుఁడవా? లేక వేఱొకలోకపాలుఁడవా? నీ వీ గుహయందుఁ దొలంచిపుచ్చరాని చీఁకటిని, హృదయ గుహయందలి యజ్ఞానంపుఁ జీఁకటిని, దీపము తన ప్రభచేతంబోలెఁ దూలించుచున్నావుగదే. కాన దేవదేవులగు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రుల మువ్వురయందును బురుషోత్తముండగు భగవంతునిఁగా నిన్నుఁ దలంచుచున్నాను. పురుషపుంగవా? నీవు కపటము మాని, నీదు జన్మమును గర్మమును గోత్రమును, విన నువ్విళు లూరుచున్న మాకు, నీ కిష్టమగు నేని చెప్పుము. మిమ్ము నిర్బంధింప నెవ్వరము. పురుష

వ్యాఘ్రమా? మేము క్షత్రియులము. ఇక్ష్వాకువంశపువారము, నా పేరు ముచుకుందుఁడందురు. ప్రభూ! నేను మాంధాత పుత్రుఁడను; నేను చిరకాలము మేలుకొని యుండినందున బడలికనొందిన వాఁడనై నిదురంగూడి దానిచే నింద్రియ వ్యాపారములు దూలఁగా నిర్జనంబయిన యిచ్చోట నిచ్చలుఁ బరుండి యుంటిని. ఇప్పు డెవఁడో యొకఁడు నన్ను లేపినాఁడు. వాఁడును, తనదు పాపముచేతనే నీఱయినాఁడు. ఇది నిజము. నాచూపు పట్టి నిమిత్తమే. అనంతరము, శత్రువులనెల్ల నఱుమాడు శ్రీమంతుఁడవు నీవు చూపట్టితివి. నీ తేజస్సు మిక్కిలియు దుస్సహముగా నున్నందున మాకన్నులు మిఱుమిట్లుగొని నిన్నుఁ దేఱిచూడ నలవి గాకున్నది. మహాభాగా! కర్మవశమున జ్ఞానతేజంబు దూలియున్న మాబోఁటి దేహులయందు నీవెంతయు మాననీయుం డవుగదే' యనెను. రాజిట్లు చెప్పఁగా భూతభావనుండగు నా భగవంతుఁడు నవ్వుచు మేఘరవగంభీరంబగు వచనమున నతనితో 'ఓయీ! నాకు జన్మములును గర్మములును నామములును వేనవేలుగలవు. అవి యనంతములగుటచే వానిని లెక్కించుటకు నెవ్వరికిని, మఱి నాకునయితము, శక్యముగాదు సుమీ! ఎప్పుడేని, సూక్ష్మబుద్ధిగలవాఁ డెవఁడేని యొకఁడు పెక్కు జన్మములచేత భూమిదుమ్ములను లెక్కింపనయిన లెక్కింపనేర్చునుగాని నా గుణకర్మ నామములనో లెక్కింప నెంతమాత్రమును నేరఁడు. రాజా! పరాశర శౌనకాదులయిన పరమర్షులు సయితము కాలత్రయమందును గోచరములగు నా జన్మకర్మములను నెంత వర్ణించుచున్నను వాని

తుదిని బొందినవారేకారు. ముచుకుందా! అయినను నేను నా యిప్పటి జన్మములను జెప్పెదను వినుము. తొల్లి బ్రహ్మ ధర్మసంరక్షణము సేయుటకును భూమికి భారభూతులయిన యాసుర ప్రకృతులను నాశము సేయుటకును నన్నుఁ బ్రార్థింపఁగా, నేను యదుకులమున వసుదేవుని భార్యయందవతరించితిని. వసుదేవుని సుతుండనగుటచే నన్ను వాసుదేవుండని చెప్పుదురు. కాలనేమియగు కంసుఁడు హతుఁడయ్యెను. ప్రలంబుఁడు మొదలగువారును హతులయిరి. రాజా! ఈ యవనుఁడును నీవేఁడ్రపుఁగంటి నిమిత్తమున నా చేత దగ్ధుఁడయ్యెను. ఇట్టినేను నిన్ననుగ్రహించుకొఱకై యీ గుహకు వచ్చితిని. నీవు తొంటిజన్మమున నన్ను మిక్కిలియు నారాధించితివి. నేను భక్తవత్సలుఁడనుగదే. రాజర్షీ! పలయు వరములను వేఁడుము. నీవు కోరు కామములనెల్ల నీకొసంగెదను. నన్ను శరణుఁజొచ్చిన జనుఁడు మరల సంసారమునఁ జిక్కి దుఃఖింపఁ దగఁడుసుమీ' యనెను. హరి యిట్లు చెప్పఁగా ముచుకుందుఁడు తొల్లి తనకు గర్గుఁడు చెప్పినమాటను దలంచుకొని యతనిని దేవుఁడు నారాయణుండని యెఱింగి ముదమునొంది యతనికిఁ బ్రణమిల్లి యిట్లనియె. 'ఈశా! వరములనడుగుమంటివి. నీ మాయచేత మోహితులై మాబోఁటులగు నీ జనులు స్త్రీలును బురుషులును నిరతిశయ పురుషార్థభూతుఁడవగు నిన్ను భజింపరు; మఱి తమ యనర్థములయందే బుద్ధిగలిగి నిక్కమునకు ననర్థహేతువులగువానినే యర్థములుగాఁ దలఁతురు. దుఃఖమునకుఁ బుట్టుచోట్లయి సుఖలేశమును దోఁపింపచుండు గృహములందు సుఖమునుగోరి

దగులుపడుచున్నారు. * అట్టి జనుఁడు పూర్వమే నీచేత వంచితుఁడయినాఁడు. 'ఇట్లు వంచించుటకు నేను నిర్దయుఁడా విషముఁడా' యన వలదు. అనఘా! జనుఁడు వీఁడు తన ప్రయత్నమేమియు లేక యనుగ్రహశీలుండవగు నీదు సంకల్పముచేతనే యీ కర్మక్షేత్రమందు దుర్లభమగు నిన్నారాధించుట కుపయుక్తము నగు మానుషదేహమును బడసియు నిరతిశయపురుషార్థరూపమగు నీ పదారవిందమును భజింపఁడు. మఱి ప్రకృతిపరిణామం బయిన దేహమే యాత్మ యనెడి చెడ్డ యభిమానముగలిగి గృహంబనెడి చీఁకటి గోతియందు, పశువు గడ్డికప్పిన నూతియందుంబోలెఁ బడుచున్నాఁడు. అజితా! నేను మరణశీలంబయిన యీ దేహమే యాత్మయనెడు బుద్ధి గలిగి, పుత్రకళత్రాదులయందును బొక్కసములందును భూములందును మిక్కిలియుఁ దగులువడి వానిని రక్షించుటకును బోషించుటకును దుదిలేనిచింతయందు మునిఁగి యుంటిని. ఇట్లహంకార మమకార గ్రస్తుఁడనై కావున రాజ్యసంపత్తిచేత మదము మిక్కిలియుఁ జెలరేఁగఁగా, విషయాభిలాషముచే బుద్ధిచెడి యుంటిని. కనుకఁ గడచినకాలమంతయు నేను వ్యర్థముగానే పుచ్చితినిగాని యెందువలనఁ బస గాననయితిని. కుండయు గోడయుంబోలె జడమైన యీ కళేబరమం దాత్మయనెడి యభిమానము గట్టిగాఁ గుదురుకొనఁగా, నేను రాజని యెన్నుకొనుచు రథ

* నిరతిశయపురుషార్థభూతుఁడవయిన నీవుండఁగా నిన్నుఁగోరు మనక విషయాదులగు కామములనుగోరుమనియడుగుట నీచేతమాబోఁటులను వంచించుటయేకాని మఱేమికాదని ముచుకుందుని యభిప్రాయము.

గజ తురగ పదాతి పరిపాలకులగు పెక్కు యూథపతులు బలసికొలువ భూమియం దందంద గ్రుమ్మరుచుంటిని. నిన్ను సరకుసేయక మదమెత్తి కన్నుఁగానకుంటిని. ఇట్టిట్లు చేయవలయునని యెన్నో మనోరథపరంపరలు సాగుకొలఁదిని, పేరాస మీఁదు మిక్కిలి పెచ్చుపెరిఁగి, శబ్దాదివిషయములందు మనసు దగులునడి, నాదు హితము నెఱుంగక నే నేమఱియుండఁగా, నన్ను నీవు మాత్ర మేమఱక యంతకరూపుఁడవై, యాఁకటిచే పెలవులు నాకుచున్న సర్పము మూషికమునుంబోలె, తటాలున నన్నుఁ బట్టికొని గ్రహింతువు. కాన, నిన్ను సరకుసేయకుండుటకు నీవు గావించు ఫల మిదిగదా. 'మిక్కిలి మేలయిన రాజశరీరమును బడసియు దాని నిట్లు నిందింపఁదగునా' యనవలదు. నేను ద్రొల్లి సువర్ణాలంకారములచే సింగారింపఁబడిన రథములతోను గజములతోను సంచరించుచు నరదేవుఁడను పేరొందియుండిన యీ దేహమే, త్రోసిపుచ్చరాని కాలము పయికొనెనేని, నక్కలు మొదలగునవి తినుటవలన విష్ఠయనియు, అవి తినక మఱిగినయెడలఁ గ్రిములనియు, దహింపఁ బడినయెడల భస్మమనియుఁ బేరొందుచున్నది. దిక్కుల సమూహములను గెలిచి విరోధి గలఁడనుటయు లేక సార్వభౌమపీఠమం దాసీనుఁడై పూర్వము సములై యుండిన రాజులును దనకు వందనములు సేయుచుండునట్టి పురుషునిఁగూడ, మైథునమె సుఖముగాఁ గల గృహములందుఁ బూవుంబోండ్లు కోఁతులు మొదలగు తమ పెంపుడు మెకములవలెఁ దమ యిచ్చవచ్చునఁ బరతంత్రునిఁగా మెలపుచున్నారు. దిక్కులు గెలి

చిన సార్వభౌముఁడు స్త్రీల కనుసన్నుల మెలఁగుట యేమన వచ్చును ! 'భోగ్యభోగోపకరణములు నిండియున్న రాజగృహములను దుఃఖమూలములుగా నిందించెదవేమి' యనవలదు. జనుఁడు మరల జన్మాంతరమందయినను సార్వభౌముఁడు గావలయునని తృష్ణ పెచ్చు పెరుఁగఁగా నందులకై తపస్సులయందు నిష్ఠంబూని, భోగములెల్ల దిగనాడి, రాఁగల జన్మమందలి భోగము నపేక్షించి, యాతపములకు దాల్చి యప్పటి దేహంపు భోగములకయిన భోజనాదికర్మములను గావించుచున్నాఁడు. ఇట్లు కష్టపరంపరలకుఁ బాలై సార్వభౌముఁడుగాఁ జూచువాఁడు సుఖమునకుఁ బాలుగా నేరఁడు. కాన రాజగృహములు నిరయములే చుమీ ! ఇట్లు సంసారమందు భ్రమించుచున్న పురుషునకు సంసార నివృత్తి (ముక్తి) యెపుడు సమీపించినదగునో యపుడే సుఖమునకు వాఁడు పాలుపడును జుమీ. ఆ సంసార నివృత్తియో, అచ్యుతా ! ఈ సంసారి జనునకు నే పుట్టుకయందు సత్పురుషులగు భాగవతులతోడి సహవాసము గలుగునో యపుడే కలుగును. సత్సంగమమును నపవర్గమునకుఁ దనంతట సాధకముగాదు. కాని, యది యెపుడు గలుగునో యప్పుడు పరావరులగు చతుర్ముఖాదులకును నియంతయు, సత్పురుషులకు సద్గతిప్రాప్తి కుపాయభూతుండునగు నీయందు భక్తిమయంబగు బుద్ధి పొడముచున్నది ఆ భక్తిమూలమున ముక్తి దొరకొనుచున్నది. నిన్నను గ్రహించుకొఱకే యీ గుహకు వచ్చితినంటివి. ఈశా! దేవతలకు సాహాయ్యముచేయు నెపమున దైవికముగా రాజ్యపాశము నాకుఁ దొలఁగునట్లు గావింపఁబడినది. ఇది నీవు

నాయందుఁ జూపిన గొప్ప యనుగ్రహమని తలంచు
చున్నాను. వివేకులై తపస్సుకొఱకు వనమును ప్రవేశింపఁ
గోరు సార్వభౌము, లేకాకిత్వమున సంచరించుకొఱకు రాజ్య
పాశమును వదలుట నెంతయు వేఁడుచుందురు. అట్టిది నాకు
నలవ్రూకగాఁ గలుగుట నీ యనుగ్రహమే కదా! కాన,
యిపు డిటకువచ్చి కాదు; ఇంతకుమునుపే యీ రాజ్యపాశ
మునుబాచి యనుగ్రహించి యున్నావు. విభూ! అనన్య
ప్రయోజనులగు నేకాంతులకు మిక్కిలియుఁ బ్రార్థింపఁ
దగియున్న నీదు పాదసేవనమునకంటె వరము వేఱొకటి
నే నొల్లను. వివేకియగునేని, పురుషుఁ డెవఁడు సాక్షా
న్ముక్తిప్రదుండవగు నిన్నారాధనముచేఁ బ్రసన్నునిఁ గావించి
కొని పిదప నాత్మకు బంధకమయిన శబ్దాదివిషయజాలమును
వరించును? మూర్ఖుఁడే వానినివరించును. కాఁబట్టి, ఈశా!
సత్త్వరజస్తమోగుణ కార్యములగు కామక్రోధాదులు
వెంటనంటి వచ్చునట్టి కామముల నన్నింటిని దిగవిడిచి పుణ్య
పాప సంబంధ రహితుండుగాన నిరంజనుండును గుణత్రయ
సంబంధరహితుండుగాన నిర్గుణుండును సమాభ్యధికరహితుం
డుగాన యద్వయుండును బరుండును బురుషరూపంబున యదు
వులందు వర్తించువాఁడును జ్ఞానైక స్వరూపుండును నగు
నిన్ను ముక్తి కుపాయభూతునిఁగా నధ్యసించుచున్నాను.
ఈ సంసారమందు విపుల మయిన యధ్యాత్మికాది తాపముల
చేతఁ దపించుచు, దానివలనఁ జిరకాలముగా దుఃఖముచేఁ
బీడితుఁడనై, మనస్సుమొదలయిన యాఱింద్రియము లనెడు
శత్రువులను గెలువనేరక, మనస్సు తెలివియు దానిచేఁ బొంద

నేరక యుంటిని. శరణప్రదా! ఇట్లుండి నీ సంకల్పాదులచేత సంసార భయదూరంబును సత్యంబును శోకరహితంబును నగు నీ పాదాబ్జమును శరణుఁజొచ్చితిని. పరామాత్మా! ఇట్లా పన్నుండయిన నన్ను, నిన్నిపుడు శరణొందినవానిని, సంసార భయమునుండి రక్షింపుము' యనెను.

కృష్ణుండు—'సార్వభౌమా! మహారాజా! నీమతి రాగాదులు లేక నిర్మలమై నివృత్తిధర్మమందు దృఢముగా నెలకొని యున్నది. ఏలన నేను వరములు చెప్పి యెంత నిన్నాసకొలిపినను నది కామములచేఁ గొట్టువటక చెడకున్నదిగదే. నిన్ను వరములచే నాసకొలుపుటయెల్ల నీబుద్ధికిఁ బ్రమాదము గలుగకుండుట కనియె తెలియుము. అట్లాసకొలుపుటచే బుద్ధి ప్రమాద మెప్పుడేని కలుగదా యనవలదు. నాయందే యనన్యప్రయోజనంబగు భక్తిగలవారలకు మతియొకప్పుడుగాని, కామములచేతఁ గొట్టువడి చెడదుసుమీ! ప్రాణాయామాదులయిన యుపాయములచే మనోనియమనము గావించువారయినను నాకు భక్తులు గారేని, వారిమనను, వాసనక్షీణింపకుండుటవలన నొకానొకప్పుడు చెలఁరేగి విషయములందుఁ దగులువడుట చూపట్టుచున్నది. నీవు నాయందు మనస్సును జొనిపి భూమిని నిచ్చలు సంచరింపుము. నాయందు నీకెల్లప్పుడును నెడఁబాయని భక్తియో తప్పకకలుగును. అట్లు నిన్నను గ్రహించుచున్నాను. నీవు భక్తికే కనఁబడువాఁడవయ్యు నిపుడది లేకయె ప్రత్యక్షమయితివి గాన ముక్తినేల జాగుచేసెదవందువా? నీవు నీదు క్షత్రవర్ణధర్మమందు నెలకొని లోకరక్షకు నుపయుక్తములు గానివగు వేటమొదలగు వ్యాపార

ములచే జంతువులను వధము చేసితివి. కాన నన్నే యాశ్రయించి నాభక్తియందు నిష్ఠుఁడవై మత్ప్రాప్తికిఁ గల యడ్డులను దూల్చు తపముచేత జంతువులను వధించినపాపమును *బోకార్చుకొనుము. రాజా! నీవు మఱుసటిజన్మమున బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుఁడవై సర్వభూతములయందును మిక్కిలియు సౌహార్దముగలిగి జగమునంతయు బ్రహ్మాత్మకముగాఁ గనుఁగొనుచుఁ బ్రకృతిమండలమున కవ్వలనున్న నన్నుఁదప్పక పొందుదువుచుమీ' అనెను.

ఇది యేఁబదియొకండవ యధ్యాయము.

జరాసంధుఁడు పదునెనిమిదవసారి మథురపై దండెత్తుట. రామకృష్ణుల పలాయనము. ప్రవర్షణగిరిని దహించుట.

ఇట్లు యిక్ష్వాకుకులనందనుఁడగు ముచికుందుఁడు కృష్ణుని యనుగ్రహమునొంది యతనికి, ప్రదక్షిణముగావించి ప్రణమిల్లి యా గుహాముఖమునుండి బయలు వెడలెను. అతఁడు మనుష్యులును, పశువులును, తీఁగలును, మ్రాఁకులును, నల్పపరిమాణములై యుండుటనుగాంచి కలియుగము ప్రాప్తించినదని తలఁచి యుత్తరదిశను గూర్చి పోయెను. అతం డింద్రియములను గెలిచి దేహమునందును దదనుబంధులయందుఁ

---

* పరమాత్మ ప్రత్యక్షమయినవారికి సంచితము ప్రారబ్ధమగు పాపము. తపస్సుచేతఁగాని యనుభవించికాని నాశము నొందిననే పరమాత్మప్రాప్తి కలుగునని భావము.

నాసక్తివదలి సిద్ధిగలుగునో లేదో యను సంశయమును వీడి కర్తవ్యమునందుఁ దృఢముగలిగి భగవంతుఁడగు కృష్ణునియందుఁ దనమనంబును లెస్స గుదురుపఱిచి గంధమాదనపర్వతమును బ్రవేశించెను. అంత నచటనుండి నరనారాయణుల కునికిపట్టయిన బదరికాశ్రమమును జేరి శీతోష్ణాదులగు ద్వంద్వముల నెల్ల సహించి శాంతుఁడై భగవంతునిఁ దపంబున నారాధించెను. భగవంతుఁడు యవనుఁడు ముట్టడించియున్న మథురకు మరలవచ్చి మ్లేచ్ఛబలములనెల్ల సంహరించి వారల ధనమును ద్వారకకుఁ గొంపోయెను. అచ్యుతుఁ డేర్పరించిన మనుష్యులును గోవులును నా ధనమును గొంపోవుచుండఁగా, నపుడు జరాసంధుఁ డిరువదిమూఁ డక్షౌహిణులఁగూడి యటవచ్చెను. రాజా! రామకృష్ణు లిరువురు శత్రుసైన్యమునకుఁ గల వేగము నురవడిని జూచి మనుష్యులవలెఁ జేష్టింపఁగోరి త్వరితముగాఁ బలాయితులైరి. వారు మిక్కుటముగా యవనుల నుండి గడించిన ధనమును దిగవిడిచి భయములేని వారయ్యు భీతులయందును మిక్కిలి భీతులవలెఁ జూపట్టుచుఁ దామరరేకులంబోలిని యడుగులఁ బెక్కుయోజనముల దూరము పరుగిడిపోయిరి. జరాసంధుఁడును నా యిరువురను బరుగువాఱుచుండుటను జూచి తనబలములును దాను నీశులగు నా రామకృష్ణుల కొలఁది నెఱుంగక కేరినవ్వుచు రథసైన్యములతోడ వారివెంటఁ బరుగెత్తెను. ఆ రామకృష్ణు లట్లు దూరము పరుగిడి బడలికనొంది పొడవయిన ప్రవర్షణమనెడి పర్వతము నారోహించిరి. భగవంతుఁడు పర్జన్యుఁ డందు

*నిత్యమును వర్షించుచుండును. జరాసంధుఁ డా పర్వతమున నందందు రామకృష్ణుల యడుగుల జాడలున్న నేలపట్టులను జూచెను. వాఁడు దానినిబట్టి వారిరువు రాకొండయందు మఱుఁగి దాఁగియున్నారని యూహించి యా పర్వతముచుట్టు పదియోజనముల వఱకును గట్టియలుపేర్చి యందగ్గిదరికొల్పి దహింపఁజేసిన వాఁడయ్యె. అపు డాపర్వత తటములెల్లఁ గాలుచుండఁగా రామకృష్ణు లిరువురును బదునొకండువేల యోజనముల పొడవుగల దానినుండి కుప్పించి జరాసంధుని బలములను గడచి యవ్వలనున్న క్రిందిభూమికి దుమికిరి. ఆ యదుసత్తము లిరువురును శత్రువులకును వారి యనుచరుల కును గంటఁ బడకయే సముద్రమగద్దఁగాఁ జుట్టియున్న తను పురమునకు ద్వారకకు మరలివచ్చిరి. జరాసంధుఁడును నా రామకృష్ణు లిరువురును దగ్ధులయిరని తప్పఁదలంచుచు మిక్కిలియుఁ బెద్దవియగు సైన్యములను మరల్చుకొని మగధదేశ మునకుఁ బోయెను. ఆనర్తదేశపురాజును శ్రీమంతుఁడు నగు రైవతుఁడనువాఁడు, బ్రహ్మయానతిచ్చినచొప్పున రేవతియనెడు తన కొమారితను బలరామునకిచ్చెనని మున్ను చెప్పఁబడెను. భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణుండును లక్ష్మియంశభూతురాలగు భీష్మకమహారాజు కుమారిని రుక్మిణిని స్వయంవరమందు సకలజనులును జూచుచుండఁగా, శిశుపాలునిపక్షపువారగు సాల్వుఁడు మొదలగు రాజులను, బలంబునఁ గలంచి నలంచి గరుడుం డమృతమునుంబోలెఁ గొనితెచ్చి పెండ్లియాడెను' అనెను.

---

* ప్రకృష్టముగా వర్షించుచుండుటవలన ఆ పర్వతము ప్రవర్షణమనం బడెనని దెలియునది. ఇది యందులకు వ్యుత్పత్తి.

రాజు—'భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు చక్కని నెమ్మొగముగల భీష్మకరాజకుమారిని రుక్మిణిని రాక్షసవివాహమునఁ దెచ్చి పెండ్లియాడెనని నీవలన నిపుడు వింటిని. మహాత్మా! అమిత తేజుం డాకృష్ణుఁ డెవ్విధమున జరాసంధాదులను దా నొక్కఁడే గెలిచి రుక్మిణిని గయికొని మరలివచ్చెనో వినఁగోరుచున్నాను. బ్రాహ్మణోత్తమా! శ్రీకృష్ణుని కథలు విన్నను జదివినను బుణ్యావహములు; మఱి పూఁదేనియలవలె వీనుల విందులు; మఱియు వినువారలయుఁ జెప్పువారలయుఁ బాపములెల్లఁ దూలించునవి. శ్రవణేంద్రియంపు సొంపుపెంపును దెలిసినట్టి వివేకియగు పురుషుఁ డెవ్వఁ డాకథలను వినునేని, యెప్పుడును గ్రొత్తక్రొత్తలుగఁ జవులూరుచుండు వానినే మరల మరల సేవింపకుండును'? అని యడిగెను.

రుక్మిణీ వివాహము

శుకుఁడు—భీష్మకుండను గొప్ప రాజొకఁడుండెను. అతఁడు విదర్భదేశము నేలుచుండెను. అతని కేవురు పుత్త్రులును, నొక పుత్త్రికయుఁ బుట్టిరి. ఆ కన్నియ నెమ్మొగము చెన్నుగులుకుచుండును. ఆ పుత్త్రులయందు రుక్మి పెద్దవాఁడు. రుక్మరథుఁడు, రుక్మబాహుఁడు, రుక్మకేశుఁడు, రుక్మమాలి యని తక్కిన నలువురుండురు. వీరందఱకును రుక్మిణి కడగొట్టు చెల్లెలు. ఆ చెలువయుఁ దనగృహమునకు వచ్చుజనులవలనఁ గృష్ణుని రూపమును వీర్యమును గుణములను సంపత్తిని విని, యాతఁడే తనకుఁ దగినపతియని తలంచెను. అట్లే కృష్ణుఁడును గృహాగతులవలన రుక్మిణిదేవి బుద్ధియు, శుభలక్షణములును

నుదారతయు జక్కందనమును శీలమును గుణములును విని యాముద్దియను తనకుం దగినభార్య యని పెండ్లియాడుటకు మనంబున నిశ్చయించెను. రుక్మి దనచెలియలిని రుక్మిణినిం బంధువులందఱును గృష్ణునకిచ్చెదమని కోరుచుండఁగాఁ దాను గృష్ణునికిఁ బగతుండుగాన యందుల కొల్లక వారలను వారించి శిశుపాలునే రుక్మిణికిఁ బతిగాఁ దలంచెను. తెలికన్నుంగవఁ జెన్నారు చిన్నారి యారుక్మిణియును మెఱుంగి మనమున మిక్కిలియుఁ జింతిల్లుచు నెంతయు నాలోచించి యంతఁ దన కాప్తుండయిన యొక్కబ్రాహ్మణుని వేవేగ కృష్ణునికడకుం బంపెను. అతఁడును ద్వారకాపురమునకుం బోయి కృష్ణుని మందిరముసేరి ప్రతిహారులు లోనికిఁగొంపోవఁగా నందు బంగారుసింహాసనమున నాసీనుండై యున్న యాద్యునిఁ బరమ పురుషునిఁ గృష్ణునిఁ గాంచెను. బ్రహ్మణ్యదేవుం డాకృష్ణుం డును నతనిఁ గాంచినంతనే దిగ్గన సింహాసనము డిగ్గి మేలి గద్దియపయి నాసీనుగావించి తన్ను దేవతలు పూజించునట్లా తనికిఁ బూజలుగావించెను. ఆ బ్రాహ్మణుండు భోజనముచేసి బడలిక తీఱియుండఁగా సజ్జనులకుఁ బ్రాపయిన యాకృష్ణుండు మెల్లన డగ్గఱి యతని యడుగుల నల్లనఁ దనచేతులఁ బుడు కుచు నిట్లని యడిగెను.—'బ్రాహ్మణోత్తమా! వలయునని మిక్కిలి పాటుపడక తనంతట దొరకినదానితో మనంబున సంతసిల్లుదు నప్పుడును సుఖింతువు. ఇట్టి సంతోషవృత్తియే నీమ ధర్మము. మఱియార్యసమ్మతము నయినది. * ఇట్టి నీధర్మము

* సంతోషమే బ్రాహ్మణునకుఁ బరమధర్మమనియు, ఆర్యసమ్మత మైనదనియు, భగవంతునకిష్టమైనదనియు భావము.

సుఖముగా వర్తిల్లుచున్నది కదా! బ్రాహ్మణుఁడు తన దేహధారణమాత్రమున కెప్పుడేది తనంత దొరకునో దానితోఁ దుష్టినొంది తన వర్ణాశ్రమ ధర్మములనుండి వీడకయుండునేని, నిత్యసంతోషరూపమైన యా ధర్మమట్టి పురుషునకు సమస్తములయిన పురుషార్థములను బిదుకుచుండును జుమీ. సంతుష్టి నొందఁడేని, దేవేంద్రుఁడయినను నైహికాముష్మికము లగు నానందముల నొక్కటియుఁ బడయఁడు. సంతుష్టినొందెనేని, దరిద్రుఁడయినను నేయంగమునను దుందుడుకు లేక హాయిగా నిదురించును. * దొరకినదానితోఁ దృప్తినొంది, పరోపకారులగు సాధువులై సర్వభూతములకును మిక్కిలియు సుహృదులై దేహాత్మాభిమాన రూపమగు నహంకారము లేక శాంతులై యుండు విప్రులకు నేను శిరసుచేత మాటిమాటికి నమస్కరించుచున్నాను. బ్రాహ్మణోత్తమా! రాజువలన మీకుఁ గుశలమే కదా! ఎవ్వని దేశమందలి ప్రజలు చక్కని పరిపాలనమువలన సుఖముగా నుందురో యట్టిరాజు నాకుఁ బ్రియుఁడు. ఏ దేశమునుండి రాక? ఏమిగోరి యీ సముద్రదుర్గమును దాఁటి యిటవచ్చితిరి? ఇదియంతయు దాఁపక చెప్పఁదగునేని మాకుఁ జెప్పుము. మేము కింకరులము సుమీ' యనెను.

---

* 'స్వలాభసన్తుష్టాన్' అనిమూలము. స్వలాభమనఁగా స్వసత్తా లాభము. అనఁగా 'స్వోజ్జీవనేచ్ఛాయదితే స్వసత్తాయాం స్పృహా యది। ఆత్మదాస్యం హరేఃస్వామ్యం స్వభావంచ సదాస్మర' అన్నట్లు హరిదాస్యాదుల ననుసంధించుటవలనఁ గలుగునట్టి యాత్మలాభమని యర్థము. అనఁగా అట్టి యనుసంధానముచేతనే తమకు సత్తా అనఁగా వస్తుత్వము కలిగెననుట. (వీరరాఘవీయము.)

ఇట్లు లీలార్థము మానుషవిగ్రహమును బరిగ్రహించియున్న
పరమేష్ఠి యా భగవంతుఁడు ప్రశ్నము సేయఁగా, బ్రాహ్మణుఁ
డతనికి నడిగిన దంతయు నిట్లు వర్ణించెను. 'పురుషోత్తమా!
రుక్మిణీదేవి నన్ను నీ సమ్ముఖమునకుఁ బంపెను. ఆబిడ చెప్పి
పుచ్చిన సందేశము నాలించి యనంతర మేది యుచితమో చేయు
నవధరింపుము.' అని యా చెలువ వ్రాసియిచ్చిన కమ్మను నతని
యదుకులయం దునిచి యతనికిఁ దాను బ్రణమిల్లెను. ఆ
జగన్నాథుండును, జిఱునవ్వు కన్నుంగవ కొకవింత చెన్ను
గలిగింప దానిని గయికొని ధర్మాత్ముఁడుగాన తన మక్కువ
కలిమి తెలియునట్లుంబోలె నాదరంబు గడలుకొన దానిని
1. జదువుచ ట్లానతిచ్చెను.

ఆ రుక్మిణి.—భువనసుందరా! నీగుణముల నాకర్ణించు
వారి కర్ణరంధ్రముల మూలమున వారిలోపలఁ జొచ్చి
యాధ్యాత్మిక తాపమును బరిహరించునట్టి నీదు గుణములను,
చూచువారల కన్నులకు సమస్తార్థములను గలిగించుచుండు
నీ చక్కఁదనమును విని, అచ్యుతా! నా చిత్తము 'నీమహిమ
యెక్కడ? కొఱమాలిన నేనెక్కడ' నని యించుకయు లజ్జ
లేక, నీయందే యావేశించుచున్నది సుమీ. ఔరా! కుల
కన్యల కిట్టి దిట్టతనమా? యనకుము. ముకుందా! పురుష
సింహమా! గుణరూపశీలములచేతను విద్యచేతను వయస్సు
చేతను ధనసమృద్ధిచేతను దేజముచేతను నీకు నీవే సాటి
యగుదువుగాని మఱియొకరుగారు. ఇట్టి నిన్ను, మనుష్య
లోకమునం దెల్ల మనోభిరాముం డగువానిని, గన్యయెవ్వతి,
కులవతియు గొప్పగుణములుగలదియు స్థిరచిత్తయు నగునేని

పతిగా వరింపదు ? కాన నాయందు తప్పిదమేమి ? విభూ ! కావుననే నిన్ను నేను పతిగా వరించితిని జుమీ. మఱి నాయాత్మను నీకు నర్పించితిని. కృష్ణా ! నీవు వచ్చి నన్నుఁ జెట్ట పట్టుము. అంబుజాక్షా ! అట్లు సేయవేని సింహముపాలి వస్తువును నక్కవలె, వీరుండవగు నీపాలిదాన నగు నన్ను శిశుపాలుఁడు వేగవచ్చి ముట్టునుగదే ! అట్లు ముట్టనీకుమీ ! నేను దొల్లివాపీ కూపాదులను ద్రవ్వించితినేనియు, యాగాది కర్మము లాచరించితినేనియు, సత్పాత్రములకు దానము సేసితి నేనియు, తీర్థస్నానాది నియమము లనుష్ఠించితినేనియు, కృచ్ఛ్రాది వ్రతములు సలిపితినేనియు, దేవతలను విప్రులను గురువులను నర్చించితినేనియు, మఱియు భూతహితాదులు గావించితినేనియు, వీనిచేత భగవంతుని నారాధించినది నిక్క మేనియు, నిపుడు శ్రీకృష్ణుఁ డిట వచ్చి నన్నుఁ జెట్టపట్టుఁగాతి. తక్కినవారు శిశుపాలాదులు నన్నుఁ జేకొనకుందురుఁగాక.' బంధువులు నిన్నిపుడే శిశుపాలునకిచ్చిరే; ఇప్పు డేమిచేయ వచ్చు' ననకు. అజితా ! పెండ్లి రేపుగాన నీ వపు డెవ్వరికిని దెలియకుండున నిట వచ్చి యంతసేనా పరివృతుండవై శిశు పాలాదుల సైన్యములు కలంచి చీకాకుపఱిచి నీ పరాక్రమమే యుంకువుగా నిచ్చి బలాత్కారమున రాక్షసవివాహవిధిని నన్నుఁ గొనిపోయి పెండ్లియాడుము. 'శిశుపాలాదులను గలం చుట యటుండ నంతఃపురమందున్న నిన్నుఁ గొనిపోవునపుడు నీ బంధువులను జంపక యెట్లుగొనిపోయి పెండ్లియాడఁగల' నందువా ? అందుల కుపాయము చెప్పెద. పెండ్లికి మునుపటి నాఁడు మావారు గొప్ప కులదేవయాత్ర చేయుట గలదు.

ఆ యాత్రయందుఁ గ్రొత్త పెండ్లికూఁతుర నగు నేను పట్టణము వెలువడి యంబికాదేవిని దర్శనము సేయఁబోవుదును. ఆ దేవియాలయమునుండి నన్నుఁ గొనిపోవుట సుకరము సుమీ. 'ఇంత నిర్బంధము లేల? శిశుపాలుఁడును వాసికెక్కినవాఁడు కనుకఁ దగినవరుఁడే కదా' యందువా? అంబుజాక్షా! ఎవ్వని పాదారవింద రజములందుఁ, దమయజ్ఞాన నివృత్తికొఱకుఁ దొప్పఁదోఁగుటకు నుమాపతి యగు శివునివలె నితరులగు మహనీయులును నువ్విళ్లూరుచుందురో, యట్టి నీదు ప్రసాదమును బడయ నోఁచక పోయితినేని, యుపవాసాది వ్రతములచేఁజిక్కి స్రుక్కి ప్రాణములను దిగవిడుతును; కాని నూఱుజన్మముల కయిన నిన్నే పెండ్లియాడుదును జుమీ'!

బ్రాహ్మణుఁడు 'యదుదేవా? ఇవియే రుక్మిణి నీకు రహస్యముగాఁ జప్పుచున్న మాటలు నీకు దెచ్చి చెప్పితిని. ఇందేమి కర్తవ్యమో దానిని విమర్శించి చేయుమిఁకఁగాక; అదియును దోడనె చేయఁదగును' అనెను.

ఇది యేబదిరెండవ యధ్యాయము.

రుక్మిణీకల్యాణము.

(అనుబంధము)

యమునందనుండు కృష్ణుఁడు భీష్మకరాజకుమారియగు రుక్మిణీదేవి చెప్పిపంపిన సందేశమును విని బ్రాహ్మణుని హస్తమును దన హస్తంబునఁ బట్టుకొని నవ్వుచు నతనితో

'ఆ సుందరీమణి, ఆ రుక్మిణి, యెట్లునిత్యమును నాయందే మనసు నెలకొల్పియున్నదో యట్లే నేను నా చెలువయందే మనసు నిలిపియున్నాను. కావుననే నాకు రేయి నిదురలేకున్నది. రుక్మి నాయెడ ద్వేషం బూని నా వివాహమును నడ్డగించుట నే నెఱుంగుదును. అయిన నేమి! ఆ రాజాధముల నెల్ల యుద్ధమునఁ గలగుండు వఱచి నాయందే యాసక్తమై యేకందునులేని యవయవములు పొందుగలిగి వెలుఁగుచున్న యా సుందరిని, దారువును ద్రచ్చి యగ్నిశిఖను దెచ్చువిధముఁ దోడ్కొని వచ్చెదను' అనెను. అంతె నా మధుసూదనుఁడు రుక్మిణి పెండ్లినక్షత్రమును దెలిసికొని సారథితో 'దారుకా! రథమును వేగఁదెమ్ము' మని యానతిచ్చెను. వాఁడును శైబ్య సుగ్రీవమేఘ పుష్పవలాహకములనెడి యశ్వములను బూన్చి రథమాయత్తము చేసి తెచ్చి చేతులు మోడ్చి మ్రోల నిలుచుండెను. కృష్ణుం డారథమును దానెక్కి యా బ్రాహ్మణుని నెక్కించికొని యా యశ్వములు వేగమునఁ బోవునవి గాన యానర్తదేశమునుండి యొక్కరాత్రిలో విదర్భకుఁబోయెను. కుండినపతి యగు నా రాజు భీష్మకుండును బుత్రస్నేహమునకు లోనై తనకన్యను రుక్మిణిని శిశుపాలునకీయఁదలఁచి యందులకు నలయు కృత్యములనెల్లఁ గావించెను. పట్టణమందలి మార్గములను రథ్యలను జత్వరములను జక్కఁగా నూడ్చి కలయంపులుచల్లిరి. వింత వింతలగు ధ్వజములను బతాకలను దోరణములను నెల్లయెడ నలంకరించిరి. మఱియు నా పురమం దంతటను స్త్రీలును బురుషులును బూదండలు చెరివి కలపము లలంది యాభరణములు దొడిగి

కందు లేని మడుంగు వలువలుగట్టి యలంకరించుకొని యుండిరి. గృహములం దెల్ల నగరుధూపవాసనలు గుబాళించుచుండెను. భీష్మకుండును బితరులను దేవతలను బ్రాహ్మణులను విధ్యుక్త ప్రకారమున నర్చించి భోజనంబులిడి కన్యకు రుక్మిణికి స్వస్తి వాచనికముఁ జేయించెను. అంత నా కన్యకు రుక్మిణికి జలక మార్చి మంగళమగు తోరముగట్టి క్రొత్త పట్టుపుట్టంబులు రెంటిని దొడిగి మేలిభూషణములచే నలంకరించిరి. బ్రాహ్మణోత్తములో ఋగ్యజుస్సామమంత్రంబుల నా పెండ్లికూఁతునకు రక్షగావించిరి. అధర్వమంత్రవిదుఁడగు పురోహితుండును, దుష్టగ్రహశాంతికొఱకు హోమము గావించెను. రాజా! భీష్మకుఁడు విధివిదులందు మిన్నగావున బ్రాహ్మణులకు బంగారమును వెండిని వస్త్రములను గుడమును దిలలను ధేనువులను నొసంగెను. అట్లె చేదిరాజగు దమఘోషుఁడును దన పుత్త్రుండగు శిశుపాలునకు మంత్రజ్ఞులచేత నభ్యుదయమునకు వలయు కర్మము లన్నియుఁ గావించెను. అంత నతఁడు మదజలములు దొరుఁగుచున్న గజసమూహములును బంగారు మాలికలచే రంగారుచున్న రథములును నశ్వములును బదాతులును నెరసియున్న సైన్యములు బలసికొలువఁ గుండినపురమునకుఁ బోయెను. విదర్భాధిపతియగు భీష్మకుఁడతని నెదుర్కొనిచని యెంతయుఁ బూజించి క్రొత్తగా నిర్మించిన మఱియొక మందిరమున నతనికి ముదంబున విడిపట్టు గావించెను. ఆ కుండినపురమున సాల్వుఁడు జరాసంధుఁడు, దంతవక్త్రుఁడు, విదూరథుఁడు, పౌండ్రకుఁడు మొదలగు శిశుపాలుని పక్షపువారు వేలకొలఁదిని గూడి కృష్ణరాములకుఁ

బగతురుగావున నెచ్చరికతోడ శిశుపాలునకుఁ గన్యను సాధింపనెంచి "కృష్ణుఁడు రామాదులయిన యదువులంగూడి వచ్చి కన్నియను హరింపఁబూనునేని, యందఱముగూడి వానితోఁ బోరాడుద' మని మనంబుల నిశ్చయించి యచ్చటికి వచ్చిరి. మఱియు నితరులగు రాజులు పెక్కండ్రు తమసమగ్ర సైన్యములతోను వాహనములతోను నయ్యెడకు వచ్చిరి. రాముండు శత్రుపక్షపురాజు లందఱుఁ జిట్టిపడియున్నవాని యున్నారనియు, కృష్ణుండు కన్యను హరించుటకుఁ దా నొక్కండే పోయి యున్నాఁడనియు విని కలహము కలుగునని శంకించి బలవంతుఁడుగానఁ దమ్మునియందలి నెయ్యమునఁ దానేఁగుచు రథ గజ తురగ పదాతి సహితంబయిన మహా సైన్యంబుతోడఁ ద్వరితముగాఁ గుండినపురమునకుఁ బోయెను. భీష్మకరాజకుమారి యగు రుక్మిణియు హరిరాక నెదురు చూచుచుఁ దనపంపిన బ్రాహ్మణుఁడేని వచ్చుటను గానక యపుడు తనలో నిట్లు చింతించెను. 'కట్టా! ఈ మంద భాగ్యురాలికిఁ బెండ్లి రేపు; ఒకరాత్రియె నడుమనున్నది. అరవిందాక్షుఁ డింతకును రాఁడాయెను. అందులకుఁ గారణ మేమియో తెలియదు. నా సందేశమును గొనిపోయిన యా బ్రాహ్మణుఁడయినను నింతవఱకును రాకున్నాఁడే! ఏమి సేయుదును? అనవద్యచిత్తుండగు కృష్ణుండు నాయందేదేని వెగటయినదానిని గనుంగొని నన్నుఁ జెట్టపట్టుటకై పూని రాకున్నాఁడో కదే! దౌర్భాగ్యురాల నగు నాకు ధాతయగు మహేశ్వరుఁ డనుకూలుఁడు గాఁడో! ఆదేవి రుద్రాణి యును, ఆ గిరిజాసతియు నాయెడ విముఖురాలయి యున్నదో!'

యని యిట్లు చింతించుచు డెందంబు గోవిందునియందుఁ దగులువడ 'నింతకును గృష్ణుఁడు వచ్చుతటి గాదయ్యెఁగా' యని యశ్రుబిందువులు గ్రమ్మఁగన్నుంగవ మొగిచెను. ఇట్లా వధూటి గోవిందునిరాక యెదురుచూచుచుండఁగా, నాబిడ యెడమతొడయు బుజమును గన్నును బ్రియంబు సూచించుచు నదిరెను. అంత మున్న దానుబంపిన బ్రాహ్మణోత్తముఁడే, కృష్ణుని యాదేశము చొప్పున మరలివచ్చి యంతఃపురమున దేవిని నా రాజకుమారిని గాంచెను. అతండు మొగంబున నుబ్బులాగుబ్బతిల్ల మేనిగతులయందే తొట్రుపాటును లేక యుండుటను గాంచి యాసతి మాతాదిలక్షణములను దెలిసినదిగావునఁ దెలినవ్వు మొలకొత్త నతని నంతయు నడిగెను. బ్రాహ్మణుఁడంత యదునందనుఁడు కృష్ణుఁడు రామునిఁగూడి వచ్చియున్నాఁడని తెలిపి యతఁడు తన్నుఁ గొనిపోవుదునని పలికిన నిక్కంపుమాటలను జెప్పెను. రుక్మిణియు నాకృష్ణుఁడు వచ్చియుండుటను దెలిసి యుల్లంబెంతయుఁ బల్లవింప బ్రాహ్మణునకుఁ దగిన ప్రియము వేఱొద్దియుఁ గాననేరక యూరక నమస్కరించెను. భీష్మకుండును దనకుమారి వివాహమును జూచు తమకమున రామకృష్ణులు వచ్చియున్నారని విని వాద్యఘోషములతో నెదురుచని పలయు పూజలు గావించి మధుపర్కమును రుచిరములయిన వస్త్రములను మఱియు నభీష్టములయిన యుపాయనములను దెచ్చి యొసఁగి యెంతయు విధ్యుక్తముగాఁ బూజించెను. భీష్మకుండు మహాబుద్ధిసంపన్నుఁడుగావున నా రామకృష్ణులకును వారి సైన్యములకును వారి యనుచరులకును సకలవస్తు సమృద్ధములయిన విడుదులు

గల్పించి విధ్యుక్తముగా నాతిథ్యమును గావించెను. ఇట్లు కూడినరాజులకు వారివారి పరాక్రమములకును వయసులకును బలములకును వృత్తములకును దగురీతిని సమస్తములయిన యభీష్టపదార్థముల నొసంగి పూజించెను. కృష్ణుని రాకవిని విదర్భపురవాసులగు జనులు వచ్చి యతని ముఖారవిందమకరందమును నేత్రాంజలులచేఁ ద్రావిరి. వారొండొరులతో 'మన రుక్మిణి యీ కృష్ణునికే భార్య కాఁదగునుగాని, మఱియొక్కనికిఁ దగదు. అనవద్యాత్ముండగు నీకృష్ణుఁడును మన రుక్మిణికే తగినమగఁడుఁ జుఁడీ. మన మేదేని యించుక మంచి చేసి యున్నారమేని, యందులకుఁ ద్రిలోకకర్త యగు బ్రహ్మ సంతుష్టుఁడగునేని, రుక్మిణిని గృష్ణుఁడు చెట్టపట్టు నట్లుగా ననుగ్రహించుఁ గాక' యని ప్రేమాశ్రువులచే నెలుంగు డగ్గుత్తికవడఁ జెప్పికొనిరి. ఇది యట్లుండఁ బెండ్లికూఁతుఁ రారుక్మిణియు భటులు నలుగడలఁ గాపై వచ్చుచుండఁగా, నంతఃపురమునుండి యంబికా గృహమునకు భవాని యగు పార్వతి పాద పంకజములను దర్శించుటకుఁ గాలినడకనే బయలు వెడలిపోయెను. ఆ సుందరి ముకుంద వదనారవిందమును లెస్సగా మనంబున ధ్యానించుచు మౌనముద్ర దాల్చి తల్లులును జెలులును జుట్టును గొలిచి వచ్చుచుండ, శూరులయిన రాజభటు లాయుధములు కేలనిలువుగాఁ బట్టుకొని సన్నద్ధులై రక్షించుచుండ వెడలిపోయెను. అపుడు మృదంగములును శంఖములును పణవములును దూర్యములును భేరులును వాయింపఁ బడినవి. నానా విధములగు నైవేద్యములను బూజా సాధనములను గొని భోగము

వారును, గంధమాల్య వస్త్రాభరణములను గొని బ్రాహ్మణపత్నులును, మిక్కిలియుఁ జక్కఁగా నలంకరించుకొని పోయిరి. గాయకులు గానము సేయుచును, సూతవంది మాగధులు స్తుతించుచును, వాద్యగాండ్రు వాయించుచును, నా పెండ్లి కూఁతును బరివేష్టించి పోయిరి. రుక్మిణియు దేవాలయమును జేరి కరచరణాబ్జములను గడిగికొని యాచమనము చేసి శుచియై సమాహిత చిత్తమున నంబికాదేవి సన్నిధికిఁ బోయెను. అపుడు వృద్ధురాండ్రగు బ్రాహ్మణజాతిముత్తయిదువలు, పూజావిధిని దెలిసినవారు, భవునితోఁ గూడ నున్న భవపత్నియగు భవానికి నాబాలికను మ్రొక్కించిరి. ఆ రుక్మిణియు 'అంబికాదేవీ! మంగళరూపవైయున్న నీకును వినాయకాదులగు నీసంతానములకును, మాటిమాటికి నమస్కరించుచున్నాను. నాకు భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు పతియగునట్లుగా నను మోదింపుమా' యని దేవుని శివుని దేవిని బార్వతిని, మిక్కిలియుఁ బ్రార్థించుచు బ్రాహ్మణపత్నులను మున్నిడికొని విధ్యుక్తముగాఁ బూజగావించెను. మఱియు నారుక్మిణి భవసహితయగు నా భవానికి జలములనభిషేకముగావించి, గంధము లలంది, యక్షతలనిడి, ధూపము లొసంగి, వస్త్రమాల్యాభరణముల నలంకరించి, పలుదెగల యుపహారములను బలులను నివేదించి, హారతులు వరుసగా వేఱువేఱ యెత్తి, యట్లె పతిపత్నులగు బ్రాహ్మణస్త్రీలను జలాదులొసంగి లవణాపూపంబులను, దాంబూలములను, గంఠసూత్రములను, ఫలములను, నిక్షుదండములను మిక్కిలియుఁ బూజించినదయ్యె. బ్రాహ్మణస్త్రీలును దేవతోపభుక్తశేషముగు మాల్యమును నొసంగి రుక్మిణికి దీవెనలు గావించిరి.

రుక్మిణి యా స్త్రీలకును నంబికాదేవికిని నమస్కరించి యా
మాల్యమును గయికొని మౌనవ్రతమును మాని రతనాలయుం
గరములు రంగారుచున్న కెంగేల నొక పనికత్తియ కై దండ
గొని యంబికాగృహమునుండి బయలు వెడలెను. అట్లాశ్యాము
సన్నని నెన్నడుము నకనకలు గుడువఁ, గుండలములు నెమ్మొగం
బునకు మఱింత యొమ్మెగూర్ప, బటువయిన పిఱుందున రత
నాలు దాపిన మొలనూలు తళతళ మెఱయ, యౌవనంపుఁ
బెంపును సూచించుచు గుబ్బచన్నులు పయంటసందులఁజిందులు
ద్రొక్క, నల్లని వాలారుఁజూడ్కులు నరిపురులో యను శంక
గలిగించుచుండఁ, దెలిచిఱునవ్వు దళుకొత్తుచుండ, దొండపండు
వంటి కెమ్మోవి మెఱుంగులచే మల్లెమొగ్గలవంటి పలువరుస
యొత్తిపాఱ, గల్లుగల్లుమను మెఱుంగు టందియల కాంతులు
గంతులుగొన నడుగు లిడుచుఁ, గలహంసమువలె నెన్నడలు
మురిపెంపు సొంపారనల్లల్ల వచ్చుచుండెను. అట్లువచ్చుచు
మూర్తీభవించిన దేవమాయయుంబోలె వెలుఁగుచున్న యా
వీరమోహినిని జూడఁగానే గుమిగూడివచ్చిన కీర్తిమంతులగు
వీరు లెల్లవారును మరుసి యొకవడికి నిలువనోపక కలంగి
నలంగి మోహమునొందినవా రయిరి. ఆ సుందరీమణి కులదేవ
యాత్ర నెపముగాఁ గృష్ణునకుఁ దనలావణ్యము నర్పించుచు
హాసములు సెలంగనరుగునపుడాబెడయుదారింపుఁ దెలినవ్వును,
నునుసిగ్గు నూల్కోలును వాఁడిచూపులును, దమ యుల్లములను
గొల్లఁగొనఁగా, నారాజులు మిక్కిలియు మతిమాలి కేలనున్న
యాయుధములు దిగవైచి, యెక్కియుండిన గజరథాశ్వాది వా
హనములనుండి నేలపయిని వ్రాలిరి. ఇట్లు తామరమొగ్గలంబోని

2071. శ్రీకృష్ణుఁడు రుక్మిణీదేవిని రథమునం దెత్తికొనిపోవుట.

యదువంగుల నల్లల్లనిడుచు భగవంతుఁడగు హరి రాక కెదురుచూచుచు వామకర నఖంబులం నలకలఁ ద్రోసికొనుచుఁ గడకంటి పిసాళిచూడ్కుల వచ్చియున్న రాజులను వెగ్గనఁజూచెను; అపుడే కృష్ణుని గాంచెను. అట్లు రథము నారోహింప నువ్విళులూరుచున్న యారాజకుమారిని గాంచి కృష్ణుండు రాజన్య సమూహమును దృణీకరించి శత్రువులెల్లను జూచుచుండఁగ నెక్కించుకొని నక్కమూఁకలనడుమనుండి లెనభాగమునుగొని చనుమృగరాజుంబోలె నా కన్నియను గొని గరుడధ్వజాలంకృతం బగు నిజరథంబు నెక్కించికొని రాముండు మున్నునడువ నరిగినవాఁడయ్యె. దురహంకారులయిన జరాసంధాదులగు శత్రువు లెల్లు కృష్ణుండు రుక్మిణిని గొనిపోవుటయు దమ యశంబులు గుందుటయుఁగాంచె మేనిసయింపనేరక — 'ఔరా! ఏమివింత! మేటి విలుకాండ్రమగు మనయశంబును, సింగంబుల కీర్తిని వృకములుం బోలె, గొల్లలపహరించిరిగా! ఇస్సీ! మనబ్రతుకేల?' యని యించుకయు సహింప నేరరయిరి.

ఇది యేఁబదిమూఁడవ యధ్యాయము.

రుక్మిణీకల్యాణము.

(అనుబంధము)

ఇట్లు వారందఱును మిక్కిలియుఁ గ్రుద్ధులై యురవడించి కవచములు దొడిగి వాహనము లారోహించి తమతమ బలములు పరివేష్టించి కొలువ విండ్లుగయికొని కృష్ణుని వెంట నఱుమఁ జనిరి. అంత యదుసైన్యమునందలి యూథపతు లాశత్రువులు

పయినిదలపడి వచ్చుచుండుటనుజూచి తమతమ ధనువుల మోర యించి వారి నెదుర్కొని నిలిచిరి. శత్రువులును గుఱ్ఱము మూఁపునను, ఏనుఁగు కందమునను, తేరి యుపస్థమునను నుండి యుద్ధముసేయు నిపుణులుగాన మేఘములు పర్వతములపయిని వర్షధారలు గురియునట్లు బాణవర్షములను యాదవులపయిని గురిసిరి. సుమధ్యను యా రుక్మిణి తన పతి సైన్యము బాణ ముల జడివానలచేఁ గ్రమ్మఁబడుటను జూచి భయమున మనను విరవిరఁబోవఁ బ్రాణనాథుని మొగమును సిగ్గుమీఱఁ దిలకిం చెను. భగవంతుఁడును దోడనే నవ్వి 'వామనేత్రా! భయ పడవలదు. ఈ పగవారిసైన్య మిదిగో నిపుడే నీవారలు చునిమి తూఁటాడెదరు జూడుము' అని యూఱడించెను. గదుఁడు బలరాముఁడు మొదలగు వీరులాపగవారి పరాక్రమమున కెం తయు సయింపక వారి హయములను గజములను రథములను బాణములచేఁ జిందరవందర గావించిరి. అంత రథికులయు నాశ్వి కులయు గజారూఢులయు శిరసులు, మేలికుండలములును గిరీట ములును దలచీరలను గల్గి వెలుఁగొందుచుండునవి, వేల కొలఁదిని భూమిపయిఁ ద్రెళ్లెను. కత్తులును గుదియలును విండ్లును గూడియున్న చేతులును, ముంజేతులును, దొడలును, గాళ్లును ద్రెస్సి కూలుచుండెను. మఱి గుఱ్ఱములయుఁ గంచర గాడిదలయు గజములయు లొట్టియలయు గాడిదలయు మను ష్యులయు శిరములు దొర్లిపడుచుండెను. ఇట్లు వృష్ణులు గెలు పున కువ్విళ్లూరుచుఁ దమ సైన్య సమూహములను ద్రుంచి నలంచుచుండఁగా, జరాసంధుఁడు మొదలగు రాజులు విము ఖులై వెనుదీసిరి. అంతవారు, ఆలిగోల్పడినవానింబోలె దుర

పిల్లుచు, తేజంబు దూలి, యుత్సాహంబు డిందువడి మొగ మోడుచు నున్న శిశుపాలునిఁగాంచి 'ఓయీ! పురుషశార్దూలా! మనసునందలి యీ విషాదమును విడువుము. రాజా! దేహులకుఁ బ్రియములుగాని యప్రియములుగాని యస్థిరమై వచ్చుచును బోవుచు నుండునవేకాని సతములుకావని చూపట్టుచున్నది. జంత్రికాఁడు సూత్రముతోఁ జేసిన యాఁడు బొమ్మను దన యిచ్చచొప్పున నాడించునట్లు, ఈజగమంతయు నీశ్వరునికి లోనై సుఖదుఃఖములనుబట్టి యాయా కర్మములు గావించుచున్నవి. ఇంతేకాని మఱేమియు లేదు సుమీ'! యనిరి. జరాసంధుఁడు—'శిశుపాలా! నేను గృష్ణునితోఁ బదియేడుమాఱు లిరువదిమూఁడేసి యక్షౌహిణులతోఁగూడి వచ్చి యుద్ధములు సేసి పరాజితుండ నయితిని. పదునెనిమిదవతూరి యొకయుద్ధంబున నేను మీఁదు మిక్కిలియు జయమునొందితిని. అయినను పదియేడుమాఱు లోడినపుడేని యొకప్పుడును శోకించినది లేదు. ఒకతూరి జయించినపుడేని హర్షించినది లేదు. ఏలన దైవ (అదృష్ట) ముతోఁ గూడినకాలమే (కాలశరీరుఁడైన యీశ్వరుఁడు) జగమునకు బలుదెఱఁగుల నుపద్రవములు చేయుచుండునని తెలిసి యట్లుంటిని జుమీ! కావుననే నేఁడు సయితము మనమందఱమును వీరులయిన యూథపతులకు యూథపతుల మయినను దుదిఁబోయి యల్పబలులయ్యుఁ గృష్ణునిచేఁ బాలితులయ్యు నున్న యదువులకు నోడిపోయితిమి. మన శత్రువులు తమకుఁ గాల మనుకూలమయి యుండినందున మనలను జయించిరి. మనకును గాల మనుకూలమయి వచ్చినపుడు మనమును జయింతము. ఇందులకు వగవనేల?'

యనెను. ఇట్లు తనమిత్రులు తెలివిపడ బోధించుటయు శిశుపాలుఁడును దెప్పిఱి తన బలాంగముతోడఁ బురమునకుఁ బోయెను. హతశేషులయిన రాజులు సయితము తమతమ పురములకుఁబోయిరి. రుక్మి కృష్ణునికిఁ బగతుండుగాన యతఁడు తన చెలియలిని రాక్షసవివాహమునఁ గొనిపోవుట యెంత మాత్రము సయింపక యొక యక్షౌహిణిబలము బలసి కొలువఁ గృష్ణుని వెన్నాడిపోయెను. అమ్మహాబాహుఁడు కవచము దొడిగి విలుగయికొని కృష్ణుని యాచేతకు నించుకయిన నోర్వక మీఁదు మిక్కిలి మండిపడుచు సందుఁగల రాజులందఱును వినుచుండఁగా, 'యుద్ధమునఁ గృష్ణునిఁజంపకయు రుక్మిణిని మరలఁ దేకయుఁ గుండినపురమును జొరను. మీకిది సత్యముగాఁ జెప్పుచున్నా' నని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. ఇట్లు చెప్పి యంత రథము నారోహించి సారథితో 'అశ్వములను గృష్ణుఁడున్నయెడకు వేవేగ తోలుము. వానితో నాకు యుద్ధము సేయవలసియున్నది! మిక్కిలియు దుర్మతియగు నా గొల్లవాఁడు, తాను వీరుండ నను కండక్రొవ్వున విఱ్ఱవీఁగుచున్నాఁడు. మఱి నాచెల్లెలిని బలాత్కారమునఁ దీసికొని యుఱికినాఁడుగా! ఆకావరమునంతయు నేఁ డిదిగో నావాఁడిబాణములఁ దీసి వైచెదను జూడుము' అని యా కుమతి యిట్లు బింకములాడుచు నీశ్వరుండయిన యాకృష్ణుని కొలఁది నెఱుంగక రథమొకండెక్కి యాగోవిందుని నిలు నిలుమని యదల్చుచుఁ గూడఁబడెను. వాఁడు మిక్కిలియు దృఢమయిన ధనువును మోపెట్టి మూఁడు బాణములు గృష్ణునిఁగాఁడనేసి 'ఓరీ! దొంగా! క్షణము నిలువురా! యదుకులపాంసనా! ఓరీ! కాకి హవిస్సునుంబో

నా చెలియలిని ముచ్చిలించి యెచ్చటికిఁ బోయెదవురా? మందా! నీ పోతరమంతయు నిదె తీసివైచుచున్నాను. నీవు మాయకాఁడవు. కపటయుద్ధములే నీకుఁబని. నా బాణములచేఁ ద్రెళ్లి నేలఁగూలి పడకమునుపే బాలికను విడువుము. విడిచి యసులు నిలుపుకొనుము' అని యదల్చెను. కృష్ణుండును నవ్వుచు నా రుక్మి ధనువును ద్రుంచి వాని మేన నాఱుతూపులు గాఁడనేసి, నెనిమిది తూఁపుల వాని నాలుగు గుఱ్ఱములను రెండుతూపుల వాని సారథిని మూఁట ధ్వజమును ద్రుంచెను. వాఁడును మఱియొక విల్లెత్తికొని యేను బాణములఁ గృష్ణుని నొప్పించెను. కృష్ణుం డా తూపుకొనలుగాఁడఁగా వాని విలు మఱలఁ ద్రుంచెను. వాఁడు మఱియొక విల్లందుకొనఁగా దానిని సయితము కృష్ణుఁడు దునిమెను. వాఁడు పరిఘమును, పట్టిసమును, శూలమును, చర్మమును, ఖడ్గమును, శక్తిని, తోమరమును, మఱి యేయే యాయుధము నెత్తినను దాని నంతయుఁ గృష్ణుండు ద్రుంచుచు వచ్చెను. అంత వాఁడు క్రుద్ధుఁడై రథమునుండి దిగ్గనుఱికి వాలునుఁ బలుకయుఁ గయికొని యగ్గి నుఱుకుమిడుతవలెఁ గృష్ణునిపయిఁ బాఱు తెంచెను. కృష్ణుండట్లు పయి నురవడించి వచ్చుచున్నవాని ఖడ్గమును బలుకను దిలలంతేసిగాఁ దూపులచేఁ దునిమి తూఁటాడి యంత నా రుక్మిని జంప నుంకించి వాఁడియగు ఖడ్గమును గయికొనెను. రుక్మిణీదేవి తనయన్నను జంపఁ బూనియుండుట నెఱింగి భయమున విరవిరఁబోవుచు భర్త పదములపయిఁ బడి జాలిపుట్ట నతనితో 'యోగేశ్వరా! అప్రమేయాత్మా! దేవదేవా! జగత్పతే! కల్యాణా! మహా

భుజా! నా యన్నను జంపుట నీకుఁ దగదు గదే' యనెను. ఇట్లు మిక్కిలియు భయమున సంగములెల్ల వడవడ వడంక, దుఃఖమున ముఖారవింద మెండుచుండఁ, గన్నీటిచే డగ్గుత్తిక వడ, దిగులున బంగరుదండ జాఱఁ, గృష్ణుని యడుగుఁదమ్ములు పట్టుకొనఁగా నతఁడు చంపక మరలెను. అంతఁ గృష్ణుఁ డా చెడుగుచేఁ తలవానిని బట్టుకొని వస్త్రమున బంధించి చంపనెత్తిన యా కత్తితోనె గడ్డమును మీసములను వెండ్రుకలందందుఁ గొంతకొంత మిగిలియుండునట్లుగా రేవులు వాఱంగొఱిగి విరూపునిఁ గావించెను. అంతకు యాదవవీరులును గజము తామరకొలంకునుం బోలె నురవడించిన శత్రుసైన్యమును గలంచి వారించి కృష్ణునిచెంతకు వచ్చి యట రుక్మిని గాంచిరి. అట్లు విరూపుండై, యించుమించుగా హతునివలె నున్న వానిని జూచి విభుఁడు బలరాముఁడు దయదయివాఱ బంధము విడిచిపుచ్చి యంత భగవంతుఁడయిన యా కృష్ణునితో నిట్లనియె. 'కృష్ణా! నీవుచేసిన యీపని యెంతయు లెస్సగాదు. ఇది మనకు నెంతయు నేవగింపఁదగినది. సుహృదులను (బంధువులను) వధించుటయోనఁగా గడ్డమును దలయు గొఱిగి విరూపము గావించుటయో కాక. మఱేమిఁ? అని మెల్లపున దూఱనాడి రుక్మిణితో 'సాధ్వీ! నీతోఁబుట్టువునకు విరూపమయినందులకుఁ జింతించి మా యెడ ననసూయపడకుమా! పురుషుఁడు తనచేసిన కర్మముల వలననే సుఖదుఃఖములు గుడుచుచున్నాఁడు. వానికి సుఖదుఃఖములు వేఱొకఁడు గలిగించుచున్నాఁడనుట గలుగదు. కాన మీయన్న దుఃఖమునకు వాని కర్మమే కాని మేము కాఁ

ణము గానేరము' అనెను. అంతట దమ్మునిఁజూచి 'కృష్ణా! బంధువు, చంపదగినంతదోషము సేసినను వానిని జంపఁదగదు గదే! వానిని విడిచియే పుచ్చవలయును. ఏలందువా? వాఁడా దోషముచేతనే చచ్చినవాఁడు సుమీ. మరల వానిని జంపనేల?' యని మరల రుక్మిణితో 'బ్రహ్మ, క్షత్రియుల కీధర్మమును విధించినాఁడు. అదేదిగాదు. తోఁబుట్టువయినను దోఁబుట్టువును జంపుచుండును' అనెను. అతఁడు శ్రీకృష్ణునితో 'ఐశ్వర్యమదంబునఁ గన్నుఁగానని దురహంకారులు రాజ్యముకొఱకును, భూమికొఱకును, ధనముకొఱకును, ఐశ్వర్యముకొఱకును, తామే వీరుల మనెడి యభిమానము వలనను, తేజము వలనను, మఱి యితర కారణములవలనను, బంధువులను దిరస్కరింతురు. మన కిది తగునా' యని యంత రుక్మిణితో 'దేహాత్మాభిమానియగు నజ్ఞునివలె సదా సుహృదులకు భద్రమును నహితులకు నభద్రమును దలంచు చుందువేని, నీ యీ బుద్ధి సమస్తభూతములందు నొక్క రీతిని సమముగాకుండుటయే యగుచున్నది. అపుడు నీవు లోకమువారితోఁ బాటిదానవే యగుదువు. ఏలందువా? దేహాత్మాభిమానులగు మనుష్యులకు 'వీఁడు సుహృదుఁడు' 'వీఁడహితుఁడు' 'వీఁ డుదాసీనుఁ'డనెడి యీ బుద్ధి మోహము భగవన్మాయచేతఁ గల్పితమై యుండును; కాని నాస్తవము కాదు. నిజమునకు సుహృదుఁడెవ్వఁడు? అహితుఁడెవ్వఁడు? అంతయు మాయ సుమీ. సమస్తములయిన జీవాత్మలకును నంతరాత్మయగువాఁ డీశ్వరుఁడొక్కరుఁడే. అతఁడగ్ని కాష్ఠములయందుంబోలె గూఢుఁడయ్యును, నంతటను వ్యాపించి

యున్న యాకాశముంబోలె వ్యాప్యవస్తుదోషముల నొందక యుండును. ఇట్లు నెలకొన్న యాయొక్క పరమాత్మునకు జగమంతయు శరీరమైయుండుటవలన నందలి యొకటి కొకటికి శత్రుత్వమిత్రత్వాదులు పొసంగవు. అయిననిది తెలియని మూఢులు దానిని శత్రుమిత్రాదులని నానా విధములు గలదిగాఁ దెలియుదురు. కాని యంతయు నీశ్వరునికి దేహభూతమై యొక్క రూపగుట తెలియనేరరు. దేహమో పృథివ్యాది భూతపంచక ద్రవ్యములచేతను, ఇంద్రియములచేతను, పృథివ్యాది గుణములగు గంధాదులచేతను నయినది. (ఆత్మయో జ్ఞానాత్మకము.) మఱి దేహ ముత్పత్తి వినాశములు గలది. (ఆత్మ నిత్యుఁడు) అది ప్రకృతిచేత నాత్మయందేర్పడినదగుచు దేహియగు జీవాత్మకు జన్మజరామరణాదిరూపమగు సంసారమును గలిగించుచున్నది. సాధ్వీమణీ! పరమాత్మునకు నసత్తయిన దేహముతో (నుత్పత్తి మరణరూపములగు) సంయోగ వియోగములు జీవునకుంబోలెఁ గలుగవు. ఏలన నా దేహము నుత్పత్తికిని, ఆ సంయోగ వియోగముల యుత్పత్తికిని, మూలము పరమాత్ముని సంకల్పమే గనుక నవి పరమాత్ముని కధీనములగుటంబట్టి యతనికి బంధకములు గానేరవు. దూరస్థుఁడగుటంబట్టి సూర్యునకుఁ దన్నుపజీవించు కన్నుతోను రూపుతోను సంబంధము లేకుండునట్లె, పరమాత్మునకును దాను లోపలనున్న దేహముతోఁడఁ దద్దోషాది సంబంధము దూరస్థునికింబోలెఁ గలుగదుచుమీ. చంద్రుని కలలకే వృద్ధిక్షయములుగాని చంద్రునికిఁ గానట్లు, ద్రవ్యాదిసంఘాతాత్మమైన దేహమునకే జన్మబాల్యయౌవనాది వికారములుగాఁ

యీ దేహమునందున్న జీవునకు నొకప్పుడును గలుగవు. జీవునికి మృతి జంద్రునకుఁ *గుహువు (అమావాస్య) వంటిది చుమీ. స్వప్నమందలి పదార్థము లస్థిరములయినను, నిదురించు పురుషుఁ డా స్వప్న విషయములను వాని భోగమును స్థిరములను బుద్ధితో ననుభవించునట్లు పురుషుఁ డీ విషయ భోగములను సతములని తలంచి యెంతవఱకనుభవించుచుండునో యంతవఱకును వీఁడజ్ఞుఁడయి సంసారము నొందుచుండునుగాని, దానినుండి విడివడఁడు; ప్రబుద్ధుఁడే విడివడుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి శుచిస్మితా! అజ్ఞానమువలన బుట్టినదై మానసమును శోషింపఁజేయుచును మిక్కిలియుఁ మోహపెట్టునట్టి యీ శోకమును, శత్రుఁడు మిత్రుఁ డుదాసీనుఁడను మోహమును (జగమంతయుఁ బరమాత్మశరీరమనెడి) తత్త్వజ్ఞానముచేతఁ బరిహరించి శోకంబు దక్కియుండుము' అనెను.

ఇట్లు భగవంతుఁడు రాముండు ప్రతిబోధింపఁగా నా రుక్మిణీదేవి దుఃఖమువాసి, తత్త్వనిర్ణయాత్మకం బయినట్టి బుద్ధిచేత మనసు కుదురుపఱుచుకొన్నదయ్యెను. అట రుక్మియు శత్రువులచేతఁ దనబలమును దేజమును హతములు గాఁగా, నుసుఱుమాత్రము దక్కియుండ, వారు విడిచిపుచ్చఁగాఁ దన మనోరథమంతయు వ్యర్థమై కృష్ణుండు తనకుఁ గావించిన విరూపమును స్మరించుచు భోజకటమను విశాలంబగు పుర

---

* చంద్రునకిఁ గళానాశమువలననే అమావాస్యయనియు చంద్రక్షయమనియుఁ జెప్పుదురు. అట్లె ఆత్మకును దేహనాశమువలననే మృతియందురు కాని స్వరూపనాశమునుబట్టి కాదని భావము.

ముని దనకు నివాసముగాఁ గావించుకొనెను. ఆ దుర్మతి యంతంబోక 'కృష్ణునిఁ జంపకయు నా చెలియలిని మరలఁ గొనిరాకయుఁ గుండినపురమును జొరనని ప్రతిన వట్టి రోషంబు మల్లడిగొన నందే కాఁపుండెను. భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు నిట్లు రాజులను గెలిచి భీష్మకరాజకుమారిని రుక్మిణి దన పురంబునకుఁ దోడితెచ్చి విధ్యుక్తముగా నా పూవుంబోఁడిని బెండ్లియాడెను. అంత యదుపురమున జనులు యదుపతియగు కృష్ణునియందే మనసులు పట్టుకొలిపి యున్నవారు గాన నందలి ప్రతిగృహమును బెద్ద యుత్సవమున నుల్లసిలుచుండెను. స్త్రీలును బురుషులును మిక్కిలియు ముదమును పొదల, మెఱుఁగిడిన మణికుండలములు దాల్చి, యా వధూవరులకు రుక్మిణీ కృష్ణులకు విచిత్రములైన యంబరములును మఱియుఁ దక్కిన పారిబర్హమును దెచ్చియిచ్చిరి. ఆ వృష్ణుల పట్టణమున ద్వారకయందుఁ బ్రతిగృహమున నింద్రధ్వజము లెత్తికట్టి విచిత్రములగు మాల్యములచేతను వస్త్రములచేతను రత్నతోరణములను నలవరించి, యొక్కొక్క వాకిటను లాజలు, అంకురములు, పుష్పములు మొదలగు మంగళవస్తువులను బొందుపఱిచి, పూర్ణకుంభముల నుంచి, యగరుధూపములు గుబులుకొన దీపముల వెలిఁగించిరి. దానిచే నా పట్టణమొంతయుఁ బ్రకాశించినదయ్యెను. మఱియుఁ బెండ్లికిఁ బిలువంగా వచ్చిన ప్రియతములయిన రాజుల మదపుటేనుఁగులనుండి మదజలములు గుఱియుటవలన నా పురము వీథులెల్లఁ దడుపం బడియుండెను. మఱియు నందలి గృహద్వారము లరఁటి చెట్లను బోఁక బోదియలను గట్టి నిలుపఁగా నది యెంతయుఁ

బొలుపు గులుకుచుండెను. పెండ్లి సంబరమువలన నా పురము వీథులందు నలుగడల నిటునటుఁ దిరుగుడులాడుచున్న బంధువులలోన, కురువులును సృంజయులును కైకేయులును విదర్భులును యదువులును కుంతిదేశీయులును నొండొరులం గలసి సంతోషమున నోలలాడుచుండిరి. భగవంతుఁడు బలిమిని రుక్మిణిదేవిని గొనిపోయినాఁడని యందందు బ్రాహ్మణులు వందులు మొదలగువారు పాడుచుండఁగా విని రాజు 'లాహా! ఇట్టి సాహసము మన కెన్నఁడేని చేయఁదరమా' యనియు రాజకన్య 'తారా! కోటి మన్మథసుందరుఁడు శ్రీదేవీవల్లభుఁడు కృష్ణుఁడు తానై పోయి రుక్మిణిని వరించినాఁడే! దాని భాగ్యమేమి!' యనియు నెంతయు నాశ్చర్యపడినవారయిరి. లక్ష్మియవతారమగు నా రుక్మిణిం గూడియున్న యా శ్రియఃపతిని, ఆ కృష్ణునిఁ, గాంచుటచే ద్వారకాపురమందలి జనుల కండ్లకును మిక్కిలియు నానందము కందళించినదయ్యెను.

ఇది యేఁబదినాలుగవ యధ్యాయము.

ప్రద్యుమ్నజననము, శంబరవధ మొదలయినవి.

తొల్లి రుద్రునికోపమున దగ్ధుఁడయిన కాముఁడు, వాసుదేవాంశమగువాఁడు, దేహమును బడయుటకు మరల నా వాసుదేవునే శరణుఁజొచ్చెను. ఆ కాముఁడే కృష్ణుని సంకల్పరూపంబగు వీర్యమున రుక్మిణీదేవియందుఁ బుట్టి ప్రద్యుమ్నుండను పేరుగాంచి యన్నివిధములఁ దండ్రికిఁ దా నీడు జోడయి వెలయుచుండెను. ఆ కామునకు శత్రుఁడు శంబరుఁడు. శంబరుఁడు నారదునివలన నా కామునిఁ దనకు శత్రుఁడని తెలిసి

పుట్టి పదినాళ్లు గడవకమునుపే యా బుడుతనిఁ గామరూపియై వచ్చి మ్రుచ్చిలికొనిపోయి సముద్రమునఁ బాఱవైచి తన గృహమునకుఁ బోయెను. ఆ బిడ్డను మిక్కిలి బలముగల యొక పెనుచేఁప మ్రింగెను. అంత నొకప్పుడు జాలరివాండ్రా మీనును దక్కినమీనములను వలవైచి పట్టిరి. జాలరులా పెద్దమీనును శంబరునికిఁ గానుకగా నర్పించిరి. అంతనతని వంటలవాండ్రు దానిని వంటయింటికిఁ గొంపోయి గండ్రగొడ్డలిచేతఁ దునియలుగాఁ దుండించిరి. వారపుడా చేఁప కడుపులోన నద్భుతుండగు నొక బాలునిఁజూచి వానిని * మాయావతికి నప్పగించిరి. ఆ పడఁతియు నబ్బాలుఁ జూచి 'ఎవఁడీకుఱ్ఱ. నా భర్తవలె నున్నాఁడు? అతండే వీఁడగునా?' యని మనంబున శంకించుచుండఁగా నారదుఁడు వచ్చి యా బిడ్డఁడు, కాముఁడే యని వాని కలరూపును జేఁపకడుపునఁ జొచ్చిన తెఱఁగును మొదలుగా జరిగినదంతయుఁ జెప్పెను. ఆ పడఁతి కాముని పత్నియగు రతిదేవి. ఆ కీర్తిమతి తన్ను శంబరుఁడు తన మహానసమున వంటలవాండ్రకుఁ బనికత్తియగా నియమించియుండెను. అట్లుండి యాబిడ దగ్ధదేహుం డయిన తనపతి మరల దేహముతోఁ బుట్టుట నెదురుచూచుచు నారదునివలన నా శిశువును గామదేవుఁడని తెలిసి యా కుఱ్ఱనియం దెడతెగని నెయ్యము నెఱపసాగెను. ఆ కృష్ణుని

---

* మాయావతియనునది మన్మథునిపత్నియగు రతీదేవి. శంబరుఁ డా పడఁతిని బలాత్కారమునఁ జెఱపట్టి వంటయింటఁ బాచకులకు పరిచారికగా నేర్పఱిచెను. ఆ బిడయుఁ దనపతి మరల దేహముతోఁ బుట్టుట నెదురుచూచుచు నందు వసించియుండె ననుకథ యిట యనుసంధించునది.

కుమారుఁ డచిరకాలముననే పెరిఁగి యౌవనము నొంది తన్నుఁజూచు జవరాండ్రకు నెంతయు మరులు మొలపింప సాగెను. ఇట్లు తనపతి తామరరేకులంబోలి వెడందలై కన్నుంగవ చెన్నుఁగులుక, జానువులవఱకు నిడుదలయి బెడఁగారు బాహువులతో, మనుష్యులం దెల్ల మిక్కిలియుఁ జక్కందనమునఁ గండలించుచుండఁగాఁ గాంచి, నునుసిగ్గు నూలుకొన్న చిఱునవ్వు నివ్వటిల్ల, బొమలు గిఱుపుచు, మక్కువ పిక్కటిల్ల సురతసూచకంబులగు భావంబుల నతనిని గొలువ సాగెను. కృష్ణవీర్య సంభవుఁ డగు నమ్మహాత్ముండు ప్రద్యుమ్నుండును నా పడఁతితో 'తల్లీ ! నీ బుద్ధి విపరీతముగా నున్నది. నీవు తల్లిభావమును మీఱి పుంశ్చలివలె నడచున్నావే' యనెను. రతి 'నీవు నారాయణుని పుత్త్రుఁడవు. శంబరుఁడు గృహమునుండి నిన్నపహరించుకొని పోయెను. ప్రభూ ! నేను నీ గారాబుపత్నిని, రతిదేవిని. నీవు కాముండవు. ఈ శంబరాసురుఁడు నీవుపుట్టి పదిదినములును గడవకున్నపుడు సముద్రమునఁ గొనిపోయి వైచినాఁడు. ప్రభూ ! అందు నిన్నొకమత్స్యము మ్రింగెను. దాని యుదరమున నుండి నీ విట వచ్చితివి. దుర్జయుండై యెవ్వరికిని జెనకరాకున్న యీ నీదు శత్రువు మాయలు వందలకొలఁదిని దెలిసినవాఁడు. నీవు మోహానాదులయిన మాయలను నా చేతఁబడసి వీనినిఁ జంపుము. నీ కన్నతల్లి, రుక్మిణిదేవి, బిడ్డను బోఁగొట్టుకొన్న యాఁడులేడివలెను, క్రేఁపును బాసిన యావువలెను, మిక్కిలియు నాఱటపడుచుఁ బుత్త్రస్నేహమునఁ గలంగి నలంగి, దీనయై దుఃఖించుచున్నది సుమీ' అనెను.

ఇట్లు మాటలాడి యంత నమ్మాయావతి మహాత్ముం డగు ప్రద్యుమ్నునకు సర్వమాయలను వినాశము సేయునట్టి మహామాయ యనెడి విద్య నుపదేశించెను. ఆ ప్రద్యుమ్నుఁడును శంబరుని కడకుఁబోయి యించుకయు సైఁపరాని యాక్షేప వచనము లాడుచుఁ గలహమును బుట్టించుచును వానిని యుద్ధమునకుఁ బిలిచెను. వాఁడు నాధిక్కారంపుఁ బలుకులచేఁ గొట్టువడి కాలం ద్రొక్కఁబడిన సర్పమువలెఁ జెలంగి, కన్నులెఱ్ఱనై నుడివడఁ, గోపంబు మల్లడిగొన, గద కేలందాల్చి వెడలివచ్చెను. అట్లువచ్చి గదను గిరగిరం ద్రిప్పి మహాత్ముం డగు ప్రద్యుమ్నునిపయి విసరివైచి పిడుగుపడినట్లు ఫ్రెలె బిట్టుగా నార్చి యట్టహాసము చేసెను. అట్లాగద యాకాశమునందుఁ దనపయిని వచ్చుచుండఁగాఁ బ్రద్యుమ్నుండు మఱియొక గదచే దానిని బడఁగూల్చి తనగదను నా శత్రువుపై విసరివైచి బిట్టుగా నార్చెను. ఆ యసురుడు మయుం డుపదేశించిన దైత్యమాయ నాశ్రయించి యాకాశమునం దుండి కృష్ణకుమారునిపై శిలావర్షమును గురియించెను. మహాబలుం డా రుక్మిణీసుతుఁడు ఱాలవానచే బాధితుం డగుచు సత్త్వమయంబై సర్వమాయలను దూలించునట్టి మహావిద్యను బ్రయోగించెను. అంత నాదైత్యుఁడు గుహ్యక మాయలను, గాంధర్వ పైశాచమాయలను, ఉరగరాక్షసుల మాయలను నతనిపయిని వందలకొలఁదిని బ్రయోగించెను. ప్రద్యుమ్నుఁడు వాని నెల్లఁ దూలించి, వాఁడియగు ఖడ్గము నెత్తికొని, మెఱ్ఱని పల్లమీసలు వెలయుచున్న యా శంబరుని శిరసును గిరీటకుండలయుక్తముగా వాని కాయమునుండి

బాసిపడఁ ద్రుంచి కూల్చెను. దేవతలు పుష్పసమూహ
మతనిపయిని జల్లుచుఁ బొగడుచుండిరి. అపు డా ప్రద్యుమ్నుఁ
డాకాశచారిణియగు తనభార్య యాకాశమునఁ దన్నుఁ
గొంపోవఁగా ద్వారకాపురమును జేరినవాఁడయ్యె. అతఁడు
తనపత్నిని గూడి మెఱపుతోఁగూడిన మేఘమువలె నాకాశ
మునం బోయి నారీరత్నములు నెరసి బెగసియున్న మేటి యంతః
పురమును జొచ్చెను. అట్లు నల్లనిమబ్బువలెఁ జామని చాయ
గలిగి, బంగారువలువ దళుకొత్త, నిడుఁదలయిన బాహువులును
నెఱ్ఱని గడగన్నుంగవయు సొగసయిన చిఱునవ్వును నెమ్మేలు
గులుకు నెమ్మొగమును గలిగి, నెరులుగల నల్లని ముంగురులు
వరుసలుగొని మొగము దామర కొకవింత కొమరు సింగా
రించుచుండ, నరుగుదెంచిన యా ప్రద్యుమ్నునిఁ గాంచి
యందుఁగల సుందరులెల్లఁ గృష్ణుండని తలంచి సిగ్గులగ్గలింప
నందంద మఱఁగియుండిరి. కాని, కొంతవడికి నా పడఁతులు
వానియందుఁ గృష్ణునికన్న నించుక వేఱులక్షణములను
శ్రీవత్సాదులు లేమిని గనుఁగొని, యంత మందంబులు మిక్కి
లియుఁ బొడలఁ, బెలినవ్వులు దళుకొత్త, నారీరత్నములతోఁ
గూడనున్న యావన్నెకానిని దఱిసివచ్చిరి. అంతఁ దెల్లని
కడగన్నుల వన్నెచూపుచుఁ దీపారు పలుకులు పలుకు నా
రుక్మిణీదేవి యయ్యెడ వానిని జూచి యగపడకున్న తన
చిన్నికొమరునిఁ దలఁచుకొని నెయ్యమునఁ జన్నుఁగవ చేఁపు
చుండఁగాఁ దనలో 'ఎవఁ డీ పురుషరత్నము! వీని కన్నుంగవ
తామరఱేకులను బురుడించుచున్నవిగదే! ఎవ్వనికొడుకు?
ఏ పుణ్యురాలు వీనిని గడుపునమోచి కన్నదియో? వీని కీ

సుందరి యెందు దొరకినదో! నా పురిటింటనుండి పాపు లెవరో కొంపోఁగాఁ నా ముద్దులకొడుకు గాన రాఁడయ్యెఁ గదే. వాఁడే వీఁడగునా? వాఁ డిప్పుడుండిన వీని యీ వయసు నీ రూపమునే యుండునుగదే! నా కొడు కింతకు నెక్కడనేనియు బ్రతికియుండునా? అది యట్లుండనీ. వీనికి శార్ఙ్గధన్వుం డగు కృష్ణుని యాకారమును నవయవముల తీరును నడయు నెలుంగును నవ్వును జూపులును వెలయు చున్నవి. కృష్ణునిపోల్కి వీని కెట్లు గలిగెను? నా గర్భమందుఁ బుట్టిన మహాత్ముఁ డా బిడ్డఁడే వీఁడు గావలయును. నాకు వీని యందు మక్కువ మిక్కిలియు దళముకొనుచున్నది. నా యెడమ బుజ మదరుచున్నది' అనెను. ఇట్లు రుక్మిణీదేవి తనలో దాను వితర్కించుకొనుచుండఁగాఁ దేవకీ వసుదేవుల తోడ నుత్తమ శ్లోకుండగు కృష్ణుం డయ్యెడకు వచ్చెను. భగవంతుడు కృష్ణుఁ డా వృత్తాంత మంతయుఁ దెలిసియున్నను నెఱుంగనివాఁడుంబోలె నేమియుఁ బలుకక యూరకుండెను.

నారదుఁడు ప్రద్యుమ్న వృత్తాంతమును
దెలుపఁగా రుక్మిణీదేవి మొదలగువా
రానందము నొందుట.

నారదుఁడు నంతవచ్చి శంబరుఁడు ముచ్చిలికొనిపోవుట మొద లుగాఁగల వృత్తాంతమునంతయుఁ జెప్పెను. మిక్కిలి యాశ్చ ర్యంబయిన యా వృత్తాంతమును విని కృష్ణుని యంతఃపుర కాంతలు మృతుఁడయిన పుత్త్రుఁడు మరలి వచ్చినట్లు, పెక్కు సంవత్సరములు గానరాకుండిన వానిని గన్నులారఁగాంచి యెంతయు నభినందించిరి. దేవకియు వసుదేవుఁడును గృష్ణుఁ

డును బలరాముఁడును నట్లె తక్కిన స్త్రీలును రుక్మిణీదేవియు నా దంపతులను గాఁగిలించికొని యెంతయు ముదము నొందిరి. ద్వారకాపురవాసులు గానఁబడకపోయిన ప్రద్యుమ్నుఁడు మరల వచ్చినాఁడని విని 'ఔరా! మృతుఁడయిన బాలుఁడు మరల భాగ్యవశమున నింటికి వచ్చినాఁడుగదే' యని మాట లాడికొనిరి. ఆ ప్రద్యుమ్నుఁడు తన తండ్రి రూపుంబోలి యుండుటవలన నతని తల్లులు తమ పతియగు కృష్ణుండను బుద్ధి వానియందుఁ గలిగి మాతనంబున శృంగారభావములు కందళింపఁగా, వానిని భజింతురనుట యొక చిత్రముగాదు. ఏలన మనస్సునఁ దలఁచుకొన్న మాత్రనే కలంచిపుచ్చు కాముఁడు కన్నులకే కనుపట్టువాఁడై, లచ్చికాటపట్టయిన శ్రీకృష్ణమూర్తికిఁ బ్రతిబింబమైన ముద్దుల పుత్త్రుఁడై చూపట్టఁగా నదియొక విచిత్రమా? కాదు. ఇఁకఁ దక్కిన పడఁతులును వాని నట్లు భజించుటకును జెప్పవలయునా?

ఇది యేఁబదియేనవ యధ్యాయము.

స్యమంతకోపాఖ్యానము.

{సత్రాజిత్తునకు స్యమంతకము దొరకిన విధమును దాని ప్రభావము మొదలగు వృత్తాంతమును.}

శుకుఁడు 'సత్రాజిత్తు కృష్ణునికి నెగ్గు గావించి దానిని బరిహరించుటకై స్యమంతకమనెడు రత్నమును దన పుత్త్రికయగు సత్యభామనుఁ దానై యతని కొసంగినవాఁడయ్యె' ననెను. రాజు 'బ్రాహ్మణోత్తమా? సత్రాజిత్తు కృష్ణునకు నెగ్గేమి గావించెను? స్యమంతకమణి యతని కెక్కడిది? కూఁతు నతఁ

డేల వారికిచ్చెను'? అని యడిగెను. శుకుఁడు—సత్రాజిత్తు దానెప్పుడును సూర్యునకుఁ బరమ భక్తుఁడై యుండెను. అందులకు సూర్యుఁడు సంతుష్టుఁడై ప్రేమ గడలుకొన నాస్యమంతక మణి నొసంగెను. అతం డామణిని గంఠమునందుఁ దాల్చి సూర్యునివలె ధగధగమని ప్రకాశించుచు ద్వారకాపురమును బ్రవేశించెను. కాని యా మిక్కుటమయిన మణి తేజస్సువలన నాతం డిట్టివాఁ డని కనుఁగొనరాకుండెను. జను లతని దవ్వులం జూచి యా తేజంబుచేతఁ గన్నులు మిఱుమిట్లుగొని చూపుచెడఁగా, సూర్యుండని శంకించి కృష్ణుఁడు పాచికలాడుచుండఁగా నతనికిఁ దెలియఁబఱచువారై 'నారాయణా! శంఖ చక్రగదాధరా! దామోదరా! అరవిందాక్షా! గోవిందా! యదునందనా! నీకు నమస్కారము. జగత్పతీ! విభుఁడగు సూర్యుఁడు వేంద్రములయిన తన కిరణముల మండలముచేత మనుజులు కన్నులను మిఱుమిట్లుగొలిపి రూపించుచు నిన్నుఁ జూడఁగోరి యిదిగో వచ్చుచున్నాఁడు. 'నేనెక్కడ! సూర్యుఁడు నన్నుఁ జూడవచ్చుట యెక్కడ!' ననకు. దేవశ్రేష్ఠులు త్రైలోక్యమందు నీదు మార్గమును—నీ గుణరూపకర్మము లెట్టివని—కనుఁగొనుటకు నరయుచున్నవారుగదే! కాఁబట్టి యిప్పుడు యదువులందు మనుష్యవేషముదాల్చి గూఢుండవైయున్న నిన్నెఱింగి ప్రభూ! సూర్యుఁడు నీకడకు వచ్చుచున్నాఁడు. వచ్చుట యబ్బురముగాదు' అనిరి. ఆ తామరసాక్షుఁడు వారు బాలురవలెఁ దెలివిమాలి పలికిన పలుకువిని పకపక నవ్వి, 'వీఁడు దేవుండగు సూర్యుఁడు గాఁడు; సత్రాజిత్తు. మణిచే జ్వలించుచున్నవాఁడుచుండీ' అనెను. శ్రీమంతుఁ

డా సత్రాజిత్తును దన గృహమునందు నుత్సవంబున మంగళములు గావించి యందుఁ బ్రవేశించి దేవగృహమునందు బ్రాహ్మణులచేత నా రత్నము నివేశింపఁజేసెను. ఆ మణియుఁ బ్రతిదినమును నెనిమిది బారువుల బంగారము నీనుచుండెను. ఆ మణి యెయ్యెడ నర్చితం బగుచుండునో నందు దుర్భిక్షయు మారియు నరిష్టములును సమస్తములయిన యాధివ్యాధులును నశుభములును దొంగలు మొదలగు వంచకులును గలుగ నేరరు. కృష్ణుం డొకప్పు డా మణిని యదురాజగు నుగ్రసేనున కిమ్మని సత్రాజిత్తు నడుగఁగా నతం డర్థకాముకుం డగుటవలనఁ గృష్ణుని యాచించుట వ్యర్థమగుచున్నదియు నూహింపక దాని నియ్యక యె పోయెను.

{ జాంబవంతునకు స్యమంతకమణి దొరకుట.
మణికొఱకుఁ బురజనులతోఁ గృష్ణుఁడు
వనమునకుఁ బోవుట. }

ఒకనాఁడు సత్రాజిత్తు తమ్ముఁడు ప్రసేనుఁడనువాఁడు మిక్కిలియుఁ బ్రభచేఁ దేజరిల్లుచున్న యా మణిని కంఠంబునఁ దాల్చికొని యశ్వము నారోహించి వనమునందు వేటాడుచుండెను. అంత నొక సింగము ప్రసేనుని వాని యశ్వమును జంపి రత్నమునుగొని కొండలోఁ జొచ్చుచుండఁగా జాంబవంతుఁ డదిచూచి యా మణిని గయికొనఁగోరి దానిని జంపివచ్చెను. అతఁడును దన కొండబిలమునందుఁ దన కుమారునకుఁ దాని నొక యాటముట్టు గావించెను. సత్రాజిత్తు తన తమ్ముని పోకడ దెలియక యెంతయుఁ బరితపించి 'బహుతరముగా నా తమ్ముఁడు మణిని మెడయందుఁ దాల్చి వనమునకుఁ

బోయినపుడు కృష్ణుఁడు వానిని జంపియుండును' అని చెప్పు కొనెను అది కర్ణాకర్ణిగా జనులు విని రహస్యముగా నొండొరులతో గజగుజలు వ్రొవసాగిరి. కృష్ణుండును దానిని విని తనకు నంటిన దుష్కీర్తిని గడుగుకొననెంచి పురజనులతోఁ గూడి ప్రసేనుఁడు పోయినమార్గము ననుసరించిపోయెను. అట్లు పోయి వనమున సింహముచేతఁ బ్రసేనుండును వాని యశ్వమును హతములై యుండుటయు నా సింహము పర్వతపృష్ఠమున నెలుఁగుబంటిచేత (జాంబవంతునిచేత) హతంబై యుండు

భగవంతుఁడు స్యమంతకముకొఱకు జాంబవంతునితో యుద్ధము సేయుట.

టయు జనులు చూచిరి. అంత భగవంతుఁడు కృష్ణుఁ డంధకారము గ్రమ్మియున్న యా జాంబవంతుని బిలమును, బెడిదంబగు దానిని, దా నొక్కఁడును దక్కుంగలజనుల బయటనిలిపి ప్రవేశించెను. అట్లు చొచ్చి యం దామణిశ్రేష్ఠము బాలునకు నాటబొమ్మగాఁ జేసియుండుటను గాంచి దాని నపహరింప మనసున నిశ్చయించి యా బుడుతనిపొంత నుండెను. అట్లు వింతయగు మనుష్యుఁ డొకఁడు వచ్చుటనుజూచి దాది భయమున బిగ్గఱఁ గూవెట్టెను. అదివిని బలవంతులయందు మిన్నయగు జాంబవంతుఁడు క్రుద్ధుఁడై వేగ పాఱుతెంచెను. అతండును దనస్వామియగు నా భగవంతుని సామాన్యుం డయిన యొక పురుషునిగాఁ దలఁచి యతని ప్రభావము నెఱుంగక కోపంబు దీపింప నతనితోడ యుద్ధము గావించెను. మాంసమునకై రెండు డేగలకుంబోలె నా యిరువురకును నాయుధ

ములచేతను తాలచేతను వృక్షములచేతను నవియు ముగియఁగా, బాహువులచేతను మిక్కిలియుఁ దుములముగా ద్వంద్వయుద్ధము ప్రవర్తిల్లెను. వారొకరి నొకరు గెలువ నుంకించుచుండిరి. అంత నాయిరువురకుఁ బిడుగు పాటులవలె నతి నిష్ఠురంబులగు పిడికిళ్లతో నెంతయు నలయక రేయుంబవలు నిరువదియెనిమిది దినములు యుద్ధము జరిగెను. అంత జాంబవంతుఁడు శ్రీకృష్ణుని పిడికిటి పోట్లం జేసి యంగముల వెను సంధి బంధములెల్లఁ బిండలివాడుగా నలఁగి కలంగఁగా సత్త్వవడిందువడి మేనెల్లఁ జెమర్చుచు మిక్కిలియు విస్మయమున నతనిం జూచి 'నీవు సర్వభూతములకును బ్రాణంబును * నోజ

జాంబవంతుఁడు కృష్ణుని స్తుతించుట.
కృష్ణుఁడు మణితోడ జాంబవతిని బడయుట.

స్సును సహంబును బలంబునని యెఱుంగుదును. మఱియు జగత్కారణంబగు పురాణపురుషుండును జగద్రూపంబునఁ బ్రభవించు వాఁడును సర్వాంతరాత్మయగు నధీశ్వరుండు నగు విష్ణుండ వనియు నెఱుంగుదును. నీవు మహత్తు మొదలుగాఁ బృథివివఱకుఁగల తత్త్వముల కెల్ల స్రష్టవు. మఱి నీకు సృజ్యములయిన యీ మహదాదులకు నుపాదానంబగు సత్త్వము నీవే. సర్వమును స్వవశము గావించుకొనువారికి నీవు ప్రభుండవగు కాలంబవు. కాలశరీరకుండవు. మఱి జీవాత్మల కెల్ల లోనఁ జొచ్చి శాసించుచుండుటంబట్టి పరమాత్ముండవు. ఎవ్వఁ

డించుక కినుక చెలరేఁగఁ గడకంటిచూడ్కుల నిగిడింపఁగానే మొసళ్లును దిమింగిలములును గలంగి సముద్రము భయంపడి మార్గమునిచ్చెనో, ఎవ్వఁడు తనకీర్తి పెంపుకొఱకు సేతువును బంధించెనో, ఎవ్వఁడు లంకను దగ్ధముగావించెనో, ఎవ్వని వాఁడిబాణములచే రాక్షసుండగు రావణునితలలు నేలం గూలెనో, యా నా స్వామి యా రఘునాథుండు నీవే యని యెఱుంగుదును' అని స్తుతించెను. ఇట్లు విజ్ఞేయంబగు నా పరతత్త్వమును నెఱింగిన యా ఋక్షరాజును జాంబవంతునిఁ జూచి భగవంతుఁడును దేవకీసుతుఁడు నరవిందాక్షుండు నగు నా కృష్ణుండు కరుణ మిక్కిలియుఁ గడలుకొన, మంగళకరంబగు తన కరంబుచేత నల్లఁ దడవి యా భక్తుని మేఘగంభీరంబులగు వచనంబుల 'భల్లూకపతీ! నాకు నీ మణివలన లేని వట్టియపవాదము వచ్చినందున దానిని గడిగి కొనుటకై దీనిని దీసికొనిపోవ మే మిట వచ్చితిమి సుమీ' యనెను. అంత జాంబవంతుఁ డుపాయనము కొఱకుఁ దన కూఁతురయిన జాంబవతి యను కన్యను నా మణితోఁగూడఁ గృష్ణునకు నర్పించెను. అంత నా భగవంతుఁడు తన్ను నితరములగు మణిరత్నముల చేతను బూజింపఁగా సంతుష్టుండై భక్తవత్సలుండు గావునఁ బునరావృత్తిరహితంబయి పరమంబగు ముక్తి నతని కొసంగినవాఁడయ్యె. అంత బిలము వెలుపలనున్న జనులు బిలము చొచ్చిన కృష్ణుఁడు వెడలి రాకుండుటను జూచి పండ్రెండు దినములతని రాక నెదురుచూచి, దుఃఖితులై తమ పురము

రానందులకు మిక్కిలియు శోకించిరి. అంత ద్వారకాపురవాసులగు జనులు దుఃఖితులై సత్రాజిత్తును దిట్టుచుఁ గృష్ణుని మరలఁ బడయుటకు మహామాయయగు దుర్గ నుపాసించిరి. ఆదేవియుఁ దన్ను భజించుటవలన వారికిఁ గృష్ణదర్శనము గలుగునని యాశీర్వదించుచుండఁగా హరియును బోయినపని తీర్చుకొని భార్యనుగూడి వారి కెంతయు నుబ్బుగలిగించుచుఁ బొడసూపెను. వారు మృతుండయిన వానిని మరలఁ బడసి నట్లు, మణిని గుత్తుకయందుఁ దాల్చి పత్నితోఁగూడ వచ్చిన హృషీకేశునిఁ జూచిరి. అందఱకు నెంతయు నుత్సవమయ్యెను.

{ సత్రాజిత్తునకు మణిని మరల నిచ్చుట. సత్యభామ వివాహము. }

అంత భగవంతుఁడగు కృష్ణుఁడు సత్రాజిత్తును బిలిపించి సభయందు రాజు సమక్షమున మణిని దాను గనుఁగొన్న ప్రకారము నెఱింగించి దాని నతనికి నిచ్చెను. అతఁడును మిక్కిలియు లజ్జితుండై యా రత్నమును బుచ్చుకొని మొగము వాంచి దాను జేసినపాపమున కెంతయు ననుతాపపడుచు నిజగృహమునకుఁ బోయెను. అతఁ డా విషయముచే మనంబునఁ దలపోయుచు బలవంతునితోడి విగ్రహమునకు వ్యాకులుండై ఈ నెఱను నెట్లు దుడిచికొందును? అచ్యుతుఁడు కలంకదేఱుట యెట్లు? ఏమిచేసిన నాకు మేలగును? మఱి జనులును నన్ను దిట్టకుందురు? ఇస్సీ! ధనమునందలి పేరాసచే దవ్వులం జూడని మూఢుని నన్నుఁగాల్పనే! నాదిబ్రతుకా! నారీరత్నమగు నా పుత్రికను నా రత్నమునుగూడ నాతని కొసంగెదను. ఇదియె మంచి యుపాయము. మఱియొకవిధమున

నతనికిఁ గోపశాంతి గలుగదు' అనెను. ఇట్లు సత్రాజిత్తు బుద్ధిచేత గట్టిగా నిశ్చయించుకొని యొప్పులకుప్పయగు తన కూఁతును నా మణిని దానై యెత్తుకొని కృష్ణునకుఁ గానుకగా నొసంగెను. భగవంతుఁ డంత శీలరూపౌదార్య గుణసమన్వితయై పెక్కం డ్రు రాజులు వేఁడిన యా సత్యభామను విధ్యుక్తముగాఁ బెండ్లియాడెను. కృష్ణుఁడు సత్రాజిత్తుతో 'రాజా! నీ మణిని మేము పుచ్చుకొనము. సూర్యదేవభక్తుఁడవగు నీకే యామణి యుండుఁగాక. మేము (దానివలని దుర్భిక్షశాంతి మొదలగు) * ఫలములను బొందువారమే కావలయును' అనెను.

ఇది యేబదియాఱవ యధ్యాయము.

—••◆{ సత్రాజిత్తును జంపి స్యమంతకమును నపహరించిన శతధన్వునిఁ గృష్ణుఁడు వధించుట. }◆••—

భగవంతుఁడు పాండవులును గుంతియు లక్కయింట దగ్ధులయిరని విని వారు దగ్ధులుగారని యెఱింగినవాఁడయ్యును గులోచిత సంవ్యవహారము కొఱకు బలరామునిఁగూడి కురుదేశమునకుఁ బోయెను. ఆ యిద్దఱు దమవలెనే దుఃఖించుచున్న భీష్ముని ధృతరాష్ట్రుని గాంధారిని ద్రోణుని జేరి 'అయ్యో! ఏమి కష్ట'మని పలికిరి. కృష్ణుఁడు లేని తెఱపిని జూచి యక్రూరుండును గృతవర్మయు శతధన్వుని కడకుఁబోయి 'మణినేల దీసికొనకున్నావు? ఆ సత్రాజిత్తు కన్యారత్నమును మనకిచ్చునట్లు

---

* 'ఫలభాగినః' అని మూలము. సత్రాజిత్తునకుఁ బుత్రుఁడు లేనందున నతని ధనమును దుదిని మమ్మే చెందఁగలదనియు నర్థము నేయవచ్చును.

ప్రతిజ్ఞ చేసి మనల నెంతయు సరకుగొనక కృష్ణున కిచ్చినాఁడే కాన మణిని దీసికొనవలయును. వాఁ డనుజుతో నుండఁగా మణి నెట్లును దీసికొనఁగూడ దండువా? వాఁడు తన తమ్ముఁడు * పోయినదారినే యేల పోరాదు' అని పురికొలిపెను. ఇట్లు వా రిరువురును దనబుద్ధిని వేఱుగా మార్పఁగా దుష్టుఁ డాశత ధన్వుఁడు మణియందలి పేరాసవలనను దన కాయువు క్షీణించి యుండుటంజట్టియు నా సత్రాజిత్తు పరుండి నిదురించు చుండఁగా బట్టి వధించెను. అంత వాఁడంతఃపురమందలి స్త్రీలందఱును 'హా' యని యఱచుచు దిక్కుమాలి బిగ్గఱ వాపోవుచుండఁగా బశుహింసకుఁడు పశువునుంబోలె వానిని జంపి మణిని గయికొని వెడలిపోయెను. సత్యభామయుఁ దన తండ్రి హతుఁడగుటను జూచి యెంతయు శోకమున మునింగి 'తండ్రీ! తండ్రీ! అయ్యో! చచ్చితివే' యని మైమఱచి పలవించినదయ్యె. అంత నక్కాంత దనతండ్రిని నూనెకొప్పర యందుంచి హస్తినాపురమునకు, నిది తెలిసి యున్నను దెలి యని వానివలె నున్న కృష్ణునకుఁ దెలుపం బోయి, యతనికిఁ బితృవధ మంతయుఁ జెప్పెను. ఆ వృత్తాంతము నంతయు విని రామకృష్ణు లీశ్వరు లయ్యును మనుష్యచేష్టల ననుకరించుచుఁ గన్నులయందు నీరు గ్రమ్మ 'అక్కటా! మనకుఁ దుదిలేని దుఃఖము గలిగెను గదా' యని విలపించిన వారయిరి, అంతఁ గృష్ణుఁడు సత్యభామను బలరామునిగూడి యా హస్తినాపుర మునుండి తనపట్టణమగు ద్వారకకు వచ్చి శతధన్వునిఁజంపి వానియొద్దనుండి మణిని దీసికొనవలయునని యుద్యుక్తుఁ

* అనఁగా వానిని జంపి తీఱవలయుననుట.

డయ్యెను. వాఁడును గృష్ణుని పూనిక నెఱింగి భీతుఁడై ప్రాణములను గాచుకొనఁగోరి కృతవర్మను సహాయపడ వేఁడెను. ఆ కృతవర్మయు, వానితో 'రామకృష్ణు లీశ్వరులు. వారికి నేను బ్రతికూలముచేయను. వారికి నెగ్గుగావించి యెవఁడు సేమము నొందనేర్చును? అతనిని ద్వేషించుటంబట్టి కదా కంసుఁడు తన యనుచరులతోఁడ సిరికిని సుఖమునకును దొలఁగినవాడయ్యెను. జరాసంధుఁడు పదియేడు యుద్ధములందు విరథుండై దేహము మాత్రముడక్కి పలాయితుఁడయ్యెను. అనెను. ఇట్లు కృతవర్మ నిరాకరించిపుచ్చఁగా వాఁడక్రూరునిఁ దనకుఁదోడుగా నుండ వేఁడికొనెను. అక్రూరుఁడు వానితో 'రామకృష్ణు లీశ్వరులు. వారిబలమును నెఱిఁగినవాఁ డెవఁడు వారితో విరోధముపెట్టుకొనును? ఎవ్వఁడు జన్మాది వికారముల నొందక యీ విశ్వమునంతయు లీలచేత సృజించుచును రక్షించుచును సంహరించుచు నుండునో, విశ్వస్రష్ట యగు నెవ్వని జగత్సృష్టి మొదలయిన వ్యాపారములు మాయ చేత మోహితులయినవా రెఱుఁగనేరరో, ఎవ్వఁ డేడేండ్ల బాలుఁడై యున్నప్పుడు నొక్కచేతనే పెనుఁగొండను బెకల్చి, శిశువు పుట్టగొడుగునుంబోలె, వేడుకగా దానిని దాల్చి యుండెనో, యద్భుతకర్ముఁడయిన యా యనంతునకును, నాదిభూతునకును, గూటస్థునకును, బరమాత్మునకు భగవంతుఁడగు కృష్ణునకు నమస్కారము' అనెను. ఇట్లక్రూరుఁడును నిరాకరింపఁగా శతధన్వుఁడా మహామణిని నాయక్రూరుని యొద్దనే నైచి యశ్వము నెక్కి నూఱుయోజనములమేర పోయెను. రాముఁడును గృష్ణుఁడును గరుడధ్వజాలంకృతంబగు రథము నాఁకో

హించి మహావేగములగు గుఱ్ఱములం బూన్చి తమ మామకు ద్రోహియగు నా శతధన్వుని వెన్నాడించిరి. శతధన్వుఁడు శతయోజనము లరిగి యంత గుఱ్ఱము డస్సి క్రిందఁబడఁగా దానిని మిథిలానగరము నుపవనమందు దిగవిడిచి మిక్కిలియు దిగులుగొని కాలినడకనే పరుగిడసాగెను. కృష్ణుఁడును రోషమున వెంటఁ దఱిమికొని పోయెను. అట్లు కాలినడకతోఁ బరుగిడుచున్నవానిని, గృష్ణుఁడును గాలినడకనే వెంబడించి వాఁడి యంచుగల తన చక్రముచేత వానితలఁ ద్రుంచి వాఁడు గట్టిన పుట్టములు రెంటియందును నా మణిని వెదకెను. అయినను మణి దొరకక యతఁ డన్నకడకు వచ్చి 'శతధన్వుని వ్యర్థముగాఁ జంపితిని. మణి వానియందు లేదు' అనెను. అంత బలరాముఁడు 'శతధన్వుఁ డా మణి నెవ్వఁడో యొకపురుషుని యెడ దాఁచియుండును. ఇది నిజము. వానిని వెదకుటకై పురమునకుఁ బొమ్ము; నాకు జనకుఁడు మిక్కిలియుఁ బ్రియుఁడు గాన యతనిని జూచి రాఁగోరెదను' అని చెప్పి యతఁడు మిథిలాపురమును బ్రవేశించెను. జనకుండు నతనిని జూడఁగానే దిగ్గనలేచి మనసున నెంతయు సంతోషంబు గడలుకొనఁ బూజ్యుండగు నతనికిఁ దగు కానుక లర్పించి పూజించెను. ఆ ప్రభుఁడును మిథిలయందుఁ గొన్నిసంవత్సరములు వసించి యుండెను. అంత ధృతరాష్ట్రుని పుత్త్రుఁడయిన దుర్యోధనుఁడు మిథిలకువచ్చి మహాత్ముఁడగు జనకుఁడు ప్రీతియుక్తుఁడై తన్నెంతయు గారవింప నా సమయంబున బలరామునివలన గదాయుద్ధము నభ్యసించెను. అంత విభుం డా కేశవుఁడును ద్వారకాపురికి మగిడివచ్చి తన ప్రియురాలికి సత్యభామకుఁ

ప్రియముసేయువాఁడై శతధన్వుని వధించుటనుజెప్పి మణి దొరకకుండుటను దెలిపెను. అంత నతండు హతుఁడయిన తన మామకు సుహృదులంగూడి పరలోకహేతువులగు నాయా యుత్తరక్రియలనెల్లఁ జేయించిన వాఁడయ్యె.

అక్రూరుఁడు మణి మరలఁ గృష్ణునకిచ్చుట.

అక్రూరుఁడును గృతవర్మయును శతధన్వునివధమును విని వానిని దా మిరువురును బురికొలిపినవారుగాన భయమున వడవడ వడంకుచు ద్వారకాపురమునుండి దేశాంతరము వెడలిపోయిరి. కొందఱు * 'అక్రూరుఁడు దేశాంతరమునకుఁ బోవఁగా ద్వారకాపురమందలి జనులకు శారీర తాపములును మానస తాపములును, ఆధిదైవికములును నాధిభౌతికములునునగు నరిష్టములును, మాటిమాటికిఁగలిగె' నని చెప్పెదరు. వారు పూర్వ ముదాహరింపఁబడిన భగవంతుని మహిమను మఱచిరికాఁబోలు. కాకున్నఁ దమతమ నివాసదేశములందుఁ దాపత్రయమును బోకార్చునట్టి మునులకు నివాసభూతుఁ డయిన శ్రీకృష్ణుఁ డున్ననివాసమున నరిష్టములు కలుగుననుటయు ఘటించునా? మఱి వృద్ధులు కొందఱు 'తొల్లి కాశి యందు వర్షము గురియకుండఁగా నక్కడకు వచ్చిన † శ్వఫ

* అక్రూరుఁడు కృష్ణు ననుమతిమీఁదనే పోయియుండును. కృతవర్మను జంపినచో భక్తుండగు నక్రూరునిఁ జంపకవిడిచిన పక్షపాతము వెల్లడి యగునని వానిని జంపక కృష్ణుఁ డుపేక్షించియుండును. కాఁబట్టియె కాక వారు సర్వజ్ఞుని మఱియొక విధమున వంచించుట గలుగదు.

† అక్రూరుఁ డామణిఁ గొని కాశియందు దానపతియని పేరున బంగారు మయములయిన వేదికలతో గొప్పయజ్ఞములు యజించుచు వసించి

ల్కునకుఁ గాశిరాజు తనకూఁతును గాందిని యనుదాని నొసంగెను. అంతఁ గాశియందు వర్షముకురిసెను. అతని కొమారుఁడీయక్రూరుఁడు, నట్టిప్రభావము గలవాఁడుగాన యతఁ డెక్కడెక్కడ నుండునో యక్కడక్కడ నెల్లఁ బర్జన్యుఁడు వర్షము కురియుచుండును. మఱి యందు నుపతాపములుగాని యపమృత్యువులుగాని గలుగవు' అని యాడు మాటలువిని కృష్ణుఁ 'డక్రూరుఁడులేమి మాత్రమే యిందులకుఁ గారణముగాదు, మణిలేమియు నగు' నని తలఁచి దూతలను బంపి యా యక్రూరునిఁ బిలిపించి యతనిని బూజించి మాటలాడి ప్రియములయినకథలను జెప్పి తా నెల్లవారలచిత్తములను నెఱింగినవాఁడుగాన నల్లన నవ్వుచు నతనితో 'దానపతీ ! శతధన్వుఁడు శ్రీమంతమయిన యీ స్యమంతకమణిని నిల్లడ యుంపఁగా నీయందు నెలకొనియున్నదిగదా. ఇది నాకు మునుపే తెలియును. సత్రాజిత్తునకు పుత్రులు లేరు. కనుక నతని దౌహిత్రులు తిలోదకము లొసంగి పిండములనిడి ఋణమునుదీర్చి

యుండఁగా, కృష్ణుఁడే యక్రూరుని నట్లు పంపినాఁడని జనులు చెప్పు మాటలు గర్ణాకర్ణిగా విని సత్యభామకును రాముఁడు మొదలగువారికిని గృష్ణునియందు నమ్మికచెడెను. అంతఁ గృష్ణుఁడు లోకులను దేర్చుటకై యక్రూరునిఁ బిలిచి యాక్షేపించెను. భగవంతుఁ డక్రూరునిఁ బిలిపించినందులకుఁ గల యీ యభిప్రాయమును దాఁచి కొందఱు ఋషులక్రూరునిఁ బిలిపించుటకుఁ గారణాంతరమును జెప్పఁగా వారిని బుషి యిటు దూషించుచున్నాఁడని తెలియునది.

మిగిలియున్న యాతని సొత్తునంతయుఁ * గయికొందురు గదా. అయినను నామణి యితరులకు ధరింప నెంతయుఁ గష్టముగాన వారలకు వలదు. సువ్రతుండవగు నీయందే యామణి యుండుఁగాక. అయిన నొకటి గలదు. ఆ మణిని గుఱించి మాయన్న నన్నుఁ జక్కఁగా నమ్మకున్నాఁడు. కాన మహాభాగా! నీ వారత్నమును నూరకచూపుము. అంతే చాలును. దానివల్ల నాచుట్టములకు నిమ్మళము గలిగింపుము. నీ కిపుడు బంగారు వేదికలతో యజ్ఞములెడతెగక జరుగుచున్నవిగదే' అనెను. ఇట్లు కృష్ణుఁడు సామవచనముల తనను దగులునట్లు చెప్పఁగా నక్రూరుఁడును వస్త్రమునఁ గప్పియున్న మణిని దెచ్చి సూర్యప్రభం బగుదానిని కృష్ణున కొసంగెను. కృష్ణుఁడు నా స్యమంతకమణిని జ్ఞాతులకెల్లఁ జూపి తనయందలి నెఱపును దుడుచుకొని మరలఁ దనచేతులార నే దాని నా యక్రూరున కొసంగెను. భగవంతుఁడు నీశ్వరుఁడయిన కృష్ణుని యీ చర్యను, † సంపూర్ణమును సకల పాపహారమును నత్యంత మంగళావహంబు నయిన యీ యాఖ్యానమును నెవఁడు పఠించునో, వినునో, స్మరించునో వాఁడు దుష్కీర్తిని దురితములను బోఁగొట్టుకొని శాంతిని బొందువాఁడగును.

ఇది యేఁబదియేడవ యధ్యాయము.

---

* అపుత్రుఁడగువాని ధనము ఋణమునకుఁ జెల్లినదపోఁగా మిగిలిన దానిని దౌహిత్రులు పొందుదురను శాస్త్రార్థమునిట సూచించుట తెలియునది.

† ఇట ఫలశ్రుతిఁ జెప్పుట దెలియునది.

శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందిని బెండ్లాడుట.

ఒకప్పుడు పురుషోత్తముఁడు, తొల్లి కనఁబడకుండి మరల ద్రుపదుని గృహమున నెల్లవారికిని గనుపట్టుచుఁ బాండవు లున్నారని విని వారిని జూచుటకై సాత్యకి మొదలగు యాదవులు పరివేష్టించి కొలువ నింద్రప్రస్థమునకుం బోయెను. అట్లు సర్వేశ్వరుండయిన యా ముకుందుఁడు వచ్చుటను గాంచి పాండవులు ముఖ్యం బనెడి పంచవృత్తిప్రాణము రాఁగా నింద్రియములవలె నొక్కపెట్ట దిగ్గన లేచి యెదుర్కొనిరి. అంత నా వీరు లాయచ్యుతుని బిగియఁ గౌఁగిలించికొని యతని యంగముల సంగమునఁ బాపములన్నియుఁ దూలఁగా, సనురాగముతోడి చిఱునవ్వు వొలయుచున్న యాతని నెమ్మొగమును గాంచి యెంతయు ముదము నొందిరి. కృష్ణుండును దనకుఁ బెద్దలయిన యుధిష్ఠిరునకును భీమునకును బాదాభివందనము గావించి యర్జునుఁ గౌఁగిలించుకొని నకులసహదేవుల యభివాదనములు గయికొనెను. అంతఁ గృష్ణుండు పరమాసనంబునఁ గూర్చుండి యుండఁగా, ననిందితయగు ద్రౌపది క్రొత్తపెండ్లికూఁతురు గావున నించుక సిగ్గుతోడ నల్లనవచ్చి యభివందనము గావించెను. సాత్యకియు నట్లె పాండవులచేత నెంతయుఁ బూజితుఁడై వారభివందనము గావింప నాసనంబునఁ గూర్చుండెను. తక్కినవారు నట్లె పూజితులై యాసనములం గూర్చుండిరి. అంతఁ గృష్ణుండు కుంతికడకుఁ బోయి యభివందనము గావించెను. ఆమెయును నెయ్యము పొంగారి కన్నుఁగవల నీరు గ్రమ్ముచుండ నతనిని బిగియఁ గౌఁగిలించికొని వసుదేవాదు లయిన బంధువుల సేమ

మడిగెను. కృష్ణుండును మేనత్తతో 'అత్తా! నీవును గోడలును గుశలముగా నున్నారేకదా?' యని యడిగెను. కుంతి యుఁ గృష్ణునిఁ జూచి నెయ్యము పెంపున విరవిరఁబోయి, డగ్గుత్తికపడఁ, గన్నులనీరు బొబ్బిల్లఁ దాను మున్నుపడిన యాకష్టములను బెక్కింటిని దలంచుకొని కష్టములనెల్లఁ బాచునట్టి దర్శనముగల యాకృష్ణునితో 'కృష్ణా! ఎప్పుడు నీవు బంధులమగు మమ్ముఁ దలంచుకొని నాతోఁబుట్టువును నక్రూరు నిటకు పంపితివో యపుడే మాకుఁ గుశల మయ్యెను. నీవలన మేము సనాథులయితిమి. నీవు విశ్వమునకు సుహృదుండవు. పరమాత్ముండవు.. కాన నీకు సొంతగాఁడు వెఱవాఁడను భ్రాంతిగలుగదు. అట్లయ్యును నిన్ను నెప్పుడును స్మరించువారల హృదయమందు నెలకొని వారి క్లేశములను దూలించుచుందువు గదే' యనెను. యుధిష్ఠిరుఁడు కృష్ణునిం జూచి 'అధీశ్వరా! యోగీశ్వరులకు సయితము గనుటకుఁ దరముగాని నిన్ను నల్పమేధసులమగు మేము గననోఁచితిమే! మేము తొల్లి యెట్టి పుణ్యమాచరించితిమో మాకు దెలియకున్నది' యనెను. అంత రాజు యుధిష్ఠిరుఁడు వాననెలలందు నిలిచియుండవలయు నని వేఁడుకొనఁగాఁ బ్రభుండు కృష్ణుఁ డింద్రప్రస్థమున వారలకుఁ గన్నులపండువు గావించుచు సుఖముగా వసించియుండెను. అంత నొకనాఁ డర్జునుఁడు కవచముఁదొడిగి గాండీవముగయికొని యక్షయ బాణంబులగు తూణంబులను దాల్చి వానరధ్వజాలంకృతంబగు రథము నారోహించి కృష్ణునితోడంగూడి పరవీరులం దును మాండు దిట్టగాన పెక్కులు దుష్ట మృగములు నెరసి నిర్జ

నంబై యున్న యొక వనమునందు విహరింపఁ బోయెను. అట్లు పోయి యతఁడు వాఁడిబాణములచే బులులను, బందులను, ఎనుములను, రురువులను, శరభములను, గవయములను, ఖడ్గములను, హరిణములను, శశములను, శల్యకములను గాఁడ నేసెను. అప్పుడు పర్వదినము రాఁగా నా మృగములందు మేధ్యములయినవానిని గింకరులు ధర్మరాజునకుఁ గొంపోయిరి. అంత నర్జునుఁ డాఁకలిదప్పులచే బడలి యమునానదికిఁ బోయెను. అట్లు మహారథు లయ్యిరువురు నా నదియందుఁ దేటగులుకుచున్న నీటిని నాచమనము చేసి యందు మిక్కిలి సుందరముగాఁ జూపట్టుచున్న యొకకన్నియ సంచరించుచుండఁగాఁ గాంచిరి, బలితములయిన పిఱుందులును, చెలువయిన పలువరుసయు, చక్కని ముద్దు నెమ్మొగమును గలిగి వెలుఁగుచున్న యా యన్నులమిన్నను గాంచి సఖుఁడు కృష్ణుఁ డది యెవ్వరో తెలిసికొనిరమ్మని పంపఁగా నర్జునుఁడు పోయి 'సుశ్రోణీ! నీ వెవ్వతవు? ఎవ్వనికూఁతురవు? ఎక్కడనుండి వచ్చితివి? ఇట నేమిచేయఁ గోరుచున్నావు? సుందరీ! కన్యామణీ! నీవు పతిని గోరుచున్నట్లు నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇది చెప్పుము' అనెను. కాళింది 'నేను దేవుండగు సూర్యుని కూఁతురను. నేను వరణీయుఁడును వరదుండు నగు విష్ణువును బతిగాఁగోరి యందులకై పరమంబగు తపంబు గావించుచున్నాను. లక్ష్మీనిలయుండగు నద్దేవునితప్ప మఱియొక్క వీరునిఁ బతిగా వరింపనొల్లను. ఆ భగవంతుండు దుర్లభుఁ డందువేమో! అయిన ననాథజనుల కాశ్రయభూతుఁడుగాన యా ముకుందుఁడు నాయెడ సంతుష్టుఁ డగుఁగాక. నా పేరు

కాళిందియం(డు). అచ్యుతుఁడు నాకు దగ్గన మొసంగు వఱకును నాతండ్రి యమునాజలమందు నిర్మించి యిచ్చిన భవనమందు వసించుచుందును' అనెను. అంత నర్జునుఁడు నా వృత్తాంత మున్నట్లే వాసుదేవునకుఁ జెప్పెను. ఆతఁడు నిదియంతయుఁ దెలిసియున్నవాఁడుగాన యా పూవుంబోఁడిని రథముపయి నెక్కించికొని ధర్మరాజుకడకుఁ బోయెను. అంతఁ బాండవులు వేఁడికొనఁగాఁ గృష్ణుఁడు విశ్వకర్మునిఁగొని మిక్కిలి యద్భుతంబును నతివిచిత్రంబు నగునొక నగరమును బాండవులకు నిర్మించి యిచ్చెను. భగవంతుఁడు తనవారికిఁ బ్రియము సేయు కోరికవలన నా నగరమందు వసించియుండి యగ్నికి ఖాండవవనము నొసంగుటకు నర్జునునకు సారథియయ్యెను. ఆ యగ్నియు సంతుష్టుఁడై యర్జునునకు గాండీవమను ధనువును ధవళములయిన యశ్వములను రథమును నక్షయ బాణంబులగు తూణములను రెంటిని నస్త్రధారులకు భేదింప నలవిగాని కవచమును నొసంగెను. మయుఁడు నా యగ్నినుండి తప్పింపఁబడిన కితంబునఁ దన చెలికాఁడయిన యర్జునునకు మేలయిన సభ నొకటి నిర్మించి యిచ్చెను. ఆ సభయందే దుర్యోధనునకు జలమిది స్థలమిదియని తెలియక మతిభ్రమ ముగలిగెను. కృష్ణుండును ధర్మరాజువలన ననుజ్ఞవడసి సుహృదులందఱుచే ననుమోదితుండై సాత్యకి ప్రముఖులు పరివేష్టించికొలువ ద్వారకాపురమునకు వచ్చెను. అంత నతండు మిక్కిలియు శుభబుతువును శుభనక్షత్రమును గలిగి మంచిగ్రహబలసంపత్తితోఁ గూడిన ముహూర్తము నందు పరమమంగళస్వరూపుండు గాన తనవారగు ద్వారకా

పురవాసుల కందఱకును బరమానందమును గలిగించుచు నా కాళిందిని బెండ్లియాడెను.

మిత్రవిందా వివాహము.

అవంతి దేశపు రాజులగు విందానువిందు లిరువురు గలరు. వారు దుర్యోధనునకు వశవర్తులు. వారు కృష్ణుని మేనత్తయగు రాజాధిదేవి కూఁతురును దమకుఁ జెలియాలు నగు మిత్రవిందకు స్వయంవరము కావించి, యందా సుందరి కృష్ణునియం దాసక్తి చూపఁగా దుర్యోధనుని పక్షమువారు గావున నాబిడకోరి కను వారించినవారయిరి. కృష్ణుండును నా మిత్రవిందను రాజులందఱుఁ జూచుచుండఁగా బలాత్కారమునఁ గయికొని పోయెను.

సత్యా (నాగ్నజిత్తి) వివాహము.

నగ్నజిత్తని కోసల దేశ రాజుండెను. అతఁడు పరమధార్మి కుఁడు. అతనికిఁ గాంతిదళ్లోత్కృత్తు సత్యయను నొక కూఁతు రుండెను. రాజు లాకన్యను వరింపవలసినచో వాఁడికొమ్ములు గలిగి వీరులవాసన గూడ నెంతమాత్రము సయింపక మిక్కిలి దుష్టములై గట్టివారికిని జెనకఁ దరముగాకున్న గోవృషము లేడింటిని గెలిచి తీఱవలయును. లేనిచో నా పడఁతిని బెండ్లి యాడ శక్యముగాదయ్యె. అంత భగవంతుఁ డా యదుకుల తిలకుండు వృషములను గెలిచియె యాచెలువను గయికొనవలయు ననుటను విని మహాసైన్యము బలసికొలువఁ గౌసల్య పురమునకుఁ బోయెను. ఆ కోసలరాజును గృష్ణున కెదురుచని యాసనాదులొసంగి గొప్పపూజలను గావించి కడు నానం దింపఁ జేసెను. ఆ రాజకన్యయుఁ దనమనసునకు మిక్కిలియుఁ

గూర్చునట్టి మేటివరుఁడగు లక్ష్మీపతి కృష్ణుఁడు వచ్చియుండుటను గాంచి యతనినెంతయుఁ గామించి 'ఈతండు నాకుఁ బతి యగుఁగాత. నేను బుణ్యములను సలిపినదాన నేని, నా కామితములనెల్ల నితఁడు నిక్కము గావించుఁ గాక' యని కోరెను. ఆ నగ్నజిత్తును గృష్ణు నర్చించి యాతనితో 'నారాయణా! జగత్పతీ! నీవు నీ యాత్మస్వరూపానందముచేతనే పరిపూర్ణుండవు ఇట్టి నీకు నత్యల్పుండ నగు నే నేమి ప్రియము సేయనేర్తును? ఎవ్వని పాదారవిందపు ధూళిని శ్రీదేవియు బ్రహ్మయు శివుండును లోకపాలురును శిరంబులఁ దాల్తురో, ఎవ్వఁడు తాను గావించిన ధర్మమర్యాదలను గాచుటకై ధర్మమును జ్ఞానమును గుందువడు కాలమున లీలావిగ్రహములను దాల్చుచుండునో, * యట్టి భగవంతుఁడు నా కైంకర్యము దేనిచేత సంతుష్టుఁడగును? అనెను. కృష్ణుఁడు నాసనమును గయికొని చిఱునవ్వు నవ్వుచు మేఘగంభీరంబగు వచనమున నతనితో 'నరేంద్రా! స్వధర్మనిరతుండగు క్షత్రియునకు యాచించుట పెద్దలు మిక్కిలియు నిందించినను, నీతోడి బంధుత్వమునుగోరి నీదు కన్నియను యాచించుచున్నాను. అయినను మేము శుల్కాదుల నిచ్చువారముగాము సుమీ' యనెను. అందులకు నగ్నజిత్తు నాథా! నీవు గుణములకెల్ల మేటి యాటపట్టవు. నీ వక్షము నందు లక్ష్మీదేవి యెప్పుడు నెడఁబాయక వసించుచుండును.

---

* 'దీనివలన 'నీవు నారాయణుండవే యగుదువు; ధర్మ పరిత్రాణము కొఱకు యదువులం దవతరించి యున్నాఁడవు' అని నగ్నజిత్తు దెలియుట తెలియునది.

ఇట్టి నీకంటెను నభీష్టుఁడయిన వరుఁడు నా కన్నియకు మఱి యెవ్వఁడు గలఁడు? యదుసింహమా! అయినను మేము మునుపే మాకన్నియకు వరుని 'బరికించుటకై వచ్చు పురుషుల వీర్యమును బరీక్షించుకొఱకు' నొకసమయముఁ గావించి కొని యున్నారము. ఇవిగోఁ జూడుము. గోవృషము లేడింటిని! ఇవి యింకను నడఁచిమడఁచి మెలఁపఁబడినవి గావు. కాన యించుకయు నెట్టివారికిని లోఁకువగావు. రాజకుమారులు పెక్కండ్రు వీనిచేత భగ్నులై భిన్నగాత్రులయిరి. యదునందనా! ఇవి నీచేతనే నడంపఁబడునేని, శ్రీయఃపతీ! నా కూఁతునకు నీవు నభిమంతుండగు వరుండ వగుదువు' అనెను. ఇట్లాతని సమయమును విని ప్రభుండగు కృష్ణుఁడు చేల నడుమున బిగించి కట్టికొని తన్ను నేడువురుగాఁ గావించుకొని యావృషములను నవలీలగాఁ బట్టి యడంచెను. ఇట్లు కృష్ణుండు వాని కొమ్ములు విఱిచి వీర్యంబులఁ దూల్చి త్రాళ్లచె వానిని బంధించి బాలుఁడు దారములచే మ్రాని బొమ్మలను గట్టి లాగువిధమునఁ బట్టి లాగెను. అంత రాజెంతయు సంతోషమును విస్మయమును బుఱికొనఁ దన కుమారి నొసంగెను. కృష్ణుఁడును దనకు సమానురాలయిన యా కొమరాలిని యథావిధిగాఁ గయికొనెను. ఆ రాజు భార్యలును దమ కుమారికిఁ గృష్ణుఁడు మిక్కిలియుఁ బ్రియుండయిన పతిగా లభించుటకుఁ బరమానందము నొందిరి. అప్పుడా పురమున నెంతయు నుత్సవము గలిగెను. శంఖములును భేరులును నానకములును మొరసెను. గీతములును వాద్యములును విప్రాశీర్వాదములును నొక్కపెట్టఁ జెలఁగెను.

స్త్రీలును బురుషులును మిక్కిలియు ముదంబులు పొదల మేలయిన వలువలుగట్టి చక్కఁగా నలంకరించుకొని యుండిరి. అంత విభుండగు నగ్నజిత్తును గూఁతునకు బదివేల ధేనువులును, కాసులదండలు మెడల గండరింప మేలయిన పుట్టములు గట్టియున్న దాసీలను మూఁడువేలను, తొమ్మిదివేల గజములను, ఏనుఁగులకు నూఱుమడుంగులు రథములను రథములకు నూఱింతలు గుఱ్ఱములను, గుఱ్ఱములకు నూఱురెట్లు పదాతులను నరణముగా నొసంగెను. అపుడు నెయ్యము మనంబుల నెక్కొనుచున్న యా వధూవరులను బెనుసైన్యము పరివేష్టించి కొలువ రథము నెక్కించి వారి పురమునకుఁ బంపిరి. కృష్ణుఁడు కన్యను గొనిపోవుచుండుటను విని మున్ను యదువుల చేతను నేడు గోవృషముల చేతను వీర్యములు భగ్నములయ్యును దుర్ధర్షులై యున్న రాజులు దారియందుఁ గన్నియను గొనిపోవుచున్న యా కృష్ణుని నడ్డగించిరి. అంత నగ్నజనుఁడు తనబంధువగు కృష్ణునకుఁ బ్రియము సేయువాఁడై గాండీవముగొని యా రాజులు బాణసమూహము లేయుచుండఁగా సింహము క్షుద్రమృగంబులనుం బోలె వారి నెల్లఁ బలాయితులఁ గావించెను. అంత భగవంతుఁ డా కృష్ణుఁ డగణమును దీసికొని ద్వారకాపురమును జేరి యా యదుసింహుఁడు సత్యారమణిఁ గూడి నిచ్చలు రమించుచుండెను. అంతఁ గృష్ణుని మేనత్తయగు శ్రుతకీర్తి కూఁతురును గేకయరాజు కన్యయు నగు భద్రనునాబిడ తోఁబుట్టువులయిన సంతర్దనుఁడు మొదలగువా రొసంగఁగాఁ గృష్ణుఁడు పెండ్లాడెను. మద్రరాజుకూఁతును శుభలక్షణ లక్షి

తయు నగు లక్షణను స్వయంవరమందు గరుడుఁ డమృత మునుంబోలె దా నొక్కండును గొనిపోయెను. మఱియుఁ గృష్ణుఁడు నరకాసురునిఁజంపి వాని చెఱయం దుండిన కన్నియలను సొగసుకత్తియలను గూడ వరించెను. గాన యీ ముఖ్య పత్నులం బోలిన వార లతనికి వేనవేలమంది సుందరులును గలిగియుండిరి.

ఇది యేఁబదియెనిమిదవ యధ్యాయము.

నరకాసుర వధారంభము.

రాజు భగవంతుఁడగు కృష్ణునిచేత నరకుం డేకారణమున హతుండయ్యెనో, వాఁడా స్త్రీల నేల చెఱపెట్టియుంచెనో యదియు శార్ఙ్గధన్వుం డగు నా కృష్ణుని పరాక్రమమును నాకు వివరింపుము' అని యడిగెను. శుకుఁడు 'నరకుఁడు వరుణుని ఛత్త్రమును హరించి యదితి కుండలములను బలిమిని దీసికొని, మేరుపర్వతమును మణిపర్వతస్థానమును గఁయికొని పోవఁగా, నింద్రుఁడు వాని యీ చేష్టితములనుఁ గృష్ణునకుఁ దెలిపెను. అతఁడును * భార్యయగు సత్యభామను గూడి గరుడారూఢుండై యంతఁ బ్రాగ్జ్యోతిషపురమునకుఁ బోయెను.

---

* సత్యభామను దోడ్కొనిపోవుటకు నాపడఁతికి వేఁడుకకొఱకు, లేక భగవంతుఁడు భూదేవితో 'నీ యనుజ్ఞఁగొనియే నీకొడుకును నరకాసురునిఁ జంపుదు'నని యితిహాసమునందుఁ జెప్పఁబడినట్లు భూమికిచ్చిన యావరమును నిజము గావించుటకు భూమి యంశమగు సత్యభామతోఁగూడఁ బోయెననికాని, లేక నారదుఁడు దెచ్చిన పారిజాతపుష్పము రుక్మిణి కిచ్చినందులకుఁ గుపితయైన సత్యభామను నూఱడించుటకై 'నీకుఁ బారిజాత

ఆ పురము పర్వతదుర్గమును శస్త్రదుర్గమును జలాగ్నివాయుదుర్గములును జుట్టు గలిగి బెట్టిదములయి మిక్కిలి గట్టిగానున్న * మురపాశములు వేనవేలు నలుగడల నావరించి యున్నందున నెట్టివారికిని జొర నలవి గాకుండెను. ఆ కృష్ణుఁడు గదచేత దుర్గమై యున్న పర్వతములను, బాణములచేత శస్త్రదుర్గములను, చక్రముచేత నగ్నిజలవాయుదుర్గములను, ఖడ్గముచేత మురపాశములను, దుత్తునుురుగా నొనరించెను. మఱియు నా గదాధరుఁడు శంఖధ్వనిచేత యంత్రములను దిట్టలగు మురాసురాదుల హృదయములను, పెద్దగదచేతఁ బ్రాకారమును, భిన్నములు గావించెను. యుగాంతకాలమునఁ బడు పిడుగులవలె భయంకరమయిన యా పాంచజన్యధ్వనిని విని పరుండియుండిన మురాసురుఁడు పంచశిరస్సులు గలవాఁడు జలమునుండి పయికి లేచెను. ఆ యసుర యుగాంతకాలసూర్యుండును నగ్నియుం బోలె వెలుంగుచు నెంతయుఁ దేఱిచూడరాక దుస్సహుండై త్రిశూలమును గేల నెత్తికొని తన యైదు ముఖములచేత మూఁడులోకములను మ్రింగువానివలెఁ జూపట్టుచు గరుడుని

వృక్షమునే యిచ్చెన'నని హరివంశమునఁ జెప్పఁబడినట్లు అందులకై తోడ్కొనిపోయెనని కాని' గ్రహింపవచ్చును. ఆ భేద్యములయిన యైదు దుర్గములు గలిగియుండుటయే గరుడునిపై నెక్కిపోవుటకుఁ గారణమని తెలియునది.

* మురపాశములనఁగా మురాసురుఁడు వైచిన పాశవిశేషములు. అవి నలుగడలవైపఁగా దాపునకువచ్చిన శత్రువును గట్టిగాఁబట్టుకొని నేలఁ బడఁగూల్చుచుండును.

పయిని సర్పమువలె హరిపయి నురవడించెను. వాఁడా శూల
మును గిరగిరం ద్రిప్పి బలముకొలఁదిని గరుడునిపయిని విసరి
వైచి యైదు నోళ్లును దెఱచి బిగ్గఱగా నొక్కపెట్ట నార్చెను.
ఆ మహాధ్వని భూమిని నాకాశమును దిక్కులనన్నిఁటిని రోద
సిని, వేయేల బ్రహ్మాండకటాహము నంతయు నిండి మిక్కి
లియు దెప్పరమై యావరించెను. వాఁడు గరుత్మంతుని పయి
నడరించిన గదను గృష్ణుండు రెండు తూపులను గొని బలిమి
మెఱసి యేసి తుత్తునియలు గావించి వాని ముఖములందు
బాణములు గాఁడనేసెను. వాఁడును గృష్ణునిపయి రోషమున
గదను విసరివైచెను. అట్లు తన పయికి వచ్చుచున్న యా గదను
గదాధరుఁడు కృష్ణుఁడు తన గదచేత వేయి తునియలు గావిం
చెను. అంత వాఁడు చేతులెత్తికొని పయిఁబడి వచ్చుచుం
డఁగా గృష్ణుండు చక్రముచేత నవలీలగా వాని శిరములు
ద్రుంచివైచెను. వాఁడు తెలలుదెగి యింద్రుని తేజంబగు
వజ్రంబున శిఖరములు దెగిపడు పర్వతమువలె నసుఱు
వీడి జలములందుఁ ద్రెళ్లెను. వాని కొడుకులు తామ్రుఁడు,
అంతరిక్షుఁడు, శ్రవణుఁడు, విభావసుఁడు, వసువు, నభస్వం
తుఁడు, అరుణుఁడు నని యేడ్వురు గలరు. వారు తండ్రి
వధమున కెంతయు దుఃఖితులై, పగదీర్చుకొనవలయు నను
రోషము మల్లడగొన, నరకుండును బురికొలుప యుద్ధమునకై
పూని యాయుధంబులుగొని పీఠుం డనువాని సేనాపతిఁగాఁ
బురస్కరించుకొని బయలు వెడలిరి. వారు కృష్ణునిఁ దార
సించి బాణములను, గత్తులను, గదలను, శక్తులను, యష్టులను
శూలములను, గోపంబునఁ జెలంగుచుఁ గృష్ణునిపైఁ బ్రయో

గించిరి. భగవంతుఁడును నమోఘవీర్యుండు గాన యా బాణ సమూహమును దన బాణములచేతఁ దిలలంతేసిగాఁ దుత్తునియలు గావించెను అంతఁ బీఠుఁడు మొదలయిన యా రాక్షసముఖ్యులను, దలలను, దొడలను, బుజములను, చరణములను, దేహములను, గవచములను దుండించి యమునింటికిఁ బంపెను. దుర్ధర్షుఁడగు నరకుఁడు తన సేనాపతులు కృష్ణుని బాణముల నట్లు బ్రుంగుటను గాంచి సముద్రమునం బుట్టినవై మదజలములు బిట్టుగార్చుచున్న మేలిగజములను గూడి వెడలివచ్చెను. అట్లు వచ్చి సూర్యునిపయిని మెఱపుఁదీఁగతోఁ గూడియున్న మేఘముంబోలి గరుడునిపయి నిల్లాలగు సత్యభామతోఁ గూడియున్న యాకృష్ణునిగాంచి యతనిపయిని శతఘ్నిని బ్రయోగించెను. వాని యోధులందఱు నొక్కపెట్టఁ దమతమ యాయుధములచేత నతనిని గొట్టిరి. భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు నా నరకాసురుని సైన్యమును జిత్రములగు ఱెక్కలు గట్టిన వాఁడితూపులచే బుజములను, దొడలను, దలలను, గుత్తుకలను, దేహములను గండతుండములుగాఁ ద్రుంచి యందలి యశ్వములను గజములను దునిమి తూఁటాడెను. నరకాసురుని యోధులు ప్రయోగించిన శస్త్రాస్త్రములొక్కొక్కటికిని గృష్ణుఁడు గరుడునిపయినుండి, మూఁడేసి వాఁడిబాణము లేసి నుగ్గు గావించెను. గరుడుఁడును గృష్ణుని మోచుచునే తన యిరుఱెక్కలచే నేనుంగులను బడఁగూల్చుచుండెను. గరుత్మంతుఁడు తన తుండముచేతను నఖములచేతను గజములను గూల్చుచుండఁగా, నవి యెంతయు నార్తి నొంది పట్టణమువంకకుఁ బరువిడఁజొచ్చినవి. నరకుం డొక్కఁ

డును యుద్ధంబున నిలిచి పెనఁగెను. వాఁడు తన సైన్యము గరుడునిచేత నలఁగి పరుగెత్తుచుండుటను గాంచి తొల్లి యింద్రుని వజ్రమునుగూడ దూలించిన తన శక్తిని గొని యా గరుడునిఁగొట్టెను. గరుడుఁ డాశక్తిచేఁ గొట్టువడియుఁ బూదండచేతఁ గొట్టువడిన యేనుఁగువలె నించుకయుఁ జలింపఁడయ్యె. అట్లు గరుడునియందు దనప్రాన్కి వ్యర్థము గాఁగాఁ గృష్ణుని వధించుటకు వాఁడు శూలమును గయికొనెను. నరకుఁ డా శూలమును వైచుటకుమునుపే హరి గజముపయినున్న వాని శిరసును వాఁడియంచుగల తన చక్రముచేతఁ ద్రుంచి కూల్చెను. కుండలయుక్తమై సొగసైన కిరీటముచే నిఱుగులుకుచున్న వాని శిరసు నేలఁగూల్పఁబడి యెంతయు మెఱయుచుండెను. అంత ఋషులును దేవతావరులును 'హాహా' యనియు 'బాగు బా'గనియు ముకుందునిపయిఁ బూవులు వెదచల్లుచు నెంతెయుఁ బొగడిరి. అంత భూదేవి కృష్ణునికడకువచ్చి మేలికడాని బంగరుచేతను గతెనములచేతను దలతల మెఱయుచున్న యదితికుండలములను, వరుణుని ఛత్రమును, మేరుపాలయిన మందర శిఖరం బగు మహామణిని, వైజయంతియను వనమాలికతోఁగూడ హరికి సమర్పించెను. అంత నా భూదేవి భక్తిపరాయత్తం బగు బుద్ధితోడ దేవదేవులచేత నర్చితుండును విశ్వేశుండు నగు నా కృష్ణునిఁ బ్రణతయై యంజలి గీలించి యిట్లని స్తుతించెను.

భూదేవి శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట.

భూదేవి—దేవదేవేశా! శంఖ చక్ర గదాధరా! పర—తా! భక్తుల ననుగ్రహించు కోరికచే విగ్రములం

దాల్చు నీకు నమస్కారము. పంకజనాభుఁడును, పద్మమాలికాధరుండును, పద్మనేత్రుండును, పంకజములంబోని పదములుగలవాఁడు నగు నీకు నమస్కారము. వాసుదేవుండును మన్వాది పురుషరూపుండును, ఆదికారణుండును, విష్ణుండును, స్వానందానుభవపరిపూర్ణుండును భగవంతుండు నగు నీకు నమస్కారము. జగమునకెల్ల నింపుఁజేయువాఁడును గాత్రముల వికారములు లేకుండునజుండును బరబ్రహ్మంబును ననంతశక్తుండును పరాత్ముండును భూతాత్ముండును బరమాత్ముండు నగు నీకు నమస్కారము. విభూ! నీవు తొలుత * సృజింపఁ గోరి రజస్సును నుత్కటముగాఁ దాల్తువు. జగములను సంహరించుకొఱకు మిక్కుటముగాఁ దమస్సును, స్థితికొఱకు మిక్కుటముగా సత్త్వమును దాల్చియుందువు. స్థితియందుమాత్ర మితర జీవాదులచే సంవృతుఁడవు గాక కేవలము నీ యవతార రూపముననే దానిని గావింతువు. † కాలమును, ప్రధానమును పురుషుఁడు, నివిగాక తక్కినయవియు నీవే యగుదువు. నేనును, జలమును, అగ్నియును, వాయువును, ఆకాశమును,

---

* ఇట రజస్సును మిక్కుటముగాఁ దాల్చియుందు వనఁగా రజోగుణప్రధానుఁడగు చతుర్ముఖుండను దేహమును బ్రవేశించి సృజింతువనుట. ఇట్లే తమప్రధానములగు రుద్రాదులదేహములను బ్రవేశించి సంహారమును సత్త్వప్రధానములగు మన్వాదిశరీరములను దాల్చి రక్షణమును గావింతువని భావము. సృష్టిసంహారములు సద్వారకముగఁ జేసినను స్థితిని మాత్రము అద్వారకముగ నీవే చేయుదువని యిట భావముఁ దెలియునది. ఇందు లఘుటీకా మూలమున 'అసంవృతః' అని యున్నది.

† ఇవి యెల్లశరీరముగాఁ గలవాఁడవని భావము

శబ్దాదులగు తన్మాత్రలును, ఇంద్రియాధిష్ఠాతలగు దిగ్వాతాది దేవతలును, ఇంద్రియములును, అహంకారమును, మహత్తును, చరాచర మఖిలమును, సమానవస్తువు మఱియొకటి లేమిం జేసి యద్వితీయుండవై ప్రకృతి పురుష కాల శరీరకుండవై యున్న నీయందే మట్టియందుఁ గుండయుంబోలె నున్నవి. కుండ మట్టియగునట్లు, అవి నీకంటె భిన్నములు గావు. భగవంతా! ఈ పృథివ్యాదులు స్వతంత్రవస్తువు లనెడి యీ మతి, వట్టి భ్రమయేకాని మఱేమికాదు. ఆ నరకాసురుని కొడుకు వీఁడు భీతుండవై, ప్రపన్నార్తిహరా! నీ పాదారవిందమును శరణుఁజొచ్చినాఁడు. వీనిని బాలింపఁగదే. అఖిలకల్మష హారంబయిన నీ హస్తపంకజమును వీని శిరమునం దుంపఁగదే' యని ప్రార్థించెను.

{ కృష్ణుఁడు నరకాసురుని యంతఃపురమం దున్న రాజకన్యకాసుల నెల్ల గొనిపోవుట. }

శుకుఁడు—ఇట్లు భూదేవి భక్తిచే వినమ్రయై స్తుతివచనంబుల నర్చింపఁగా భగవంతుఁ డభయ మొసంగి సకలసంపత్సమృద్ధిచే సొంపారుచున్న యా నరకాసురుని భవనమును బ్రవేశించెను. అందు హరియు నరకాసురుండును బెక్కులు రాజులవలననుండి బలత్కారమునఁ జెఱలుగొని పెట్టియున్న రాజకన్యకలను బదాఱువేల మందిని గాంచెను. అతఁడందుఁ బ్రవేశింపఁగానే యా పూవుంబోండ్లు మేటివరుండయిన యతనినిఁజూచి, తమకు భాగ్యవశమున మనస్సునకు మిక్కిలియుఁ గూర్చునట్టి వరుండు ప్రాప్తించెనని యెంతయు మోహితలై మనంబులందుఁ దమకతిప్రియుండయినవరునిఁగా వరించిన

వారయిరి. వారు తమలో 'ఇతండు నాకుఁ బతియగుఁ గాత. నా యీ కోర్కి యాబ్రహ్మ యనుమోదించుఁగాక' యని యందఱును వేఱు వేఱ కృష్ణునియందు శృంగారభావంబు పొంగాఁ దమ హృదయముల నెలకొలిపిరి. అంతఁ గృష్ణుండు వారిని జలకమార్చి నెఱసులేని మేలిచలువలు దొడఁగంజేసి పల్లకీల పయిని ద్వారకాపురమునకుఁ బంపెను. మఱి మిక్కిలియు వెలపొడఁగయిన రథములను, మిక్కుటమయిన ధనమును, ఐరావతకులమందుఁ బుట్టినవియు మిక్కిలియు బలముగలవియు నాలుగు దంతములతోఁ గూడినవియు నగు తెల్లని గజములను నఱువది నాలుగింటిని హరి ద్వారకకుఁ బంపెను.

శ్రీ కృష్ణుండు పారిజాతమును గొనివచ్చుట.

అంతఁ గృష్ణుఁ డింద్రుని మందిరమునకుఁ బోయి యదితికిఁ గుండలములు నిచ్చెను. దేవేంద్రుఁడును శచియు నా కృష్ణునిని సత్యభామను నెంతయుఁ బూజించిరి. అంతఁ గృష్ణుఁడు దన కాంత పురికొలుపఁగాఁ బారిజాతమును బెల్చి గరుడనిపయి నుంచి యందులకయి యెదిర్చిన యింద్రాది దేవతలను జయించి తనపురమునకుఁ గొంపోయెను. అట్లు కొనిపోయి దానిని సత్యభామ యింటి పెరఁటి పూఁదోఁటయందు నందము గులుకునట్లు నాఁటెను. అంతఁ దుమ్మెదకదుపు లా పారిజాతంబు గమగమతావులు గుబాళించు మకరందమునకుఁ బేరాసపడి స్వర్గమునుండి దాని వెంటనంటి వచ్చినవయ్యె. ఇంద్రుఁడు దనకిరీటాగ్రములు కృష్ణునిపాదములను సోఁక మ్రొక్కి యతని యర్థుల కోరికలనెల్ల గొనసాగించు నా పారిజాతమును గోలుత యాచించెను. అంత నది తనకు దొరకుటవలనఁ గృతార్థుఁడై

యపుడే యతనితోడ విరోధించెను, మరల యాచించి దానిని బడసి మిక్కిలి యాఢ్యుండయ్యెను. ఇస్సీ! వారి యహంకారమును వారి యాంధ్యతయును గాల్పనా!

నరకాంతఃపురమునుండి తెచ్చిన రాజకన్యలను కృష్ణుండు పెండ్లియాడుట.

అంత నవ్యయుం డాశ్రీకృష్ణుం డొక శుభముహూర్తంబున నా సుందరులను వారి వారి మందిరంబులందు, వారెందఱో యన్నిరూపులం దాల్చి పెండ్లాడెను. అచింత్యములగు కృత్యము లాచరించునట్టి యా భగవంతుండు మనుజరూపముం దాల్చి యున్నను దన యసాధారణదివ్యప్రభావము విడువక స్వానందానుభవపరిపూర్ణుం డయ్యును భోగ్యవస్తువుల పెంపుసొంపున నీడుంజోడుగాని యెక్కుడుగాని లేక యక్కజంబై యుండు వారల గృహములందు నెప్పుడును నెడంబాయక నెలకొని యుండి ప్రాకృతుం డగు జనునివలె గృహస్థధర్మముల నాచరించును. రమణీయ లయిన యా రమణీమణులతోడ రమించిన వాండయ్యె. ఆ మురారి కృష్ణుం డపరిచ్ఛిన్నుండు సమాభ్యధికరహితుండు. మఱి భక్తుల చిత్తము ననువర్తించువాండు. కనుక నట్టివానికిం దన యిల్లాండ్రయందు నొక్కమ్మడినే వారివారికిం దగు రూపమును వేఱువేఱ తాల్చుట యొక చిత్రమా! వాని యద్భుతములలో నీ వింత యెంత మాత్రము! యోగేశ్వరేశ్వరుండయిన యా కృష్ణుం డప్పుడే కాదు; ఇప్పుడు సయితము హృదయము లోపలను వెలుపలను మఱి చుట్టును బరిపూర్ణభక్తి యోగు లగువారికి వందల తెఱంగులను వేనవేల చందములను దా నెంతయును జూపట్టు

చున్నాఁడు. ఇట్లు బ్రహ్మాదులు సయితము మెచ్చనిమహిమను దెలియఁజాలరో యట్టి లక్ష్మీనాథునిఁ గృష్ణునిఁ బతిగాఁ బడసి ... పడంతు లంతకంతకు ననురాగఁపుఁ జిఱునవ్వులు నాలుకొను చికిలిచూడ్కులతోడ నవకంపుఁ గూటువలును నర్మంపుఁ బలుకులును నునుసిగ్గులును నగ్గలించు ముదంబులు పెచ్చు పెరుఁగ నతనిని గొలుచుచుండిరి. మఱియు నా ముద్దియల కొక్కతికిని వేయువేల దాసికలు వందలకొలఁది నుండియునుఁ దమవిభునకుఁ గృష్ణునకుఁ దాముమై యెదుర్కొని వచ్చి మేలయిన యాసనంబు లొసంగి, యడుగులుగడిగి, కప్పురంపు విడియములిచ్చి, బడలికలువాయ వీవనలు విసరి, గంధములలంది, పూదండలు దొడిగి, కురులు చక్కదువ్వి, సెజ్జలు పఱచి, జలకము లార్చి, వలయు కానుక లొసంగి యూడిగములు సేయుచుండిన వారయిరి.'

ఇది యేఁబదితొమ్మిదవ యధ్యాయము.

శ్రీ రుక్మిణీ కృష్ణులకుఁ బరస్పరము సరసవిరసోక్తులు.

ఒకానొకప్పుడు రుక్మిణీదేవి జగన్నాథుండగు కృష్ణుండు దన పర్యంకమునందు సుఖముగా నాసీనుండై యుండఁ దన కెంగేలఁ జామరగొని వీచుచుఁ జెలికత్తియలుం దానును నతనికిఁ బరిచర్య గావించుచుండెను. ఎవ్వఁడీ జగమునంతయు నవలీలగా సృజించుచును రక్షించుచును సంహరించుచు నుండునో, జగదీశ్వరుఁ డతఁడే తనకావించిన యట్టి ధర్మమర్యాదలను రక్షించుకొఱకు నజుం డయ్యు యదుకులం దవతరించినవాఁడయ్యెఁ

గాని మఱి యొకండుగాండు. ఆ యంతఃపురములోని మందిర
మునం జకచకని ముత్తియపుసరులు జాలరులుగా వ్రేలుచున్న
యొక మేలుకట్టు తలతెల మెఱయుచుండెను. మణిమయము
లగు దీపములు నలుప్రక్కల రాణించుచుండెను. మఱియు
నందు గుమగుమ వాసనలకుం దుమ్మెదకొదుపులు మూంగి జుం
జుం మ్మని రవళులు సేయ నుల్లసిలుచున్న మల్లెపూదండలును
ధూపములును నేపారుచుండెను. మఱియు నుదయచంద్రుని
యొజ్జని వెలుంగులు కిటికీల సందులంజొచ్చి దాని కొక
యందము గూర్చుచుండెను. మఱియుం బూందోంటయందు
నీటుగులుకుచున్న పారిజాతపుం జెట్లచాలునుండి కమ్మని
తావుల గుబాళించుచుండు నెలదెమ్మెరలు పొలయుచుండెను.
మంచి యగరుకట్టియల ధూపములు గవాక్షములసందులనుండి
బయలు వెడలుచుండెను. అట్టి కేళికాగృహమునం బాల
నురువుంబోలి తెల్లనయి మేలయిన దుప్పటి పఱచియున్న
యొకమంచమున జగత్పతి యా యీశ్వరుండు హాయిగాం
గూర్చుండియుండంగా రుక్మిణి యతని నల్లనం గదిసి వచ్చెను.
ఆ మెఱుంగుంబోండి చెలికత్తియలచేత రతనంపుం గాండతోం
గూడియున్న వింజామరను దానందుకొని యీశ్వరుని కల్లనల్ల
వీచుచుం గొలిచియుండెను. ఇట్లా చెలి రతనాలగిలుకుటం
దియలు గల్లుగల్లని మొరయించుచు, నుంగరములును గడియ
ములును వింజామరయును ముంజేత రంజిలుచుండం, బయంట
చెఱంగుమఱుంగున మిట్టాడుమెఱుంగు గబ్బిగుబ్బల కుంకుమ
చేత నెఱుపెక్కినహారము మెఱయుచుండ, బలితంపుం బిఱుం
దులపయిని మిక్కిలియు వెలపొడుగయిన మొలనూలు జళు

కొత్తుచుండ, నాకృష్ణుని దండ నెంతయు గొనబు మిటారించు చుండెను. మనుష్యరూపముదాల్చిన యా మహాలక్ష్మిని, ఏ యవతారమందును దన్నొక్కనినే పతిగా వరించియున్న యా పతివ్రతామణిని, లీలార్థము తానేరూపము దాల్చినను దాని కనురూపమయిన రూపుదాల్చుచుండునా నాయికామణి మును, గృష్ణుఁడుచూచి నెన్నుదుటిపయి నలకలు తుంపెస లాడ, నిద్దంపుమెఱుంగుఁగమ్మ లెమ్మెలుచూప, రతనాలపతక ములు కుత్తుకయందుఁ దలతలమని యత్తమిల్లఁ, దళుకొత్తు చున్న యా జవరాలి ముద్దు నెమ్మొగమునందు సమృతరస మూరినట్లు డియ్యనై యొయ్యనినవ్వు మొలకొత్తు చున్నందు లకు మనంబునఁ బ్రియమెంతయు దయివాఱ నల్లన నవ్వుచుఁ దా నా హరిణాక్షితో నిట్లనియె.

భగవంతుఁడు—రాజపుత్రీ! మున్ను లోకపాలురవంటి యైశ్వర్యములు గలిగి, రూపంబును నౌదార్యంబును బల మును దేజంబును నెంతయు రాజిల్లుచుండ, శ్రీమంతులయి మహానుభావులై, వెలయు భూపాలు రనేకులు నిన్నుఁ గామిం చియుండిరి. శిశుపాలుఁడు మొదలుగాఁగల యా రాజులు నిన్ను వేఁడి మరులుకొన్నవ్వు నివ్వటిల్ల వరింప వచ్చియుండిరి మఱి నీ తోఁబుట్టువును దండ్రియును వారికి నిచ్చుటకుఁ గూడ నుండిరి. నీకు సమానులైన యట్టి మహారాజులును * నీ వేల వరింపవయితివి? సుభ్రూ! మేమో, యట్టి రాజు లకు భయపడుచు సముద్రమును శరణుఁజొచ్చి యున్న

---

* ఇందులకు నాంతరంగికమగు విశేషార్థములును గలవు. విస్తరభీతి నిట వ్రాయంబడవయ్యెనని తెలియునది.

వారము. మఱి తోడుగలదంటిమా, మిక్కిలి బలవంతులగు జరాసంధాదులతోడఁ బగ పడవిని జూచితిమా, * బహుతరముగా మేము సింహాసన మె దిగనాడితిమైనది. ఇట్లు నీకు నే విధముందును నీడుంజోడుగాని మమ్మేల వరించితివి? మఱి మా పుట్టువు తెలియంగో † యిట్టిదని తేటపడదు. ‡ మా నడవళ్లో లోకమువాటిది గాదు. ఇట్టి పురుషు లగు మమ్ముఁ జెట్టవట్టి మాదారి ద్రొక్కునట్టి పడఁతులు, సుభ్రూ! తెఱచుగా వెతలపాలయి కీడ్పడుదురుచుమీ. మే మించుకయినను ధనము లేనివారముగాన యెప్పుడు నకించనులము. మాకు నిష్కించనులగు జనులే ప్రియులుగాని మఱొక్కరుగారు. కావున సుమధ్యమా! తఱచుగా సంపన్నులగు జనులు మ మ్మెంతమాత్రమును గొలువరుచుమీ. ఏ యిరువురికు ధనమును, గులమును, నైశ్వర్యమును, రూపమును సమానములుగా నుండునో, యట్టివారికే వివాహమును మైత్రియును బొసఁ

* యాదవులకు యయాతిశాపమువలన రాజ్యసింహాసనము లేదనుట యిట దెలియునది.

† వసుదేవునికొడుకుగాన క్షత్రియుఁడనియు నందునికొడుకుఁ గాన వైశ్యుఁ డనియు నిట్లుపుట్టువు జాతి తెలియకున్నదని యభిప్రాయము.

‡ ఇవి 'అస్పష్టవర్త్మనాం పుంసా మలోకపథమీయుషామ్ । ఆస్థితాః పదవీం సుభ్రు ప్రాయస్సీదన్తి యోషితః' అని మూలము. 'అస్పష్టవర్త్మనాం' అనఁగా తన స్వరూపస్వభావములు దెలియనలవిగానివనియు 'అలోకపథమీయుషామ్' అనఁగా తన యాచారము లోకాతీతము. అనఁగా కర్మవశ్యముగానిదనియు విశేషార్థము. ఇట్టి తమ్ముఁ జెందిన స్త్రీలు తమ యాథాత్మ్యము 'సీదన్తి' తెలియుదురనుట.

గునుగాని యుత్తమాధము లగు నిరువురకు నెచ్చటను నవి పొసఁగనేరవు. వైదర్భీ! నీవు దీనిని దెలియకయు దప్పుల విచారింపకయుఁ దుదిఁబోయి మమ్ము *గుణహీను లగువారిని, గావుననే యాఢ్యులుగాక భిక్షువులగువారుమాత్రము †లేని గుణములు నారోపించి పొల్లుగాఁ గొనియాడుచుండునట్టివారిని, మమ్ము, వరించితివిగదే. పోయినది పోసిమ్ము; ఇఁకనైనను నట్టివానిని జేపట్టిన నీకు కామితను లిహమందును బరమందును నిక్కముగా నొనఁగూడుఁగో, నీ కనురూపుఁ డయినయట్టి క్షత్త్రియ తిలకుని భజింపుము. 'అట్లేని నన్నేల గొనివచ్చితివందువా'? వామోరూ! శిశుపాలుఁడును, సాల్వుఁడును, జరాసంధుఁడును, దంతవక్త్రుఁడును, రుక్మియును నన్ను ద్వేషించుచుందురుచుమీ. వీర్యమదముల చేతఁ గన్నుఁగానక విఱ్ఱవీఁగుచున్న వారలకావర మడంచివుచ్చుటకై, తన్వీ! దుష్టాత్ముల తేజంబులను హరించువాఁడనుగాన నందులకై, నిన్నుఁ

* 'నిష్కిఞ్చనా వయం శశ్వ న్నిష్కిఞ్చనజనప్రియాః । తస్మాత్ప్రాయేణ నహ్యాఢ్యా మాం భజన్తి సుమధ్యమే' యని మూలము. నిష్కించను లనఁగా అవాప్త సమస్తకాములు. నిష్కించన జనప్రియు లనఁగా, అకించనులై అనన్యప్రయోజనులైన యేకాంతిజనులకుఁ బ్రియులయినవారు. కాఁబట్టి ఆఢ్యులై ఆభిజాత్యమదాదుల చేఁ దమ్ము సంపన్నులుగాఁ దలఁచు జనులు మమ్ముఁ గొలువ రని విశేషార్థము.

† 'వృతా వయం గుణైర్హీనా భిక్షుభిశ్లాఘితా ముధా' అని మూలము. గుణహీనులనఁగా అకల్యాణగుణములు లేనివారమనియు, భిక్షువులచేఁ గొనియాడఁబడువారమనఁగా నారదాదులచేతఁ గొనియాడఁబడువార మనియు విశేషార్థము.

గొని తెచ్చితి. నింతే. మఱియు మేమో గృహకళత్రములందు నుదాసీనులము. * నారీషణ యుదరేషణ పుత్రేషణ యను నీ మూఁటియందును మాకుఁగోర్కి కలుగదు. ఏలన మే మాత్మానుభవలాభముచేతనే తృప్తినిండారి మఱిదేనికి నాసపడకుందుము. మఱి స్వయంప్రకాశంబగు స్వాత్మస్వరూపము స్ఫురించుటచే నితరము లగు ప్రాకృతవ్యాపారములను నూలి యూరక గృహములందు వర్తించుచుందుము. ఇట్టి మే మెక్కడ! విలాసవతు లగు యువతు లెక్కడ' ననెను.

భగవంతుఁ డింతకుఱకుఁ జెప్పి తన్నెప్పుడును నెడఁబాయకుండుటవలనఁ దానే కృష్ణునకు మిక్కిలియు గారాబుపడఁతి యని తలంచుచుండిన గర్వమును బోనడఁచుటకై యింత చెప్పి యంత నూరకుండెను. ఇట్లు త్రిలోకాధిపతియగు తన ప్రాణేశ్వరుఁడు తా నింతకు మునుపు విని యెఱుఁగనియట్టి యప్రియములను బలుకఁగా విని వెఱఁగంది గుండెలు తటతటఁ గొట్టుకొన రోదనము సేయుచు దురంతమగు చింతపాలయ్యెను. మఱియు నా ముద్దియ సొగసుగా నమరినవై నునుగోళ్ల యొప్పిని జిగిదళుకొత్తుచున్న యడుగుఁ దమ్మిచే నేల వ్రాయుచుఁ గాటుకతోఁగూడిన కన్నీరు కాలువయి చిప్పిలి కుంకుమపూఁతచే నొప్పుగులుకు గుబ్బ చన్నుంగవను దడవుచుండఁగా, మోమువాంచి దుఃఖము వెల్లువ డగ్గుత్తిక పడ నేమియుఁ దోఁచక నిలుచుండెను. మిక్కుటమయిన దుఃఖమునను భయమునను శోకమునను మతి యెంతయుఁ దూలి

* ఇట స్త్రీలకు మిక్కిలియు దుస్సహములయిన ఔదాసీన్యము అకాముకత్వము మొదలగు విరక్తిలక్షణములను జెప్పుట తెలియునది.

యున్న యా జవరాలి కేలుఁదమ్మినుండి కడియములు గణగణ మొరయుచుండ, వింజామర పట్టువీడి నేలంబడెను. అట్లు బుద్ధి దిటచెడుటయు నాపడఁతి, దేహమును దోడనే తెలివి దప్పి నిలువనేరక కురులు విరియఁబాఱంగా గాలి తాఁకిన గూలుకదలీయుంబోలె నేలంబడెను. భగవంతుఁడు నట్లు తన పరిహాసకంపుఁ బోఁడిమిని దెలియని దానివలెఁ జూపట్టు చున్న యా ప్రియురాలి ప్రేమపాశమునుగాంచి జాలి పయి కొని మించఁ దోడనే తానును వెఱఁగందినట్లు ఏడఁకెను. అంత నా చతుర్భుజుఁడు, మంచమును దిగ్గనడిగ్గి యా కొమ్మను బట్టి పయికెత్తికొని నున్నని కురులను దువ్వి తన కేలుఁదా మరచే నా కొనరాలి నెమ్మొగము నల్లఁ దుడిచెను. మఱియు గన్నీరించుక నిలిచియున్న కన్నుఁగవను దుడిచి యా యశ్రు ధారలచేఁ దొప్పఁదోఁగిన చన్నుంగవను దుడిచి, తన్నే కాని మఱియొక్క పురుష విషయమును నెఱుంగని యా పతి వ్రతను, తన పరిహాసంపు విన్నాణమునం జేసి మనస్సు భ్రమసి యందులకెంతమాత్రము దగనిదగు నా పతివ్రతను, ఆ దీన యగు రుక్మిణీదేవిని, జేయిసాఁచి కౌఁగిలించుకొనెను. అతఁ డూరడింపు మాటలయందు విన్నాణి; కాన సజ్జనులకు బ్రాపయిన యా బలుదంట కనికరముమీఱ నూఱడించెను. అతఁ డా చెలువతో 'రుక్మిణీ! నను నేవగించుకొనకుమీ! నీవు నన్నే వెనుదిక్కుగాఁ గలిగియుండుట నాకుఁ దెలియును. అయినను బదులేమి చెప్పుదువో యా తీపారు పలుకులు వీనుల విందుగా విన నువ్విళ్లూరుచుంటిని; కాన యంగనా నవ్వులాటలకు నిట్లు గావించితిని. మఱియుఁ బ్రణయకోపమ-

గంపించుచున్న నీ కెంపారుమోవియు, నిద్దపుఁజెక్కులయందుఁ గోపావేశంబునఁ జలించు కన్నుంగవ యదరున నెఱ్ఱవాఱిన నీ కడఁగన్నులను, జెన్నారు నెఱవంక కనుబొమముడియుఁ గొమరుచూపుచున్న నీ ముద్దు నెమ్మొగమును, జూచుటకును బ్రస్తరుల నిట్లు గుస్తరించితి; నింతేకాని నిక్కమునకుఁ గాదు. ఇట్లు జగడము పెట్టుటలో వేడుకగాని సుఖముగాని లేమున్న దందువేని, భీరూ! భామినీ! ప్రియురాలితోడి నెయ్యంపుఁగలహములచేత జాము లుబుసు పుచ్చుట యను నిదియే గృహస్థులకు గృహములందుఁ గల పరమ లాభము సుమీ! ఇదియే గృహమునందుఁ గల పరమసుఖము' అనెను. ఇట్లు కృష్ణుఁడు తన్నూఱడింపఁగా రుక్మిణి యది పరియాచకంపు మాట యని యెఱింగి ప్రియుండు తన్ను దిగనాడు ననుభయము వీడినదయ్యె. అంత నక్కాంతామణి పురుషసింహుండగు నా భగవంతుని మొగమును నునుసిగ్గుతోడి నగవున సొగసుగులుకుచున్న నెయ్యంపుఁ గడఁగంటిచూడ్కులంజూచుచు నిట్లనిపలికెను. రుక్మిణి—'అరవిందాక్షా! నీకు సాటిగాని మమ్మేల వరించితి'వని యడిగితివి; ఆసాటికామి యటుండనీ. నీ కన్నులయంద మొకటిచేతనే నీకు సాటియెవ్వరును లేరే! నేను నీకు సాటిగానిదాన నని నీవు చెప్పితివే. యదిసత్యమే. స్వరూపస్వభావములం దపరిచ్ఛిన్నుండగు నీకు సాటిగాననుట నిజమెట్లుగాదు? షడ్గుణ పరిపూర్ణుండును, ముల్లోకముల కధినాథుండును, తన యసాధారణంబగు నిత్యవిభూతియందు నభిరతుండు నగు నీ వెక్కడ! నీ గుణములకును నీ యిచ్చకును లోనయి యనువర్తించు స్వభావముగల

దానను. మఱియు నీకుఁ బరతంత్రురాలని తెలియనివారు మాత్రమే నా యడుగులను గొల్తురు. ఇట్టి నే నెక్కడ? 'రాజులకు వెఱచి సముద్రమును శరణుఁజొచ్చితి' వంటివి. మూఁ డడుగులచేతనే ముల్లోకములను గొలిచిన యురు విక్రమా! ఇట్టి నీవా, రాజులకు వెఱచుట! నా తండ్రియగు పాలసముద్రునికిం గల యగాధత్వాది గుణములు కలిగియుం డుటనుబట్టి లవణసముద్రమునడుమఁ జొచ్చితివనుట నిజము. పయికి భయపడి చొచ్చినట్లు చూపట్టుచుఁ జొచ్చితివే కాని నాయందలి ప్రీత్యతిశయమును జూపుటకొఱకే యిట్లు చేసితివి. మఱి ప్రియతమ నగు నన్ను సంబంధించిన యీ సముద్రుఁ డును నీకాత్మయుంబోలెఁ బ్రియతముండే కదా! కాన నాన్న వంటిగుణములుగల యీ లవణసముద్రుడు నీకు నాత్మవలెఁ బ్రితముఁడే యగును. మఱి 'నాకు బలవంతులతోడఁ బగ' యంటివి. కుత్సితము లగు నయింద్రియములును శబ్దాదివిష యములును గలవారలతోడ నీవెప్పుడును విరోధమును గలిగి యుందువుగాని ప్రీతిగలిగియుండవు. కాన యిదయొక దోషము గాదు. తఱచుగా మాకు రాజాసనము లే'దంటివి. రాజా సనము గాఢతమమువంటిదై నరకావహ మగును. కనుక నీ సేవకులే వానిని తృణప్రాయముగా నెంచు రనఁగా నుభయ విభూతి నాయకుండగు నీకది యేపాటిదో చెప్పనేల? 'నీ పుట్టువు కలరూపుదెఱంగు తేటపడ'దంటివి. నీ పాదరవింద ముల మకరందమును గ్రోలుచుండు మహామునులకే నీల రూపు తేటపడకున్నది. ఇఁకఁ దక్కినవారికిఁ జెప్పనేల! భగ వంతా! ఆహార నిద్రా మైథునాదులందుమాత్ర మాసక్తు

లగుటం జేసి పశుప్రాయులై యుండు మనుష్యులకు దానిని జింతించుటకునయిన శక్యముగాదు. 'మా నడవడి లోకము పాటెరిగా'దంటివి. ఎవరు నిన్ననువర్తింతురో వారి చేష్టితములు సయితె మలౌకికముగా నుండును. ఇంక నపరిచ్ఛిన్నుండై యీశ్వరుండవగు నీ చేష్టితము లలౌకికములగుటను జెప్ప నేల? 'నిష్కించనుల' మంటివి. ప్రభూ! నీవు నిష్కించనుండవనుట సత్యమే. పొందవలసినది కించిత్తును లేమివలన నీవు నిష్కించనుండవుగాని యేమియు లేనందునం గాదు. ఏలందువా? ఇతరులవలనం బూజలందుచుండువా రయిన బ్రహ్మాదులు సయిన మెవ్వనికిం బూజ లర్పించుచుందురో యట్టి సర్వేశ్వరునకు నీకు నేమియు లేకుండుననుట—దారిద్ర్యము-ఎక్కడిది? 'మఱి నిష్కించనజనులే నాకుం బ్రియు' లంటివి. పూజార్హు లగు నారదాదులకును, అకించనులును ననన్య ప్రయోజనులైనవారలకు నీవు మిక్కిలియుం బ్రియుండవు. అట్టి పూజార్హులగువారును నీకు మిక్కిలియుం బ్రియులు. కావంబట్టి యాభిజాత్యాదులచేతం దమ్ము నాఢ్యులుగాం దలంచుకొని నిన్నుంగానకుండు వివేకశూన్యులు తమకుంగల రూపమున నాయువున కంతకుండయిన నిన్ను భజింపరు. మఱి తమయింద్రియములకే తృప్తిసేయుచుందురు. 'ఏ యిరువురికిని విత్తాదులు సమములుగా నుండునో వారికే చెలిమియుం బెండ్లియుం బొసంగునంటివి' నీవే సమస్త పురుషార్థ స్వరూపుండవు' మఱి యభీప్సితఫలరూపం బగు నాత్మవును. ఇట్లు జతుర్విధ పురుషార్థనిర్వాహకుండును, నిరతిశయానంద రూపుండు నగు నీకు సుఖలేశ సాధనములయిన విత్తాదులు గల

వారితో సామ్య మెట్లు గలుగును? అట్లు నిస్సముఁడ నగుటచే నీతోడి వివాహము నాకుఁ దగదందువా? ఎవరు నీ దాస్యమందుఁ జెనువాంఛ కలిగియుండుటవలన నది తప్పఁ దక్కినదంతయు దిగవిడిచి యెల్లకుందురో యట్టిజనులు మిక్కిలియు బుద్ధిమంతు లగుదురు. అట్టివారికిని నీకును సాంగత్యము విభూ! యెంతయు నుచితమే. కేవల సురతాసక్తిం దగిలి దానివలని సుఖదుఃఖముల పాలై యున్న పురుషులకును స్త్రీలకును సంగతి యుచితము గాదు. 'భిక్షుకులు నన్నుఁ బొల్లుగాఁ బొగడుచుందు'రంటివి. దండమును దిగవిడిచి సర్వభూతసుహృత్త్వమును బ్రాపించుచుండువారలు నీప్రభావమును గొనియాడుదురు. ఏలన నీవు ముల్లోకములకును నాత్మవు; ఆత్మపర్యంతము నొసంగు దాతవు. కావుననే నిన్నువారు గొనియాడుదురు. నీ విట్టివాఁడవని నిన్నెఱింగి నీకనుబొమలనుండి పుట్టిన కాలంపు నురవడిచేతఁ గామితము లుడూలుచుండునట్టి బ్రహ్మేంద్రాదులను విడిచి వారు నాకుఁ బుత్రులవంటివారు గాన వారియందలి విత్తాదులవలని సామ్యమును బాటింపక నిన్ను వరించితిని. బ్రహ్మాదులనే విచారింపఁ దగదనఁగా నిక శిశుపాలాదులయిన యితరులనుగుఱించి విచారించుట యెక్కడిది? 'రాజులకు వెఱతు' వంటివి. గదాగ్రజా! ఎవ్వఁడు శార్ఙ్గధ్వనిచేత శత్రురాజులను బలాయితులు గావించి సింహము పశువులను దఱిమి దన భాగంబు గొని చనునట్లు, నన్నుఁ గొని తెచ్చెనో యట్టి నీ వా రాజులకు భయపడి సముద్రమును శరణముఁజొచ్చితివనుట వినువారికి నీవేమో భయపడి చెప్పినట్లుగాఁ దోఁచి తెలివిఁ దూలించును. 'పుట్టువు

నడవడి మొదలయినవి తేటపడకుండు మముబోఁటులఁ గొల్చువారు గీడ్పడుదు' రంటివి. అంబుజాక్షా! నిన్ను భజింపవలయునను మనోరథముచేత రాజోత్తములగు అంగుఁడు, పృథుఁడు, భరతుఁడు, యయాతి, గయుఁడు మొదలుగాఁ బ్రసిద్ధులయినవార లేకాధిపత్యంబగు తమ రాజ్యమును దిగవిడిచి వనమును బ్రవేశించి నీ పదవిని ననునర్తించిరే! వారే నేని వెతలుగుడిచిరా! మఱి యీ లోకమందే యున్నారా! నీతోడి సాధర్మ్యమునేకదా పొందినవా రయిరి. 'ఇఁక నీకు దగిన క్షత్రియవరుని జెట్టపట్టు' మంటివి. కల్యాణ గుణములకెల్ల నాటపట్టయిన నీదు పాదపద్మముల గంధమును, జనములకు నిరతిశయ ఫలరూపంబై లక్ష్మినగు నాకు నాశ్రయమై సజ్జనులు మూరుకొనుచుండునట్టి దానిని, సరకుసేయక, మరణశీలుఁడై యెప్పుడును వెనుభయమునకుఁ బాలయియుండు మఱియొక పురుషునిఁ, బడఁతి యెవ్వతి తన హితాహితములను వివేచించి కనుఁగొనఁ జాలినట్టిదయేని, యాశ్రయించును? అట్టి దొక్కటియు నాశ్రయింపదు. ఇట్లు జగములకెల్ల నధీశ్వరుఁడై పరమాత్ముఁడై యిహపరమునందలి కామములనెల్ల నొడఁగూర్చునట్టి నిన్ను, ననురూప మయినవానిని, భజించితిని. జన్మజన్మమునందుఁ దిరుగుడుపడుచు నీకు సహధర్మచారిణినై యున్న నాకుఁ బాపమును దన్మూలమైన సంసారమును దూలించుచు భజించువారలను భజించుచుండెడు నీదు పాదపద్మమే యాశ్రయం బగునుగాత. ఇదియ నా ప్రార్థనము. 'రాజపుత్రీ! పెక్కులు రాజులు నిన్నుఁ గామించి' రని వారిగుణముల నెత్తి చెప్పితివి. అచ్యుతా!

స్త్రీలు ప్రధానలై యుండు గృహములం దెవరు ఖరముల వలె వట్టిబరువులు మోయుచును, నెద్దులవలె నిత్యమును నూడిగముల నలఁగుచునుఁ, గుక్కలవలెఁ దక్కునపాటొంది వాకిటఁ గావలి గాచుచునుఁ, బిల్లులవలె దీనులై కాలం దాఁచినను మరలమరల ననువర్తించుచును, నిట్లు పంచిన పనుపు సేయుచుందురో యట్టిరాజులు, శత్రుకర్శనా! నీవుగాని దేవ బ్రహ్మాదుల సభలయందుఁ గీర్తింపఁ బడుచుండు నీదు కథలు గాని యెవ్వతి చెవిని సోఁకవో యట్టి దౌర్భాగ్యశాలికి, బతులగుదురుగాక. నీ పదాబ్జ మకరందమును మూరు కొనక నీ కథ యొకప్పుడును వినకయుఁ గావున నేమూఢు రాలై తనకాంతుఁడను తలంపుగొని యుండునట్టి పతి, వెలుపలఁ దోలును మీసలును రోమములును నఖము లును గురులును గప్పియు లోపల మాంసమును నెము కలును రక్తమును బురుగులును మలమును గఫమును వాత పిత్తములను గలిగియు జీవచ్ఛవంబగు కలేబరము గలిగి యుండు పురుషాధమునిఁ దనకుఁ గాంతుఁడను తలంపునఁ గొలుచుచుండును. 'మే ముదాసీనుల' మంటివి. అంబు జాక్షా! ఆత్మారాముండవై నాయందుఁ గన్ను మిక్కిలియు లేమింబట్టి యకాముకుండవై యున్నను నీదు పాదయుగము నందు నాకనురాగముగలిగి యుండుఁగాత. నీవుదాసీనుడును నకాముకుండునై గృహస్థధర్మములను బయికభినయించుచు మాత్రముండినను, నాకుఁగూడ నీ చరణములందలి యను రాగము మాత్రమే వేఁడవలసినదిగాని యంతకన్న నెక్కు డేమియుఁ గోరరాదు. ఎప్పుడు నీ వీజగత్సమృద్ధికొఱకు

సృష్టి కుపయుక్తమయిన రజోగుణము మిక్కుటముగాఁ గలిగి యుందువో యప్పుడు విచిత్రంబగు జగమును సృజించుచు నా యనుమోదనముకొఱకు నన్ను నీక్షింతువు. అదియె నా యందు నిరతిశయమయిన కృప సుమీ. మధుసూదనా! 'నీ కనురూపుఁడయిన పతిని జూచుకొ' మ్మన్నమాట యబద్ధము గాదని నేను దలంచుచున్నాను. ఏలఁయనఁగా! లోకమందు సామాన్యముగాఁ గన్యలకుఁ, గాశిరాజపుత్రియైన యంబి కకుఁ సాల్వునియందుఁ గలిగియుండినట్లు, ఒకానొక పురుషుని యందు రతి బహుళతరముగాఁ గలిగియుండుట గలదు. అట్లై పెండ్లియాడినదయ్యు సతి గానట్టిదానిమనసు క్రొత్తక్రొత్త పురుషునే పొందుచుండును. శాస్త్రజ్ఞుఁడగువాఁడు దుష్టయగు పడఁతిని బెండ్లియాడఁడు. దానిని భరించునట్టి పురుషుఁ డిహ పరసౌఖ్యములు రెంటినుండియు వీడినవాఁ డగును' అనెను.

భగవంతుఁడు 'సాధ్వీ! రాజపుత్రీ! నీ ముద్దుఁ బలుకులను వినవలయునను తమిం జేసి నవ్వులాటలకు నీ మాట లంటిని. నేను జెప్పినదానికంతయుఁ దాత్పర్యమును బచరించి బదులు చెప్పితివి. అవియన్నియుఁ సత్యమే; నా యభిప్రాయమె సుమీ! మానినీ! నన్నెడఁబాయు వ్యతిక్రమము నివర్తించుటకై 'నీ యడుగులే నా కరణము గావలయును.' 'నీ చరణములందు నా కనురాగముండవలయు' నని యేయే కామితములను గోరుచున్నావో యవియన్నియు నాయందే కాంతభక్తురాల వయిన నీకుఁ గల్యాణీ! నిత్యమును గలిగియె యున్నవి. ఇఁక నీవు క్రొత్తగా వేఁడి నే నియ్యవలసిన దొకటియు లేదు. అనఘురాలా! నీకుఁ బతినగు నాయందుఁ

ప్రేమంజేసి గలిగియున్న పాతివ్రత్యమును నాకుఁ దెలియ నయినది. ఏలన నేను జెప్పరానట్టి వాక్యములాడి నిన్నెంత మనస్సుచలింపఁ జేయుచున్నను నీ బుద్ధి నాయందునుండి పాయదయ్యె. జనులెవ్వరు నీచములగు కోరికలచేత మనం బులుచెడి నేను మోక్షాధిపతినై యుండియు దంపతుల కుప భోగ్యములగు సుఖములను మాత్రముగోరి దపస్సుచేతను వ్రత చర్యలచేతను గొలుతురో, వారు నా మాయచేత మోహితు లగుదురు. మానినీ! మోక్షలక్ష్మికి సొంతగాఁడనై మఱి తక్కిన సంపదలకును జతినగు నన్నుఁ బొంది తపస్సు మొద లగువానిచేఁ బ్రసన్నునిఁగావించి యపవర్గముతప్పఁ దక్కిన కామములనే యెవరు వాంఛింతురో యా జనులు మంద భాగ్యులే యగుదురు. ఏలనఁగా మనుష్యులకుఁ గలుగు శబ్దాది విషయసుఖములు సుఖలవాత్మకము లగుటంజేసి నరకమం దును గలిగెడిని. కనుక దంపతులకుఁ బయికి మంచిదిగా గనం బడునట్టి సంగమము నరకమే—నరకప్రాయమె చుమీ! అట్టి సంగమమును గోరెడి యా జనులు మందభాగ్యులే. గృహేశ్వరీ! నీవు నాయందు భవబంధనివర్తకమై నిష్కా మంబగు ననువర్తనము సలిపితివి. ఇది నా భాగ్యము. ఇట్టి యనువృత్తి దుర్జనులకు నెంతకష్టపడినను సలుప నలవిగాదు. దురభిప్రాయములు గలదియు నింద్రియతృప్తిపరాయణయు, వంచనాపరురాలు నయిన పడఁతికి నిది యెంతమాత్రము చేయనలవిగాదుచుమీ. మానినీ! తక్కినవారల గృహము లందు నీయట్టి ప్రేమవతియగు నిల్లాలిని నేను జూడనేరను. నీవు నీ వివాహకాలమందు వచ్చియున్న రాజులనెల్ల సరకు

సేయక నీ మేలిముచ్చటలనెల్లఁ జనులవలన వినియున్న నా కడకు రహస్యవార్తను దెలుప బ్రాహ్మణు నొక్కరునిం బంపితివే! ఇట్టి యిల్లాలినిగూడ వేఱక్కడనేని జూడఁదరమా! యుద్ధమున గెలిచిన యన్నను విరూపినిఁ గావించినదియు, లనిరుద్ధుని వివాహమహోత్సవమునఁ బాచికలాడుపట్టున నతనిని వధించినదియు, దుఃఖము వెల్లుగాఁ రేఁగినను మమ్ము నెడఁబాయుటకు భయపడి లోపలనే యోర్చుకొంటివి. కాన మమ్మొకటియేనియు నాడినదానవు గావు. దానిచేత మేము నీకు వశ్యుల మయితిమి. నీవు నన్నుఁ బడయుటకై నీ యాలోచనము లెల్లఁ జక్కఁగా వివరించి తెలిపి యొక దూతను బంపితివి. అప్పటికిని నేను రాక యించుక జాగుసేయఁగా, నీ జగమనంతయుఁ బాడుపడినదిగాఁ దలఁచి యనన్యార్హమయిన నీ యీమేనును మేనిని దిగవిడిచెదనని పూనియుంటివిగదే. నీ యందుఁ గల యిట్టిభావములకు మేము ప్రతిసేయనేరక యూరక యుప్పొంగుచు మాత్రమున్నవారము' అనెను. ఇట్లు భగవంతుఁ డా దేవకీసుతుఁడు తా నాత్మారాముం డయ్యును, లక్ష్మియవతారంబయిన యా రుక్మిణీదేవితోడ మనుష్యలోకము ననుకరించుకొఱకు సురత నర్మంపు సుద్దులాడుచు రమించినవాఁడయ్యె. అట్లె లోకగురుం డా హరి తక్కినముద్దియల గృహములందును, గృహస్థాశ్రమియుం బోలె గృహస్థధర్మములను ననుష్ఠించుచునే యుండెను.

ఇది యఱువదియవ యధ్యాయము.

భగవంతుఁడు పదియాఱువేల స్త్రీలను సమ్మోహింపఁజేయుటను వర్ణించుట.

శుకుఁడు—కృష్ణుని చెలువలయం దొక్కొక్కరును సమస్తములయిన తమ సొంపు పెంపులచేతఁ దండ్రికిఁ దక్కువగాకున్న పుత్త్రులను జెఱి పదేసిమందిని గాంచినవా రయిరి. ఆ రాజపుత్త్రికలు కృష్ణుండు తమతమగృహములనుండి వెడలి పోవకుండుటను జూచి యతనికలరూపును దెలియనివారుగాన యొక్కొక్కతియుఁ దానే యాతనికి మిక్కిలియుఁ బ్రియతమయని తలంచినదయ్యె. ఆ వనితలు స్వరూపస్వభావములందును బరిపూర్ణుండయిన యా భగవంతుని యప్పుడు విరిసిన తామరపూవుంబోని నెమ్మొగమును విడుదలయిన బుజములును గన్నుంగవయును జూచి బ్రేమదొలఁకు నవ్వులచేతను శృంగారరసమొలుకు చూడ్కులచేతను నీటయిన మాటలచేతను నెంతయుఁ దమంతమోహితలయిరి కాని తమ విభ్రమముల చేత నతనిమనసు జయింపనేరరయిరి. * అల్లని మంతనంపు నగవుతోడి కడకంటిచూడ్కులు మనంబుగట్టులు పట్టి యియ్యంగా మిటారించుచున్న కనుబొమల త్రిప్పులలో నూలుకొనుచున్న మరుకేళి మంత్రములందుఁ బ్రగల్భములయిన మన్మథుని బాణములచేతను, మఱియుఁ గామశాస్త్రప్రసిద్ధములయిన తక్కుంగల కరణములచేతను, బదియాఱువేల పత్నులును నతని మనంబును గలంచి పుచ్చుటకు నించుకయుఁ జాలరయిరి. ఇట్లెవ్వని కలరూపును బ్రహ్మాదులునయితము

---

* ఈ శ్లోకములు సౌందర్యమునుబట్టి పలుమా అచటనచటఁ జెప్పంబడుట తెలియునది.

దెలియఁ జాలరో యట్టి లక్ష్మీనాథునిఁ దమం బతిగాఁబడసి యా కృష్ణుం డెడ తెగక నాఁడు నాఁటికి ననురాగముతోడ నవ్వులును జూడ్కులును నవశింపుఁగూటువలందలి తగులును మఱియుఁ దక్క సయ్యాటములును మీఁదు మిక్కిలియు నెఱపుచుండఁగా నాదు పాదల నతనిని గొలుచుచుండిరి. మఱియు నా కులుకుంబోండ్ల కొక్కొక్కతికిని నూఱుల కొలఁది పనికత్తియ లున్నను, వా రా విభునకుఁ గృష్ణునకుఁ దామే యెదురుదని మేలయిన యాసనములిడి, యర్ఘ్యపాద్యము లనుగడిగి, కప్పురపు విడెము లొసంగి, బవలికతీఱ వీవనలు విసరుచు గంధములలంది పూదండలు దుఱిమి కురులుదువ్వి సెజ్జలుపఱచి జలకములార్చి మఱియుఁ గానుకలర్పించి దమం తటనే యూడిగములు సేయుచువచ్చిరి.

పదుగురేసి పుత్త్రులను గన్నవారని మున్ను చెప్పఁబడిన యా కృష్ణుని కాంతలలోపల ముఖ్యురాండ్రయిన పట్టపుదేవు

కృష్ణునికి నష్టభార్యలందుఁబుట్టిన పుత్త్రుల సంఖ్యయును నామములును.

లెనమండ్రు. వారలపుత్త్రులగు ప్రద్యుమ్నుఁడు మొదలగు వారలను నీకుఁ జెప్పెదను. రుక్మిణియందుఁ బ్రద్యుమ్నుఁడు, చారుదేష్ణుఁడు, సుదేష్ణుఁడు, చారుదేహుఁడు, సుచారుఁడు, చారుగుప్తుఁడు, భద్రచారుఁడు, చారుచంద్రుఁడు, అతిచారుఁడు, చారుఁడు నని పదుగురు కృష్ణునకుసదృశులయినవారు పుట్టిరి. సత్యభామయందు భానుఁడు, సుభానుఁడు, స్వర్భానుఁడు, ప్రభానుఁడు భానుమంతుఁడు, చంద్రభానుఁడు, బృహద్భానుఁడు, రతిభానుఁడు, శ్రీభానుఁడు, ప్రతిభానుఁడు

నను పద్యుండ్రు పుట్టిరి. జాంబవతికి సాంబుఁడు, సుమిత్రుఁడు, పురుజిత్తు, శతజిత్తు, సహస్రజిత్తు, విజయుఁడు, చిత్రకేతుఁడు, వసుమంతుఁడు, ద్రవిణుఁడు, క్రతువు నని తండ్రింబోనివారు పుత్రులైరి. నాగ్నజిత్తికి భానుఁడు, చంద్రుఁడు, అశ్వసేనుఁడు చిత్రగుఁడు, వేగవంతుఁడు, వృషుఁడు, ఆముఁడు. శంకుఁడు, వసువు, ధృతియుఁ బుట్టిరి. కాళిందికి శ్రుతియు, కలియు, వృషుఁడును, సుబాహుఁడును భద్రుఁడును, ఏకలుఁడును, శాంతియు, దశుఁడును, పూర్ణమాసుఁడును, సోమకుఁడును బుట్టిరి. మాద్రియందుఁ బ్రజంఘుఁడు, గాత్రవంతుఁడు, సింహుఁడు, బలుఁడు, ప్రబలుఁడు, ఊర్ధ్వగుఁడు, మహాశక్తి, సహుఁడు, ఓజుఁడును బుట్టిరి. మిత్రవిందయందు, వృకుఁడు, అర్కుఁడు, అనిలుఁడు, గృధ్రుఁడు, బహ్వన్నుఁడు, అన్నాధుఁడు, మహాశుఁడు, పవనుఁడు, వహ్ని, క్షుధియుఁ బుట్టిరి. భద్రయందు సంగ్రామజిత్తు, బృహత్సేనుఁడు, శూరుఁడు, ప్రహరణుఁడు, అరిజిత్తు, జయుఁడు, సుభద్రుఁడు, వాముఁడు, ఆయువు, సత్యకుఁడును బుట్టిరి. రోహిణియందు దీప్తిమంతుఁడు, తామ్రపత్రుఁడు మొదలయినవారు హరికిఁ బుట్టిరి. ప్రద్యుమ్నునికి భోజకటమను పురమున నున్న రుక్మికూఁతురగు రుక్మవతియందు మహాబలుండగు ననిరుద్ధుండు పుట్టెను. మఱియుఁ గృష్ణుని తక్కిన పుత్రులకును బుత్రులును బౌత్రులును గోట్లకొలఁదిని బుట్టిరి. ఏలనఁ గృష్ణునికిఁ బుట్టినకొడుకుల దల్లులు పదియాఱువేల మంది గదా, తక్కినవారు లెక్కకు మీఱియుండుట వింతగాదు' అనెను.

రాజు 'రుక్మి కృష్ణునిచేత యుద్ధమున నవమానితుండై యతనిని జంపుటకు రంధ్రమునే యెప్పుడును వెదకుచుండెడి వాఁడు. అట్టివాఁడు తనపగవాని కొడుకునకుఁ దన కన్నకూఁతు నెట్లిచ్చెను? బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆ పగతురకు నిరువురకును పరస్పరము వైవాహికబంధ మెట్లుగలిగెనో నాకుఁజెప్పుము. మీరు మముబోఁటుల యింద్రియముల కగోచర మయిన వియు దవ్వయినవియుఁ గొంచె మెడగలిగి యుండునవియు నగువిషయములు, జరుగనివానిని గాని జరిగినవానిని గాని జరుగుచున్న వానిని గాని యోగులుగావునఁ జక్కఁగాఁ గనుఁ గొనుచుందురు. గదే' యనెను.

ప్రద్యుమ్న కృతవర్మానిరుద్ధులకును రుక్మవతీ చారుమతి రోచనలకును వివాహము.

శుకుఁడు.—రుక్మి, కృష్ణునిచే నవమానితుండై వైరమును స్మరించుకొనుచుండియును దన చెలియలికిఁ బ్రియము సేయు కొఱకుఁ దనమేనల్లునకుఁ గూఁతునిచ్చినవాఁ డయ్యెను. ఆ చెలువయు నాప్రద్యుమ్నుని మనసున వలచియుండెను. ప్రద్యుమ్నుఁడును స్వయంవరమునఁ దా నేకరథుండై యుద్ధంబున వచ్చికూడినరాజుల నెల్ల జయించి యా మించుఁబోఁడిని వరించి కొనిపోయెను. రుక్మిణికూఁతురగు చారుమతిని గృతవర్మని పుత్రుఁడును బలవంతుఁడునగు విశాలాక్షుఁడనువాఁడు వరించె నఁట. మఱియు రుక్మి కృష్ణునితోడ బద్ధవైరుండై యుండి యును జెలియలికిఁ బ్రియముసేయు తలంపునఁ దనదౌహిత్రిఁ

డగు ననిరుద్ధునకుఁ దనపౌత్త్రియగు రోచనను నట్టి *వైవాహిక సంబంధ మధర్మమని తెలిసియు స్నేహపాశమునకుఁ గట్టువడి యిచ్చువాఁడయ్యెను.

{అనిరుద్ధుని వివాహమందు బలరాముఁడు రుక్మినివధించుట.}

ఆ వివాహమంగళమునందు రుక్మిణియు రామకృష్ణులును ప్రద్యుమ్నుఁడు మొదలగు బంధువులును మఱియుఁ దక్కుంగలవారును భోజకటపురమునకుఁ బోయినవారయిరి. అపుడు పెండ్లి నిర్వర్తించికాఁగా నంతఁ గళింగుఁడు మొదలగు రాజులు, మిక్కిలియు గర్వించి రుక్మితోడ 'బలరాము నిఁ బాచికలందు గెలువుము. బలుఁ డక్షములను జక్కఁగాఁ దెలియఁడు. అయినను దానియందు వానికి వ్యసనము మిక్కిలి' యని పురికొలిపిరి. అది విని యా రుక్మియు బలుని జూదమునకుఁ బిలిచెను. రుక్మియు నా బలునితోఁ బాచికలాడెను. రాముఁడు మొదట నూఱును బిదప వేయియు నవలఁ బదివేలును బందెము చఱచెను. రుక్మి దానినంతయుఁ దాను గెలిచెను. అపుడు కాళింగుఁడుఁ దన పండ్లెల్ల వెలికిఁ దెలియునట్లుగా బిగ్గరఁ బకపకనవ్వెను. అందులకు హలాయుధుఁడు సైఁపఁడయ్యె. అంత రుక్మి లక్షపందె మొడ్డెను. ఆ పణమును

* శత్రువుతో వివాహబంధమువలన భోజనప్రతిభోజనములు ప్రసక్తించును. 'ద్విషదన్నం నభోక్తవ్యం ద్విషదం నైవభోజయేత్' అని న్యాయము. ఇది యిట్లు న్యాయ విరుద్ధముగాన యధర్మమనుట తెలియునది.

బలరాముఁడు గెలిచెను. అయినను రుక్మి వంచన నూఁది 'నేనే గెలిచితి' ననెను. అంత నా శ్రీమంతుఁడు బలుఁడు కోపంబు దీపింపఁ బర్వమునందు సముద్రుండునుంబోలె నెంతయుఁ గలంగి మిక్కుటమగు కినుకచేఁ గన్నుంగవ యెఱ్ఱవాఱ మునుపటివలెనే పందెముసలిపెను. దానిని సయితము రాముఁడే ధర్మమున గెలిచెను. కాని రుక్మి మాయ నూఁది 'నేనే గెలిచితిని. ఇట్లని కాళింగుడు మొదలగువారు చెప్పెదరు. వారి నడుగవలసియున్నది' అనెను. అంత నాకాశవాణి 'బలుఁడే పందెమును ధర్మమున గెలిచెను. వంచనచేత రుక్మి యిట్లు బొల్లు పలుకుచున్నాఁడు' అనెను. రుక్మి యామాటలను బాటింపక దుష్టులగు రాజులు పురికొల్పఁగా బలరామునిఁ బరిహసించుచుఁ గాలచోదితుఁడై యతనితో 'ఓరి! మీరు గొల్లలు. అడవియందుఁ ద్రిమ్మరువారలరు. మీకు నక్షములందు విన్నాణమెక్కడిది? రాజులగు వారే చుమీ యక్షములతోను బాణములతోను నాడుచుం దురుగాని నినుఁబోఁటి వారుగారు' అనెను. రుక్మి యిట్లాక్షేపించుటయుఁ దక్కినరాజులును నపహసించుటయుఁ గాంచి బలరాముఁడు క్రుద్ధుఁడై యతనిని రాజసభయందుఁ బరిఘంబుగొని కొట్టిచంపెను. మునువు దన్ను పండ్లు తెలియునట్లు పకపకనవ్విన కళింగరాజుది చూచి ఫలాయితుండగుఁగా, దాను వెన్నాడి పదునెడి పదియవయడుగున బలిమి మెయిం బట్టుకొని క్రుద్ధుండై వాని పండ్లెల్ల డుల్లనేసెను. తక్కినరాజులు బలుని పరిఘముచేఁ గొట్టువడి చేతులును దొడలును దలలును బగిలి నెత్తుటం దొప్పదోఁగుచు భయము

గొని పరువెత్తిరి. అట్లు బావ రుక్మి నిహతుండుకాఁగా, కృష్ణుఁడు రుక్మిణికిని బలరామునకు నెయ్యమెక్కడఁ జెడునో యను భయమున మంచిదనికాని చెడ్డదనికాని యొక్కటియుఁ బలుకకుండెను. అంత రామాదులగు దశార్హులు, క్రొత్త పెండ్లికూఁతుతోడ ననిరుద్ధుని మేటిరథము నెక్కించుకొని మధుసూదనుండగు శ్రీకృష్ణు నాశ్రయించినవారుగాన సమస్త ప్రయోజనములును సిద్ధించినవారై ద్వారకకుం బోయినవారయిరి.

ఇది యఱువదియొకండవ యధ్యాయము.

ఉషాపరిణయము.

రాజు 'యదుతిలకుండయిన యనిరుద్ధుఁడు బాణుని కూఁతురయిన యుషను బెండ్లియాడెను. అపుడు హారికినిశంకరునకును భయంకరమయిన మహాయుద్ధము జరిగెను. మహాయోగీ! దీనినంతయు నీవు నాకు జెప్పఁదగును' అని యడిగెను.

శుకుఁడు — మహాత్ముండగు వామనదేవునకు భూమిని నొసంగిన మహనీయుండౌబలిచక్రవర్తికి నూర్వురు పుత్రులలోఁ బెద్దవాఁడు బాణుఁడు. వాఁడాబలికి నౌరసపుత్రుఁడు; సదాశివభక్తి తత్పరుఁడు. మఱియు వాఁడు మాన్యుఁడు, వదాన్యుఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు, సత్యసంధుఁడు, దృఢవ్రతుఁడు. వాఁడు తొల్లి శోణిత మనెడు పురమున రాజ్యముచేసెను. వానికి శంభుని ప్రసాదమువలన దేవతలు కింకరులుంబోలె నుండిరి. వానికి బాహువులు వేయిగలవు. శివుఁడు తాండవము సలుపునపుడు వాఁడు తన వేయిచేతులచేతనే నూఱు

వాద్యములు వాయించుచు నా మృడుని సంతోషపెట్టెను. భగవంతుఁడును, సర్వభూతనాథుండును శరణ్యుఁడును భక్తవత్సలుండు నగు నాశంభుఁడు వానిని వరమువేఁడుమని సెలవొసంగెను. వాఁడు శివునిఁ దనకుఁ బురరక్షకుఁడుగా నుండున ట్లు వరము వేఁడెను. వాఁడొకనాడు వీర్యమున మిక్కిలి చెడుమత్తుకొని తనపార్శ్వమున నున్న గిరీశునికి శివునికి సూర్యునివలె ధగధగ వెలుంగు బంగరుకిరీటము తదీయపదాంబుజములు సోఁక మ్రొక్కి యతనితో మహాదేవా! లోకముల కెల్ల గురుండును నీశ్వరుండును బూర్ణకాములు గాని పురుషులకుఁ గామములెల్లఁ బూరించు కల్పవృక్షమునగు నీకు నమస్కారము. నీవు నాకు బాహువులు వేయి నొసంగితివి; కాని, యవి నాకు వట్టి వెనుబరువు మోపయినవే కాని మఱేమియుఁ బనలేదయ్యె. మూఁడులోకములందు నాతోఁ బ్రతియుద్ధము సేయుటకు నీవు దప్ప నాకీడయినవాఁడు వేఱొక్కఁడును దొరకఁడయ్యె. చేతులెల్ల మిక్కిలియుఁ దీఁటగొని తుటారించుచున్నందున యుద్ధము సేయవలెనని కోరి దిగ్గజములకడకుఁ బర్వతముల నుగ్గునూఁచ గావించుచుఁ బోయితిని. కాని, యవి నయితము పరుగులెత్తినవి. ఏమి సేయుదు' ననెను. ఇదివిని భగవంతుఁ డాశంభుఁడు క్రుద్ధుఁడై 'మూఢా! నీకేతు వెప్పుడు విఱిగికూలునో, యపుడు నీ కావరము నడంచునంతటి దిట్టయు మత్సమానుఁడు నగు వానితో యుద్ధముగలుగును బొ'మ్మనెను. వాఁడామాటకుఁ గుమతిగావున మిక్కిలియు నుబ్బి తన గృహమునకుఁబోయి తన వీర్యమును దూల్చునట్లు శివుం డానతిచ్చిన దానిని బుద్ధి

చెడినవాఁడు గాన యెదురు చూచుచుండెను. వాని కూఁతు రుషయను కన్య తా నింతకుమును వెన్నఁడును గని విని తెలియని యొక సొగసుకానితో — అనిరుద్ధునితోఁ గూడి నట్లు కలగాంచెను. అచ్చెలువ యంత నచ్చట ననిరుద్ధునిఁ గానక 'ఎక్కడఁ బోయితివి? ఎక్కడ నున్నా'వని యవశయై పలుకుచుఁ జెలికత్తియలనడుమ లేచి చూచి యెంతయుఁ సిగ్గు నొందినదయ్యెను. బాణునిమంత్రి యగు కుంభాండుఁ డనువానికిఁ జిత్రలేఖయను నొక కూఁతురు గలదు. అది యుషకు ననుంగుఁజెలి. అది యూపడఁతి గతికి నెంతియు వేడుకపడి, దానితో 'సుభ్రూ! ఎవనినో యొక వన్నెకానిని వెదకుచున్నావు. నీ మనోరథమునకుఁ బాత్రుం డయిన యాకాంతుఁ డెట్టివాఁడోకదే! రాజపుత్రీ! నీవు చెట్టపట్టిన వాఁడింతకు నిట్టివాఁడని నాకు నేర్పడకున్నదే!' యనెను. ఉష—'చెలీ! నేను గలయందొకానొక సొగసు కానిని జూచితిని. వాఁడు చామని చాయవాఁడు తామర రేకులవంటి కన్నులవాఁడు. నిడుదలయిన బుజములు గల వాఁడు. వాఁడు పచ్చని వలువగట్టి, చెలువల మనంబుల కెంతయు నింపయి చూపట్టువాఁడుగదే! ఆ చెలువునే నేను వెదకుచున్నాను. వాఁడు తన యధరామృతమును నాకుఁ గ్రోలనిచ్చి, నాకు మితిలేని తమిని బుట్టించి, యిట్టి వ్యసనసముద్రమునఁ బడఁద్రోచి కట్టా! యెక్కడికిఁ బోయినాఁడో కదే!' యనెను. చిత్రలేఖ—'పోనీ! నీ వ్యసనమును నేను బోకార్చెదనుబో. మూఁడు లోకములందు నెవ్వనినిగాని వీఁడే నా చెలువుఁడని నిశ్చయించుకొంటివేని, నే నాపురుషునిఁ

దోడి తెచ్చెదను. అంత నీ మనస్సును హరించిన వానిని గుఱించి నా కానతిమ్ము' అనెను. చిత్రలేఖ యిట్లుచెప్పి యంత నొక్క పటంబున దేవతలను, గంధర్వులను, సిద్ధులను, చారణులను, పన్నగులను, దైత్యులను, విద్యాధరులను, యక్షులను, మనుజులను గలరూపున వ్రాసెను. మనుష్యులయందు నా పడంతి వృష్ణులను, శూరుండగు వసుదేవునిని, రామునిని, కృష్ణునిని, ప్రద్యుమ్నుని వ్రాసెను ఉష యా ప్రద్యుమ్నునిని జూచి లజ్జనొంది యంతి ననిరుద్ధుని వ్రాయంగాం జూచి సిగ్గునం దలవాంచి 'వీండే వీండే వాండు' అని నవ్వుచును బలికెను. చిత్రలేఖయు నా చెలువునిం గృష్ణుని మనుమండుగాం దెలిసి, యోగశక్తినొంది యాకాశమునం గృష్ణపాలితంబగు ద్వారకాపురమునకుం బోయెను. అట మంచముపైం బరుండి నిదురించుచున్న యనిరుద్ధుని యోగము నాశ్రయించి యెత్తికొని శోణితపురమునకుం దెచ్చి దన చెలికి నా ప్రియునిం జూపెను. మిక్కిలియు సుందరుండయిన యా పురుషతిలకునిం గాంచి యుష నెమ్మొగమెంతెయు సంతసమున వికసిల్ల, మగవారికి నెంత మాత్రము గనుంగొనరాని తన కేళిగృహమున నా యనిరుద్ధునితో రమించినదయ్యె. మఱియు నా వన్నెకాండు మిక్కిలి మేలయిన వస్త్రములను మాల్యములను గంధములను ధూపదీపములను నాసనాదులను బానభోజనములను భక్ష్యములను దీపారు వచనములను దక్కిన శుశ్రూషను నెంతయుం బూజితుండయ్యె. ఆ వయసుకాండా యంతఃపురంబున గూఢుండై యుండి యంతకంతకు నెయ్యము దియ్యము పెరుంగుచున్న యా మెఱుంగుంబోండితో నెడతెగక యెప్పు

డును గలసి మెలసి, యింద్రియములు తదాయత్తములుగాఁ దినములెన్ని గడచినను దెలియఁడయ్యె. అట్లాయదువీరునిచే ననుభవింపఁబడినదై కన్యావ్రతము గుంఁయున్న యాకలికి కప్పిపుచ్చరాకున్న కొన్ని చిహ్నములవలనఁ జెడినట్లు కనుఁగొని కావలియున్న భటులు బాణునితో 'రాజా! కన్నియయగు నీ కూఁతురు కులమును జెఱుపునట్టి విపరీతచేష్ట గావించునట్లు తెలియుచున్నారము. మే మొక క్షణమయినను బాసియుండక నిజగృహమునఁ గావలిగాచుచున్న కన్నియను, గంటికి జూడనైనఁ దరనుగానట్టిదానిని, నింతవఱకు మగవారువచ్చి చెఱుపఁగా మే మెఱుఁగము. ఇది యేమో వింతగా నున్నది' యని తెలిపిరి. బాణుఁడు తన కూఁతురు చెడుటను విని మనంబున నెంతయు వంతఁగూరి త్వరితుఁడై కన్యకాగారమును జేరి యందున్న యా యదుతిలకునిఁ గాంచెను. చామనిచాయ గలిగి పచ్చసి వలువగట్టి తామర రేకులవంటి కన్నుంగవతోడ నున్న యా జగదేకసుందరుఁడు—నిడుదలయిన బుజములు వెలయ, కుండలములఁ జికిలి డాలునను, జకచకని ముంగురుల జిగిని, దెలిచిఱునవ్వునను, జికిలి చూపులను, వన్నెగులుకుచున్న నెమ్మొగము గల యా మన్మథకుమారుఁడు—నా కొమరాలి యంగసంగమువలన వాని గబ్బి గుబ్బలకుంకుమ బొబ్బిలుచు, నామని మల్లియలు గ్రుచ్చియున్న పూమాలికను బుజములందుఁ దాల్చి, యా చిన్నారి ముందరఁగూర్చుండి యా ప్రియురాలితోఁ బాచిక లాడుచుండెను. దానిని జూచి బాణుఁడు విస్మయము నొందెను. అపుడు బాణుఁ డాయుధములఁ గేలనెత్తికొని

యున్నభటు లనేకులు బలసి రాఁజొచ్చి వచ్చెను. ఆ బాణునిం గాంచి యనిరుద్ధుఁ డినుప పరిఘము నొకటి యెత్తికొని వారిని జంపం బూని దండమును గేలందాల్చిన యంతకుండునుం బోలె నిలువంబడెను. మేటిమొంటికానిని వేఁట కుక్కలుం బోలె నతనినిఁ బట్టుకొనవలయునని నలుప్రక్కలఁ గ్రమ్ము చున్న యా భటుల నతం డా పరిఘముచేఁ జావఁబడిచెను. అట్లతఁడు చావఁగొట్టుచుండఁగా వారు తలలు పగిలి తొడలు విఱిగి చేతులు ద్రెస్సి యా భవనమును వెలువడి పరుగు వాఱిరి. అట్లు తనసైన్యమును హతము గావించుచున్న యా కుమారుని బలవంతుఁడగు బాణుండు కుపితుండై నాగపాశములచే బంధించెను. ఉష యతఁడు బద్ధుఁడగుటను వినఁగానే యెంతయు శోక విషాదములచే వివశయై, కన్నుల నశ్రుబిందువులు గాలువలు గట్ట బిట్టు రోదనము చేసినదయ్యె.

ఇది యఱువదిరెండవ యధ్యాయము.

బాణాసుర యుద్ధకథారంభము.

శుకుఁడు—అనిరుద్ధుఁడు కానఁబడక పోఁగా బంధువులందఱును మిక్కిలియు శోకించుచుండిరి. ఇట్లు వాన నెలలు నాలుగును గడచిపోయెను. అంత నారదుఁడు వచ్చి యనిరుద్ధుఁడు గావించిన కృత్యమును, నతఁడు బద్ధుఁడై యుండుటయును విని కృష్ణరక్షితులై యుండు వృష్ణులు శోణితపురము నకుఁ బోయిరి. ప్రద్యుమ్నుఁడు, సాత్యకి, గదుఁడు, సాంబుఁడు, సారణుఁడు, నందుఁడు, ఉపనందుఁడు, భద్రుఁడు మొదలగువారు, రామకృష్ణుల ననువర్తించుచుండు యదు

సింహములు, పండ్రెండ క్షౌహిణులంగూడి బాణునిపట్టనమును నన్ని ప్రక్కలను ముట్టడించిరి. వారు, పురము నుద్యాన ములను బ్రాకారములను నట్టళ్లు మొదలగువానిని గోపుర ములను విఱిచి కూల్చుచుండఁగాఁ జూచుచు బాణుండు కోపా వేశంబు నొంది వారియంత సేనను గొని పట్టణమునుండి వెడలి వచ్చెను. ఆ బాణునికొఱకు భగవంతుఁడు రుద్రుఁడు తన పుత్రునిఁగూడి ప్రమథగణములు పరివేష్టించి రా, నంది వృషభము నారోహించి రామకృష్ణులతో యుద్ధము గావిం చెను. అంతఁ గృష్ణునకును శంకరునకును, బ్రద్యుమ్నున కును కుమారస్వామికిని, మిక్కిలి యద్భుతమై గగుర్పుఁ బుట్టించునంతటి దొమ్మియుద్ధ మయ్యెను, కుంభాండకూర్ప కర్ణులతోడ సాంబుఁడును బాణునితోడ సాత్యకియుఁ దల పడిరి. బ్రహ్మమొదలగు దేవతాశ్రేష్ఠులును. మునులును సిద్ధు లును జారణులును గంధర్వులును అప్సరసలును యక్షులును విమానముల నెక్కి యా యుద్ధమును జూడవచ్చిరి. హరి శంకరుని యనుచరులయిన భూతములను బ్రేతములను గుహ్య కులను ఢాకినులను యాతుధానులను యక్షులను రాక్షసు లను వినాయకునిని బ్రేతమాతృకలను, బిశాచములను గూశ్మాండులను బ్రహ్మరాక్షసులను శార్ఙ్గధనువునుండి వాఁడి మొనలుగల బాణములను నిగిడించి పలాయితులం గావిం చెను. పినాకియగు శివుఁడును నానావిధములయిన యస్త్ర ములను హరిపైఁ బ్రయోగించెను. హరియు వానినెల్లఁ జీరికిఁగొనక ప్రతిబాణంబులచే నడఁచి పుచ్చెను. ఆ కృష్ణుఁడు బ్రహ్మాస్త్రమునకు బ్రహ్మాస్త్రమును, వాయవ్యాస్త్ర

ముచకుం బార్వతాస్త్రమును, అగ్నేయాస్త్రమునకుం బర్జన్యాస్త్రమును, పాశుపతాస్త్రమునకు వైష్ణవాస్త్రమును బ్రయోగించి, శివుని, జృంభణాస్త్రముచేత నావులింతగొని మూర్ఛిలునట్లు గావించి, యంత బాణుని సైన్యమును ఖడ్గముచేతను గదచేతను బాణములచేతను నుగ్గాడెను. కుమారుఁడు ప్రద్యుమ్నుని బాణసమూహములచేత నలుగడలఁ బీడితుఁడై యంగములనుండి నెత్తురు గాలుచుచుఁ దన నెమిలి నెక్కి యుద్ధమునుండి పరువిడెను. కుంభాండుఁడును గూపకర్ణుఁడును బలరాముని ముసలమునఁ గొట్టువడి నేలంగూలిరి. వారి సైన్యములు, నాథులు హతులగుటంజేసి నలుగడలఁ బరువిడినవి. బాణుండు తన సైన్యములు చీకాకగుచుండుటను జూచి సాత్యకిని విడిచి యుద్ధంబునఁ గృష్ణునిఁ దలపడెను. బాణుఁడును నొక్కబెట్ట నేనూఱువిండ్లను నారించి యుద్ధంపు గ్రొవ్వు నివ్వటిల్ల నొక్కొక్క బాణమునకు రెండేసి తూపులుగాఁ బ్రయోగించెను. హరి యావిండ్లనెల్ల నొక్కపెట్టఁ ద్రుంచి వానిసారథిని రథమును నశ్వములను జంపి శంఖము పూరించెను. వానితల్లి కోటరయనునది తనపుత్రుని ప్రాణమును రక్షింపఁగోరి దిగంబరయై తలవెండ్రుకలు విరియఁబోసికొని కృష్ణుని ముందఱవచ్చి నిలిచెను. అంత నా కృష్ణుం డా దిగంబరను జూడక మొగము మరల్చుకొనెను. అంతలో బాణుఁడును రథము విఱిగి, విండ్లుమునిసి, పట్టనమును బ్రవేశించెను. భూతగణములెల్ల బాఱిపోవఁగా, మహాదేవుఁడు శివుఁడు శైవజ్వరము ప్రయోగించెను. అది మూఁడు దలలును మూఁడు కాళ్లును గలిగి, బెట్టిదమయిన

రూపమునఁ జూపఱకు వెఱపు గొలుపుచుఁ బదిదిక్కులను దహించునదియుం బోలెఁ గృష్ణునిపయి నురవణించెను. అది యట్లు శార్ఙ్గధన్వుఁడగు హరియెదుట బొడకట్టెను. అంత నారాయణుఁడును దానినిజూచి తనజ్వరమును బయిని విడువఁగా శైవజ్వరమును వైష్ణవజ్వరమును రెండును దలపడి పోరసాఁగెను. శైవజ్వరము వైష్ణవజ్వరముచేత బలము కోల్పడి బీడితమై యెంతయు నాక్రందించెను. ఆ జ్వరము భీతినిగొని మఱియొుండుచోట నభయముగానక హృషీకేశుని గృష్ణుని శరణుఁజొచ్చి యిట్లు స్తుతించెను. శైవజ్వరము — 'పరులైన (ఉత్కృష్టులైన) బ్రహ్మాదులకును నీశుండును, సమస్తమునకు నాత్మభూతుండును. కేవల జ్ఞానమాత్రస్వరూపుండును, ననంతశక్తుఁడును, విశ్వమున కుత్పత్తి స్థితిలయములకు హేతువైనవాఁడును, వేద ప్రమాణకుండును, వేదాంత ప్రతిపాదితుండగు బ్రహ్మంబును, నశనాయాదులగు నూర్ములు లేమింజేసి ప్రశాంతుఁడు నగు నీకు మ్రొక్కుచున్నాను. కాలమును, కాలాద్యభిమానియగు దేవతయు, జీవాదృష్టంబగు కర్మమును, జీవుఁడును, ఆయావస్తుస్వభావమును, పృథివ్యాది భూతపంచకమును, వీని కుత్పత్తిభూమియగు ప్రకృతియు, పంచవృత్తియగు ప్రాణమును, మతియు, వికారమును, వీని సంఘాతమైన శరీరమును, కార్యకారణ ప్రవాహమును ననెడి యిది యంతయు నీదుమాయ, నీ సంకల్పరూప జ్ఞానమునకు లోనయినవి. ఈ ప్రకృతి ప్రాకృత సమస్త వస్తుగతములయిన ప్రకారములెల్ల నెవ్వనియందు లేదు లేదని నిషేధింపఁబడుచున్నవో యట్టి నిన్ను శరణుఁజొచ్చు

చున్నాను 'నీవు చెప్పిన పరేశుఁడు నేను. నేను యదుకులం దొకానొకండనే' యనకు. కర్మమును బట్టి కాక లీలనుబట్టి మాత్రమే నీయందుఁ బొసఁగుచున్న నానావిధములగు మత్స్య కూర్మాద్యవతారములచేత దేవతలను సాధువులను ధర్మమర్యాదలను బోషించుచుందువు. మఱి విచ్చలవిడిని వర్తించుచుఁ దప్పుదారిని ద్రొక్కనట్టివారిని నాశము సేయుచుందువు. నీ యీ యవతారమును భూమి భారమును నపహరించుటకే యగును. శాంతంబయ్యుఁ దుదిని మిక్కిలి యుగ్రంబై యించుకయు సయింపఁ దరముగాని నీ తేజంబున వెలుంగు నీదు జ్వరముచేత నేనెంతయుఁ దప్తమయితిని. ప్రపన్నమగు నన్నుఁగావుము. ఎంతవఱకు దేహధారులు రక్షకుఁడు వేఱొకఁడు గలఁడనెడి యాశచే బద్ధులై నీపాదమూలమును సేవింపకుందురో యంతవఱకే తాపము నొందుదురు. నీ సేవయందుఁ బ్రవృత్తులయినపిదప వారికిఁ దాపము దగదు గదే' యనెను. భగవంతుఁడు 'త్రిశిరా! నీయెడఁ బ్రసన్నుఁడనయితిని. నా జ్వరమువలని భయము దిగవిడువుము. మన యిరువురకు జరిగిన యీ సంవాదము నెవఁడు స్మరించునో వానికి నీవలన భయముగలుగదు' అనెను. మహేశ్వరజ్వరము హరికి నమస్కరించి వీడుకొని పోయెను. బాణుఁడు రథారూఢుఁడై కృష్ణునితో యుద్ధముసేయుటకు వచ్చెను. ఆ యసుర వేయి బాహువులందు నానాయుధములు ధరించివచ్చి క్రుద్ధుండై యా చక్రాయుధునిమీఁదఁ బరిఘమును బ్రయోగించెను. అట్లు వాఁ డొక్కపెట్టె బాణములు వేయుచుండఁగా హరియు వాఁడివాదరగల తన చక్రముచేతఁ

పెద్ద మ్రాఁకు కొమ్మలనుంబోలె, వాని బాహువులను ద్రుంచెను. అట్లు బాణుని బాహువులు ఛేదింపఁ బడుచుండఁగా భగవంతుఁడు శివుఁడు భక్తులయందుఁ గనికరము గలవాఁడు గాన చక్రాయుధుని కడకువచ్చి యిట్లనియె. రుద్రుఁడు—'నీవు వాఙ్మయంబగు బ్రహ్మమునందు (ఉపనిషత్తునందు) గూఢంబై జ్ఞానస్వరూపంబై యుండు పరబ్రహ్మంబవు. యోగవిశుద్ధాంతఃకరణు లగువారికే నీవు చూపట్టుచుందువు. మఱి యాకాశమువలె నిరస్తనిఖిలదోషుండవు. నీకు నభము నాభి, అగ్ని ముఖము, అంబువులు రేతస్సు, దివి తల, దిక్కులు చెవి, పుడమి యడుగులు, చంద్రుఁడు హృదయము, సూర్యుఁడు కన్ను, నేను అహంకారము, సముద్రము కడుపు, భుజము లింద్రాదులు, ఓషధములు రోమములు, మేఘములు తల వెండ్రుకలు, బ్రహ్మ బుద్ధి, ప్రజాపతి మేఢ్రము, ధర్మము హృదయము. ఇట్టి పురుషుండవగు నీవు లోకములెల్ల నీ యంగములుగాఁ గల్పించుకొని యున్నవాఁడవు గాన లోకకల్పుండవు. అకుంఠతేజా! నీ యవతారదశయందు నీ సర్వజ్ఞత్వాది స్వభావములను విడువక ధర్మమును రక్షించుటకును బ్రపన్నలోకమున కభ్యుదయముకొఱకుఁగదా నీయీ యవతారము. లోకపాలుర మగు మేముందఱమును నీచేతఁ దొలుత సృజింపఁబడి పిదపఁ బాలింపఁబడినవారమై యేడు భువనములను బాలించుచున్న వారమేకాని మాయంతటఁగాదు; కాన పరతంత్రులమే చుమీ. నీ వీ జగంబునకుఁ గారణమవు. అయినను జతుర్ముఖాదులకుఁ గారణముగల యట్లు నీయంతట నీకుఁ గారణంబు గలుగదు. మఱియు (విభక్తనామ రూపంబు

2150. శ్రీకృష్ణుఁడు బాణాసురుని బాహువులను ఛేదించుట.

లగు సూక్ష్మ చిదచిత్తులచే విశిష్టుఁడవై యంతయు నీవ కా చూపట్టుటం జేసి) యొక్కఁడవు. మఱి జగదుపాదానంబగు టం జేసి యాద్యుండగు పురుషుండవు. మఱి నీకంటె రెండవ యధిష్ఠాత లేనందున జగంబునకు నిమిత్తకారణం బవు. ఇట్లు ప్రకృతిపురుషవిలక్షణుండ వగుటం జేసి స్వయంప్రకాశమాన జ్ఞానస్వరూపుండవును. జాగ్రదాదులయిన యవస్థాత్రయము తోడి సంబంధము లేని తురీయుఁడవు. ఈశుండవు. ఇట్లు పరస్పర విరుద్ధముగా నున్నను, నీ కపృథక్సిద్ధవిశేషణములగు ప్రకృతి పురుషాదులన్నిటికి దేవమనుష్యత్వాద్యాకార ములు సిద్ధించుకొఱకు నీ సంకల్పముచేతఁ బ్రకృతి పురుష గతములయిన యా యా వికారముల కనుగుణముగా (అనఁగా వానియం దంతరాత్మవై యుండి వానివాని నామరూపములకు నిర్వాహకుండవుగా) వేదాంతములఁ * జూపట్టుచున్నావు. సూర్యుండు తనకుఁ బ్రకాశ్యమును మేఘాదిరూపమునగు ఛాయచేతఁ దన స్వరూపాదులు మఱుఁగుపడకయె యుండ, నా మేఘాదిరూపమగు ఛాయను నదియెడగాఁ గలిగియున్న

---

* నీస్వరూపస్వభావములు ప్రకృతిపురుష విలక్షణములై యున్నను నా ప్రకృతిపురుషులకు దేవమనుష్యత్వాది వికారములు గలుగుకొఱకు వాని యందాత్మవై చొచ్చి వానికి నానానామరూపములను గలిగించుచున్నా వనుట. నీవు లోపల నాత్మగాఁ జొచ్చియుండనియెడల వానికి నామ రూప వికారములే కలుగవసంభవము. అట్లు వాని నామరూపములు నీ పర్యం తమును జెల్లుటచే నవియంతయు మొత్తమునకు నీవయై జగదుపాదానమును జగత్కారణము నగుచున్నావని యాశయము.

రూపములను జక్కఁగా నెట్లు ప్రకాశింపఁజేయునో యట్లె భూమా ! సత్త్వాదిగుణమయ మగు ప్రకృతిచేత నీదు స్వరూపాదులు మఱుఁగుపడకయె యుండ నీవు ప్రకృతి తత్కార్యగతములయిన ధర్మములను బ్రకృతి మొదలగు వానినిఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నావు. మఱి నీవాత్మ ప్రదీపుండవు (స్వప్రకాశుండవు). నీదుమాయచేత బుద్ధి మోహితమైనవారు పుత్రదారగృహాదులందుఁ దగులువడి దుఃఖసముద్రమందు మునుఁగుచును దేలుచును నుందురు. నిరతిశయ కృపాళుండ వగు నీవు నిన్నారాధించి నీ మాయను దరించుకొఱకు నొసంగిన యీ మనుష్యదేహమును బడసియు నింద్రియ పరవశుండై పురుషుం డెవ్వఁడు నీ చరణారవిందములను సేవింపఁడో వాని దౌర్భాగ్యమునకు మిక్కిలియు శోకింపవలసియున్నది. ఏలన, వాఁడు తన్నుఁదానే † వంచించుకొన్నవాఁడగుచున్నాఁడు. మనుజుం డెవ్వఁడు తాను మరణశీలుండయ్యుఁ దనయాత్మస్వరూపమును బ్రియుండగు నీశ్వరుని నిన్నును దిగవిడిచి సేవింపక యనాత్మలును నప్రియములును ననీశ్వరములునగు శబ్దాదివిషయములందు నార్తిగలిగి యమృతంబగు నిన్నును నమృతతుల్యంబగు నీసేవనును విషమని తలంచి విడుచుచున్నాఁడో, వానిని గుఱించి మిక్కిలియు శోకింపవలసియున్నది. నేనును బ్రహ్మయు, దేవతలును, నిర్మలాంతరంగు లగు మునులును నాత్మభూతుండును బ్రియతమ

† 'యోఽన్యథా సన్త మాత్మాన మన్యథా ప్రతిపద్యతే । కిం తేన నకృతం పాపం చోరేణాత్మాపహారిణా' అను శ్లోకార్థమిచట ననుసంధింపఁబడినదని తెలియునది.

ముండును నీశ్వరుండు నగు నిన్ను సర్వవిధముల శరణుఁ జొచ్చినవారము. దేవా! ఇట్లు జగదుత్పత్తి స్థితిలయ కారణుండును, సముండును (ఊర్మిరహితుండు గాన) ప్రశాంతుండును, సుహృదుండును, నాత్మనాయకుండును, దనవంటి సేవ్యుఁడు మఱియొకఁడు లేనివాఁడును, ఆత్మలనగు మాకెల్ల నాధారంబును నగు నిన్ను నైహికసుఖమునకును మోక్షము కొఱకును భజించుచున్నారము. ఈ బాణుఁడు నిన్ను శరణుఁ జొచ్చినట్టి నాకు నిష్టుండయిన భక్తుఁడు; మఱియు గారామైనవాఁడు; నన్ననువర్తించువాఁడు. దేవా! వీనికి నే నభయ మొసంగితిని. నే నిచ్చిన యభయము సఫలము గావింపుము. నీవు దైత్యనాథుండగు ప్రహ్లాదునియెడ 'నీ వంశపువానిని జంప' నని చేసిన ప్రసాదము చొప్పున వాని వంశపువాఁడయిన వీనిని గావుము. ఇదియె నాయెడ నీయనుగ్రహము' అనెను. భగవంతుఁడు—'రుద్రా! నీవు మాకుఁ జెప్పినదేదియో నీకుఁ బ్రియమేమియో దానిని జేయుదుము. నీకుఁ బ్రియమయినదియె మాకును బ్రియము. నీవు నిశ్చయించినదానిని (వీనిని రక్షించుటను) నేనును జక్కఁగా ననుమోదించితిని వీఁడు బలికొడుకుగాన నాకును వీనిని వధింపరాదు. ఏలన నేను బ్రహ్లాదునికి నీ వంశమును వధింపనని వరమిచ్చితిని. అయినను వీనికావరము నడఁచిపుచ్చుటకై వీనిబాహువులు నేను ద్రుంచితిని. మఱియు భూమికి భారముగా నుండిన వీనిసైన్యమును నాశము చేసితిని. వీనికి నాలుగుచేతులు ననుగ్రహించి మిగిల్చితిని. వీఁడు జరామరణముల నొందక మఱి దేనివలనను భయముగాంచక

నీకుఁ బార్షదముఖ్యుఁడవై యుండఁగలఁడు' అనెను. ఇట్లు బాణుఁడు భయమును బొంది కృష్ణునికి శిరసు నేల సోఁక మ్రొక్కి యనిరుద్ధుని సతినివధువగు నుషతోడ రథము నెక్కించికొని గొనివచ్చెను. కృష్ణుఁడును నక్షౌహిణిసైన్యా బలసి కొలువ, మేలయిన వలువలుగట్టి చక్కఁగా నలంకృతుఁడై పత్నియగు నుషతోడఁ గూడియున్న యనిరుద్ధుని మున్నిడికొని, రుద్రుఁడనుమోదింపఁ, దానును వానివెంటఁ బురమునకుఁ బోయెను. అతఁడు ధ్వజములచేతను దోరణముల చేతను జక్కఁగా నలంకృతంబై మార్గములందును జత్వరము లందును గలయంపులు చల్లఁబడి యుల్లసిల్లుచున్న నిజరాజ ధానికిఁబోయి, శంఖానకదుందుభిధ్వనులు సెలంగుచుండఁ బౌరులును సుహృదులును బ్రాహ్మణులును నెదుర్కొని సత్కరింపఁ, బ్రవేశించెఁ. వాఁడయ్యె ఎవఁడీకృష్ణుని విజయమును శంకరునితోడి యుద్ధమును వేకువను లేచి స్మరించునో వానికిఁ బరాజయ మెన్నఁడును గలుగదు.

ఇది యఱువదిమూఁడవ యధ్యాయము.

నృగోపాఖ్యానము.

శ్రీ శుకుఁడు—ఒకనాఁడు యదుకుమారులయిన సాంబుఁడు ప్రద్యుమ్నుఁడు, చారుభానుఁడు, గదుఁడు మొదలగువారు క్రీడించుటకు నుపవనమునకుఁ బోయిరి. వారచ్చటఁ జాల సేపు క్రీడించి యంత దప్పిగొని నీటికొఱకు యరయుచు నీరులేని యొకపాడుబావియందు నద్భుతమయిన యొక్క జంతు వుండఁగా గాంచిరి. వారందుఁ గొండంత యూసర

వెల్లి నొకటిని గాంచి మనంబుల నెంతయు వెఱగుపడి దానియెడ దయపుట్టి దానిని బయికెత్తుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. అంతఁ దోలు త్రాళ్లను నూలిత్రాళ్లనుదెచ్చి దానినిగట్టి యా పసివాండ్రు పైకి నెత్తఁజూచిరి. గాని యంతులకు శక్తులుగారయిరి; కాన యెంతయు నుత్సుకులై యావిషయ మును కృష్ణునకుఁ జెప్పిరి. అంత విశ్వభావనుండగు భగ వంతుఁ డా యరవిందలోచనుఁ డయ్యెడకు వచ్చి దానిని జూచి తన యెడమకేల నవలీలగాఁ బయికెత్తెను. అట్లాయుత్తమ శ్లోకుని హస్తస్పర్శము గలుగఁగా నది తోడనె యప్పటి యూసరవెల్లి రూపమునువిడిచి తలతెలమెఱయు నపరంజి చాయ రంజిల్ల మిక్కిలి యబ్బురంబులగు నలంకారము లను వస్త్రమాల్యములనుదాల్చి దివ్యాంగుడై పొలిచెను. ముకుందుఁ డతని పుట్టువును దెలిసినవాఁ డయ్యును నతని పుట్టుఁ బూర్వోత్తరములను నెల్లవారికిఁ బ్రకటించుకొఱకు నడుగువాఁడై 'మహాభాగా! నీ వెవ్వఁడవు? సర్వజన స్పృహణీయంబగు రూపంబున వెలుఁగుచున్నావు. నిన్ను నొక దేవోత్తముఁడుగా నెన్నుచున్నాను. ఇది నిజము. నీ వే కర్మమున నీకెంతయు నర్హముగాని యిట్టిస్థితిని బొంది తివి. నీరూ పెంతయు మెఱయుచున్నది. నిన్నుఁ దెలియ నువ్విళ్లూరుచున్నవారముగాన మాకు నీ కలరూపును జెప్పఁ దగునేని చెప్పుము' అనెను. ఇట్లు మనుష్యాం డయిన యారా జెల్లవారికి నానందము గొలుపుచున్న మూర్తిగల యా కృష్ణుఁ డడుగఁగా సూర్యునివలె వెలుంగుచున్న తనకిరీట మతని యడుగులుసోఁకఁగా మ్రొక్కి యతనితో 'ప్రభూ!

నేను నృగుఁడను రాజను; ఇక్ష్వాకుని పుత్త్రుఁడను. ఆయా వారు చేసిన దానములు వారువారు చెప్పికొనునపుడు నా విషయమును మీ చెవి సోఁకియుండవచ్చును. నాథా! సమస్త భూతముల బుద్ధులను సాక్షాత్తుగాఁ గనుఁగొనుచుండువాఁడవు. మఱి నీ యెఱుక కాలముచేతఁ బొసుంపఁగుడునదిగాదు. ఇట్టి నీకుఁ దెలియనిదేమున్నది? భూమియందెన్ని యిసుకలు గలవో, ఆకాశమున నెన్ని చుక్కలుగలవో, వర్ష ధారలెన్ని గలవో, యన్ని గోవులను దానముచేసితిని. ఆ గోవులెట్టివి! మిక్కిలి పాఁడిగలవై లేఁతవయస్సుగలిగి, పదటము లేక మంచి శీలమును రూపును గుణములును నమరి గపిలవన్నెయుఁ గొమ్ము లందు బంగారు సొమ్ములును గొరిజలయందు వెండి యలంకారములును గొమరార దుకూలములు గట్టఁబడి మాల్యాభరణయుక్తములై యున్నట్టివి. మఱి నేను న్యాయముగాఁ గడించి నట్టివి. వానిని జక్కఁగా నలంకృతులై మంచి గుణశీలములు గలిగి, డంభాచారులుగాక యథార్థవ్రతులై తపంబున వాసికెక్కి బ్రహ్మవాదులై సజ్జనులై యౌవనవంతులగు బ్రాహ్మణులకుఁ, గుటుంబములు గ్లేశపడుచున్నట్టివారికి, నొసంగితిని. గోవులనేకాదు; భూములను; బంగారమును, గృహములను, గుఱ్ఱములను, గజములను, బనికత్తియలతోడఁ గన్నియలను, నువ్వులను, వెండిని శయ్యలను, వస్త్రములను, రత్నములను, గృహోపకరణములను దానము చేసితిని. మఱి యజ్ఞములను యజించితిని. స్మార్తక్రియలను నాచరించితిని. ఒకానొక బ్రాహ్మణోత్తముని గోవు తప్పి నా గోవులయందు వచ్చి కలసికొనెను. అది నాకుఁ దెలియదుగాన నేను నా గోధనము

తోడ నా గోవును మఱియొక బ్రాహ్మణునకు దానము జేసితిని. అతఁ డా గోవును దీసికొని పోవుచుండఁగా దానితొంటి యొడయుఁడు చూచి 'యిది నాది' యనెను. అప్పుడు పుచ్చుకొన్నవాఁడు 'ఇది నాది నృగుఁడు నాకిచ్చె' ననెను. ఆ విప్రులిరువురును దమదమ ప్రయోజనములనే సాధింపఁబూని జగడము లాడుచు నా కడకువచ్చి 'నీవే యిచ్చినావు. మరల నపహరించినాఁడ' వనిరి. అదివినఁగా నాకుఁ దబ్బిబ్బు పుట్టెను. ఇట్లు నేను ధర్మసంకటమునఁజిక్కి యీ యిరువురు విప్రులకును 'మేలియావు లొక లక్ష యిచ్చెద. దీని నాకిండు. నేను మీ కింకరుఁడను; ఇది నాకుఁ దెలియక జరిగినది కాన యిరువురు నాయందనుగ్రహముంపుఁడు. అతిభయంకర నరకమునఁ బడుచున్న నన్నీ సంకటమునుండి యుద్ధరింపుఁడు' అని యెంతయు సమాధాన పెట్టితిని. కాని వానితొంటి సొంతకాఁపు 'రాజా! లక్షగోవుల నిచ్చినను దీసికొనను' అని చెప్పి వెడలిపోయెను. రెండవవాఁడు 'వేయిగోవులు పదివేలిచ్చినను నొల్ల' నని చెప్పిపోయెను. అంతఁ గాలయోగంబునను జనముండగు నీ సంకల్పముచేతను మృతుండనై 'దేవా! దైవవశమున నెచ్చటికిఁ గొంపోఁబడితినో నీ సమ్ముఖమున విన్నవించెదను. ఈ నడుమ యమదూతలు నన్నుఁబట్టికొని యమలోకమునకుఁ గొంపోయిరి. దేవదేవా! జగత్పతే! అచ్చట నున్న యముఁడు 'రాజా! ముందఱ నీవు పాపమును గుడిచెదవా? లేక పుణ్యమునా? నీవు చేసిన దానమునకుఁ గల పుణ్యఫలమునకుఁ దుదగానక యెంతయు వెలుఁగుచున్నది' యనెను. 'నేను ముందఱనే పాపమును గుడిచెద' నంటిని. అంత నతఁడు

'పదు' మనెను. ప్రభూ! అట్లు నేను బడునప్పు డూసరవెల్లి ని గాంగాం జూచితిని. రాజా! నేను బ్రాహ్మణభక్తియుక్తుండను, దాతయును నీకు దాసుండనునై యుండినకతన నిన్ను సందర్శింపవలయునని యువ్విళులూరుచున్న నాకు స్మృతి యింతకును దూలిపదిగాదు. ప్రభూ! మహాయోగీశ్వరులగు వారికిం గన్నులకుం గాక యుపనిషద్దృష్టికిమాత్రమె నిర్మలహృదయమందుం గేవలము చింతించుటకుమాత్ర మలవియగు పరమాత్ముండవు. మఱి భక్తులుగాని వారి యింద్రియముల కగోచరుండవు. ఇట్టి నీవు మాంసపుంగన్నుల కెట్లుగపడితివి? ఎవ్వానికి సంసారనాశముగలదో యట్టివానికి బుద్ధి వ్యసనముచే మండిలి యున్నను హృదయము శాంతమై యుండెనేని, తప్పక చూపట్టనేర్తువు. దేవదేవా! జగన్నాథా! గోవిందా! పురుషోత్తమా! నారాయణా! హృషీకేశా! పుణ్యశ్లోకా! అచ్యుతా! అవ్యయా! ప్రభూ! కృష్ణా! దివ్యగతికిం బోవుటకు నాకనుజ్ఞ యిమ్ము. యెక్కడనుండిన నయినను నావమనంబు నీయడుగుం దమ్ములకుం బట్టయియుండుంగాత. సర్వవస్తు శరీరకుండును బ్రహ్మంబును ననంతశక్తియు వాసుదేవుండును యోగములకుం బతియునగు కృష్ణునకు నీకు నమస్కారము' అనెను. ఇట్లు తండు చెప్పి కృష్ణుని వలగొని తనశిరంబుచే నతని యడుగులకు మ్రొక్కి యనుజ్ఞగొని మేటి విమానము నారోహించి మనుజులందఱును జూచుచుండంగా దివికింబోయెను. అంత భగవంతుండును దేవకీసుతుండును నగు కృష్ణుండు బ్రహ్మణ్యదేవుండును ధర్మాత్ముండు నగుటం జేసి రాజులనెల్ల ననుశాసించుకొఱకుం దన పరిజనులనుజూచి 'ఔరా! బ్రహ్మస్వమును గొంచె

మేనియు భుజించినచో నగ్నింబోలె నతిమాత్రము తేజము గలవానికి నయినను నది యఱిగించుకొనుట యెంతయుఁ గష్టము. ఇఁకఁ దమ్ము నీశ్వరులని తలఁచుకొని విఱ్ఱవీఁగుచుండు రాజులమాట చెప్పనేల! నేను హాలాహలమునుగూడ విషమని తలంపను. ఏలన దానికిఁ బ్రతికారముగలదు. బ్రహ్మస్వమే విషమనఁబడినది. ఏలన దానికి భూమియందుఁ బ్రతికారము లేనేలేదు. విషము దన్ను భుజించినవానినే హింసించును. అగ్ని నీళ్లచే నాఱిపోవును. బ్రహ్మస్వమనెడి యరణియందుఁ బుట్టిన యగ్నియో, తన్నుఁ గొన్నవాని కులమునంతయు సమూలముగాఁ గాల్చివైచును. మఱియు బ్రహ్మస్వము లెస్సగాఁ దెలియక భుజించినచోఁ దన్నును దన పుత్రునిని బౌత్రునిని ముప్వురు పురుషులను జంపుచున్నది. తోడు బలిమినిబట్టి బలవంతముగా భుజించినవానినో, వెనుకఁ దండ్రి తాతలు మొదలగు పదితరములవారిని ముందు కొడుకు మనుమఁడు మొదలగు పదితరముల వారినిని జంపుచున్నది. రాజులెవ్వరు బ్రహ్మస్వము లెస్సగాఁ దమది యని తప్పఁదలంతురో వారు రాజ్యలక్ష్మిచేఁ గన్నుఁగాననివారు. దానివలనఁ దాము గూలునట్టి నరకమును విచారింపరు. కాన వారు కేవలము మూఢులే యగుదురు. దాంతులును గుటుంబులు నయిన విప్రుల ధనమును నపహరించుకొనఁగా [illegible] యేడ్చునపుడు వారి కన్నీటిబొట్టు లెన్ని పాంసువులను దడుపునో యన్ని సంవత్సరములు రాజులును రాజకులమువారును నట్లు బ్రహ్మస్వము నపహరించినందులకు నిరాశంకముగాఁ గుంభీపాక నరకమునఁ గ్రాఁగుచునుందురు. ఎవ్వఁడు బ్రాహ్మణుని బ్రతుకునకు దా

సిచ్చినదానినిగాని పరులిచ్చినదానినిగాని నపహరించునో వాఁ డిఱువదివేల సంవత్సరములు మలమందుఁ గ్రిమిగాఁ బుట్టి యుండును. నాకు బ్రాహ్మణధన మెప్పుడును వలదు. దానికై పేరాసగొను రాజు లల్పాయుష్యులై యపజయమునొంది రాజ్యపదవులనుండి దూలుదురు. కాన దాని విషయమై మీ కందఱకు భయపడుచున్నారము. మీరు నావారగుదురేని, విప్రుఁ డపరాధముఁ గావించినను వానికి ద్రోహము సేయ వలదు. అతఁడు మిమ్ముఁ గొట్టుచున్నను దిట్టుచున్నను నిత్యము నతనికి నమస్కరించుచుండుఁడు. నే నెట్లు మూఁడు పూఁటలును సమాహితుఁడనై విప్రులకుఁ బ్రణమిల్లుదునో యట్లె మీరును నమస్కరింపుఁడు. ఎవఁడిట్లు నడవఁడో వాఁడు నావలన దండమునొందును. బ్రాహ్మణధనము నపహరింపఁబడు నేని యపహరించినవానికి, వాఁడు తెలియక యట్లుచేసినను నృగుని బ్రాహ్మణుని గోవుంబోలె నధోలోకమునఁ బడఁద్రోయు చున్నది' అనెను. ఇట్లు సర్వభూతపావనుండును భగవంతుండును నగు నా ముకుందుఁడు ద్వారకాపురవాసులకెల్ల వినిపించి యంత నిజమందిరమును బ్రవేశించినవాఁడయ్యె.

ఇది యఱువదినాలుగవ యధ్యాయము.

బలరాముఁడు మరల వ్రేపల్లెకుఁ బోవుట.

శ్రీ శుకుఁడు — భగవంతుఁడు బలభద్రుఁడు వ్రేపల్లెయం దందలి చుట్టములను జూడవలయునని యువ్విళ్లూరుచు గాటంపుఁ దమకముగొని రథమునెక్కి నందగోకులమునకుఁ బోయెను. అట గోపకులును గోపికలును జిరకాలముగాఁ దన

తహ పడుచుండినవారుగాన రాముని బిగ్గఁ గౌఁగిలించికొనిరి. రాముఁడు తలితండ్రులగు నంద యశోదలకు మ్రొక్కఁగా వారు దీవెనలిచ్చి యెంతయు నభినందించిరి. వారు రామునిఁ జూచి 'దాశార్హా! జగదీశ్వరా! నీవును నీ దమ్ముఁడునుఁ మమ్ముఁ జిరకాలము గావుఁడు' అని తొడపయి నిడికొని యాలింగనము చేసి, కన్నుల నీరు పెట్టుకొనిరి. రాముఁడు గోపవృద్ధులకు విధ్యుక్తముగా నభివాదనము చేసి, తనకంటెఁ జిన్నవయసు వారలవలన మ్రొక్కులుగొని మఱియుఁ దన వయసువారును జెలిమికిని జట్టుతనమునకును దగురీతిని నాయా గోపకులను బరియాచకవాడుచును, జేయిపట్టికొనుచు, నివి పలుకులయిన సయ్యాటముల నెఱపుచుఁ డెఱచిరాఁ బట్టుకొనెను. అంత నతఁడు విశ్రమించి సుఖాసీనుఁడై యుండఁగా గోపకులందఱును దామరరేకులవంటి కన్నుంగవ చెన్నారుచుండు కృష్ణుని యందుఁ దమ బుద్ధుల నెల్లఁ బట్టుకొలిపి లెక్కనవెల్ల మఱచి యా రామునిచుట్టు బలసి తమవారి కుశలము నడిగి యంతఁ బ్రేమము నేతి నెలుఁగు డగ్గుత్తికపడ నతనితోఁ 'రామా! మనబంధువు లెల్లవారును గుశలముగా నున్నారుగదా! 'రామా! మీరును మీ యాలుబిడ్డలును మమ్మును దలంచుకొందురా! అది యెక్కడిది! భాగ్యవశమున పాపాత్ముఁడుఁ కంసుఁడు హతుఁడయ్యెను. మన చుట్టములందఱును భాగ్యవశమున వాని బారినుండి విడివడిరి. మీరును బగవారిని జంపియు గెలిచియు బలువయిన దుర్గమును నాశ్రయించి యుండుటయు భాగ్యము' అనిరి. అంత గోపికలు రాముని యందే చూడ్కులు సారెకు నాటుకొలిపి తెలిచిఱునవ్వులు

దోలఁక నతనితో 'రామా! *పురస్త్రీ జనులకు వల్లభుం డగు కృష్ణుఁడు సుఖముగ నున్నాఁడుగదే! వాఁడు బంధువులను దల్లిని దండ్రిని దలంచుకొనునా? అమ్మహాభుజుఁడు మమ్మును మాయెడ తెగక చేసినకొలువును దలంచునా! ప్రభూ! యదుతిలకా! ఎవ్వనికొఱకుఁ దల్లులను, దండ్రులను, దోఁబుట్టువులను, బతులను, బుత్రులను, జెలియండ్రను డిగవిడిచితిమో, యట్టి మమ్ముఁ దటాలున డిగవిడిచి నెయ్యమును ద్రుంచికొని పోయినాఁడుగదే! వాని నేల పోనిచ్చితి రందువా! వాఁడు మరలివత్తునన్నమాట నమ్మి, అట్టి నీటు మాటను మాబోఁటిపడఁతు లెట్లు నమ్మకుండ నేర్తురు! మా విషయము లుండనీ! మనస్సాక్షితీరునఁ గెదురులేక చేసిన మేలు మఱచునట్టివానిని జెలివిడేట గలయాపట్టనపుఁ బడఁతు లెట్లు గయికొనెదరో కదా!' (యని కొందఱు సుందరనఁగా వేఱుకొందఱు) 'వాఁడు పలుకు చిత్రంపుఁ బలుకులకును, సొగసయిన చిఱునవ్వు మఱియు పిసాళిచూడ్కులకును మరులు వెల్లిరేఁగి కుదిలఁబెట్టఁగా వారును గయికొనెదరు. కయికొన కెట్లుందురే!' (యనిరి వేఱుకొందఱు పడఁతులు) 'గోపికలారా! మనకు వానిముచ్చటలతోఁ బనియేమి! వేఱు సుద్దులేవేని చెప్పుఁడు. † మనములేకయే వానికిఁ బ్రొద్దు

---

* పురస్త్రీజనవల్లభుఁడనుటచే గ్రామ్యస్త్రీజనుల మగు మాకెట్లు వల్లభుఁడగు నని భావము సూచితము.

† మనములేక వానికిని వాఁడులేక మనకును సరిగా ప్రొద్దుపోవుచున్నది గాని వానికి సుఖముగాను మనకుఁ గష్టముగాను జరుగుటయె తారతమ్యమని భావము.

పోవునట్లు వాఁడు లేకయు మనకు నెట్లో ప్రొద్దుపోవుచునే యున్నది గదా! ఉబుసుపోక నిలిచియున్నదా! వాని మాటలు తలపెట్టుకుఁ' డనిరి. ఇట్లు వారందఱును కృష్ణుని పరియాచకములు, మాటనీటులు, సొగసుఁజూపులు, నడలు, నెయ్యంపుఁ గౌఁగిలింతలను దలంచుకొనుచు నెంతయు రోదనము చేసిరి. బలరాముఁడును బలువగల నూఱడించుచుండియుండు మిగుల నాఱితేఱిన దిట్టగాన గృష్ణుఁడు మనంబలరఁ జెప్పి పుచ్చిన మాటలుచెప్పి వారినెల్ల నూఱడించెను. రాముఁడచట చైత్రవైశాఖమాసములు రెండును వసించియుండి రాత్రులందు * గోపికలకు రతిగూర్చుచుండెను. అంత నతఁడు పూర్ణచంద్రుని కిరణములచేఁ బురణించుచుఁ గలువతీఁపరి తావులు గుబాళించు కమ్మతెమ్మెరలు వొలియుచు యమునా తీరమందున్న యుపవనమందుఁ, గుందరదనలు గుంపులుగొని బలసికొలువ, రమించుచుండెను. వారుణీదేవి వరుణుఁడు పంపఁగా వచ్చి యందలి యొక మ్రాని తొఱ్ఱటనుండి తొరుఁగుచు నా వనమునంతయుఁ దనగంధముచేత గుబులుకొనఁ జేసినదయ్యె. ఆ మధువు ధారవలని వాసనను, వాయు వెలయించి తేఁగా బలుండు మూర్కొని యాకందువకుఁ జని సుందరులును దానునుగూడి దానినిగ్రోలెను. అతఁడు పూవుంబోండ్లు పొలుపుఁగులుకఁ దన్నుఁజుట్టి తన్నుగుఱించి గీతములు పాడుచుండఁగాఁ దానును బాడుచు నాఁడుగజములతోడ నింద్రుని యైరావతగజమువలెఁ, గూడి క్రీడిం

* ఇట నీగోపికలు బలరాముఁడు తాను మున్ననుభవించిన గోపికలుగాని ప్రేపల్లెవిడిచిపోయినపిదపఁ బుట్టిన గోపికలుగాని కావలయును.

చెను. అపు డాకాశమున దుందుభులు మ్రోఁగెను. దేవతలు ముదంబున బువ్వులు గురిసిరి. గంధర్వులాడిరి. మునులు ముదమున నతని వీర్యములను దెలుపువాక్యముల స్తుతించిరి. ఇట్లతఁడు పడఁతులు దన చరితములను బాడుచుండఁగాఁ గల్లుచే మైమఱచి యా మత్తుచేఁ గన్నులు నుఱివడ వనములందు విహరించుచుండెను. అతఁడు పూదండ దాల్చి యొక కుండలము దొడిగి కలుచోక్కు పిక్కటిల్ల వైజయంతి మాలిక పొలుపుగులుక జిఱు నవ్వు దళుకొత్తు మోముదామరపయిని గ్రొంజెమట మంచుం బోలెఁ గొమరుచూప నేపారుచుండెను. అతఁ డీశ్వరుఁడు గాన యమునానదిని జలక్రీడకొఱకు రమ్మని పిలిచెను. ఆ నదియు నతఁడు మత్తుండని తలఁచి యతనిమాటను బాటింపక రాకయుండఁగా రాముఁడు కుపితుఁడై తన హలమునకొన దగిల్చి దానినిబట్టి యీడ్చి 'ఓసీ పాపాత్మురాలా! నీవు నే నెవఁడనో తెలియక నేనుబిలిచినను రానయితివిగా! కనుక విచ్చలవిడిని వర్తించు నిన్ను నాఁగేటికొనచే నూఱుపతియలు గావించెదను జూడు' మనెను. ఇట్లతం డదల్పఁగా నాయమ భయమునొంది గడగడ వడఁకుచు నాయదునందనుని పాదములంబడి 'రామా! రామా! మహాబాహూ! నీపరాక్రమము నే నెఱుంగనుజుమీ! జగత్పతీ! నీ * యేకాంశముచేత జగమునంతయుఁ దాల్తువు. మహాత్మా! భగవంతుఁ డగు నీపరస్వభావమును దెలియనిదానను గాన విశ్వాత్మా! భక్తవత్సలా! నన్ను, నిన్ను శరణుఁజొచ్చిన

* నీ వేయితలలలో నొకతలయందలి యొకభాగముచేత నని భావము.

దానిని, విడిచిపుచ్చఁదగును' అనెను. అంత నా భగవంతుఁడు బలుఁ డట్లు యమున బతిమాలుకొనఁగా దానిని విడిచిపుచ్చెను. అంత దాని జలములం దతఁ డాఁడుగజముల తోడ గజరాజుంబోలెఁ బూఁబోండ్లంగూడి జలకమాడి క్రీడించెను. అట్లతఁడు నిచ్చవచ్చినట్లు దానియందు విహరించి యంత జలములనుండి దరికిరాఁగా యమున యతనికి రెండు * నల్లని యంబరములను మిక్కిలి వెలపొడుగయిన భూషణములను మిక్కిలి కాంతి వెలుంగుచుండు నొకమాలికను నొసంగెను. బలుం డానల్లని పుట్టములను రెంటిని గట్టుకొని యాబంగారు పూదండను మెడయందుఁ దొడిగి చక్కఁగా నలంకృతుండై, కలపమలంది, యింద్రుని యైరావతముంబోలె వెలింగెను. నేఁటికి నా యమునానది, బలుండు తన్నుఁబట్టి యీడ్చిన దారియందే యనంతవీర్యుండయిన యాతనిబలిమి సూచించుచున్నదియుంబోలెఁ గనుపట్టుచున్నది. ఇట్లు రాముఁడు తనమనసు రతిప్రవణమై వ్రజమందు రమించుచుండఁగా, నతని విలాసములచేత గొల్లచెలువలకు నారాత్రులన్నియు నొక్కరాత్రియుంబోలెఁ జూపట్టినదయ్యె.

ఇది యఱువదియేనవ యధ్యాయము.

---

* విష్ణుపురాణమందు 'వరుణప్రహితాంచాస్మై మాలామమ్లానపఙ్కజామ్। సముద్రాభే తథావస్త్రే నీలే లక్ష్మీరయచ్ఛత' అని లక్ష్మి వరుణుని పంపున నా వస్త్రాదుల నిచ్చినట్లున్నది. అందును లక్ష్మి దర్శనీయరూపయై మూర్తిదాల్చిన యమునయె యగునని యీ ప్రకరణము కథాసందర్భమునుబట్టి యర్థము గ్రహించుట యుక్తము.

శ్రీ కృష్ణుఁడు పౌండ్రకునిఁ గాశీరాజును వధించుట.

రాముఁడు వ్రేపల్లెకుఁ బోయినపిదపఁ గరూశదేశమునకు రాజయిన పౌండ్రకుండు మూఢుఁడుగాన దాను వాసుదేవుఁడని తలఁచి కృష్ణునికడకు నొకదూతను బంపెను. అజ్ఞులు గొందఱు వానిని జూచి 'నీవే వాసుదేవుఁడుగా నవతరించియున్న భగవంతుఁడవు. నీవే జగత్పతివి' అని స్తోత్రములుచేయఁగా వాఁడు బేలువడి తన్నే యచ్యుతునిఁగాఁ దలఁచెను. ఆ మందుఁ డవ్యక్త స్వరూపస్వభావుం డగు కృష్ణునికడకు 'ద్వారకయందు, బాలు రొక బాలుని రాజుగా నాటకై కల్పించినట్లు, తెలివిమాలిన నిన్నుఁ దెలివిలేనివారు రాజుగా నేర్పఱచియున్నారు' అని చెప్పి దూతనుబుచ్చెను. ఆ దూతఁడును ద్వారకకుఁబోయి సభయందాసీనుఁడై యున్న ప్రభుండును గమలపత్రాక్షుండును నగు కృష్ణునిఁ జూచి తనరాజుచెప్పిన సందేశమును జెప్పెను. అది యెదన—'నే నొకఁడనే సమస్తభూతములను గరుణించుకొఱకు వాసుదేవుఁడనై యవతరించియున్నాఁడను. మఱియొకఁడు వాసుదేవుఁడుగాఁడు. నిన్నుఁ బొల్లుగా వాసుదేవుఁడందురు. సాత్వతా! నీవు మూఢత్వమువలన మాచిహ్నములేవేవి దాల్చియున్నావో వానినెల్ల విడిచి నన్ను శరణుఁజొరుము. లేదా! నాకు యుద్ధమిమ్ము' అనుటయె.

ఇట్లల్పబుద్ధియగు నాపౌండ్రకుని వికత్థనములను విని సభయందున్న యుగ్రసేనుఁడు మొదలగువా రపుడు బిగ్గరగాఁ బకపకనవ్విరి. భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు నా దూతంజూచి పరియాచకపు ముచ్చటగానే 'మూఢా! నీవేమి చిహ్నములచేత

నిట్లు వికత్థనము లాడుచున్నాఁడవు వానెల్ల నిన్నుడిపించె దనుఖో. నీవును నీ ముఖమును గప్పికొని కంకగృధ్ర గణములు బలసి మూఁగఁగా హతుండవై పరుండియున్నచోఁ గుక్కలకు శరణంబగుదువు సుమీ' యని చెప్పిపుచ్చెను. ఆ దూతయు నా యాక్షేపవచనముల నెల్లఁ దనస్వామికిఁ గొంపోయెను. కృష్ణుండును రథారూఢుఁడై కాశికివచ్చెను. మహారథుఁడా పౌండ్రకుఁడును నాకృష్ణుని పూనికను దెలిసి యక్షౌహిణులం గూడి పురము వెలుపలికి వెడలివచ్చెను. వానికిఁ గాశిరాజు మిత్రుఁడుగాన పార్ష్ణిగ్రాహుఁడై మూఁడక్షౌహిణులతోఁ గూడి వెంబడించి వచ్చి యాపౌండ్రకునిం గాంచెను. అంతఁ గృష్ణుండు శంఖ చక్ర ఖడ్గ గదా శార్ఙ్గములు శ్రీవత్సము మొదలయినవానితోఁ గూడినవాఁడై కౌస్తుభమణిని దాల్చి వనమాలచే విభూషితుఁడై పచ్చనిపట్టువలువలు రెంటిని గట్టి గరుడధ్వజమును గలిగి యమూల్యమగు మౌళిభూషణమును దళతళ మెఱయు మకరకుండలములను దాల్చియున్న యాపౌండ్రకునిఁ జూచినవాఁడయ్యెను. అతఁడట్లు రంగస్థలమున నటునివలెఁ దన్నుంబోని కృత్రిమవేషము దాల్చియున్నవానిని జూచి పకపకనవ్వెను. అంత నాయిరువురు శత్రువులును శూలములచేతను గదలచేతను, బరిఘములచేతను, శక్తులచేతను, ప్రాసతోమరములచేతను, ఖడ్గములచేతను, బట్టిసములచేతను, బాణములచేతను హరిని బ్రహరించిరి. కృష్ణుండు నాపౌండ్రక కాశీరాజుల సైన్యమును రథగజతురగ పదాతియుక్తమైన దానిని గదా ఖడ్గ చక్రములచేతను బాణములచేతను, యుగాం

తమందలి యగ్ని ప్రజలనుంబోలెఁ గలంచి నలంచివుచ్చెను. చక్రముచేత వారిరథములును నశ్వములును గజములును బదాతులును ఖరములును లొట్టియలును ఖండితములై కుప్పంగూరఁగాఁ బడఁగా నాయుద్ధస్థలము, శూరులకుఁ జాల సంతోషకరమై కల్పాంతమందు భూతపతియగు రుద్రుని క్రీడాస్థానముంబోలె దారుణంబయి ప్రకాశించెను. అంతఁ గృష్ణుండు పౌండ్రకునింజూచి 'ఓరోరీ! పౌండ్రకా! నీవు దూతచేతఁ జెప్పివుచ్చిన యస్త్రములనే నీపయి విడిచెదను. మూఢా! నీవు పొల్లుగాఁ దాల్చియున్న నాపేరిని సైతము విడిపించెదను. మఱి నేను యుద్ధమునకు నోల్లక వెఱచితినేని నిన్ను శరణుఁజొచ్చెదను' అని యాక్షేపించి వాఁడిబాణములచే వానిని విరథునిఁగావించి యింద్రుఁడు వజ్రముచేతఁ బర్వతమునుంబోలెఁ జక్రముచేత వాని శిరసును నఱకెను. అట్లె కాశీపతి కాయమునుండి శిరసును బాణములచేఁ ద్రుంచి దానిని, గాడ్పు తామర మొగ్గనుంబోలెఁ గాశికాపురియందుఁ బడఁగూల్చెను. ఇట్లు హరి తన్ను మచ్చరికించిన యా పౌండ్రకునిని వాని చెలికానిని జంపి సిద్ధులు తన కథామృతమును గానముసేయ ద్వారకకుఁ బోయెను. ఆ పౌండ్రకుఁడు నిత్యమును భగవద్ధ్యానము వలన సకల కర్మబంధములును ధ్వంసమునొందఁగా నెప్పుడును హరిరూపమును దాల్చియుండిన కతమునఁ దన్మయత్వము నొందెను. కాశీయందు రాజద్వారమున శిరసు పడఁగాఁ జూచి యందలిజను లిదియేమియని భ్రమించి యంతఁ గుండలములతోఁ గూడియుండఁగా నెవరిముఖమని యెంతయు సంశయించిన వారయిరి. అంత నది కాశీరాజు

శిరస్సని తెలియఁగా నతని పట్టపుదేవులును బుత్రులును బాంధవులును బురజనులును రాజు హతుఁడయి నందున 'నాథా! నాథా'! యని రోదనముచేసిరి. వానికొడుకు సుదక్షిణుఁ డనువాఁడు తండ్రికి నుత్తరక్రియలు గావించి తండ్రిని జంపినవానిని జంపి తండ్రిఋణము నీఁగెదనని తనబుద్ధిని నిశ్చయించుకొని యుపాధ్యాయునిం గూడి, పరమంబగు ధ్యానయోగమున మహేశ్వరుని రుద్రుని నారాధించెను. వాఁడు తనపితను వధించినవానిని జంపుటకు నుపాయము పరమేశ్వరుని వేఁడెను. భగవంతుఁడు రుద్రుఁడును బ్రీతుఁడై యేకాంతమున వానికి వరమిట్లొసంగెను. రుద్రుఁడు—నీవు మంచి ఋత్విజులంగొని దక్షిణాగ్నిని నభిచార హోమముచే నారాధింపుము అట్లు పరిచరింపఁగా నాయగ్ని ప్రమథగణములంగూడి * బ్రహ్మణ్యునియందుఁ బ్రయుక్తమై నీయుద్దేశమును సాధింపఁగలదు' అనెను. ఆ యానతిచొప్పున నా దుర్బుద్ధియుఁ గృష్ణునికి ద్రోహము సేయువాఁడై యతనియెడఁ బ్రయోగించెను. అంత నగ్ని దేవుఁడు కుండమునుండి మూర్తిఁగొని యతి భయంకరుఁడై యుప్పతిల్లెను. వాని తలవెండ్రుకలును గడ్డమును మీసలును గాఁచిన రాగివలె నెఱ్ఱనయి యుండెను. వానికన్నులు నిప్పుకలుమియుచుండెను. బెట్టిదములైన కోఱపండ్లును కనుబొమలును, దంతములును గలిగి వానిముఖము మిగుల ఘోరముగా నుండెను. వాఁడు తననాలుకచేత సెలవుల

* బ్రహ్మణ్యునియందుఁ బ్రయోగించినచో తన్నే చంపునని యిట భావము.

నాకఁగొనుచు దిగంబరుఁడై తలతల జ్వలించుచున్న త్రిశూలమును గేలం ద్రిప్పుచుండెను. మఱి తాటిచెట్లంతలు గాళ్లచే భూతలమును గ్రక్కదల్చుచు దిక్కులను దహించుచుఁ బ్రమథగణములు పరివేష్టింప ద్వారకాపురము పయి నెత్తివచ్చెను. ఆ యభిచారాగ్ని వచ్చుచుండఁగాఁ ద్వారకాపురిజనులు చూచి, దావాగ్నినిజూచిన మృగములవలె, నందఱును దిగులుగొని వడఁకఁజొచ్చిరి. వారు భయాతురులై సభయందుఁ జొచికలాడుచున్న కృష్ణునిం గదిసి 'త్రిలోకేశా! కావుకావుము. పట్టనమును గాల్చుచున్న యగ్నినుండి రక్షింపుము' అని మొఱపెట్టిరి. ఆ జను లిట్లు దిటతప్పియుండుటయు నట్లు తనవారెల్ల వడఁకుచుండుటయును జూచి సర్వశరణ్యుం డాహరి పక్కననవ్వి వారితోఁ 'భయపడకుఁడు. మిమ్ము నుగాఁచెదను జూఁడీ' యనెను. సమస్త ప్రాణులలోపలను వెలుపలనుండి యన్నింటిని జక్కఁ జూచుచుండు సాక్షియగు నాబలుదంట యది మహేశ్వరుని కృత్యమని తెలిసి దానినివారించి దూల్చుటకై ప్రక్కన నున్న చక్రమున కాజ్ఞాపించెను. కోటి సూర్యులుంబోనిదై మీఁదుమిక్కిలి జ్వలించుచు, బ్రళయకాలాగ్నివలె వెలుఁగుచున్న ముకుందుని యస్త్రము, ఆ సుదర్శనచక్రము, తన తేజముచేత దిక్కులను భూమ్యాకాశములను మ్రింగుచు వచ్చి నా యగ్నిని మర్దించెను. అట్లు చక్రాయుధుని తేజోరూపమైన యాసుదర్శన చక్రముచేఁ బ్రతిహతమై యాకృత్యాగ్ని, ముఖము భగ్నమై వెడమరలి కాశికిఁబోయి యందు నభిచారము గావించిన యా సుదక్షిణునిని వాని

ఋత్విగ్జనమును దహించివచ్చెను. ఆ చక్రము పిదపఁ గాశి యందుఁ బ్రవేశించి యందలి యట్టళ్లను సభలను గృహము లను నంగళ్లను గోపురములను నట్టాలకములను గోష్ఠములను గోశములను గజాశ్వశాలలను రథశాలలను నన్నశాలలను దహించెను. విష్ణుచక్రంబగు సుదర్శనమట్లు వారణాసీపురము నంతయుఁగాల్చి, యంత నెట్టికృత్యము నేని చులుకం జేయఁ జాలిన యా కృష్ణుని కెలనవచ్చి నెలకొనియుండెను. ఉత్తమ శ్లోకుండయిన కృష్ణుని యీ చరిత్రమును మనుష్యుం డెవ్వఁడు వినిపించునో మఱి సమాహితుఁడై తాను వినునో యతఁడు సమస్తపాపములనుండి విడివడుచున్నాఁడు.

ఇది యఱువదియాఱవ యధ్యాయము.

బలరాముఁడు ద్వివిదుఁడను వానరుని సంహరించుట.

రాజు 'అద్భుత కర్ముండును ననంతుఁడును నప్రమేయుండునగు నా ప్రభుండు బలరాముఁ డింకను నేమి కావించెనో మఱియు వినఁగోరుచున్నాను' అనెను. శ్రీశుకుఁడు—నరకాసురుని చెలికాఁడు ద్వివిదుఁడను వానరుఁ డొకఁడు గలఁడు. వాఁడు సుగ్రీవునకు సచివుఁడు, మైందు నకు దోఁబుట్టువు, మిక్కిలి వీర్యవంతుఁడు. ఆ వానరుఁడు తన చెలికాఁడయిన నరకుని ఋణము తీర్చుకొనవలయునని తలఁచి రాష్ట్రమునకెల్ల నుపద్రవము గావించుచుఁ బుర ములను గ్రామములను నదుమఁగల ఘోషములను నగ్ని దరికొలిపి కాల్చుచువచ్చెను. వాఁడొక్కచోఁ గొండలను పెకల్చి చేకొని వానిచే దేశములను, అందును మిక్కిలియు

శత్రుప్రాంతమగు హరియున్నట్టి యానర్తక దేశములను,నుగ్గు
నూఁచ గావించెను. వాఁడొకప్పుడు సముద్రమునడుమనుండి
రెండు చేతులను దాని జలములనెత్తి వేయిగజముల బలము
గలవాఁడుగాన చెలియలి కట్టయందున్న దేశములనుముంచెను.
ఋషిముఖ్యులకు నాశ్రయములైయున్న గొప్పవృక్షములను
భస్మముగావించి యాఖలుఁ డాహవనీయాదులయిన యగ్ని
లను మూత్రపురీషములచేఁ జెఱిపెను. మఱియు వాఁడు
పోతరించి పురుషులను స్త్రీలను బర్వతపుద్రోణులందును గుహ
లందును వైచి తుమ్మెద పురువునుఁబోలె, వానిని శిఖరములను
డెచ్చి వైచికప్పిపుచ్చును. ఇట్లు దేశముల కపకారము కావిం
చుచుఁ గులస్త్రీలను జెఱుపుచు రైవతక పర్వతము నుండి
మిక్కిలి యింపయిన శీతము నొకటివిని యచటికిఁ బోయెను.
అచట వాఁడు పద్మమాలికను బాలిచి యంగములెల్లఁ గను
విందులు చేయు నందముచూప, సుందరీబృందమునడుమ నున్న
యదుపతిని బలరామునిఁ గాంచెను. అప్పుడు రాముఁడు కలు
ద్రావి మత్తుచేఁ గన్నుంగవయున్ను వెసఁగ, నెమ్మేను దానెం
తయు మెఱయుచుండఁ, బాడుచు నుత్తిల్లిన యేనుంగువలె
వెలుంగుచుండెను ఆ చెడుగోఁతి యొక చెట్టుకొమ్మ నెక్కి
వ్రాఁకులనెల్లఁబట్టి యల్లలాప్పుచుఁ దన మేనును జూపుచుఁ
గిలకిలమని యార్చుచుండెను. వాని దుడుకుఁదనమును జూచి
యందు బలదేవుని యిల్లాండ్రగు జవ్వనులు తమజాతి చాపల
మునుబట్టి పరియాచకమున్నఁ బ్రియముగాన వానిని జూచి
పకపక నగిరి. ఆ కపియు వారిని జూచి బొమలు త్రిప్పుచును
నెదురవచ్చి పండ్లిగిలించుచును రాముఁడు చూచుచుండఁగా

వారలకుఁ దనగుదమును జూపుచు నిట్టిదుండగములచే వారిని వెక్కిరించుచుండెను. ప్రహరించు వారియందు మిన్నయగు నా బలుండు వానిపైని బెనుఱాతినిగొని క్రుద్ధుండై వేసెను. వాఁడాఱాతిని దప్పించుకొని కల్లుకలశము నెత్తికొని ధూర్తుండై యతనిని గినియించుచు నవ్వుచును నవమానించెను. వాఁడా కలశమును విఱుగఁగొట్టి మిక్కిలియుఁ గాచరమున నా కోమ రాండ్ర వలువలనుబట్టి యీడ్చి బలరాముని సరకుసేయక మదంబునఁ బదటమున నలిరేఁగి, బలవంతుండై యతని కెంతయు నపకారము గావించెను. బలుఁడు వాని పదటమును జూచి వాఁడుపద్రవము గావించిన దేశములను దెలిసి క్రుద్ధుండై యా పగతునిఁ జంపుతలంపున ముసలమును హలమును గయి కొనెను. ద్వివిదుఁడును మహావీర్యుఁడుగాన చేతనొక చెట్టును బెఱికికొని పయినిదలపడి బలముకొలఁది దానిచే బలుని తల పయి నడిచెను. బలుఁడును దన తలపయిని గొండయుంబోలెఁ బడుచున్న యా పెట్టును గయికొని యంత సునందమను ముస లముచేత వానిని గొట్టెను. వాఁడా ముసలము నెత్తిని గొట్టఁగా నందుండి దొరుఁగుచున్న రక్తధారచేఁ, గొండగైరిక ధాతురేఖ చేతంబోలె నెంతయు రాజిల్లెను. కాని యా దెబ్బను నించుకైనను బాటింపఁడయ్యె. వాఁడు మఱియొక చెట్టును గొని బలంబున దానియందలి యాకులనెల్ల దులిచి మిక్కిలియుఁ గసలగ్గలింప బలునిఁ గొట్టెను. కాని బలరాముఁడు దానిని నూఱు పఱియలుగాఁ దుంచెను. వాఁడు మఱియొక చెట్టును బెఱికికొని కొట్టెనుగాని దానిని సమితము బలుఁడు నూఱు తునియలు గావించెను. ఇట్లు వాఁడు బలునితోఁ జెట్లు పెకల్చి

కొని పోరాడుచు నది దునిసి దునిసి పడుచుండఁగా మరల మరల నలుగడల నున్న వృక్షములనెల్ల లాగి తెచ్చుచు నిట్లా వనమునందు నొక చెట్టును లేకుండఁజేసెను. అంత వాఁడు బలునిపయిని గినుకమెయి శిలావర్షము గురియించెను. ముసలాయుధుఁడు దానినంతయు నవలీల నుగ్గునూఁచ గావించెను. అంత నా కపీశ్వరుఁడు తాటివృక్షములంతలగు తన నిడుదచేతులను బిడికిలించుకొని బలునిఁ గదిసి దానిచే నతనివక్షమున గ్రుద్దెను. ఆ యదుతిలకుండును హలముసలములను బడవైచి వానిని రెండుచేతులఁ బట్టికొని క్రుద్ధుఁడై జత్రుదేశములందుఁ బట్టి యదిమెను. వాఁడును నెత్తురు గ్రక్కుచుఁ గూలెను. వాఁ డట్లు పడునపు డాపర్వతము కంటకములగు వృక్షములతోఁగూడ, జలమందలి యోడ వాయువుచేతనుం బోలె, గడగడ గంపించెను. అంత నాకాశమున సురలును సిద్ధులును మునీంద్రులును జయ జయ యనియు నమోనమ యనియు బాగుబాగనియు బిట్టుపలుకుచుఁ బువ్వులసోనలు గురిసిరి. ఇట్లు బలుఁడు జగమున కుపద్రవము గావించుచున్న యా ద్వివిదునిం జంపి జనులెల్ల స్తుతులు గావించుచుండ స్వపురమును బ్రవేశించినవాఁ డయ్యె.

ఇది యఱువదియేడవ యధ్యాయము.

బలరాముఁడు నాఁగటిచే హస్తినాపురము నెత్తి గంగలోఁ ద్రోయంబూనుట.

శ్రీ శుకుండు—— జాంబవతీదేవి సుతుఁడయిన సాంబుఁడు, దుర్యోధనుని సుత యగు లక్ష్మణ స్వయంవరమునం దుండఁగా,

దానిని బలిమిని బట్టికొనిపోయెను. కౌరవు లందులకుఁ గుపితులై 'ఈ కుఱ్ఱఁడు దొరా దుండగీఁడు. త న్నొల్లని కన్నియను మనలను సరకుగొనక బలవంతముగాఁ గొనిపోయినాఁడు. ఈ పలువగాకిసి బట్టికట్టుఁడు. వృష్ణులేమిసేయుదురు ? మనము పరాక్రమముచే గడించి పెద్దపెంచి దయయుంచి యిచ్చిన భూమి ననుభవించువారేకదా! వారు మఱి రాజు లగుదురా? అట్టివారేమి సేయఁగలరు ? తమ పుత్రునిఁబట్టి యడంచి యున్నామని విని యాయాదవు లిటవచ్చిరేని క్రొవ్వులన్నియుఁజేసి! ప్రాణాయామాదులచే నడంపఁబడిన యింద్రియములవలె, వారడఁగి మడిఁగి పోదురు' అనిరి. ఇట్లు కర్ణుఁడును శల్యుండును భూరిశ్రవుఁడును యజ్ఞకేతుండును, దుర్యోధనుఁడును, గురువృద్ధుల సమ్మతిని సాంబుని బంధింపఁ దొడంగిరి. మహారథుఁడా సాంబుఁడు ధార్తరాష్ట్రులు తన వెంటఁ దఱుముకొని వచ్చుటనుజూచి రుచిరంబగు విలుగొని తానొక్కరుండును సింహమునుం బోలె నిలిచెను. వానిని బట్టుకొనఁగోరి నిలునిలుమని యదల్చుచు, నా విలుకాండ్రు కర్ణుని మున్నిడికొని మిక్కిలియుఁ దారిసించి బాణములను వానిపై నవ్వారిగాఁ గురిసిరి ఆ యదునందనుఁడు కురువులచే విద్ధుఁడై యచింత్యుండగు కృష్ణుని యర్భకుండుగాన, నీచమృగములచేత విద్ధంబైన సింహమువలె, నందుల కెంత మాత్రము సైఁపఁడయ్యె. ఆ వీరుఁడు బలువిలుగొని మెక్కువెట్టి పిడుగుపాటుంబోలె దానిని మొరయించి కర్ణాదులగు నార్వురు రథికులను నొక్కొక్కని నాఁజేసి బాణముల నొక్కపెట్టఁ గాఁడనేసెను. అట్లే నాలుగేసి బాణముల నాలుగు

గుఱ్ఱములను నొక్కొక్కబాణమున సారథులను రథికులను గాఁడ నేసెను. కర్ణాదులగు నా రథికులు సాంబుని యాకసింది కృత్యము నెంతయుఁ గొనియాడిరి. పిదప వారిలో నలువురు రథికులు వాని నాలుగుగుఱ్ఱములను గూల్చిరి. మఱియొకఁడు సారథినిగూల్చెను. ఇంకొకఁడు వాని విలు ద్రుంచెను. ఇట్లందఱును వానిని విరథుం గావించిరి. ఇట్లా కౌరవులు యుద్ధమున నెంతయు గష్టమునఁ వానిని నట్లు విరథునిఁ గావించి యాకుమారునిని దమకన్నియను గొని గెలుపొంది దమపురమునకుఁ బోయిరి. ఈ వృత్తాంతమును నారదుఁడు వచ్చి తెలుపఁగా యదువులు మిక్కిలియుఁ గుపితులై యుగ్రసేనాదులు పురికొలుపఁగాఁ గౌరవులను దలపడ నూఱు ప్రయత్నములు చేయసాగిరి. అట్లు యుద్ధసన్నద్ధులయిన యదుపుంగవులను రాముఁడు సమాధానపెట్టి కలిమలాపహారుఁడతఁడు కురువులకును యదువులకును గలహము గలుగుటకు నొల్లఁడయ్యె. అంత నతఁడు సూర్యునివలె ధగధగ మెఱయుచున్న రథము నెక్కి బ్రాహ్మణులును గులవృద్ధులును, జంద్రుని గ్రహములవలెఁ దన్నుఁబరివేష్టించి నడవ హస్తినాపురమునకుఁ బోయెను. రాముఁడట్లు హస్తినాపురమును జేరి యందు బయటి యుపవనమందు విడిసి తనరాక వారికిఁ దెలియుటకై యుద్ధవునిఁ బంపెను. అతఁడును బోయి ధృతరాష్ట్రునికిని, భీష్మునికిని, ద్రోణునికిని, బాహ్లికునకును, దుర్యోధనునికిని, విధ్యుక్తముగా నభివందనముగావించి రాముఁడు వచ్చియుండుటను జెప్పెను. వారును సుహృత్తముఁడగు రాముఁడు వచ్చినది విని సంతసిల్లి యందఱును జేతులఁ గానుకలుగొని యతని నెదురుచని

యర్చించిన వారయిరి. వా రట్లతనిఁ జేరఁజని విధ్యుక్తముగా గోవు నర్పించి యర్ఘ్యమును నివేదించిరి. వారల యందా బలుని ప్రభావమును దెలిసినవా రతనికిఁ దలనేలసోఁకఁ బ్రణమిల్లిరి. బలభద్రుండును బంధువు లెల్లఁ గుశలురుగా నునికి విని వా రారోగ్యముగను శుభముగను నుండుట నడిగి, యంతఁ బరస్పరము దట్టమైనపలుకుల వారితో 'రాజరాజయిన యుగ్రసేనుఁడు ప్రభుఁడు మాకొకటి యాజ్ఞాపించియున్నాఁడు. దానిని బుద్ధితడఁబాటులేక విని యట్లు గావింపుఁడు; జాగు వలదు. మీరు పెక్కుమందుగూడి యొక్కనిని ధార్మికుని నధర్మమున జయించి బంధించితిరి. దానిని, బంధువులెల్ల గలసి మెలసియుండవలయునను తలంపున సహించితిని' యనెను. అట్లు బలదేవుఁడు తన వీర్యమునకును శౌర్యమునకును బలమునకుఁ దగునెగవుగలిగి తన శక్తికి సాటియైన యిట్టిమాట పలుకఁగాఁ గౌరవులువిని మిక్కిలియుఁ గుపితులై యిట్లనిరి. 'ఔరా! ఇదేమిచిత్రము! దురత్యయంబగు కాలగతిచేత నిట్టి వింతలును గలుగునా? పావలు కాలియుందుండక కిరీటాలంకృతమైన శిరసు నెక్కఁజూచుచున్నవి గదా! వీరు కుంతివివాహామునుబట్టి సంబంధులై మనతోఁబాటిగా శయ్యాసనాహారాదులు పడసిరి. మఱియు మనమే రాజాసనము లొసంగి మనకు నీడుగాఁగావించికొంటిమి. మనయుపేక్షచేత వీరు చామరములు, వ్యజనములు, శంఖములు, తెల్లనియాతపత్రములు, కిరీటము, ఆసనము, శయ్యను ననుభవించుచున్నారు. యదువులకు రాజలాంఛనములు చాలును; అవి యిచ్చినవారికే పాములకమృతముపోసినట్లు, మిక్కిలియుఁ బ్రతికూలములుగా

నున్నవి. మన యనుగ్రహమునఁ జేకొన్న యాదవు లిపుడు సిగ్గుమాలి మనల నాజ్ఞాపించుచున్నారుగదా! ఏమిచోద్యమిది! భీష్మద్రోణాదులయిన కౌరవులు తామై యొసంగకున్న దానిని సింహము గ్రసించిన దానిని మేఁకయుంబోలె, నింద్రుఁడే నియోఁగయికొని యెట్లనుభవింపఁగలఁడు? ఆ సింహముపట్టిన దానిని గొఱియ గుడుచునా?' యనిరి. ఇట్లా కౌరవు లాభిజాత్యముచేతను, బంధువుల బలిమిచేతను, సంపత్తి పెంపుచేతను, మిక్కిలి మత్తిల్లి యసభ్యులుగాన రాముని నాడరాని మాటలు వినిపించి యంతఁ బురమును బ్రవేశించిరి. రాముఁడా కురువుల చెడునడవడిని జూచి, వారాడిన యాడరాని పలుకులనువిని, కోపంబున మిక్కిలియు నురవడించి దేఱిచూడను రాక మాటికిబిట్టు నవ్వుచు నిట్లనియె. 'పలుతెగల కావరములచేతఁ బొగరెక్కిన పలుగాకు లడఁగి మడఁగి (సంధి గలిగి) యుండుటను గోరరు. వారలకుఁ (బసులకు దుడ్డుకఱ్ఱవలె) దండమే యడఁచిపుచ్చునది. ఔరా! అప్పుడు యదువులు మిక్కిలి యురవడింపఁగాఁ గృష్ణుఁడును గుపితుండై యుండఁగా వారిని మెల్ల మెల్లగా నెట్లో యూఱడఁబుచ్చి వీరలకు శమమును గలిగింపఁగోరి యిటవచ్చితిని. వీరలా మందమతులు, ఖలులు; కావుననే కలహామందాసక్తులై యున్నవారు. కాఁబట్టి యప్పనికై వచ్చిన నన్నుఁదెలియక నిరసించి యహంకారులై క్రొవ్విదములు పలికిరి. ఇంద్రుఁడు మొదలయిన లోకపాలురుసయితి మెవ్వని యాజ్ఞచొప్పున నడచుకొనుచుందురో యాయుగ్రసేనుఁడు—భోజులకును గృష్ణులకును, నంధకులకును నధీశ్వరుఁడయిన యీ సార్వభౌ

ముఁడు—ప్రభువు గాఁడఁటగా! ఎవఁడు సుధర్మ నాక్ర మించి కయికొనెనో, మఱియు దేవతావృక్షమును పారిజాతమును నెవఁడు బలిమిని దెచ్చి యనుభవించుచున్నాఁడో యట్టివాఁడు - మన యీకృష్ణుఁడు - సింహాసనార్హుఁడు గాఁడఁటగా! ఎవ్వనిపాదారవింద యుగళమును సర్వేశ్వరి యగు శ్రీదేవి తనంతట నుపాసించుచుండునో యట్టి శ్రీనాథుఁడు నరనాథచిహ్నములకుఁ దగఁడటే! ఎవ్వని యడుగుఁదమ్ముల పరాగమును, దీర్థములనెల్ల నుపాసించిన యోగులకు సైతము పావనమగుదానిని, లోకపాలు రెల్లవారును దమ యాదలలందుఁ దాల్తురో, మఱి యెవ్వని యంశాంశభూతులమగు నేనును (బ్రహ్మయు) భవుండును, లక్ష్మీదేవియును దాల్తుమో, యట్టివానికి నృపాసనమెక్కుడిదా! కౌరవులు దయచేసి యొసంగిన భూమండలమును వృష్ణు లనుభవించుచున్నారఁట! మేము పాదుకలమఁట! కౌరవులు శిరస్సఁట! ఔరా! కలుత్రావికై పెక్కు, విచ్చలవిడి విఱ్ఱవీఁగు కావరములవలె నైశ్వర్యముచే మత్తిల్లి మైమఱచి యీ పలుగాకు లఱచిన యీ బిఱుసుకాఱు కూఁతలను, దండించుటకు సమర్థుఁడగు వాఁడెవఁడు సయించును? నాకు మిక్కిలియుఁ గోపము దీపించినదిగాన యిదిగో నేఁటికి నీభూతలమందుఁ గౌరవుఁడన్న పేరు లేకుండఁ జేసెదను' అని సంరంభించి నాఁగేటిని కేలం గొని ముల్లోకములను గొల్చువానివలెనె లేచి నిలిచెను. అంత నబ్బలియుఁడు నాఁగేటిమొన హస్తినాపురము దక్షిణ ప్రాకారమూలమున గ్రుచ్చి పయికిఁబెకల్చి గంగయందుఁబడఁ ద్రోయుటకై కన లగ్గలింపఁ బట్టిలాగెను. ఆ నగరము నట్టు

లీడ్చుచుండఁగా నది తెప్పయుంబోలెఁ దిరుగుడువడుచు గంగ యందుఁ బడుచుండుటను గాంచి కౌరవులు మిక్కిలియు వడవడవడంకుచు బ్రతుకుంగోరి తమ తను కుటుంబములను దారను రామునే శరణుఁజొచ్చిరి. మఱియు లక్ష్మణాతోఁగూడ సాంబుని మున్నిడికొని యంజలిగీలించి యతనితో 'రామా! రామా! నీ వఖిలాధారుఁడవుగదే! నీ ప్రభావము మే మెఱుంగమయితిమి చుమీ. మేము మూఢులము. మఱియు దుర్బుద్ధులము. కాన, మాకావించిన యపరాధమును, అధీశ్వరా! మన్నింపఁదగునుగదే! నివు జగము నుత్పత్తిస్థితి లయములకు నొక్కఁడవు హేతువగుదువు. నీకు నీవే యాధారమవు. ఈశా! క్రీడాసక్తుండయిన నీకు లోకము లాట లాడుకొను నుపకరణములుగా నీ కలరూపు నెఱింగినవారు చెప్పెదరు. *అనంతా! సహస్రమూర్ధా! నీ వొక్కఁడవే యీ భూమండలము నంతయును నీశిరమునందు నవలీలగా భరించుచున్నాఁడవు. ప్రలయమందు నీ విశ్వమంతయు నీ యందు లీనముగాఁగా నీ వొక్కఁడవును శేషించి యీమంజోడు రెండవది లేక శయింతువు. బలరామా! భగవంతా! నీవు భూపాలనపరాయణుండవుగదే. కాన శుద్ధ సత్త్వమయం బగు శరీరమునుదాల్చియున్న నీకుఁ గోపముఁ గేవలము శిక్షించుకొఱకేకాని ద్వేషమువలనఁగాదు; మత్సరమువలననుగాదు. సర్వభూతాత్మా! సర్వశక్తిధరా! అవ్యయా! నీకు నమస్కారము. విశ్వకర్తా! నీకిదె మ్రొక్కుచున్నారము. నిన్నుమే మందఱమును శరణుఁజొచ్చితిమి' అనిరి. ఇట్లు దిగులు

* ఇట పరమాత్మనృష్టిని బలరామునితో వర్ణించుటను దెలియునది.

గొని వడ వడ వడంకుచు, వారు శరణుఁజొచ్చి యతని మనస్సు కలంకఁ బుచ్చఁగా నతండును బ్రసన్నుండై 'భయపడవల' దని యభయమిచ్చెను. దుర్యోధనుండును గూఁతునకు నల్లునకు నుపాయనముగా నఱువదియేండ్ల ప్రాయము గల గజములవేయి నిన్నూటిని, అశ్వములను నయుతమును, బంగారుమయములై సూర్యునివలె ధగ ధగ మెఱయుచున్న రథముల నాఱువేలును, గుత్తుకలందు బంగారుపతకములు గలిగి వెలుఁగుచున్న దాసీలను వేయి మందిని, గూఁతునందలి మక్కువ చేత నిచ్చెను. భగవంతుఁడా యదువృషభుఁడు బలరాముఁడు దానినంతయుఁ బ్రతిగ్రహించి కొడుకోను గోడలిని దోడుకొని సుహృదులభినందింప బయలుదేఱి పోయెను. అంత నా హలాయుధుఁడు నిజపురమును బ్రవేశించి యనురక్తచిత్తులగు బంధువులు చేరి యదుపుంగవులెల్ల నిండియున్న సభనడుమఁ గౌరవులయెడఁ దాను గావించినకృత్యము నంతయుఁ జెప్పెను. రాజా! నేఁటికిని మీపట్టన మీఁది బలరాముని పరాక్రమమును సూచించుచు దక్షిణపువైపున గంగానది దిక్కుగాఁ బొడ వయి యుండుటఁ జూపట్టుచున్నది' అనెను.

ఇది యఱువదితొమ్మిదవ యధ్యాయము.

—•◆• శ్రీకృష్ణునికడకు నారదుఁడు వచ్చుట. •◆•—

కృష్ణుఁడు నరకాసురునిఁ జంపి వానియొద్ద నుండిన పూవుంబోండ్లను బెక్కండ్రను దానొక్కండును బెండ్లియాడె నని విని నారదుఁడు దానిని జూచుటకెంతయుఁ గుతుకపడెను.

అతఁడు తనలో 'ఔరా! ఒకఁడు పదియాఱువేల గృహము లందు నందఱుపడఁతులను నొక్క దేహముచేతనే వేఱువేఱ యొక్క కాలముననే పెండ్లియాడెననుట యెంతో వింతగా నున్నది' అని యుత్సుకుఁడాయెను. ఆ దేవర్షి దీనిని జూచుటకు ద్వారవతికి వచ్చెను. ఆ పురమును, నెల్లప్పుడును గమియఁబూచియున్న పట్టనపుఁ దోఁటలయందును గృహముల తోఁటలందును నున్న పక్షుల కదుపుల కలకల ధ్వనులచే ఘోరుకొనుచుండెను. మఱియు విరిసియున్న కటికి కల్లని గలువలును, దామరలును, నెత్తగలువలును, దెల్లగలువలును, నంతగా నలుపుగాని కలువలును దంపరగొని చెలువు గులుకుచున్న కొలంకులయందు హంసములు సారసములు మొదలగు జలపక్షు లెప్పుడును రొదలు సేయుచుండును. మఱియు నందుఁ బటికమయములును వెండిమయములు నగు ప్రాసాదములు తొమ్మిదిలక్షలింద్రనీలములతోను మేలయిన బంగారముతోను దళుకుఁగల రత్నములతోను జేయంబడిన యుపకరణములు గలిగి పురణించుచుండెను. అందు రథ్యామార్గములును జత్వరములును సంగడులును శాలలును సభలును సొబగుగా విభక్తములై యుండును. మఱి దేవాలయము లందుఁ బొలుపారుచుండును. మార్గములందును ముంగిళ్ల యందును, వీథులయందును వాకిండ్లయందును గలయంపి చక్కఁగాఁ జల్లంబడియుండును. మఱి వాయువశమునఁ జలించుచున్న పతాకలచేతను ధ్వజములచేతను నెండసోఁకు వారింపఁబడియుండును. ఆ పురమునందుఁ గృష్ణుని యంతఃపురము సమస్తములయిన యుపకరణముల సొంపు పెంపారుచు

లోకపాలు రందఱచేతను మిక్కిలి యెన్నికగాంచి వన్నెగులు కుచుండెను. మఱి యందు హరికోఱకు విశ్వకర్మ తాను గఱచిన శిల్పవిద్యా నైపుణమంతయుఁ బూర్ణముగా నెఱపి యుండెను. అందుఁ గృష్ణునిపత్నులు పదియాఱువేలమంది మందిరములు వేనవేలు మిక్కిలియు దానికి వన్నెగూర్చు చుండెను. అట్టి యంతఃపురమునందుఁ గృష్ణుని భవనము నొక్కదానిని నారదుండు ప్రవేశించెను. దానికిఁ బగడపుఁ గంబములును దాని కాశ్రయములుగా వైడూర్యమయము లగు మేలిపలకలును నాధారమై యుండెను. మఱియు నది యింద్రనీలమయములయిన కిటికీలతోఁ గూడి మేటిమరకత పుఁగంబములును నూతగాఁ గలిగియుండెను. విశ్వకర్మ నిర్మిం చిన మేలుకట్లు ముత్తెసరుల జాలరులు వ్రేలుచుండెను. దంత ముతోఁ జేయఁబడిన యాసనములును బర్యంకములును మేలయిన మణులుదాపి యలంకరించియుండిరి. మఱియు బంగారుపతకములు మెడలందుఁగలిగి మేలయిన వలువలు తొడిగియున్న దాసికలు దాని నెంతయు నలంకరించుచుండిరి. మఱియుఁ బురుషులు కంచుకములును దలచీరలును మేలయిన వస్త్రములనును మణికుండలములనును దొడిగి బెడఁగు చూపు చుండిరి. అందు మణిదీపసమూహములచేఁ జీఁకట్లు తుప్పలఁ దూలియుండెను. అందున్న వలభులయందలి నెమిళ్లు, వైచిన యగరుధూపముల దట్టఁపుఁ బొగలు కిటికీలనుండి వెడలుచుం డఁగా వానిని నల్లనిమబ్బులని తలఁచి బిట్టుగాఁ గూయిడుచు నర్తనముసేయుచు నుండును. అట్టి మందిరమునందున్న యిల్లాలు రుక్మిణి. ఆబిడ, గుణములందును రూపమునందును

వయస్సునందును మేలివేషమునందును దనకు సాటియైన దాసి కలు వేలకొలఁదిని దన్నెప్పుడును బరిచరింప వెలయుచుండెను. ఆ గృహిణి బంగరుకాఁడ గల యొక వింజామరను గొని సాత్వతపతికిఁ గృష్ణునికి మెల్లగ వీచుచుండఁగా నారదుఁడు చూచెను. అమ్మునిని జూడఁగానే యా భగవంతుఁడు రుక్మిణీదేవిమంచమునుండి దిగ్గన లేచి వచ్చి సకల ధార్మికుల యందును మిన్నగావున నతని పాదయుగమునకుఁ గిరీటయుక్త మయిన తనశిరసు దగులునట్లు మ్రొక్కి చేతులు మొగిచి యతనిని దన యాసనమందుఁ గూర్చుండఁబెట్టెను. ఆ భగ వంతుఁడు తాను సాధులోకులకెల్లఁ బరమ గురుండయ్యు సత్పురుషులకెల్లఁ బతియయ్యు నా మునియడుగులను గడిగి యా జలములను శిరంబునఁ దాల్చినవాఁడయ్యె. బ్రహ్మ ణ్యదేవుండని యన్వర్థమయిన నామ మా భగవంతునకే కలదు. మఱి గంగాదితీర్థము లన్నియు నతని యడుగుల సంబంధమును బట్టియే పవిత్రములై యుండునవి. అట్టివానికి నా బ్రాహ్మణుని పాదతీర్థము తీసికొనుట యుక్తమే కదా! పురాణ ఋషియు నరసఖుండు నగు నారాయణుఁడు శాస్త్రోక్తంబగు విధానమున నా దేవఋషివర్యుని మిక్కిలియుఁ బూజించి యమృతంబు లొలుకుచున్న కొలఁది పలుకులఁ బలికి 'ప్రభూ దేవరకు నేము చేయువలసినదేమి'? యని యడిగెను నార దుఁడు 'విభూ! నీవు సకలలోకనాథుండవు గాన, సమస్త ములయిన జనులయందుఁ జెలిమి నీ కుండుట యొక యబ్బు రముగాదు. మఱి ఖలులగువారి నడఁచుటయు నొకవింత కాదు. ఏలనఁగా, ఉరుగాయా! జగమును రక్షించుటకును

బరిపాలించుటకును మోక్షము నొసంగుటకును నీవు నీ యిచ్ఛ మెయి నవతరించితివి; మేము తెప్పగా నెఱుఁగుదుము. కాన దుష్టుల నడఁచి సాధుల మన్నించుట యుక్తమే. ప్రపన్న జనసమూహమునకు నపవర్గప్రదంబును, బ్రహ్మాదులగు యోగీశ్వరులకును గంటికిఁ దెలియరాక మనంబులందు చింతింపఁ దగినమాత్రమునై, యగాధంబగు జ్ఞానమునకుఁ బట్టయి, సంసారమనెడు కూపంబునఁ బడినవారి లేవనెత్తుటకు నూఁతయైయున్న నీ యంఘ్రియుగళంబును గంటిని. కృతార్థుఁడ నయితిని. కనుక దానినే ధ్యానించుచుఁ గ్రుమ్మరెదను. దానివిషయమందే నాకుఁ దలంపు గలిగియుండునట్లుగా నను గ్రహింపుము' అనెను. అంత నారదుఁ డా యోగేశ్వరేశ్వరుని యోగమాయను (ఆశ్చర్యశక్తిని) దెలియఁగోరి యా కృష్ణుని మఱియొకపత్ని మందిరమునకుఁ బోయెను. అప్పటనియుతము కృష్ణుం డొక ప్రియురాలితోను నుద్ధవునితోను బాచికలాడుచుండెను. అతఁడు నారదునిఁ జూడఁగానే పరమభక్తియుక్తిని లేచి యెదుర్కొనుటమొదలగు సత్కారములం బూజించి యతఁడు వచ్చినది మున్ను తెలియనివానివలెనే 'మీ రెప్పుడు వచ్చితిరి? అపరిపూర్ణుల మగు నస్మదాదులన్నిటఁ బరిపూర్ణులయి యున్న మీ కేమిచేయు నేర్తుము! ఏమియు లేదు. బ్రాహ్మణోత్తమా! అయినను వలయునది చెప్పుము. మా యీపుట్టువు మంచిది గావింపుము' అనెను. ఆ నారదుండును విస్మితుండై లేచి యేమియుఁ బలుకక వేఱొకయింటికిఁ బోయెను. అందును గోవిందుఁడు పసిబిడ్డలను గొడుకులను లాలించుచుండఁగాఁ జూచెను. అంత మఱియొక

యింట మజ్జనమునకై యతఁ డుద్యమించుచుండఁ గాంచెను. మఱియొకచో వితానాగ్నిని వేల్చుచును, నొకచోఁ బంచ మహాయజ్ఞములను గావించుచునుండఁ జూచెను. మఱియొక చోట బ్రాహ్మణులకు భోజనము వెట్టించుచుఁ దచ్ఛేషమును గుడుచుచుండఁగాఁ జూచెను. మఱియు గృష్ణుం డొక్కెడ సంధ్య నుపాసించుచును నొక్కచో వేదమును జపించుచు నొక్కయెడ మౌనవ్రతము దాల్చియు నొక్కయెడఁ గత్తియు బలకయును గొని ఖడ్గమార్గములందు మెలంగుచు నుండఁ జూపట్టెను. మఱియు నొకచో నశ్వములను రథములను గజములను నెక్కుట యాచరించుచును, నొక్కచో మంచము పయిని బరుండియు, నొక్కయెడ వందిజనులచేతఁ బొగడింబడుచును నుండెను. మఱియొకచో నుద్ధవుఁడు మొదలగు మంత్రులతో నాలోచనము సేయుచును నొక్కచో జలక్రీడలఁ దగిలియాడుచును, నొక్కవలన వారస్త్రీజనులచేఁ బరివృతుండయ్యు నుండెను. ఇతఁడు వేఱొకచోట బ్రాహ్మణోత్తములకుఁ జక్కఁగా నలంకృతములగు గోవులను నొసఁగుచును మంగళములగు నితిహాసపురాణములను వినుచును నుండెను. ఇంకొకచోటఁ బ్రియురాలితోడఁ బరియాచకంపు సుద్దులాడుచు నవ్వుచునుండెను. ఒక్కచోట ధర్మము నాచరించుచును. మఱియొకచో నర్థకామములను సేవించుచు నుండెను. మఱియు నతండొకచోఁ బ్రకృతికిఁ బరుఁడైన పురుషుని దివ్యాత్మస్వరూపమును ధ్యానించుచుండెను. కొన్నిపట్టులఁ బెద్దలకు వలయు కామమును భోగములను నొడఁగూర్చి సపర్యసలిపి శుశ్రూష సేయుచుండెను. మఱియొక

చోటఁ గొందఱు పురుషులతోఁ గలహము చేయుచును వేఱు
కొందఱు పురుషులతో సంధి గావించుచును నింకొకచోట
రామునితో సజ్జనుల క్షేమము నాలోచించుచు నుండెను.
పుత్త్రులకుఁ దగిన భార్యలతోను, బుత్త్రికలకుఁ దగిన వరులతోను
నా యా యుక్తకాలములందు, శాస్త్రోక్తంబగు విధని, వివా
హములు సేయుచు కూంతుండ్రు కోడండ్రు నల్లుండ్రు మొద
లగువారిని దనగృహమునుండి వారి గృహములకుఁ బంపు
చును వారి గృహమునుండి తనగృహమునకుఁ గొనివచ్చుచును
నిట్లు కొడుకులకును గూఁతుండ్లకును మహోత్సవములను
గావించుచుండెను. యోగేశ్వరేశ్వరుండైన యా కృష్ణుని
యీ పుత్త్రాది మహోత్సవములను గాంచి లోకములన్ని
యును మిక్కిలియు విస్మయమునొందినవయ్యె. మఱియు నతం
డొకచోట నూర్జితములగు క్రతువులచేత సకల దేవతలనును
యజించుచును, బావులు త్రవ్వుట తోఁటలువెట్టుట యాల
యములు నిర్మించుట మొదలగునవి పూర్తధర్మములనును
గావించుచుండెను. ఒకచోట నశ్వమునెక్కి యదుపుంగ
వులు బలసి వెంటరా వేఁటకుఁబోయి పవిత్రములగు జింక
మొదలగు మృగములను జంపుచుండెను. అమాత్యులు మొద
లగు ప్రకృతులయందును, అంతఃపురచరులు మొదలగువారి
యందును, వారివారి యభిప్రాయములను దెలియంగోరి
వేషాంతరమునఁ దన్నుఁ దెలియకుండఁ జేసికొని యా యోగే
శుండు క్రుమ్మరుచుండెను. మనుష్యదేహమును జే
బూనియున్న యా భగవంతుని యోగమాయ
ర్యకరంబయిన శక్తికి) గల వైభవము

నారదుఁ డా హృషీకేశునితో 'యోగేశ్వరా! యోగులకుఁ దెలియరానిదయ్యు నీ యోగమాయను (ఆశ్చర్యశక్తిని) నీ పాదసేవా ప్రభావముచేత మామనస్సు మిక్కిలియు వెలుఁగుచుండఁగాఁ దెలియుచున్నారము. దేవా! నీ యంశంబున మునింగి తెప్పలఁ దేలుచున్న యీ లోకములందు జగత్పావనమైన నీ లీలను బాడుచుఁ గ్రుమ్మరుచుండునట్లు [illegible] నను గ్రహింపుమీ' యనెను. భగవంతుఁడు 'బ్రాహ్మణోత్తమా! నేను ధర్మముగ నుపదేశించువాఁడును నాచరించువాఁడను మఱి యనుమోదించువాఁడును నగుదును. దానిని జనులకుఁ గఱపుకొఱకు నీ మనుష్యదేహము దాల్చి యీ ప్రాకృత చేష్టల ననుసరించుచున్నాఁడను. ఈశ్వరుఁడయ్యుఁ బ్రాకృతుండ నయితినని మోహంబున ఖేదము నొందకుము' అనెను ఇట్లు గృహస్థులకు విహితములయిన ధర్మములనే యాచరించుచును, నపుడే సమస్తదేహములందును నాత్మయై యేకరూపంబున వర్తించుచుండఁగాఁ జూచెను. ఆ ఋషి యనంతవీర్యుఁడగు కృష్ణుని యోగమాయామహావైభవమును మాటిమాటికిఁ జూచి యెంతయుఁ గౌతుకమున మిక్కిలి యాశ్చర్యము నొందెను. ఇట్లు ధర్మార్థకామములందు లోక శిక్షార్థము మనంబునం దక్కఱగలిగి మెలంగుచున్న యా కృష్ణుండు తన్నెంతయు సత్కరింపఁగా నారదుండు ప్రీతుండై యతని నే దలంచుకొనుచుఁ బోయెను. ఇట్లు సకలజనుల యభ్యుదయముకొఱకు దవ్యవిగ్రహమును దాల్చిన నారాయణుండగు కృష్ణచేష్టితముల ననువర్తించుచు, స్నిగ్ధను నె[illegible] [illegible] నెఱపుఁజూడ్కులును నవ్వులును ని[illegible]

టెల్లుచుండఁ బదియాఱువేల నారీరత్నములతోడ రమించినవాఁ
డయ్యెను. విశ్వమునకు నుత్పత్తిస్థితి ప్రలయములకు హేతు
వయిన నారి, యీ లోకమందుఁ గావించిన యనన్యసాధారణ
ములగు కర్మములను నెవ్వఁడు పాడునో వినునో యను
మోదించునో వాఁ డపవర్గప్రాపకుఁడయిన భగవంతుని
యందు భక్తిగలవాఁడగును.

ఇది యఱువదితొమ్మిదవ యధ్యాయము.

{ జరాసంధనిబద్ధులైన రాజులు కృష్ణునకు సందేశము పంపుట. నారదుని రాక. }

అంతఁ దెలతెలవాఱెను. అపుడు కృష్ణుఁడు మెడ బిగియఁ
గౌఁగిలించుకొనియుండ హాయిగా నిదురించుచుండిన యతని
మించుఁబోండ్లు విరహంబునకు నించుకయు సైఁపక కుక్కురో
యని కూయుచున్న కుక్కుటములను దిట్టినవారయిరి. ఆ
సమయమునందు మందారవనమునుండి పొలయుచు నున్నట్టి
చల్లని మెల్లని గాడ్పులకు మేలుకాంచి తుమ్మెదలు ఝంఝ
మ్మని పాటలు పాడుచుండఁగాఁ బులుఁగులు వందిజనులవలెఁ
గృష్ణుని మేలుకొలుపునకై కిలకిలమని మాటిమాటికి నెలుఁ
గులు గావించెను. ఆ సమయమునను మిక్కిలి యొప్పుగులుకు
చున్నను రుక్మిణియు నితరరమణులును బతియక్కునఁ జొక్కు
చున్నవారై యాకౌఁగిలి పొందు వాయుటకు నించుకయుఁ
దాళక, యీ ప్రొద్దు ముద్దును నూహింపక, దాని నెగ్గుగా నే
తలంచిరి. మాధవుఁడు బ్రాహ్మముహూర్తమందు లేచి జల
ముల నాచమించి యంతఃప్రకృతికి విలక్షణంబై, సమాధి

కరహితంబగుటంజేసి యేకంబై స్వయంప్రకాశస్వరూపంబై తనకు శరీరంబుగానిది వేఱొక్కటియు లేమినిబట్టి యనన్యంబై జాత్యాదికల్పనారహితం బగుటంజేసి యద్వయంబై, బ్రహ్మాదులవలె నన్యోన్యకృతంబులంజేసి యా యా కాలంబుల నతిశయంబు నొందునట్లు గాక తనయందుఁదాను లెస్సగ నిర్వికారంబై నెలకొనియుండుటవలన నెప్పుడును బుణ్యపాపాత్మకములగు సమస్తకల్మషములను దూలియుండునదై, యీ జగంబునకు నుత్పత్తి స్థితి నాశకారణత్వ రూపంబులగు నిజధర్మంబులచేత సత్యాత్మకం బగు తన సత్తను నానందరూపం బగు తనస్వరూపమును దెలుపునది యై, బ్రహ్మంబనఁబడు తన పరమాత్మ స్వరూపమును బ్రసన్నములగు నింద్రియములతో ధ్యానించెను. అంతఁ దేటనీటియందు జలకమాడి, విధిచోదనఁ దక్కుఁగల క్రియాకలాపముల నిర్వర్తించి, వలువలు గట్టికొని, యాసత్తముఁడు సందెవార్చి యగ్నిహోత్రమును వేల్చి యంత వాఙ్నియమమున గాయత్రిని జపించెను. అంత నుదయించుచున్న సూర్యుని యుపస్థాపనముగావించి, తన కళలయిన దేవతలకుఁ దర్పణముగావించి, ఋషులను బితరులనును, వృద్ధులనును, బ్రాహ్మణులనును, శ్రద్ధమెయి నర్చించి, యంత నలంకృతు లగు బ్రాహ్మణులకు సాదునులును మిక్కిలి పాఁడిగలవియు నగు తొలుచూలి యావులవు దూడలతోడను బట్టు వస్త్రములతోను గృష్ణాజినములతోనును దిలలతోడను నొక్కొక్క పద్మసంఖ్యను బ్రతిదినము నిచ్చుచుండెను. అవి బంగారుచే నలంకృతమయిన కొమ్ములును వెండిచేత మండితములయిన గొరిజకొనలును గలిగి

ముత్తెములసరులతోఁగూడి మేలయినవస్త్రవలువలు గట్టంబడి యుండెను. అంత గోవులకును, విప్రులకును, దేవతలకును, వృద్ధులకును, గురువులకును, భూతములకును, దనవిభూతు లయిన యెల్లవానికి నమస్కరించి మంగళద్రవ్యములగు కపి లాదులను స్పృశించెను. అంత వస్త్రములనుగట్టి భూష ణము లలంకరించుకొని దివ్యములగు మాల్యములను నను లేపనములను గయికొని పిదపఁ బురమునందును నంతఃపుర మునందును వర్తించు సమస్తవర్ణములవారికిని మంత్రి మొద లగు ప్రకృతులకును వలయు కామముల నిప్పించి, వారి నభి మతవస్తువులచేత సంతుష్టులుగావించి, యంత నానందము బొందెను. పిదపఁ దన యెదుర నాసీనులం గావించియున్న విప్రులకుఁ బూదండలను దాంబూలములను ననులేపనము లనును జక్కఁగాఁ బంచియిచ్చి, యంత నేతిని నద్దమును గోవృషమును బ్రాహ్మణులను దేవతలనును దర్శించి, పిదప సుహృదులను మంత్రి మొదలగు ప్రకృతులను భార్యలను దనంతెఁగూడి మాఁడి మెలంగుచుండెను. తర్వాత సూతుఁడు సుగ్రీవము మొదలయిన యశ్వములంబూన్చిన రథమును ...క్కలి యద్భుతమైన దానిని దీసికొనివచ్చి, మ్రొక్కి ముందఱ ...చుండెను. కృష్ణుఁడును సారథి కయిదండగొని సాత్యకి ...ను నుద్ధవునితోడను గూడి సూర్యుఁ డుదయాద్రినివలె ...మును నారోహించెను. అపుఁ డంతఃపురకాంతలు నును ...డి నెయ్యంపుఁ జూడ్కులు నిగుడ్చుచుండఁగా వారి ...నుండి యెట్లో విడివడి, వారిమనంబుల నువ్విళ్లూరఁగాఁ ...ని, చిఱునవ్వు నెమ్మొగముపయిని దొలఁకుచుండఁ

బయలుదేఱెను. అట్లు చని యాదవులందఱును బలసి వచ్చుచుండఁగా సుధర్మయను సభను బ్రవేశించెను. ఆ సభ నున్నవారికి నాఁకలి దప్పి శోకము మోహము జరామరణములనెడ యూర్ములాఱును గలుగవు. ప్రభుఁడందు సింహాసనమునఁ గూర్చుండి తన కాంతిచేత దిక్కులను వెలిగించుచుఁ బురుషసింహులగు యదువులు చుట్టును గొలుచుచుండఁగా, ఆకాశమందు నక్షత్రగణములచేఁ బరివృతుండయిన చంద్రునివలెఁ బ్రకాశించినవాఁడయ్యె. అందుఁ బరిహాసకులు నానావిధములగు హాస్యరసములచేతను, నట్టువులును నర్తకీజనులును వేఱువేఱు పలువగల నృత్యములచేతను, బ్రభుని నుల్లసిలఁ జేయుచుండిరి. మఱి సూతులును మాగధులును వందిజనులును మృదంగములను వీణియలను మురజములను బిల్లంగ్రోవులను దాలములను శంఖములను వాయించుచు నర్తనము లాడుచును గానములు సేయుచును స్తోత్రములు సల్పుచును నుండిరి. ఉందాసీనులై యుండిన బ్రహ్మవాదులగు బ్రాహ్మణులు కొందఱు మహాసత్కీర్తు లయినతొంటిరాజుల కథలను జెప్పుచుండిరి. అట్టి సమయమున నింతవఱకుఁ జూడని యొక పురుషుఁడు వచ్చి యున్నాఁడని భగవంతునికిఁ బ్రతిహారులు దెలిపి యతని యనుమతిని లోపలికి విడువఁగా వాఁడువచ్చెను. అట్లు వ వాఁడు పరేశుండగు కృష్ణునకుఁ జేతులుమోడ్చి ప్రమో జరాసంధుని చెఱం దగిలి రాజులు పడుచున్న దుఃఖ దెలుపఁ జొచ్చెను. జరాసంధుఁడు దిగ్విజయము చేయ తన కెవ్వరు లోనుగా రయిరో యట్టిరాజు లిరువదివేల జలంతముగాఁబట్టి చెఱఁబెట్టియుండెను. ఆరాజు

మూలముగాఁ గృష్ణునితో—'కృష్ణా! కృష్ణా! అప్రమే యాత్మా! ప్రపన్నజనభయభంజనా! మే మీసంసారమునకు భీతులమై దాని నివర్తించుకొను నుపాయము తెలియక వేఱు వేఱు మతుల వర్తించుచుఁ గడకు నిన్నే శరణముఁ జొచ్చు చున్నారము. జను లెవ్వరు విషయసుఖపరులై వివిధములగు నట్టి కర్మములందుఁ దగిలి నీవు గీతాదులముఖమున నుపదే శించిన భవదారాధన రూపమైన యాకుశలకర్మమునందును స్వానురూపమైన శరణాగతాది ధర్మమునందును, నెంత వఱకుఁ బరాకుగలిగియుందురో యంతవఱకును వారి జీవితాశను దోడనే త్రుంచునట్టి కాలస్వరూపుండగు నీకు నమస్కారము. జగదీశ్వరా! నీవు లోకమున సజ్జనుల రక్షణము కొఱకును దుష్టుల నిగ్రహముకొఱకును నీకళయగు బలభద్రునిఁగూడి యవతరించితివి 'నేఁటివాఁడ నగుదునేని యెవఁడేని దుఃఖిం చుట యెందుల' కందువా? ఈశా! ఎవ్వఁడేని నీయాజ్ఞ నతి క్రమించెడినా? లేక తాను జేసిన పాపఫలమును గుడిచెడినా? ఈ రెంటిలో నేది యుండుటకుఁ గతమో మాకు నిశ్చయింప శక్యముగాకున్నది. అయినను వానివాని కర్మమున కనుగుణ ముగా నీశ్వరుఁ డిచ్చుచున్నాఁడనుటయె తుద కుపపన్నముగా నున్నది. రాజు లనుభవించుసుఖమో స్వప్నము నందలియుం బోలె క్షణికమే. ఏలన నది కర్మమునకుఁ బరతంత్రమైనది. కనుక మా కీచెఱకు మునుపుగాని సుఖములేదు. మఱి శత్రు వులవలన నెప్పుడును భయముగలదై పీనుగుఁబోలియున్న యీ దేహమనెడు బరువును మోచికొని యున్నారము. కాఁబట్టి యీశా! నీ యనుగ్రహమువలన నిష్కాములకు లభ్యంబగు

నట్టిదైన నీవలని సుఖమును దిగవిడిచి మీఁదు మిక్కిలియుఁ గృపణులమై, నీదుమాయచేత మోహితులమై యిహంబున వెతలు గుడుచుచున్నాఁము. నీవు శరణాగతుల శోకములను హరించిపుచ్చు నడుగుందోయి గలవాఁడవుగదే! కాఁబట్టి యట్టివారమై యిప్పు డిట్లు బద్ధులమై యున్న మమ్ము జరాసంధ రూపముననున్న కర్మపాశమునుండి విడిచిపుచ్చుము. మాయంతట విక్రమించి విడిచి పుచ్చుకొనలేము. ఏలందువా? వాఁడు పదివేలయేనుంగులబలిమి తా నొక్కండును దాల్చి రాజుల నెల్ల మేఁకలను మృగరాజగు సింహమువలె నడఁచిపుచ్చినాఁడు చుమీ! వాఁడును నీపయి నెత్తి వచ్చినపుడు నీ మేటి సుదర్శన చక్రముగని పదియేడుమార్లు యుద్ధమున భంగము నొందినాఁడు; కాని యనంతవీర్యుండవయ్యు మనుష్యచేష్టఁ దగిలియున్న నిన్ను నొక్కమాఱు గెలుచఁగానే గర్వమునఁ జిమ్మిరేఁగి నీదు ప్రజలను మమ్ము, నజితా! పట్టి పీడించుచున్నాఁడు. మాకు సుఖముగూర్పవే' యనిరి. కనుక జరాసంధునిచేఁ జెఱంబడి భవద్దర్శనమునకై యువ్విళ్లూఱుచు నీ పాదమూలమును శరణుఁ జొచ్చియున్న యాదీనులకు సుఖము నొడఁగూర్పవలయును" అనెను. ఆ రాజుల దూత యిట్లు చెప్పుచుండఁగా మహాద్యుతియగు దేవర్షి నారదుఁడు పింగల వర్ణములగు జడలగుంపు దాల్చి సూర్యుఁడునుంబోలెఁ బొడ తెంచెను. అముని తనకుఁ బ్రియుఁడయిన యాకృష్ణుని కర్మములను జన్మములను బాడుచుఁ గృష్ణునిని జనసభలను లోకములనును దన గానామృతముచే మిక్కిలియుఁ గరఁగించుచును రమింపఁజేయుచును వచ్చెను. సర్వలోకేశ్వరుం డగు కృష్ణుం

డతనినిజూచి తానును సభ్యులునుననుఁగులును ముదము గడలుకొన నాసనంబున నుండి దిగ్గన లేచి తల యతని యడుగులు సోఁకఁ జాఁగిపడి మ్రొక్కెను. అంతె నతనికి వలయు సత్కారములను విధ్యుక్తముగాఁ గావించి తగిన గద్దియ యిడి యాసీనుం జేసి యనపిరప శ్రద్ధం జేసి మధురవాక్యముల నమ్మునికి విందులుగావించుచు 'మహాత్మా! లోకములు మూఁడింటికిని నిపుడు దేనివలనను భయము గలుగదుగదా! దేవర లోకములనెల్లఁ గ్రుమ్మరుచుండుటవలన మాకు సకలవృత్తాంతమును దెలియుట మిక్కిలియు నొక గొప్ప లాభముచుమీ! ఈశ్వరుఁడు గావించియున్న లోకములందు నీకుఁ దెలియని దొక్కటియును గలుగదు. కాఁబట్టి పాండవు లేమిచేయఁ గోరుచున్నారో నిన్నడుగుచున్నా' రనెను. అందులకు నారదుఁడు 'విభూ! భూమా! సర్వజ్ఞత్వాదులగు నీశక్తులతోడఁ గూడి భూతములం దంతరాత్మవై త్రిమ్మరుచున్న నీకు, బ్రహ్మకును వ్యామోహకుండవగు నీకుఁ, 'బాండవులు చేయఁ దలఁచిన దడుగుచున్నాఁర' మనెడి యిది మమ్మారక వ్యామోహపెట్టుట మాత్రమునని నేను నిశ్చయించి యున్నాఁగము. అయిన నావ్యామోహము మాకు దాఁట నెంతమాత్ర మలవిగాదుగదే. భూతములం దెల్ల జరించువాఁడ నేని భూతములకేల తెలియఁబడకున్నా' నందువా ? నిప్పు నివుఁచే గప్పినట్లు నీ ప్రకాశమును నివుగప్పికొని యున్నావు; కాఁబట్టి నీ పిట్లడుగుట మొదలగునవి నాకొక యద్భుతము గాదు. నీవు, నీదుమాయచేత నీ జగమును సృజించుచు నడంచుచు నుండువాఁడవు. నీ జగములోని వారమైన మాలో

నెవ్వఁ డట్టినీవు చేయఁగోరిన దిదియని లెస్సఁ దెలియ నేర్తును? నీ యభిప్రాయ మిట్టిది యని నిశ్చయింప నలవి గాకున్న నీకు, సర్వవిలక్షణస్వరూపునకు, నమస్కరించు చున్నాను. సంసారమను చీఁకటింబడి యనర్థానహమును శరీరమును విడిచిపుచ్చుకొను నుపాయము గనుఁగొననేరక యున్న జీవునకు నాచీఁకటిని బుచ్చి విడివడు నుపాయమును దెలుపు దీపమగు నీ యశమును, నీదు లీలావతారముల చేత వెలింగించుచుందువు. అవతారప్రయుక్తమగు నీయశస్సును విన్ననే ముక్తి కుపాయము తెలియఁ గూడనుగదే? ఇట్టి నిన్ను శరణుఁజొచ్చుచున్నాను. బ్రహ్మమా! అట్లయ్యును, మనుష్యలోకము ననుకరించుచున్న నీకు నీ మేనత్త కొడుకగు రాజు యుధిష్ఠిరుఁడు, నీదుభక్తుఁడు, చేయఁదలఁచి యున్న కార్యమునెల్లఁ విని పించెను. ఆ యుధిష్ఠిరుఁడు బ్రహ్మత్వముఁ బడయఁగోరినవాఁడై యిపుడు, నిన్నుఁ గూర్చి మేటియజ్ఞమగు రాజసూయమును యజింపఁ గోరుచున్నాఁడు. దాని నీ వామోదింపవలయును. అందులకుఁ * కీర్తిమంతులగు రాజులు పెక్కండ్రు నిన్నుఁజూడఁగోరి రాఁగలరు. చండాలాదులు నయితేను కామక్రోధాదుల వలన నేని నిన్ను విన్నను కీర్తించినను ధ్యానించినను పాపములెల్లఁ దూలి పవిత్రులగుదు రనఁగా బ్రహ్మమయుని నీశుని నిన్నుఁ గన్నులారఁ జూడనోఁచినవారిని గుఱించి చెప్పనేల? భువనమంగళా! నిర్మలమయిన నీకీర్తి దేవలోకమందును పాతాళ

---

* అనఁగా నా రాజసూయమునకు శిశుపాలాదులును వత్తురు. నీచేత హతులగుదురు. భూభార నివర్తనకార్యమును దీర్తువని యభిప్రాయము.

నందును భూమియందును ప్రసిద్ధికి నెక్కి దిక్కులనెల్ల మేలు కట్టుంబోలె నలంకరించుచున్నది. నీ పాదజలము, దేవలోకమున మందాకిని యనియుఁ బాతాళలోకమున భోగవతి యనియు నీలోకమున గంగయనియు వెలసి ప్రపంచము నంతయుఁ బవిత్రము చేయుచున్నదిగదే' యనెను. అంతఁ గేశవుఁ డచటఁగల తనపక్షమువారు జరాసంధునిపయి నెత్తి పోయి జయించి తీఱవలయునని గుజగుజలు వోవుచుండఁగా, మృదువచనంబుల నుద్ధవుఁ జూచి 'ఓయీ! నీవేకదా మాకుఁ బరమబంధుండవైన కన్ను. నీవే మాకు మంత్రివి. సుహృదుండవు, ధర్మతత్త్వవిదుండవు. కాఁబట్టి యీపట్ల 'మనము చేయవలసిన దేది చెప్పుము' మేము నమ్మి యట్లే చేయుదుము' అనెను. అట్లు తన యధిపతి యాకృష్ణుఁడు సర్వజ్ఞుఁడయ్యు నేమియుఁ దెలియనివానివలెఁ దన్నాలోచన మడుగఁగా నా యాజ్ఞ శిరసావహించి యుద్ధవుఁ డిట్లని చెప్పెను.

ఇది డెబ్బదియవ యధ్యాయము.

{కృష్ణుఁడు సపరివారముగా హస్తినాపుర మునకుఁ బోవుట.}

ఇట్లు దేవర్షియగు నారదుండు చెప్పినదివిని యుద్ధవుఁడు మొదట జరాసంధవధమునకే పోవలయునని సభ్యులకుం గల యభిప్రాయమును, రాజసూయ యజ్ఞమునకే పోవలయునని కృష్ణునకుఁ గల మతమును మహామతిగాన తెలిసికొని యిట్లనియె. ఉద్ధవుఁడు—'దేవా! ఋషి, నీ మేనత్తకొడుకైన ధర్మరాజు యజింప నున్నదానికి నీవు సాహాయ్యము చేయ

వలయు నన్నదియుఁ జేయవలయును. నిన్ను శరణుఁజొచ్చిన రాజుల రక్షణమును జేయవలయును. విభూ! యుధిష్ఠిరుఁడు దిక్కులను జయించియె రాజసూయమును యజింపవలయును. (ఆ దిగ్విజయము వ్యాజమున రాజరక్షణమును జేయవచ్చును గాన) మనము ముందిచటనుండి యింద్రప్రస్థమునకుఁ బోవలయును. ఆయింద్రప్రస్థమునందు యుధిష్ఠిరు ననుజ్ఞగొనియె యతనికొఱకు జరాసంధునిఁ జంపుము. ఆ కారణమున జరాసంధ జయమును గలుగుచున్నది. మఱి రాజసూయము జరుగుట, శరణాగతులను రక్షించుట, యనెడి రెండు ప్రయోజనములును గలుగునని నాకుఁ దెలియుచున్నది. రాజసూయాగ్రమక్కడికిఁ బోవుటచేతనే మనము సాధింపఁగోరిన ప్రయోజనమంతయు నొడఁగూడుచున్నది. మఱి రాజులను జెఱ విడిపించుటవలన గోవిందా! నీకు యశస్సును గలుగుచున్నది. మన యాదవులందఱును ముందు వెనుకఁ జూడక జరాసంధునిపైఁ దలపడఁ జూచుచున్నారు. గాని యా రాజు పదివేల గజముల బలిమిగలవాఁడు. కాన యెవ్వరికిఁగాని యతనిని మాఱ్కొని నిలుచుట మిక్కిలియుఁ గష్టము. ఉగ్రబలుండగు భీముఁ డొక్కఁడు దప్పఁ దక్కిన మహాబలవంతుల కెట్టి వారికిని నతనిని దాఁకుట కిడేఁది. వానిని ద్వంద్వయుద్ధముననే జయింపవలయును. వేఱురీతిని జయింపవలయు నన్న వందలకొలఁది యక్షౌహిణులచేతను గాదు. అమితసైన్యములు బలసియున్నవానిని ద్వంద్వ యుద్ధమున జయించు టెట్లుందువా? వాఁడు బ్రాహ్మణులయందు మిక్కిలి భక్తి గలవాఁడు; కనుక విప్రులేదేని యభ్యర్థించిరేని యెన్నఁడును

దాని నిరసింపఁడు. కాఁబట్టి భీముఁడు బ్రాహ్మణవేషమును దాల్చి పోయి వానిని యుద్ధభిక్ష యడుగవలయు. అతఁడా జరాసంధుని నెక్కటి యుద్ధమున నీ సన్నిధానమును జేసి సందేహము లేక చంపి పుచ్చును. నీవో జగము నుత్పత్తి ప్రలయములకుఁ బరమకారణమవు. ఈశుండవు. కాలశరీరకుండవై ప్రాకృతరూపరహితుండవై సమస్తమును సృజించుచుఁ ద్రుంచుచునుందు నీకు బ్రహ్మయు శివుఁడును నీయంశములై జగదుత్పత్తిలయములకు నవాంతర కారణములే యగుదురు. గోపికలు తాము శంఖచూడునికిఁ జిక్కి విముక్తినొందుటను బాడునట్లును, నిన్ను శరణుఁజెందిన మునుల మగు మేము గజేంద్రునిమోక్షణమును రావణునుండి సీతాదేవి విముక్తియుఁ, గంసునివలననుండి మీ తలిదండ్రులగు దేవకీవసుదేవుల విడుమరను గానము సేయునట్లును, నీవు విడిచి పుచ్చు రాజులపత్నులు తమశత్రువగు జరాసంధునిఁ జంపుటను దమనాథులను విడిచిపుచ్చుటను గానము సేయుచుందురు. కృష్ణా! జరాసంధునివధ మంతటితోఁ బోక మిక్కిలియు గొప్ప ప్రయోజనమును (శిశుపాలాదివధమును) నొడఁగూర్చుటకుఁ జాలిన దగును. మఱియు రాజుల పూర్వ సుకృతములు పండుట కారణముగా రాజసూయము నీకును యుధిష్ఠిరునకును నభిమతమయ్యెను. కానముం దచటికే పోవఁదగును అనెను. ఇట్లుండఱకును భద్రముగా నుద్ధవుఁడు చెప్పినవాక్యమును విని దేవర్షియగు నారదుఁడును, యదువృద్ధులును. బలరాముఁడును నను మోదించిరి. అంతఁ భగవంతుఁడు విభుఁడు కృష్ణుండు పెద్దల యనుజ్ఞగొని భృత్యు

లగు దారుకుఁడు జైత్రుఁడు మొదలగువారిని బయనమునకై యాజ్ఞ చేసెను. ఇట్లాకృష్ణుండు బలరామునియు యదురాజు ననుజ్ఞఁబడసినవాఁడై యంతఃపురకాంతలను వారిసుతులతోఁ బరికరములతోను బురము వెలువడఁబంచి సూతుఁడు గరుధ్వజము పన్ని తెచ్చిన నిజరథము నారోహించినవాఁ డయ్యెను. అంత రథగజతురగపదాతివరులచే బెట్టిదమై తనసేన బలసి కొలువ, మృదంగములు, భేరులు, ఆనకములు, గోముఖములు మొదలగు వాద్యముల ఘోషముచే దిక్కులు బోరుకొన, బయలువెడలెను. పతివ్రతలయిన రుక్మిణీదేవి మొదలగు వారలు తమతమ పల్లకీలను గుఱ్ఱములను బంగారు శిబికలను నెక్కి బిడ్డలతోడంగూడి, మేలయిన వస్త్రమాల్యాభరణ విలేపనముల నలంకృతలై, వాలును బలుకయును గేలందాల్చిన మనుష్యులు గాపుసేయుచుండ, బతులవెంటంబోయిరి. వారి వెంటఁ బరిచారికలును వారస్త్రీలును జక్కఁగా నలంకృతలై మనుష్యులు, లొట్టియలు, నెద్దులు, నెనుములు, గాడిదలు, కంచరగాడిదలు, బండ్లు, ఆఁడేనుగులు మొదలగువాహనముల నెక్కి, వట్టివేరు వెదుళ్లు మొదలగుతృణములచే నయినగృహములును గంబళ్లును, వస్త్రములును, మొదలుగా శిబిరాది సాధనములగు వానినన్నిటి నెద్దులు మొదలగువానిపయి గట్టిగా బిగియఁ గట్టించి, వెడలిపోయిరి. మఱి యా సైన్యము తుములంబయిన ధ్వనిగలిగి పెద్దధ్వజపటములును, ఛత్రములును, జామరములును, మేలయిన యాయుధములును, నాభరణములును, గిరీటములును, గవచములును, నెరసి బెరసియుండఁ, బగటిపూఁటఁ దిమింగిలాదులచేఁ బెనుకరుళ్లు చిమ్మిరేఁగినదై

సూర్యకిరణములు పయినిగిడియున్న మహాసముద్రమువలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. అంత మునియగు నారదుఁడును గృష్ణునిచేఁ బూజితుఁడై వలయు సత్కారములొంది యతఁడు నిశ్చయించినదియుఁ దెలిసికొని యాముకుందుని సందర్శనము వలన నింద్రియములెల్ల నానంద మొందఁ నతనిని హృదయంబునఁ బ్రణమిల్లి యాకాశమార్గంబునఁబోయెను. భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు రాజు దూతనుజూచి, 'దూతా! భయపడవలదు. మీకు భద్రంబగుత. జరాసంధునిఁ జంపించెదను' అని చెప్పిపంపఁగా నాదూతయుఁ బోయి జరిగినట్లువారికిఁ జెప్పెను. వారును జెఱనుదొలఁగఁగోరి కృష్ణుని సందర్శనమునకై యెదురు చూచుచుంటిరి. హరియు నానర్తకమును సౌవీరమును మరుదేశమును వినశనమును గడచి, మఱియుఁ బర్వతములను నదులను దాఁటి, పురములను గ్రామములను వ్రజములను నాకరములను దరించి, యంత దృషద్వతినిని సరస్వతిని గడచి, పాంచాలములను మత్స్యదేశములను దరించి యింద్రప్రస్థపురము గదియ నేతెంచెను. మనుష్యులకు దర్శింపఁ దరముగాని యాకృష్ణుఁడు వచ్చియుండుటను విని, యజాతశత్రుఁడు ప్రియము గడలుకొన నుపాధ్యాయులను గూడి సుహృదులు పరివేష్టింప బయలువెడలెను. ఆ యుధిష్ఠిరుఁడు గీతములయు వాద్యములయు ఘోషమును వేదఘోషమును మిక్కిలియుఁ జెలఁగ, నింద్రియము లయిదును మరలి వచ్చిన పంచవృత్తి ప్రాణమునుంబోలె, నెదుర్కొని వచ్చెను. ఇట్లువచ్చి కృష్ణునిఁగాంచి యతనివలని నెయ్యమున మనంబు మిక్కిలియు నార్ద్రంబుగాఁగఁ జిరకాలమునకు వచ్చి కనుపట్టిన

యీ ప్రియతముని మాటిమాటికి బిగియఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఆ రాజన్యుఁడు లక్ష్మీదేవికి నిర్మలంబగు నాటపట్టయిన యీ ముకుందుని గాత్రమును రెండు చేతులఁ గౌఁగిలించి కన్నుల నానంద బాష్పములు గ్రమ్మ మేనెల్లఁ బులకింప, లోకవ్యవహారమంతయు మఱచి, యెంతయు నానందము నొందెను. భీముఁడును నా మేనమామ కొడుకును గౌఁగిలించికొని నవ్వుచుఁ బ్రేమజలంబులచేఁ గన్నులు కలంగ, నెంతయుఁ జొక్కినవాఁ డయ్యెను. నకుల సహదేవులును నర్జునుఁడును గన్నులయందు నీరు మిక్కిలియుఁ బెరుఁగఁ దమ సుహృత్తముండగు నచ్యుతునిఁ గౌఁగిలించికొనిరి. కృష్ణుండును యుధిష్ఠిరునకును భీమునకును బాదముల కభివందనము గావించి యర్జునునిఁ గౌఁగిలించుకొని సహదేవుల యభివాదనమును గయికొనెను. అంత బ్రాహ్మణులకును బెద్దలకును వారివారి యంతరువుల చొప్పున నమస్కరించి కురుసృంజయ కేకయులచే మానితుండై తానును వారిని మన్నించెను. సూతులును మాగధులును బ్రాహ్మణులును బరిహాసకులును, మృదంగములను శంఖములను బటహములను వీణలను వేణువులను గేలంగొని యరవిందాక్షుని స్తుతించిరి. గాయకులు గానము చేసిరి. నర్తకులు నృత్యమాడిరి. ఇట్లా పుణ్యశ్లోకశిఖామణి సుహృదులు పరివేష్టింప, జనులు జైవారములు సేయుచుండ, నలంకృతంబయిన పురంబును బ్రవేశించెను. మఱి యా పట్టణము గమగమగుబాళించుచున్న గజమద జలములచే మార్గములెల్లఁ దడిసియుండెను. మఱియునందుఁ జిత్రధ్వజములెత్తి బంగారు తోరణములు గట్టి పూర్ణకుంభములు నిలిపియుండిరి. మఱియు

నందలి పురుషులును బడంతులును జక్కఁగా జలకములాడి క్రొత్తలగు పట్టువస్త్రములను భూషణములను మాల్యములను గంధములను గయిసేసి దాని కెంతయు సొంపుఁగూర్చుచుండిరి. అందు నొక్కొకయింట దీపములు వెలిఁగించి పువ్వులు మొదలగు బలులు చల్లియుండిరి. మఱియును బ్రతిగృహమునను గిటికీలనుండి ధూపములపొగలు వెడలుచు దానికొక సొగసుఁగూర్చుచుండెను. ఒక్కొకయింటను బతాక లెత్తంబడి వెలుంగుచుండెను. అందలి భవనములు వెండి శిఖరములు గలిగి శిరసునందు బంగారు కలశములచే వెలయుచుండెను. కృష్ణుం డిట్లున్న యా కురురాజధానిని నింద్రప్రస్థపురమును దాంచెను. ఇట్లు మనుష్యులు కన్నులతోఁ దనివారఁ గ్రోలుటకు నర్హుఁడయిన యాకృష్ణుఁడు వచ్చెనని విని మిక్కుటమయిన తమకముచేతఁ బ్రౌఢములు వీడఁబోఁకముళ్లునడుల నింటిపనులు దిగవిడిచి, తల్పములందున్న మగలను బోవిడిచి యాతేనిని జూచుటకు నాపురమందలి జవరాండ్రు రాజమార్గమునకు వచ్చిరి. అట్లువచ్చి యామచ్చెకంటులు గృహముల మేడలపయి నెక్కి రథ గజ తురగ పదాతులచే మిక్కిలియుఁ గిక్కిఱిసియున్న యా రాజమార్గమునఁ గృష్ణుని నతని భార్యలనును గాంచి పువ్వులు చల్లుచు మనస్సుచేతఁ గౌగిలించికొనుచిఱునవ్వుతోడి చూపులచేత నతనికి మంచి స్వాగతమును గావించిరి. ఆ చెలువలా మార్గమందుఁ జందురునితోఁ గూడియున్న చుక్కలుంబోని కృష్ణుని చక్కెరబొమ్మలం గాంచి 'ఔరా! పురుషలలాముం డయినకృష్ణుం డుదారం బయిన చిఱునగవుతోడి విలాసంపుఁజూడ్కి నించుక నిగిడించి వీరల

కన్నుంగవలకుం బెనుంబండువు చేయుచున్నాఁడే! వీరేమి పుణ్యముచేసిరో కదా'! యని చెప్పుకొనిరి. అంత నా పురము నందలి యాయా శిల్పజీవులందు ముఖ్యులయినవార లందందుఁ గృష్ణునిఁ జటెసి, చేత మంగళద్రవ్యములను గొనివచ్చి కృష్ణునికి సపర్యలు గావించి పాపములు నిర్మూలించిన వారయిరి. అంత రాజు నంతఃపురజనులు సంతసంబునఁ గన్నులు పెద్ద విరియ, నెంతయు సంబరమునఁ దన్నెదుర్కొనిరాఁ గృష్ణుండు రాజమందిరమును బ్రవేశించెను. కుంతి, తన యన్నకొడుకును ముల్లోకముల కీశ్వరుండు నగు నా కృష్ణునిఁగాంచి మనంబునఁ బ్రీతి ముప్పిరిగొనఁ దానును దన కోడండ్రు నగు ద్రౌపదియు సుభద్రయు మంచెలనుంచి దిగ్గనలేచి కృష్ణునిఁ గాఁగిలించుకొనెను. రాజయిన యుధిష్ఠిరుఁడు దేవదేవేశుని గోవిందుని గృహమునకుఁ దోడితెచ్చి యాదరంబు మీఱఁ బూజయందుఁ గర్తవ్యమేమియో యా క్రమమును, మిక్కిలియుఁ బ్రమదమున మునింగి తబ్బిబ్బు పడుటచేతఁ, దెలియఁడాయెను. అంతఁ గృష్ణుండు తన మేనత్తను పెద్దలగు తక్కిన స్త్రీలకును నభివాదనము గావించెను. అంత ద్రౌపదీ సుభద్రల యభివాదనములను గయికొనెను. అత్తగారగు కుంతిపంపున, ద్రౌపది కృష్ణపత్నులయిన రుక్మిణీదేవిని సత్యభామను, భద్రను, జాంబవతిని, గాళిందిని, మిత్రవిందను, లక్ష్మణను, నాగ్నజిత్తిని మఱియుఁ దోడవచ్చిన యితరభార్యలను వస్త్రమాల్యాభరణాదులచే నెంతయుఁ బూజించెను. ధర్మరాజును నప్పటప్పటికిఁ గ్రొత్తక్రొత్తలగు సపర్యలఁ గృష్ణుని నతని సైన్యమును, ననుచరులను, నమాత్యులను,

బత్నులనును, సుఖంబుగా వసించియుండునట్లు గావించెను. కృష్ణుం డందుండి యర్జునునింగూడి ఖాండవముచే నగ్నికిఁ దృప్తిగావించి యందుండి మయుని విడిచిపుచ్చి వానిచేత ధర్మరాజునకు దివ్యంబయిన సభ గావించి యిచ్చెను. మఱియూ కృష్ణుండు ధర్మరాజునకుఁ బ్రియము సేయు తలంపున నర్జునునింగూడి రథారూఢుండై పెక్కురథములు బలసిరా విహరించుచు, నందుఁ గొన్నిమాసములు వసించియుండెను.

ఇది డెబ్బదియొకండవ యధ్యాయము.

దిగ్విజయము. జరాసంధవధాదులును.

యుధిష్ఠిరుఁ డొకనాఁడు సభామధ్యమున మునులును బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును వైశ్యులును దోఁబుట్టువులును, నాచార్యులును, గులవృద్ధులును, జ్ఞాతులును, సంబంధులును, బాంధవులును, దన్నుఁ బరివేష్టించి వినుచుండఁగాఁ గృష్ణునిం జూచి 'గోవిందా! మేటియజ్ఞం బయిన రాజసూయము చేతఁ బావనములయిన నీ విభూతులను (దేవతలను) యజించెదను. ప్రభూ! కాన, దాని నాకొడఁగూర్పుము. కమలనాభా! అశుభములనెల్ల నడఁగించునట్టి నీ పాదుకలను నెవ్వరు దేహముచేతఁ బరిచరింతురో, మనస్సుచేత ధ్యానింతురో, వాక్కుచేతఁ బలుకుదురో వారు పరిశుద్ధాంతఃకరణులై భవనాశమును (మోక్షమును) బొందుదురు. ఈశా! అట్టివారు నీ వలన నేవేని కామితముల నాశించిరేని వానిని సైతము పొందుదురు. అట్లు పరిచర్యాదులు చేయనివారు చక్రవర్తు లయినను బొందరుచుమీ. భక్త పక్షపాతి వగు

నీ పదారవిందముల నాశ్రయించినవారికి సమస్తము లయిన మనోరథములును సుకరములే చుమీ! కాఁబట్టి దేవదేవా! ఈ లోకము నీ చరణారవిందములను సేవించుటవలని ప్రభావమును గాంచి యీ విషయమును నిశ్చయించుకొందురు గాక. విభూ! కురువులయందును సృంజయులయందును మాబోఁటులెవరు నిన్ను భజింతురో, మఱి దుర్యోధనాదులఁబోలె యెవరు నిన్ను భజింపకుందురో, యీ యిరు వురకుంగల స్థితిని - అనఁగా నభ్యుదయము కలిమిని క్షేమిని - దెలుపును. నీవు హేయప్రత్యనీక కల్యాణగుణగణ పరిపూర్ణుం డగు బ్రహ్మమవు గాన నీకు సొంతము లాఁతియను భేదబుద్ధి గలుగదు. ఏలన నీవు సమస్తమునకు నంతరాత్మవు గాన యన్నియు నీదు శరీరము. శరీరావయవములం దొకటి సొంతము, మఱొకటి లాఁతి యని గలదా! కాన యన్నింటి యందు నీకు సొంత మనెడి సమదృష్టి యుండును. మఱి యపరిచ్ఛిన్నమయిన స్వరూపానందము ననుభవించుచుండు నీకు వైషమ్యమూలమయిన రాగద్వేషాదులును గలుగవు. అట్లు నీకు సొంతము లాఁతియను బుద్ధి లేకుండియు నిన్ను సేవించుచుండు వారికే నీ యనుగ్రహము గలుగును. అందును వారి సేవించు రీతికిఁ దగినట్లె ఫలము నుండును. కల్పవృక్షమునకు నందఱు సములయ్యును దన్ను సేవించు వారికే కదా యది ఫలము నిచ్చుచున్నది. అంతమాత్రముచే దానియందు వైషమ్యము గలుగదు గదా' యనెను. భగవంతుఁడు రాజా! శత్రుకర్శనా! నీవు నిశ్చయించినది మిక్కిలి చక్కఁగా నున్నది. దీనివలన నీకు శుభం బగు

కీర్తిగలిగి లోకములందెల్ల వ్యాపింపఁ గలదు. ప్రభూ! ఈ యజ్ఞరాజము ఋషులకును బితృదేవతలకును మాకును భూతములకును నెల్లవారికిని నీప్సితంబగును. సమస్త రాజులను జయించి జగత్తునంతయు వశగతము చేసికొని సమస్తములయిన సంభారములను సమకట్టించి యీ మహాయజ్ఞము ననుష్ఠింపుము. ఎట్లు జయింప శక్తుఁడ నగుదునందువా? రాజా! నీ తమ్ములు వీరలు లోకపాలాంశమునం బుట్టినవారు. జితేంద్రియులు గానివారి కెంతమాత్రమును వశీకరింప నలవిగాని నేను, మద్భక్తి ప్రవణచిత్తుండగు నీచేత వశీకృతుఁడనై యున్నాను. నీకు సాధింపరాని దేమి? నన్నే యుత్కృష్టునిఁగాఁ గలిగి నా యందే మనస్సు దగిలియుండునట్టి వానిని దేవుండయినను తేజస్సుచేతఁగాని, యశస్సుచేతఁగాని, సంపత్తిచేతఁగాని, సేన మొదలయిన పెంపులచేతఁగాని క్రిందుపఱుపఁ జాలఁడు. ఇఁక రాజులు క్రిందుపఱుప నేరరనుట చెప్పనేల'? యనెను. ధర్మరాజును భగవంతుఁడు కృష్ణుడు చెప్పినది విని ప్రీతుఁడై ముఖారవిందము వికసిల్ల, విష్ణు తేజంబున బలంబులు పెచ్చు పెరిఁగి యున్న తన తోఁబుట్టువులను దిగ్విజయమునందు నియోగించెను. సహదేవుని సృంజయులతోడం గూర్చి దక్షిణదిక్కునకుఁ బంపెను. నకులునిఁ బడమటిదిక్కునకుఁ బంపెను. అర్జునుని నుత్తరదిక్కునకుఁ బంపెను. మాత్స్యులను కేకయులను మద్రకులనుం గూర్చి భీమునిఁ దూర్పుదిక్కునకుఁ బంపెను. వారందఱును వీరులయిన రాజులను గెలిచి యా యా దిక్కులనుండి యజింప నున్న యజాతశత్రు

నకుఁ దేజంబున నపారమయిన ధనములను దెచ్చి యిచ్చిరి. జరాసంధుని జయింపకున్నందులకు రాజు యుధిష్ఠిరుఁ డుపాయము చింతించుచుండఁగా, హరి యది యెఱిఁగి యుద్ధవుఁడు మున్ను చెప్పినయుపాయమునే యుపు డతనికిఁ జెప్పెను. అంత భీమసేనుఁడును నర్జునుఁడును, కృష్ణుఁడును బ్రాహ్మణ వేషములనుదాల్చి జరాసంధుఁ డున్న గిరివ్రజమునకుఁ బోయిరి. ఈ రాజు లట్లు బ్రాహ్మణవేషములం బోయి బ్రహ్మణ్యుండయిన యా జరాసంధుఁడు గృహములందు వర్తించుచు గృహమేధియై యాతిథ్యముగావించుచుండు సమయమునం జేరి యాతనితో ' రాజా ! మమ్ము నతిథులంగాఁ దెలియుము. అర్థులమై నీ గృహమునకు వచ్చితిమి. కాఁబట్టి మే మడుగుదానిని మాకు నొసంగుము. నీకు శుభంబగుఁ గాతి' మని యనెను. ' ఓర్పుగలవారికి సైఁపరానిదెద్ది! చెడువారికిఁ జేయఁదగనిదెద్ది ? దాతలకు నీయరానిదెద్ది ? సమదృష్టి గలవారికి లాఁతి యెద్ది ? ఎవ్వఁడు నిత్యమయిన దేహముచేత సజ్జనులకు స్తుత్యంబును ధ్రువంబునగు యశస్సునుఁ దనంత సమర్థుండయ్యును సంతరించుకొనఁడో వాఁడే నింద్యుఁడు. వానిని గుఱించియె జాలిపడవలసి యున్నది సుమీ ! హరిశ్చంద్రుఁడును రంతిదేవుఁడును నుంఛవృత్తియగు ముద్గలుండును, శిబియు, బలియు, బోయవాఁడును, పావురమును మొదలుగాఁ బెక్కం డ్రు, అధ్రువంబయిన దేహముచేత ధ్రువంబగు ముక్తిని బొందిరి' రని యాచించిరి. జరాసంధుఁడు వారిం జూచి వారి స్వరములచేతను నాకారములచేతను వారి ముంజేతులయందలి నారికాయలచేతను రాజన్య బంధువులుగాను

నింతకుమునుపు తాను జూచియున్న వారినిగాను నెఱిఁగి, యిట్లని చింతించెను. 'వీరు రాజన్యబంధువులే! బ్రాహ్మణ వేషములను దాల్చియున్నవారు. వీరు దేనిని భిక్షించినను, దుదకు దిగవిడువఁగాని నన్నే భిక్షించినను దప్పక యిత్తును. మాయవేషములు దాల్చివచ్చి యడిగినవారికి నీయరాదనుట సరికాదు. విష్ణువు బ్రాహ్మణవేషమున వచ్చి బలినడిగి వాని నైశ్వర్యమునుండి తొలఁగించినను నతఁ డడిగినది యిచ్చుటచే నతనికీర్తి యకల్మషమై దిక్కులయందెల్లఁ బర్వుట వినలేదా! ఆ దైత్యరాజు విష్ణువు బ్రాహ్మణరూపమున వచ్చి తన సిరి నంతయు నింద్రునికి నపహరించి యీఁ దలంచుటఁ దానెఱిం గియు నితరు లీవలదని వారించుచుండియు భూమి నిచ్చినాఁడు. క్షత్రబంధువుఁ డగువాఁడు తాను నశింపఁ బోవువాఁడై యుండి తన దేహముచేత బ్రాహ్మణార్థముకొఱకుఁ బాటుపడి నిర్మలమయిన కీర్తిని సంతరింప నొల్లకుండునేని యట్టివాని వలనఁ బ్రయోజనమేమి'? అని యిట్లు గొప్ప యాలో చనముచేసి యంతఁ గృష్ణార్జునులను భీమసేనునిఁ జూచి 'విప్రులారా! మీరు కోరిన దడుగుఁడు, నా శిరసు నడిగి నను నిచ్చెదను' అనెను. భగవంతుఁడు 'రాజేంద్రా! మాకు యుద్ధము నొసంగుము. వలచితివేని ద్వంద్వయుద్ధము గావలయును. మేము యుద్ధార్థులమై వచ్చిన వారము. రాజన్యులముగాని యన్నకాంక్షులము గాము. వీఁడు కుంతి కొడుకు భీమసేనుఁడు. వీఁడు వాని తమ్ముఁ డర్జునుఁడు. వీనికి మేనమామకొడుకును నీ శత్రుండు నగు కృష్ణుండ నని నన్నెఱుంగుము' అనెను. ఇట్లు తెలుపఁగా రాజు జరా

సంధుఁడు బిగ్గరనవ్వి కోపంబుసైఁపక 'మందులారా! అల్లేని యుద్ధము మీకొసంగెదను. అయినను మనసు దిట లేక పిఱికిపడెద యగు నీతో, సొంతపట్టణమగు మథురను విడిచి సముద్రమును శరణుఁ జొచ్చినవానితో, నిన్నీ యుద్ధము సేయను. మఱి యీ యర్జునుఁడో వయస్సునందు నాకీడు గాఁడు, పిన్నవాఁడు; మిక్కిలి బలిమి గలవాఁడునుగాఁడు, కాన నాకు సాటిగాఁడు. కనుక వీనితోడను యుద్ధము సేయను. భీముఁడు నాకు సాటియైన బలము గలవాఁడు.' అని చెప్పి భీమసేనునకుఁ బెద్దగద నొసంగి, రెండవ గద నొక టిని దాను గయికొని పురము వెలుపలికి బయలు వెడలెను. అంత సమంబగు స్థలమున నా యిరువురు వీరులు నొండొ రులం దలపడి యుద్ధమున మిక్కిలియు మత్తిల్లి వజ్రములుం బోలు గదలచే నొండొరులఁ గొట్టుకొనిరి. వారిరువురును గుడియెడమలుగా విచిత్రములగు మండలగతులఁ జరించు నపుడు, నాట్యరంగమందుఁ బ్రసిద్ధులగు నటుల నృత్యమువలె వారి యుద్ధము చూపట్టెను. అంతఁ బిడుగు లొండొంటిఁ దాఁకినట్లును, ఏనుఁగు లొండొంటి దంతములచే ఢీకొన్న ట్లును, వారిరువుర గదలు నొండొంటిఁదాఁకఁగా, చటచటా యనుశబ్దము బిట్టుగాఁ బుట్టెను. ఆ గదలును వారు తమ తమ బలములకొలఁదిని వైచికొట్టఁగా, నొండొరుల మూఁపు లను, కటిభాగములను, పాదములను హస్తములను దొడలను జత్రువులను దగిలి, కినుక రేఁగి యొండొంటితోఁ బోరాడు చున్న యేనుంగులఁ దగిలిన జిల్లేడు రెమ్మలవలె, నుగ్గు నూఁచ మయినవి. ఇట్లా గదలు రెండును దుత్తుమురై పడఁగా

2211. జరాసంధుని వధ.

నంత నా పురుషవీరు లిరువురును గ్రుద్ధులై యినుమువంటి
తమ పిడికిటి పోటుల నొండొరులను బిడుగులవంటుగా గ్రుద్దిరి.
అట్లు నా రొండొరుల నడుచుచుండునపుడు వారి యఱచేతి
చఱపులవలనఁ బుట్టిన చప్పుడు పిడుగులయు వజ్రములయు
చప్పుడుంబోలె దెప్పరముగాఁ జెలంగెను. ఇట్లు శిక్షయం
దును బలమునందును నోజస్సునందును సమానులై యక్షీణ
బలులయిన యా యిరువురు నొండొరులఁ బ్రహరించు
చుండఁగా వారల యుద్ధము నిరుపమానమై యుండెను.
అంతఁ గృష్ణుఁడు శత్రువు రెండు శకలములుగాఁ బుట్టుటయు
శకలములై చచ్చుటయు మరల జరచేత జీవితము నొందు
టయు నెఱింగినవాఁడు గాన భీమునిఁ దన తేజముచేతఁ బుష్టి
నొందించుచు నా జరాసంధునిఁ జంపు నుపాయ మెట్లని
యాలోచించి యమోఘ దర్శనుండు గాన వెరవు నూహించు
కొని యొక చెట్టుకొమ్మను విఱుచువానివలె సైగచేసి భీమున
కయ్యుపాయమును దెలిపెను. మహాసత్త్వుండును, బ్రహ
రించు వారియందు మిన్నయు నగు భీముఁడు శత్రువుకాళ్లను
బట్టికొని భూతలమునఁ బడఁగొట్టెను. అతఁడు జరాసంధుని
యొక కాలిని దన యడుగునఁ ద్రొక్కికొని మఱియొక కాలిని
రెండుచేతులం బట్టికొని, మహాగజ మొక చెట్టుకొమ్మనుం
బోలె గుదమునుండి రెండుగాఁ జీల్చెను. అంత నా జరా
సంధుఁ డొక్కొక్క కాలును నొక్కొక్క దొడయును
నొక్కొక్క వృషణమును నొక్కొక్క కటియును నొక్కొక్క
స్తనమును నొక్కొక్క మూఁపును గన్నును, గనుబొమలును
జెవియునుగా రెండుదునియలై పడియుండుటను జనులు

గాంచిరి. అట్లు జరాసంధుఁడు హతుఁడుగాఁగాఁ బెద్ద హాహా కారము పుట్టెను. అర్జునుఁడును గృష్ణుఁడును భీముని గౌఁగి లించికొని యెంతయుఁ బూజించిరి. భీముఁడును, గృష్ణుఁడు తన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనఁగా నవ్వుమూనినవాఁ డయ్యె. భూత భావనుండును, సర్వేశ్వరుండును, సర్వాత్ముండును, నగుప్రభుండు భగవంతుఁ డా కృష్ణుఁడు జరాసంధుని పుత్రుం డగు సహదేవుని మగధ దేశమునకుఁ బతిగాఁ బట్టాభిషేకముగావించి జరాసంధుఁడు చెఱఁబెట్టియున్న రాజన్యులను విడిచిపుచ్చినవాఁ డయ్యెను.

ఇది డెబ్బదిరెండవ యధ్యాయము.

జరాసంధుని చెఱవీడి రాజులు కృష్ణుని స్తుతించుట.

జరాసంధుఁ డవలీల యుద్ధమున జయించి చెఱఁబెట్టియున్న యిరువదివేల యెనమన్నూఱుమంది రాజులు నిర్మలంబులగు వలువలుదూసి దూలఁగా నాగిరిద్రోణినుండి వెలువడిరి. వారు వలువలు మాసియు, నాఁకట నకనకంబడుచును, మోము లెండఁ, జెఱంబడి మిక్కిలియుఁ జిక్కియుండిరి. వారంత మేఘమువలె నల్లని చాయఁగలిగి, బంగరు పట్టువలువ గట్టిన శ్రీకృష్ణునిఁగాంచిరి. అతఁడు శ్రీవత్సంబను మచ్చగాఁగల, నాలుగు నిడుదబాహువులును, దామర రేకులుంబోని కన్ను లును, సొగసై ప్రసన్నంబగు మొగమును, జలించుచున్న మకరకుండలములును, దామరలవంటి హస్తములును, గలిగి గదాశంఖచక్రములతోఁ గూడియుండెను; కిరీటహారకటక ములును గటిసూత్రములును నంగదములను దాల్చి కంఠ మున మేలగు కౌస్తుభమణి వెలుంగ, వనమాల వక్షమునఁ

జెలంగ వెలయుచుండెను. వా రాకృష్ణునిఁ గన్నులంగవచేఁ
ద్రావునట్లును, నాలుకచేత జుఱ్ఱునట్లును, ముక్కులచేత
మూరుకొనునట్లును, చేతులచేతఁ గౌఁగిలించుకొనునట్లును,
జూపట్టుచు వారియడుగులయందు నొదలలు సోఁకఁబడి ప్రణా
మములుగావించిరి. మఱియు వారు కృష్ణుని సందర్శించుట
వలని యుబ్బువెంపునఁ జెఱఁబడ్డ వెతలన్నియుఁ దూలిపోఁగాఁ
జేతులు మోడ్చికొని యాహృషీకేశు నిట్లని పొగడిరి.
రాజులు—'దేవదేవేశా! ప్రపన్నార్తిహారా! అవ్యయా!
కృష్ణా! బెట్టిదమయిన సంసారంబునఁబడి యేమియుఁదోఁపక
వగరుపుచ్చు నిన్ను శరణుఁజొచ్చిన మమ్ము రక్షింపుము. మధు
సూదనా! నాథా! మే మీజరాసంధునియం దెగ్గుదలంపము;
గుణములనే యెన్నుదుము. ఏలందువా? విభూ! రాజులగు
మాకు రాజ్యమునుండి భ్రంశమునొందుట యీజరాసంధుని
మూలమున నీవు గావించిన యనుగ్రహమేకాని మఱొకటి
గాదు. రాజయినవాఁడు రాజ్యముచేతను నైశ్వర్యముచేతను
మదముగొని విచ్చలవిడినై శ్రేయమును బొందఁడు. మఱి
నీ మాయచేత మోహితుఁడై యనిత్యములగు సంపదలను
భోగ్య భోగోపకరణాది సమృద్ధులను శాశ్వతములయినవిగాఁ
దలఁచుచున్నాఁడు. అట్లు తలంచి కడపట స్థావరత్వము
నొందుచున్నాఁడు. బాలు రెండమావులను నీటిపట్టులుగా
నెట్లు దలంతురో యట్లె యవివేకులగువారు వైకారికంబగు
ప్రకృతిని—ప్రకృతివికారంబులగు భోగ్యవస్తువులను-నిత్య
ములయినవిగాఁ దలంచుచున్నారు. ప్రభూ! మేము తొల్లి
యీభూమిని జయించుతలంపున నొండొరులతోడ మచ్చరిం

చుచు మిక్కిలియు నిర్దయులమై, ముంగలనున్న మృత్యువును బాటింపక ప్రజలను జంపుచునుండిన దుర్మదులము చుమీ! అట్టి మే మిప్పుడు కృష్ణా! గంభీరవేగమై యపారప్రభావమై నీదు శరీరమై యొప్పుకాలము సంపదనుండి భ్రంశము నొందింపంగా నీ యనుకంపచేత గర్వముమూలి నిరతిశయపురుషార్థము లయిన నీదు చరణములకు మ్రొక్కి శరణుజొచ్చినవారమయితిమి. కాంబట్టి యెప్పుడును రోగముల కుత్పత్తిస్థానమై కూలుచున్నయీ దేహ మున్నది. ఇట్టి దేహముచేత నెండమావులకు సాటియైనరాజ్యమును సేవింపంరాదు. విభూ! మఱియు శ్రౌతస్మార్తక్రియలకు ఫలంబగు స్వర్గాదులు సైతము లోకాంతరమును బొంది యనుభవింపవలసినవై వినుటకు మాత్ర మింపై యున్నవి. అనుభవించునపుడు పతనశంకకుం బాలై దుఃఖమిశ్రమై యుండునుగాన దానిని నయితమొల్లము. ఇట్లు సకలవిషయములందును విరక్తులమయి యుండుటనుబట్టి మాకు నీ ప్రకృతిమండలమునందు సంసారము చేయుచున్నను, నీ చరణారవిందములందు స్మృతియుడుగక యెడతెగనిదై యుండునట్టి యుపాయమేదియో దానిని మాకనుగ్రహింపుము. కృష్ణునకు, వాసుదేవునకు, హరికిం బరమాత్మునకుం బ్రణతదుఃఖనాశకునకు, గోవిందునకు, మాటికి నమస్కరించుచున్నారము', అనిరి. రాజు లిట్లుచెఱ దలంగి తన్ను స్తుతించుచుండంగా భగవంతుండు శరణ్యుండుగానం గరుణతోడ వారినిజూచి మధురంబు లగువచనంబులతో 'రాజులారా! నేండు మొదలుగా మీర లెల్లం గోరినచొప్పున నఖిలేశ్వరుండును బరమాత్ముండును నగు నాయందు మీకు మిక్కిలియు దృఢముగా భక్తి

పుట్టియుండను. రాజులారా! అదృష్టవశమున మీరిట్టి నిశ్చయము గావించికొంటిరి. మీరు యథార్థమే పలుకువారలు. సిరిచేతను నైశ్వర్యముచేతను, మత్తుగాని యిట్టివీఁగుట మనుష్యులకు నున్మాదకరమై యుండుటను జూచుచున్నాను. కాన మీరు చెప్పినదియుఁ జేసినదియు లెస్సయగను. కార్తవీర్యుండు, నహుషుఁడు, వేనుఁడు, రావణుఁడు, నరకుఁడు మఱియు నితరులగు మేటిదేవతలును దైత్యులును మనుష్యులును సిరిమదముచేతనే తమ పదవినుండి తొలఁగింపఁబడినవారయిరి. మీర లిది చక్కఁగా నెఱింగి యుత్పాద్యములయిన దేహాదులంతయు గలవియని యెఱింగి, నెచ్చరికతోడ నన్ను యజ్ఞములచేత యజించుచును, ప్రజలను ధర్మమున రక్షింపుఁడు. పుత్రపౌత్రాది సంతతులను విస్తరింపఁజేయుచును, జన్మమరణములను సుఖదుఃఖములను నవియవి వచ్చునపుడు సమములుగానే పొందుచు, నాయందుఁ జిత్తంబు నునిచి కాలము గడపుఁడు. దేహాదులయందు నహంమమతలులేక యుదాసీనులై స్వాత్మపరమాత్మల కేలరూపును గనుఁగొనుచును నాయందు మనస్సును జక్కఁగా నెలకొలిపి, ప్రారబ్ధావసానమందుఁ బరబ్రహ్మంబగు నన్నుఁ బొందెదరు' అనెను. భువనేశ్వరుండగు భగవంతుఁడు కృష్ణుఁ డిట్లు నృపులకానతిచ్చి వారల కభ్యంగస్నానాదులు గావించుకొఱకుఁ దగుపురుషులను స్త్రీలను నియోగించెను. మఱియు వారలకు రాజులకుఁ దగువస్త్రములను భూషణములను మాల్యమును విలేపనములను సహదేవుచేత నిప్పించి సపర్యలు గావించెను. అట్లు చక్కఁగా స్నానములుచేసి చక్కఁగా నలంకృతులై యున్న

వారలకు మేలయిన యన్నముల భోజనములు సేయించి నానా విధములయి రాజోచితములగు తాంబూలాదిభోగముల నొడఁ గూర్చినవాఁడయ్యె. అట్లారాజులు ముకుందునిచేతఁ జెఱ వీడి పూజితులై మెఱుఁగుపెట్టిన కుండలములు చెవులఁ జవుక ళింప, వర్షాకాలము తుదను గ్రహములుం బోలె వెలుంగు చుండిరి. అంతఁ గృష్ణుండు వారలను రత్నకాంచనమండి తములయిన మంచి యశ్వములు పూన్చియున్న రథముల నెక్కించి, తియ్యనిమాటల నలరించి వారిదేశములకుఁ బుచ్చినవాఁడయ్యెను. వారట్లు మహాసంకటమునుండి యత్యంతమహాత్ముఁడగు కృష్ణునిచేత విముక్తులై, యాజగత్ప తినే మనంబుల నెన్నుచును నతనికృత్యములను ముచ్చటించు కొనుచును బోయిరి. వారట్లుపోయి ప్రకృతుల కందఱకు నమ్మహాపురుషుఁడు గావించినవెల్లఁ జెప్పి యాభగవంతుఁడు తమకు నియమించినచొప్పునఁ దప్పక ప్రాలుమాలిక లేక నడచుకొనిరి. కేశవుఁడు భీమసేనునిచేత జరాసంధునిఁ జంపించి సహదేవునిచేతఁ బూజితుండై భీమార్జునులం గూడ బయలు దేఱెను. వారట్లు శత్రువును గెలిచి యింద్రప్రస్థమునకుఁ బోయి సుహృదుల కుబ్బును దుర్హృదులకు దుఃఖమును గలు గునట్లుగా శంఖములను బూరించిరి. ఇంద్రప్రస్థమునందలి వార లా ధ్వనిని విని మనముల సంతసములు గడలుకొన జరాసంధుఁడు తీఱెనని తలంచిరి. రాజు యుధిష్ఠిరుఁడును మనోరథము నొందినవాఁడయ్యెను. అంత జనార్దనుఁడును భీమార్జునులును రాజునకు నభివందనము గావించి తాము చేసిన కృత్యము నంతయు నతనికి వినిపించిరి. ధర్మరా

జట్లు కృష్ణునిచే ననుగ్రహ మొంది జరిగిన యా వృత్తమ్ము నంతయు విని యానందాశ్రుబిందువులను విడుచుచుఁ బ్రేమ వెల్లువం జేసి యించుకయుఁ బలుకనేరకుండెను.

ఇది డెబ్బదిమూఁడవ యధ్యాయము.

ధర్మరాజు రాజసూయయజ్ఞము చేయుట.

రాజయిన యుధిష్ఠిరుఁ డిట్లు జరాసంధుని వధమును బ్రభుండగు కృష్ణుని ప్రభావమును విని మిక్కిలి ప్రీతుండై యతనితో 'ముల్లోకములకు గురువులగు సనకాదులును, లోకములందలి జను లెల్లవారును వారిపాలకు లందఱును నెవ్వని యనుశాసనమును, దుర్లభంబగుదానిని, బడసి భాగ్యములచేత నే యది పడయఁదగునని బహుమానంబున దానిని శిరంబులఁ దాల్తురో, యట్టి నీవు, అరవిందాక్షా! తమ్మీశులుగాఁ దలంచుకొను జనుల యనుశాసనమును దలఁదాల్చుచున్నావే! భూమా! ఇది నీయందుఁ బెద్దవేడబముగా నున్నది! ఏకంబును నద్వితీయంబు నగు బ్రహ్మమును, నిత్యవిభూతిస్థితుండవుగాన పరమేష్ఠియు నగునీకుఁ బ్రాకృత శత్రుజయాదులచేఁ దేజము, సూర్యునికి నుదయాస్తమయాది కర్మములచేతం బోలెఁ, బెరుగుటయుఁ దగ్గుటయుఁ గలుగదు. అజితా! మాధవా! పశువులంబోని దేహాత్మాభిమాను లగువారలకు నేను, నాది, నీవు, నీది యని నానావిధములయిన బుద్ధి వికారములు గలుగునట్లు నీ భక్తులకుఁ గలుగవు. కనుక వానివలనఁ గలుగు తేజోవృద్ధియుఁ దేజోహ్రాసమును వారికెక్కడిది. ఇఁక నీకు నెక్కడిదని చెప్పనేల'? యనెను.

ఇట్లు చెప్పి రాజాయుధిష్ఠిరుఁడు యజ్ఞమునకుఁ దగిన కాలమునఁ గృష్ణుని యనుమోదము నొంది యభియుక్తులును బ్రహ్మవాదులు నగు బ్రాహ్మణులను ఋత్విజులుగా వరించిన వాఁడయ్యెను. కృష్ణద్వైపాయనుఁడును, భరద్వాజుఁడును, సుమంతుఁడును, గౌతముఁడును, అసితుఁడును, వసిష్ఠుఁడును, చ్యవనుఁడును, కణ్వుఁడును మైత్రేయుఁడును, కవషుఁడును, త్రితుఁడును. విశ్వామిత్రుఁడును, వామదేవుఁడును, సుమతియు, జైమినియు, క్రతువును, పైలుఁడును, పరాశరుఁడును అగస్త్యుఁడును. వైశంపాయనుఁడును, అథర్వుఁడును, కశ్యపుఁడును, ధౌమ్యుఁడును, పరశురాముఁడును, ఆసురియు, వీతిహోత్రుఁడును, మధుచ్ఛందుఁడును, వీరసేనుఁడును, అకృతవ్రణుఁడును, పిలువంబడిరి. మఱియు నితరులగు ద్రోణుఁడును భీష్ముఁడును, కృపుఁడు మొదలగువారును, ధృతరాష్ట్రుఁడును నతనిపుత్రులును, మహామతియగు విదురుఁడును బ్రాహ్మణులును, క్షత్రియులును, వైశ్యులును, శూద్రులును, సమస్త రాజులును, రాజుల ప్రకృతులును యజ్ఞమును జూడఁ గోరి యందులకువచ్చిరి. అంత బ్రాహ్మణులు యజ్ఞభూమిని బంగారు నాఁగేళ్లచేత దున్ని చక్కఁబఱచి రాజగు యుధిష్ఠిరుని దీక్షాయుక్తునిఁ గావించిరి. తొల్లి వరుణునకుం బోలె ధర్మరాజునకును బంగారు మయములైన యుపకరణములచేత నే యజ్ఞము ప్రవర్తిల్లెను. బ్రహ్మయు శివుఁడును నింద్రాదులగు లోకపాలురును దేవగణములును సిద్ధులును గంధర్వులును విద్యాధరులును మహోరగులును మునులును యక్షులును రక్షస్సులును గరుడులును గిన్నరులును జారణులును

మఱియుఁ బిలువంబడిన రాజులును, వారి పత్నులును నెల్ల వారును నచ్చటికి వచ్చిరి. వారందఱును శ్రీకృష్ణభక్తుం డగు పాండవుని యుధిష్ఠిరుని రాజసూయమునకు వెఱఁగుపడక యది చక్కఁగా నొప్పియున్నదని తలఁచిరి. దేవవర్చసు లగుయాజకు లంత దేవతలు వరుణుచేతంబోలె మహా రాజుచేత యథావిధిగా రాజసూయమును జేయించిరి. ఆ రాజును సోమాభిషవదినమునందు సదస్సుపతులను యాజకు లను మఱియుఁ దక్కిన మహాభాగులను మిక్కిలి యెచ్చరిక తోడఁ బూజింపఁదొడఁగెను. అంత నతఁ డగ్రపూజకు నర్హుం డెవఁడని సభాసదులను గలయఁజూచుచుఁ దగువారు పెక్కం డ్రుగలిగి యొక్కఁడును నెక్కుడుగాకుండుటవలన నట్టివానిని దెలియనేరకుండెను. అపుడు సహదేవుఁడు 'బ్రహ్మవిదులకు స్వామియగు నచ్యుతుం డగ్రపూజకు నర్హుండగును. ఏలన నీ భగవంతుఁడే సమస్త దేవతాత్మకుఁడు, యజ్ఞమునకగు దేశ మును వసంతాదికాలమును యజ్ఞోపయుక్తము లగుధనము లును యజమానఋత్విగాదులును నీతఁడే యగును. ఈ విశ్వ మంతయు నితనిమయము. క్రతువులన్నియుఁ దన్మయములు. అగ్నిహోత్రమును, నాహుతులును, మంత్రములును *సాంఖ్య మును యోగమును దన్మయములు. చిదచిదాత్మకమయిన యీ ప్రపంచమునకీభగవంతుఁడే యంతరాత్మ. తొల్లియితఁడు నిభక్తనామరూపచిదచిద్విశిష్టుఁడు గానుండుచేఁ దానొక్కం డయ్యు నిమిత్తాంతరములేమిం జేసి యద్వితీయుండయ్యునుం

* సాంఖ్యమనఁగా ప్రత్యగాత్మ స్వరూపచింతనము. యోగమనఁగా పరమాత్మోపాసన. అన్నిటికి భగవంతుఁడె నిర్వాహకుఁడని యర్థము.

డెను; ఇట్టి యితఁడు తనకుఁదానే యాశ్రయుఁడై తన్నే యుపకరణముగాఁ గొని సమస్తములయిన సమష్టివ్యష్టి పదార్థములను సృజించుచును రక్షించుచును సంహరించుచు నున్నాఁడు. ఇట్టివాఁడయ్యుఁ దనకు శరీరభూతములగు చిద చిత్తుల యుత్పత్త్యాది వికారములను బొందక యజుఁడై యుండును. ఇట్టివాఁడేని మానవలెఁ జేష్టింపనేల యన్నచో లోకములకు ధర్మార్థకామ మోక్షములనెడి శ్రేయముల నెల్లను నొడఁగూర్చుటకుఁగాను నానావిధములయిన కర్మములు చేయుచున్నాఁడుగాని మఱేమికాదు. కాఁబట్టి సర్వోత్కృష్టుండగు కృష్ణునకు సగ్రపూజ నిత్తురుగాక. అట్లేని, సమస్తభూతములకును, బూజనొసంగు తనకును, నంతరాత్ముండుగాన బహుమానంబు గావించినట్లగుచున్నది. సమస్తభూతములకు నంతరాత్మభూతుండై, తనకంటె వేఱొక్కటిని గానఁబడయమింజేసి సర్వశరీరకుండై, రాగద్వేషాది రహితుండుగాన శాంతుండై, యవాప్తసమస్తకాముండై, కావుననే నిత్యసంతోషియగు కృష్ణునకు, అట్టి కృష్ణునకే, దానమున కనంతఫలమును గోరువాఁ డియ్యందగును. కృష్ణుని ప్రభావము నెఱింగిన సహదేవుఁ డిట్లు చెప్పి యంత నూరకుండెను. అందులకు బ్రాహ్మణులు బాగు బాగని పలికిన యులిపును విని సభాసదులకుఁ గలిగిన యభిప్రాయమును నెఱింగి రాజు యుధిష్ఠిరుఁడు ప్రీతి దొంతరలుగొనఁ బ్రణయంబు వెల్లగుటంజేసి పరవశుండై యాహృషీకేశుని నర్చించెను. మఱియు నతని పాదంబులుగడిగి లోకపావనంబు లయిన యా జలములను దానును భార్యయును దమ్ములును మంత్రు

బును దక్కిన కుటుంబమువారును ముదంబున శిరంబునం దాల్చినవారైరి. పిదప మిక్కిలియు విలువగల పచ్చని వలువలను, భూషణములను, నతనికిం గానుకలొసంగి కన్నులంగవల నశ్రువులు గ్రమ్ముచుండ, నా భగవంతునిం జేతిచూచుటకు శక్తుండు గాండయ్యె. ఇట్లు కృష్ణుండు పూజితుండగుటను జూచి సమస్తజనులును జేతులు మోడ్చి 'నమోనమ' 'జయజయ' యని మ్రొక్కిరి. పుష్పలవానలు గురిసినవి ఇట్లు కృష్ణుని గుణములను వర్ణించుట విని శిశుపాలుండు కోపమునొంది తనగద్దియనుండి లేచి చేయి పయికెత్తి యందుల కెంతయు సైంపక యించుకయు జంకక యీ సదస్సునందు భగవంతునిం బరుషములగు మాటల నిట్లు పలుకువాడై 'బ్రహ్మాదులకును బ్రభువయిన కాలమును గడచుట యరిదియని వినెడి వినికి యథార్థమైనదే. ఏలనంగా వృద్ధులగువారి బుద్ధులు సైతమొక చిఱుతవాని మాటలచేం దలక్రిందయ్యెడినే! సదస్యులారా! మీరలు పాత్రవిదులందు మిన్నలు. పసివాని పల్లుఱపులు చేకొనకుండు. కృష్ణుండు పూజకు సమ్మతుండైనవాండను మాట పాటింపకుండు. తపమును విద్యను వ్రతములను ధరించినవారై జ్ఞానముచేం గల్మషముల నెల్ల ధ్వంసము గావించి బ్రహ్మనిష్ఠులును లోకపాలురచేతనుం బూజితులునగు పరమర్షులను సదస్యులను గడపిపుచ్చి కులాధముండయిన యీ గొల్లండు కాకి పురోడాశమునుం బోలెం బూజనుబొందం దా నెట్లర్హుం డగును? వీనికి వర్ణమును నాశ్రమమును గులమును లేదు. సర్వధర్మములకు వీండు వెలియైన వాండు. మఱి విచ్చలవిడి వర్తించు

చుండువాఁడు. మంచిగుణములు వీనియందు సున్న. ఇట్టి వాఁడు సపర్య కెట్లర్హుఁ డగును ? యయాతివలన వీని కులము శపింపఁ బడెను. కాన యది సత్పురుషులగు కులీనుల వెలియైనది. అందును వీఁడెప్పుడును వ్యర్థముగాఁ బాపములు చేయుటయందే తగులు గలవాఁడు. ఇట్టివీఁడు సపర్య కెట్లు దగును? బ్రహ్మసేవితంబగు నార్యావర్తదేశములను బ్రహ్మవర్చసమును దిగవిడిచి, సముద్రనడుమ నిషిద్ధమగు దేశము నాశ్రయించి దుష్టసత్త్వమువలె జనులను బాధించుచున్నాఁడు' అనెను. ఇట్లా శిశుపాలుఁడు తన శుభంబులన్నియు నశించుటవలన నిట్టి యశుభంబులగు పరుషములాడెను. కాని యందులకు భగవంతుఁ డాఁడునక్క కూఁత విన్న సింహముంబోలె వినియుఁ దానొక్కటియుఁ బలుకఁ డయ్యెను. భగవంతు నట్లు దుస్సహముగా నిందించినది విని యా సభాసదులు చెవులు మూసికొని కినిసి శిశుపాలునిఁ దిట్టుచు సదస్సు వెడలిపోయిరి. భగవంతుని గుఱించి నిందనముగాని భగవత్పరుండగు వానిని గూర్చిన నిందనముగాని వినుచు నెవఁ డచ్చటనుండి వెడలిపోవఁడో వాఁడు సుకృతమును విడి యధోగతి నొందును. అంతఁ బాండవులును మాత్స్యులును కేకయులును సృంజయులును క్రుద్ధులై యాయుధము లెత్తికొని శిశుపాలునిఁ జంపు తలంపున లేచిరి. అంత శిశుపాలుఁడును దొట్రుపడక సదస్సునందుఁ గృష్ణపక్షమువారగు రాజులను నదల్చుచు వాలును బలకయును గయికొనెను. అంతలో భగవంతుఁడు తాను దగ్గఱ లేచి తనవారిని నిలువరించి రోషంబు దీపింప వాఁడియంచుగల

2223. రాజసూయాధ్వరమున శ్రీకృష్ణుఁడు శిశుపాలుని వధించుట.

తన చక్రముచేఁ బయిని దలపడివచ్చుచున్న యాపగతుని శిరసును ద్రుంచెను. అట్లు శిశుపాలుఁడు హతుఁడు కాఁగా బిట్టుగా నొక పెద్ద కోలాహలము పుట్టెను. వాని యను చరులయిన రాజులందఱును బ్రతుకును గోరి పరుగులు వాఱిరి. ఆ శిశుపాలుని దేహమునుండి యొక జ్యోతి వెలు వడి సకలభూతములును జూచుచుండఁగా మింటినుండి పుడమిం బడు నొక యుల్కయుంబోలె వెలుంగుచు వాసుదేవునిఁ బ్రవేశించెను. ఆ శిశుపాలుఁడు మూఁడు జన్మములనుండి యనుసరించివచ్చుచున్న వైరమువలన బుద్ధియం దతనినే తలంచుకొనుచుండి తన్మయత్వము నొందినవాఁ డయ్యెను. చిత్తవృత్తియె శుభాశుభ జన్మములకుఁ గారణము గదా! పిదప నా యుధిష్ఠిరుఁడు ఋత్విజులకును సదస్యులకును సవ్యా రిగా దక్షిణల నొసంగి యందఱను విధ్యుక్తముగాఁ బూజించి యంత నవభృథస్నానము చేసెను. యోగీశ్వరేశ్వరుం డగు కృష్ణుఁడు ధర్మరాజు యజ్ఞమును సాధించి యంత సుహృదులు వేఁడికొనఁగా నందుఁ గొన్ని నెలలు వసించియుండెను. అంత దేవకీసుతుఁడు కృష్ణుఁడు యుధిష్ఠిరుఁడు సమ్మతింపకున్నను నతని యనుజ్ఞ నెట్లో కొని భార్యలను సమాత్యులనుంగూడి నిజపురంబునకుఁ బోయెను. వైకుంఠవాసులగు జయవిజ యులు బ్రాహ్మణుల శాపమువలన మరల మరలఁ బుట్టఁగా వారి చరిత్రమునంతయు మిక్కిలి విశదిగా నీకుఁ జెప్పి యున్నాను. రాజు యుధిష్ఠిరుఁడు రాజసూయమందలి యవ భృథముచేత స్నాతుండై బ్రహ్మక్షత్రియు లున్న యాసభ నడుమ దేవరాజుంబోలెఁ బ్రకాశించెను. దేవతలును మను

ష్యులును ఖేచరులును నందఱును రాజుచేత మిక్కిలియుఁ బూజితులై కృష్ణునిఁ గ్రతువునును బొగడుచు మునంబునఁ దమ నెలవులకుం బోయిరి. వారియందెల్లఁ గురుకులమునకుఁ దెవులువోలెఁ గలియంశమునఁ బుట్టిన పాపుఁడు దుర్యోధనుఁడు మాత్రము పాండుపుత్రులకు నట్లు మిక్కిలియుఁ బెంపారి పొదలుచున్న సిరిసొంపును జూచి సయింపఁడయ్యె. విష్ణుఁడు శిశుపాలుని వధించుట మొదలయిన కర్మములను రాజులను జెఱవిడిపించుటయు రాజసూయ యజ్ఞము జరుగుటయు నెవ్వఁడు కీర్తించునో వాఁడు సర్వపాపములనుండియు విడివడుచున్నాఁడు.

ఇది డెబ్బదినాలుగవ యధ్యాయము.

{ ధర్మరాజవభృథస్నానము సేయుట. దుర్యోధనుని యవమానము. }

రాజు—మహాత్మా! 'అజాతశత్రుండగు ధర్మరాజు గావించిన యా రాజసూయపు మహావిభవమునుగాంచి యందులకు వచ్చిన రాజులును ఋషులును దేవతలును దుర్యోధనుఁ డొక్కఁడు తక్కఁ దక్కినవా రందఱును ముదము నొందిరని వింటిని దుర్యోధనుఁ డొక్కఁడు సంతాపము నొందుటకుఁ గారణమేమియో చెప్పవలయును' అని యడిగెను. శుకుఁడు—మహాత్ముండగు నీ పితామహుని రాజసూయ మహాయజ్ఞమందు బాంధవు లగువారు ప్రేమకులోనయి యా యా పరిచర్యలు గావించుచుండిరి. భీముఁడు వంటయింటికి నధ్యక్షుఁడుగా నుండెను. దుర్యోధనుఁడు ధనములకెల్ల నధ్య

ష్ఠముగా నేర్పాటుపఱచెను. సహదేవుఁడు వచ్చువారిని సన్మానించుటయందును, నకులుఁడు వలయు ద్రవ్యములను సమకట్టిపెట్టుటయందును నుండెను. అర్జునుఁడు సత్పురుషులకుఁ జందన లేపనాది శుశ్రూషలు గావించుట యందును, కృష్ణుఁడు వారికిఁ బాద ప్రక్షాళనము గావించుటయందును, ధృష్టద్యుమ్నుఁడు వడ్డించుటయందును, మహామనస్కుఁడగు కర్ణుఁడు దానముసేయుటయందును నియమింపఁబడిరి. సాత్యకియు వికర్ణుఁడును కృతవర్మయు విదురుఁడు మొదలగువారును, బాహ్లికుఁడును నతని పుత్రులు భూరిశ్రవుఁడు మొదలగువారును నప్పుడా యాకర్మములు పెక్కింట నియమింపఁబడఁగా వారును రాజునకుఁ బ్రియముసేయఁగోరి యా పనులయందు వర్తించుచుండిరి. ఋత్విజులును సదస్యులును, విద్వాంసులును మిక్కిలి సుహృదులయినవారును బ్రియవాక్యములచేతను నలంకారాద్యర్హణములచేతను, దక్షిణలు మొదలగు వానిచేతను జక్కఁగాఁ బూజితులయినపిదప, శిశుపాలుఁడును శ్రీకృష్ణుని యడుగులను జొచ్చినవెనుక నందఱును గంగానదియందు నవభృథస్నానము గావించిరి. అవభృథస్నాన మహోత్సవమునపుడు మృదంగములును, శంఖములును, పణవములును, దుందుభులును, ఆనకములును, గోముఖములును, మఱియుఁ బలువిధములయిన వాద్యములును జెలంగినవి. నర్తకీజను లుబ్బులు గుబ్బతిల్ల నాట్యము చేసిరి. గాయకులు గుంపులుగుంపులుగాఁ గూడి గానము చేసిరి. వారు వాయించు వీణెలయు వేణువులయు ధ్వనులును, దాళముల చప్పుళ్లును నింగి ముట్టి చెలంగినవయ్యెను. చిత్రము

లగు ధ్వజములును బతాకలును ముందునడువ, మేటిగజము లును రథములును నశ్వములును జక్కఁగా నలంకృతు లయిన భటులును వెంటరా, యదువులును, సృంజయులును గాంభోజు లును, కురువులును, కోసలులును, కేకయులును, యజమానుం డగు యుధిష్ఠిరుని మున్నిడికొని సైన్యములచేఁ బుడమిని గ్రక్కదల్చుచు బంగారు దండలుదాల్చి బయలు వెడలిన వారయిరి. సదస్యులును ఋత్విజులును దక్కంగల బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠులును,మిక్కుటముగా బ్రహ్మఘోషము సెలఁగఁబోయిరి. దేవతలును ఋషులును బితరులును గంధర్వులును బువ్వుల సోనలు గురియుచు స్తుతులు గావించిరి. పురుషులును బడఁ తులును గంధ పుష్పమాలికాభూషణవస్త్రములచేఁ జక్కఁగా నలంకృతులై పలువగల రసముల నొండొరులకుఁ బూయుచు నొకరిపయి నొకరు వసంతములు పోయుచు, విహరించిరి. మఱియుఁ బురుషులు తైలములను గోరసములను జందనజల ములను బసపునీరును దట్టంపుఁ గుంకుమజలములను బయిని బూసి వసంతము లాడఁగా వారకాంతలును మరల వానిని వారికిఁ బూసి వసంతములాడుచుఁ గ్రీడించిరి. దివియందు దేవతాస్త్రీలు మేటివిమానముల చెలంగులోలె, రాజుల దేవు లును భటులచేత గుప్తలై రథాదియానములెక్కి యవభృథ స్నానమును జూచుటకు బయలు వెడలిరి. ఆ రాజకాంతలు మేనమామకొడుకులును సఖులును వసంతములు చల్లఁగా, నునుసిగ్గులచేతను నవ్వులచేతను నెమ్మొగంబు లుల్లసిల్ల నెంతయు విలసిల్లిరి. మఱియు నా ముద్దియలు మఱఁ దండ్రనును సఖులనును దృతుల (తోలు తిత్తుల)చేత వసంత

ములు చల్లి తడుపుచు వారలు దమపైఁ జల్లఁగా గట్టిన పుట్టం బులు దొప్పఁదోఁగుటవలన నవయవములును బలితంపు గుబ్బలును దొడలును నెన్నడుములును దేటపడఁగా, వసంతము నందలి తమ కంపుఁ బెంపునం జేసి క్రొమ్ముడులనుండి పువ్వులు జలజల రాల సొంపులు గులుకు సయ్యాటములవలనఁ గాముకు లగువారి మనంబుల కెంతయుఁ గలంక గావించుచుండిరి. అంత సమ్రాట్టగు నాయుధిష్ఠిరుఁడు బంగారుదండలచేత గండరించుచున్న మేటిగుఱ్ఱములు పూన్చినరథమున నారోహించి తనపత్నులం గూడి యంగక్రియలచే రాజసూయముం బోలె మిక్కిలియుఁ దేజరిల్లెను. ఋత్విజులాధర్మరాజుచేతఁ బత్నీ సంయాజములు నవభృథ్యములునను క్రియలఁ గావించి యాచ మింపఁజేసి యంత ద్రౌపదితోడం గూడ గంగానదియందు స్నానము చేయించిరి అప్పుడు దేవతల దుందుభులును మనుష్యదుందుభులును నొక్కపెట్టఁ జెలంగెను. దేవతలును ఋషులును బితరులును మనుష్యులును బువ్వులవానలు గురిసిరి. పిదపఁ దమతమ వర్ణములయు నాశ్రమములయుఁ జొప్పున నెలకొనియున్న యాయా జను లెల్లవారును నందు స్నానములు చేసిరి. ఏలన మహాపాతకి యగువాఁడు సైతమా స్నానము చేసినచోఁ దోడనే యప్పాపమునుండి విడివడుచున్నాఁడు గదా. అంత రాజు యుధిష్ఠిరుఁడు నూతనములగు తెలిపట్టువస్త్రములను దొడిగి, చక్కఁగ నలంకృతుండై ఋత్విజులకును సదస్యులకును బ్రాహ్మణులు మొదలగువారికిని వలయుభూషణములను వస్త్రములను నొసంగి యర్చించినవాఁడయ్యె. మఱియు నా రాజు సర్వము నారాయణాత్మ

కముగాఁ దలంచువాఁడు గాన బంధువులను జ్ఞాతులను రాజులను మిత్రులను సుహృదులను దక్షిణ వారిసంకులను మాటిమాటికిఁ బూజించిన వాఁడయ్యెను. సకలజనులును మణికుండలములనును బుష్పమాలికలనును దలచీరలనును గంచుకములనును, బట్టుపుట్టములును దొడిగి మిక్కిలి వెల పొడుగయిన హారములచే నలంకృతులై వెలింగిరి. నర్తకులును, గమ్మలకోయి మెఱుఁగులు దుఱంగిలింప, ముంగురులు గుబురుకొని తుంపెసలాడ, నెమ్మొగమ్ముల దొమ్మ లతిశయిల్లుచుండ, బంగరుమొలనూళ్లు దులకింప, నెంతయుఁ దళుకొత్తుచుండిరి. అంత సుస్వభావులును బ్రహ్మవాదులు నగుఋత్విజులును సదస్యులునుఁ దక్షిణ బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును వైశ్యులును శూద్రులును రాజులును మఱి యటవచ్చి దేవతలును ఋషులును బితరులును భూతములును లోకపాలురును వారియనుచరులును ధర్మరాజుచేతఁ బూజితులై యతనిచే వీడుకోలువడసి తమతమ నెలవులకుం బోయిరి. హరిదాసుండగు నా రాజర్షి ధర్మరాజు రాజసూయము మహోదయమును జనులెంత ముచ్చటించినను మర్త్యుఁ డమృత మెంత త్రావియును తృప్తిఁబొందని యట్లు వారు తృప్తులు గారయిరి. అంత రాజు యుధిష్ఠిరుఁ డెడఁబాయుటకు నైనకజంకి సుహృదులను సంబంధులను, గాంధవులనును గృష్ణునిని బోవకుండు నట్లు ప్రేమంబున వారించెను. భగవంతుఁడు కృష్ణుండును యదువీరులగు సాంబుఁడు మొదలగువారిని గుశస్థలమునకుఁ బయనముచేసిపుచ్చి యా ధర్మరాజునకుఁ బ్రియంబుసేయు వాఁడై యచట వసించియుండెను. ఇట్లు రాజు యుధిష్ఠి

రుఁడు తన మనోరథమనెడి మహాసముద్రమును, నెంతయుఁ దరింపరానిదానిని, కృష్ణునిచేత నుత్తరించి మనసు తుందుడుకు వీడినవాఁడయ్యె. ఒక్కనాఁడు దుర్యోధనుఁడు నచ్యుతునియందు మనస్సునెలకొల్పి యున్న యా ధర్మరాజు నంతఃపురమునం గలసిరి. సొంపుసొంపును రాజసూయము మహత్వమును గాంచి మనంబున నెంతయుఁ దపించినవాఁడయ్యె. ఆ యంతఃపురమునందు విశ్వకర్మ పన్నిన లక్ష్ములు—రాజేంద్రులయు దైత్యచంద్రులయు భోగ్యభోగోపకరణాదులయిన సొంపుపెంపులు—నానా విధముల నెలయుచుండెను. అట్టి పెంపుసొంపులతోఁ గూడి ద్రుపదరాజకుమారి పతిని బరిచరించుచుండెను. ఆ విషయం దా కురురాజు మనసు మిక్కిలియుఁ దగులువడి యెంతయు మరులుఁ జొక్కుచుండెను. మఱియు నాయంతఃపురమునందు యదుపతియగు కృష్ణుని పత్నులు వేయునూఁది బలితంపుఁబిఱుఁదుల బరువునఁ గందియు లల్లల్లన మోయు నడునట్టినడుగుల కాంతులు కలయఁబర్వ, నెన్నడుములు మిక్కిలియు సన్నమై చెన్నుఁ జూప, గబ్బిగుబ్బల కుంకుమపూఁతల హారంబు లెఱుపువన్నె మిఱ్ఱిరింప, నెమ్మొగంబెంతయు నెమ్మోగులుకఁ, జెక్కుల పయిఁ గమ్మలు చౌకళింప, సన్నునుదుటిపై ముంగురులు చిందులు ద్రొక్క, దరుగుచుండుట యా దుర్యోధనుని కెంతయుఁ బరితాపము గలిగించెను. ఒకప్పుడు మయుండు నిర్మించిన యా సభయందు సమ్రాట్టగు ధర్మరాజు తమ్ములును బంధువ్రులును దన హితాహితములందుఁ గన్నుగలిగి కాచుచుండు కృష్ణుండును బొసియుండఁ, బరమేష్ఠి సిరి పెంపునకు సాటియగు సొంపు

వెంపారుచుండ, వందిజనులు జైవారములుసేయ, బంగారు సింహాసనమున సాక్షాద్దేవేంద్రుఁడుంబోలె నాసీనుండై యుండెను. అప్పుడు సాహంకారుఁ డగుదుర్యోధనుఁడు మేలి కిరీటమును బుష్పమాలికయును దాల్చి తన్నుఁజుట్టును దమ్ములు గొలిచి చనుదేరఁ గేల ఖడ్గంబూని రాజుల నేమో నిందించుచు నా సభయందుఁ బ్రవేశించెను. ఆ సభ శత్రువులకు జలస్థలబుద్ధి భ్రమము గలిగించునట్లు మయుండు నిర్మించెను గాన మాయామయునిమాయచేత మిక్కిలియు మోహితుఁడై స్థలమును జలముగా నగచి కట్టినపుట్టము చెఱంగు నెగఁద్రోచి కొనెను. అట్లె యందొకచోట స్థలమును జలముగాఁ దలంచి పడెను. అట్లె జలమును స్థలముగా భ్రమించిపడెను. దానిని జూచి భీముండును స్త్రీలునుఁ దక్కినరాజులును, రాజగు యుధిష్ఠిరుఁడు వలదని యెంతవారించుచుండినను, గృష్ణుం డియ్యకొని ప్రేరేపఁగాఁ, బగపకనవ్విరి. ఆ దుర్యోధనుం డందులకు మిక్కిలియు లజ్జితుండై మొగము వ్రేలవాంచి కోపంబున మండిపడుచు నేమియు ననక యాసభ వెలువడి హస్తినాపురమునకుఁ బయనమైపోయెను. అప్పుడు దుర్యోధనుఁ డవమానితుండయ్యె. హా! హా! యనుశబ్దము బెట్టిదముగా నందుఁ జెలంగినదయ్యె. అజాతశత్రుఁడును మిక్కిలియు మనంబునఁ గుందినవాండయ్యె. ఆ కృష్ణుండును భూభారమును బరిహరింప నువ్విళులూరుచుండువాఁడు గాన యందులకేమియుఁ బలుకక యూరకుండెను. అతని దృష్టి మాత్రమున నే కదా దుర్యోధనుఁడట్లు భ్రాంతినొందిన

వాఁడయ్యె. * మయునిమాయ వట్టి నిమిత్తమాత్రమే. రాజా! ఈ విషయమై నన్నడిగినదానిని— అనఁగా రాజసూయమహాయజ్ఞమందు దుర్యోధనునికి యుధిష్ఠిరుని సిరి పెంపును జూచుటవలనఁ బుట్టిన దుర్జనత్వమును—నీకుఁ దెలియఁ జెప్పితిని.

ఇది డెబ్బదియేనవ యధ్యాయము.

సాల్వవధకథారంభము.

శ్రీశుకుఁడు—రాజా! క్రీడామనుష్యాకృతి గ్రహమును దాల్చి కృష్ణుండు గావించిన మఱియొక యద్భుతకృత్యమును—అనఁగా నతఁడు సౌభపతిని హతునిఁ గావించినవిధమును—వినుము. శిశుపాలుని సఖుఁడగు సాల్వుఁడు రుక్మిణీవివాహమునపుడు వచ్చియుండి యుద్ధమునందు యదువులచే జయింపఁబడెను. అప్పుడు జరాసంధుఁడు మొదలగువారును జయింపఁబడిరి. అపుడు సాల్వుఁడు సకలరాజులును వినుచుండఁగా 'నేను భూమియందు దొక్క యాదవుఁడును లేకుండునట్లు చేయుదును. నా పౌరుషమును జూడుఁ'డని ప్రతిజ్ఞగావించెను. ఇట్లా మూఢుఁడు ప్రతిజ్ఞగావించి ప్రతిదినము నొకపిడికెఁడు పాంసువులను నొకమాటు లోఁగొనుచుఁ బ్రభుండగు పశుపతిని దేవుని నారాధించెను. అట్లు సంవత్సరము చేసి ముగియఁగా నొకపట భగవంతుఁడగు నుమాపతి భక్తవద్వేషమునుబట్టి మిక్కిలి సంతసిల్లక యుండుక సంతసించి శరణాగతుఁడగువ

* కృష్ణుడు భూభారమును దీర్చుటకై దుర్యోధనునకు భీమాదుల పరిహాసమూలమున నవమానముఁబన్ని యంతమూరకుండెనని భావము.

యాసాల్వుని 'వరము వేఁడు'మని యానతిచ్చెను. వాఁడు దేవాసురులకును మనుష్యులకును గంధర్వులకును నురగులకును రక్షస్సులకును, నభేద్యంబై కామగమనంబై యదువృలకు భయంకరమగు నొక విమానము వలయునని వేఁడెను. శివుఁడును నట్లే యని మయునికట్టి విమానమును నిర్మించి యిమ్మని యాజ్ఞాపించెను. అతఁడు శత్రుపురంబుల జయించు దిట్టగాన యినుముతో సౌభ మనెడి యొకపురమును నిర్మించి సాల్వున కొసఁగెను. అట్లు కామగమనమై యంధకారమునకుఁ బట్టయి, యెవ్వరికిని జెనకరాకున్న యావిమానమును బడసి సాల్వుండు కృష్ణులు గావించిన వైరమును దలంచుకొని ద్వారకాపురమునకుఁ బోయెను. సాల్వుఁ డట్లు చని తను సైన్యముచే నా పట్టనము నరికట్టి, యందలి యుపవనములను నుద్యానవనములను నన్నింటిని మఱియు గోపురములను ద్వారములను బ్రాసాదములను నట్టాలకములను బ్రతోళికలను విహారస్థానములను భగ్నముగావించెను. మఱియు మేటి విమానమునుండి శస్త్రములును, శిలలును వృక్షములును, పిడుగులును సర్పములును వర్షములుగాఁ గురిసెను. మఱి [illegible]వానలును గులకఱాలును గురిసెను. పిదపఁ బ్రచండమయిన సుడిగాలియు సుడిసెను. దానిచే దిక్కులన్నియు ధూళిగ్రమ్మి గానరాకుండెను. ఇట్లు సౌభముచే మిక్కిలి నలంపఁబడుచుఁ గృష్ణుని నగరం బా ద్వారక త్రిపురములచేత భూమియుం బోలె నించుకేని సుఖముగాంచదయ్యె. అంత మహాత్ముండగు ప్రద్యుమ్నుఁడు తనప్రజలు బాధ నొందింపఁబడుచుండుటనుజూచి మహారథుండగు వీరుఁడుగాన 'భయపడవల' దని

చెప్పి రథారూఢుండై సాల్వునిం దలపడెను. సాత్యకియుం జారుదేష్ణుండును సాంబుండును నక్రూరుండును దక్కినదమ్ములును హార్దిక్యుండును భానువిందుండును గదుండును శుక సారణులును మఱియుం దక్కిన మేటివిలుకాండ్రును, రథయూథపతులును దక్కిన ధళవాయువులును గవచములను దాల్చి రథగజతురగపదాతులచే రక్షితులై బయలు వెడలిరి. అంత సాల్వసైనికులకును యదువులకును యుద్ధము సురలకును దేవతలకునుంబోలెం దుములమై గగుర్పుబుట్టించుచుం బ్రవర్తింపసాగెను. పిదప రుక్మిణీసుతుండు ప్రద్యుమ్నుండు దాసాధిపతియగు సాల్వుని మాయలను తన దివ్యాస్త్రముల చేత, సూర్యుండు రాత్రిచీకట్లుంబోలె, క్షణమున నాశముగావించెను. అంత బంగారుపింజలును నినుపములకులును గలిగి చదునైన కణుపులుగల బాణము లిరువదియేనింటిని బ్రయోగించి సాల్వుని సేనాపతిని గాండనేసెను. మఱి నూఱు బాణములచే సాల్వునిని, ఒక్కొక్క బాణముచే సైనికులను, బదేసి బాణములచే సారథులను, మూండేసి బాణములచే వాహనములను, గొట్టెను. మిక్కిలి యద్భుతమయిన యా పెనుకృత్యమును మహాత్ముండగు ప్రద్యుమ్నుండు గావించినదిచూచి యిరువెగల సైనికులెల్లవారు నతనిని గొనియాడిరి. మయునిచే రచితమగు టంజేసి మాయామయమైన యావిమాన మొక్కచోటం బెక్కురూపములుగను మఱియొక్కచో నొక్కరూపమునను, నొక్కయెడం గనంబడుచును మఱియొక్క యెడం గనంబడకయు, నిట్లు పరులకెంతమాత్రము నిరూపించి తెలియుట మిక్కిలి కష్టముగా నుండెను. అదియొక్కచో భూమి

యందును నొక్కచో నాకాశమం దొకపర్వతశిఖరమునను, నొక్కయెడ జలమందును, నిట్లు కొఱవి గుండ్రముగాఁ ద్రిప్పి నట్లు దిరుగుచు, నొక్కచోటను గుదురుగా నెలకొని యుండె దయ్యె. సాల్వుఁ డెందెందు సైనికులతోడను సౌభముతోడను గనుపట్టునో యాయావలన యదుసేనాపతులు బాణములను విడుచుచుండిరి. పరులు వైచినశరము లన్నియును సూర్యుం డునుబోలె నంటుటకు వేండ్రములై యాశీవిషములుంబోలెఁ జెనకరానివై తనపురమును సైన్యమును బట్టి పీడించుచుం డఁగా నా సాల్వుఁడేమియుఁ దోఁపకుండెను. సాల్వుని సేనా పతులు శస్త్రసమూహములచే యదువీరులు మిక్కిలియుఁ బీడితులైనను ములోకములను గెలువనుంకించుచున్న దిట్టలు గాన యుద్ధమందలి తమతమ నెలవులను విడిచినవారుగా రయిరి. సాల్వుని మంత్రి యగు ద్యుమంతుఁడను వాఁడు ప్రద్యుమ్నుని యస్త్రములచే మిక్కిలియుఁ బీడితుఁడై దార సిలి యినుపగుదియఁగొని బలిమిమెఱసి యతనిని గొట్టెను. ఇట్లరిందముఁడౌ ప్రద్యుమ్నుఁడు వక్షమున గదచేఁ గొట్టు వడి మూర్ఛనొందఁగా దారుకుని కొడుకయిన యతనిసారథి యుద్ధధర్మముల నెఱింగినవాఁడగుటను యుద్ధభూమినుండి తొలఁగఁ గొనిపోయెను. అంతఁ బ్రద్యుమ్నుఁడు ముహూ ర్తము సేపటికిఁ దెలివొంది సారథింజూచి 'సూతా! అక్కటా! నన్ను యుద్ధమునుండి తొలఁగఁ దెచ్చితివే! ఇది యెంతమా త్రము లెస్సగాదు సుమీ. యదువుల కులమునందుఁ బుట్టి నవాఁ డెవఁడుగాని, పిఱికిగుండెయగు నాసారథిచేత నిట్టి యపయశస్సు నొందింపఁబడిన నేనొక్కఁడుతప్ప మఱెవ్వఁడు

గాని, యుద్ధమునుండి వెనుదగిలినట్లు విన్నది లేదు. నేను నా తండ్రులగు రామకృష్ణులను సంధించితినేని యట్లు ధర్మయుక్తంబగు యుద్ధమునుండి తొలఁగి వచ్చినవాఁడను గాన, వారడుగఁగా నేది తోఁచదని చెప్పఁగలను. మఱియు నాయన్నదమ్ముల భార్యలు యుద్ధమందట చెడివెన్నిచ్చిన నన్నుఁగూర్చి నవ్వుచు నెట్లెట్లు గేరడములు చెప్పుకొనరు? తప్పక చెప్పుకొందురే! వీరా! వారే కాదు. మఱి తక్కినవారు నెట్లు చెప్పరు?' అనెను. అందులకు సారథి 'ఆయుష్మంతా! ప్రభూ నేను యుద్ధధర్మమును దెలిసియే యిట్లుచేసితిని గాని తెలియక కాదు. రథికుని సంకటమునఁ జిక్కినపుడు సారథియు, సారథి నట్టియెడ రథికుఁడును గాపాడవలయును. ఇది ధర్మముగదా! ఇది తెలిసియే నేను నీవు పరులచేఁ దాఁకువడి గదచేఁ గొట్టువడి మూర్ఛితుండవయితివని రణభూమినుండి తొలఁగఁదెచ్చితి' ననెను.

ఇది డెబ్బదియేడవ యధ్యాయము.

కృష్ణుఁడు సాల్వుని వధించుట.

అంత నా ప్రద్యుమ్నుఁడు జలముల నాచమించి కవచముఁ దొడిగి విలు దాల్చి సారథితో 'నన్ను ద్యుమంతుఁడున్న చక్కికిఁ గొంపొమ్ము' అని యానతిచ్చెను. ప్రద్యుమ్నుఁడు తనసైన్యములను దుప్పలఁ దూల్చుచున్న ద్యుమంతుని నడ్డగించి నవ్వుచు నెనిమిదినారాచములఁ గాఁడ నేసెను. మఱి నాలుగు బాణములచేఁ దురగములను నొక్క బాణముచే సూతునిని రెంటిచే వింటినిని గేతువును మఱియొక్క బాణముచే ద్యుమంతుని శిర

మును ద్రుంచెను. గదుఁడు సాత్యకి సాంబుఁడు మొదలగు వారు సౌభపతియగు సాల్వునిబలములను దునిమి తూఁటాడిరి. సౌభములోనివా రందఱును గుత్తుకలు తెగి సముద్రమునం బడిరి. ఇట్లు యదువులును సాల్వులును నొండొరులను గొట్టుచునుండఁగా నాయుద్ధ మిరువదియేడురాత్రులు తుములమై మిక్కిలి వేండ్రముగా జరిగెను. కృష్ణుఁడు ధర్మరాజు పిలిపింపఁగా నింద్రప్రస్థమునకుఁ బోయియుండి రాజసూయము నెఱవేఱి శిశుపాలుఁడు హతుఁడయినపిదపఁ గురువృద్ధులగు భీష్మాదులను మునులను గుంతిని నాయమపుత్రులను వీడుకొని మిక్కిలి ఘోరములయిన నిమిత్తములను గాంచుచు ద్వారకాపురమునకుఁబోయెను. అతఁడు ధర్మరాజాదులతో 'నేను మాయన్న బలభద్రునితోడ నిక్కడకు వచ్చితిని. కనుక శిశుపాలుని పక్షమువారగు రాజులు తప్పక నాపట్టనమును ముట్టడించి నలంతురు. కానపోయెద' నని చెప్పి వచ్చెను. అంతె సతం డాయుద్ధమునుగాంచి బలరాముని బురరక్షణమునందు నియమించి సౌభమును సాల్వరాజును జూచి దారుకునితో 'సారథీ! నా రథమును సాల్వుని దగ్గఱకు బిగ్గరఁ గొనిపొమ్ము. ఈ సౌభరాజు మాయావి కాన వీనితో యుద్ధము సేయవలయును' అనెను. అది విని దారుకుఁడు రథమునందుఁ గూర్చుండి దానిని వేగతోలెను. ఇరుదెగలవారును గరుడధ్వజంబున వెలుంగుచున్న యారథంబును గృష్ణుఁ డారోహింపఁగాఁ జూచిరి. సాల్వుఁడును దన బలములను దళపతులును దఱచుగా హతులుగాఁగా, నంతఁ గృష్ణునిఁగాంచి బిట్టిదముగా మ్రోఁగుచున్న శక్తిని. నా

యుద్ధమునఁ గృష్ణసారథియగు దారుకునిపైఁ బ్రయోగించెను. ఆశక్తియు నాకాశంబునఁ బెనుపిడుగుంబోలె నతివేగంబున దిక్కులనెల్ల వెలిఁగించుచు వచ్చుచుండఁగాఁ గృష్ణుఁడు బాణములచే నూఱుపఱియలుగాఁ ద్రుంచెను. మఱియు నా సాల్వునిఁ బదియాఱు బాణములఁగాఁడనేసి యంతరిక్షమునఁ దిరుగుచున్న యాసౌభమును, సూర్యుం డాకాశమును దన కిరణములచేతనుంబోలె, శరసమూహములచేత గ్రుచ్చినవాఁ డయ్యె. సాల్వుఁడు కృష్ణుని శార్ఙ్గధనువుతోఁగూడిన యెడమ చేతిని గాఁడనేయఁగా నాహస్తమునుండి శార్ఙ్గము క్రిందఁ బడెను. అది యొక అద్భుతముగా నుండెను. అప్పుడు దానిని జూచుచున్న భూతములు బిట్టుగా హాహాకారము గావించెను. సాల్వరాజును బిగ్గర నార్చి జనార్దనునిఁ జూచి 'మూఢా! మేమందఱును జూచుచుండఁగా మాచెలికాఁడగు శిశుపాలుని భార్యను నపహరించుకొని పోయితివి. మఱి యామా నెచ్చెలి నేమఱియుండఁగా సభామధ్యమునఁ బట్టి గూల్చితివి. ఇట్లు గావించి యెందును నన్నుగెలువ నెవరికిఁ దరముగాదని యెన్ని విఱ్ఱవీఁగుచున్న నిన్ను నిదిగో, వాఁడిబాణముల నా యెదుర నిలుతువేని, మరలిరానిగతికి మృత్యువునకుఁ బంపెదను. జూడు' మనెను. కృష్ణుఁడు—'మందా! ఊరక ప్రేలుచున్నావు. కాని దగ్గఱ మూఁడియున్న మృత్యువు నెఱుఁగవు. శూరులు తమ మగతనమును జూపుదురే కాని పెక్కులు వదరుటలేదు' అనిపలికి బెడిదంబగు వేగముగల గదగొని మిక్కిలి క్రుద్ధుఁడై సాల్వుని జత్రువునఁ గొట్టెను. వాఁడు నెత్తురు గ్రక్కుచు బిట్టు వడఁకెను. కృష్ణుఁ డాగదను

దిగుచుకొనఁగానే సాల్వుఁ డంతర్హితుఁ డయ్యెను. అంత నొకముహూర్తమున నొకపురుషుఁడువచ్చి హరికి శిరము వంచి ప్రణమిల్లి 'దేవకిపంపఁగా దేవరకడకు వచ్చితి'నని యేడ్చుచు మఱియు 'కృష్ణా! కృష్ణా! మహాబాహూ! పితృవత్సలా! నీ తండ్రిని సాల్వుఁడు, పశువును జంపువాఁడు పశువులుంబోలెఁ, గట్టి కొంపోయినాఁడు' అనెను. ఆ విప్రియమును విని కృష్ణుఁడు మనుష్యస్వభావము నూఁదియుండుట వలన, మనంబు దిటదూలి జాలి పయికొన నెయ్యమునఁ బ్రాకృతునింబోలెఁ దనలో 'మాయన్న రాముని సురాసురులకును గెలువ నలవిగాదు. మఱియు నతఁడు తొట్రుపాటు లేక యెచ్చరికతోడనే యున్నవాఁడు. అట్టివానిని మిక్కిలి యల్పుఁడగు సాల్వుఁడెట్లు గెలిచి నాతండ్రిని గొంపోయినాఁడు? విధి మిక్కిలి బలీయమైనది చుమీ' యని యిట్లను కొనుచుండఁగా సాల్వుఁడు వసుదేవునిఁ దీసికొనివచ్చి నిలిచి యా కృష్ణునితో 'వీఁడుగో నిన్నుఁగన్నతండ్రి. వీనికొఱకే కదా నీ విందుజీవించియుండుట. నీవు చూచుచుండఁగానే వీనిని వధించెదను. సమర్థుఁడవయితేని మూఢా! వీనిని గావుము చూతము' అనెను. ఇట్లామాయావి బిట్టదల్చి యా వసుదేవుని శిరమును ఖడ్గముచేఁ దెగనఱికి దానిని జేకొని యాకాశమున నున్న సౌభమును బ్రవేశించెను. కృష్ణుఁడు తన జనులయందు మిక్కిలి యాసక్తుం డగుటంజేసి యంత ముహూర్తముసేపు దన యసాధారణ సర్వజ్ఞత్వము నుడిగి మానుషస్వభావమునందుఁ మునింగినవాఁడై యుండి యంత మహానుభావుండు గావున నది మయుండు సాల్వున

కుపదేశించిన యా సురియను మాయను సాల్వుఁడు పంపెనని తెలిసినవాఁ డయ్యెను. అట్లు తెలిసినపుడే యతఁ డా యుద్ధరంగమున చూతనుగాని తండ్రి కలేబరమునుగాని, కలగని లేచినవాఁడు కలలోని పదార్థములంబోలెఁ, గానఁడయ్యె. కాని, యాకాశమునందుఁ దిరుగుచున్న సౌభములోఁ గూర్చున్న. రా శత్రుని సాల్వునిఁగాంచి చంప నుద్యుక్తుం డయ్యెను. రాజర్షీ! ఋషులు కొందఱు పూర్వాపరములను సరిగాఁ గలయఁగూర్చి చింతింపక యిట్లు పలికెదరు. * తమ పలుకు లొండొంటికి విరుద్ధములై యుండుటను వారు నెలంపరు. ఇది నిజము. † శోకమోహములు గాని, స్నేహము

* ఇటభావ మేమనఁగా—శ్రీకృష్ణుఁడు రాజసూయమునకు రాముని తోఁ గూడి పోలేదు. ఏలన 'సంకర్షణ మనుజ్ఞాప్య' అని మున్ను రాముని విడుకొని పోయినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. ఇంద్రప్రస్థమునకుఁ గృష్ణుఁడు పోయియున్నపుడు సాల్వుఁడు ద్వారకపైనెత్తి రాలేదు. ఏలన కామ్యకవనమం దున్న పాండవులతోఁ గృష్ణుఁడు 'నేను సాల్వునితోడి యుద్ధమునఁ దగిలియుండినందున మీ జూదమును దెలియనయితి' నని వారి కూఱడిలఁ బలికెనని వ్యాసులు చెప్పియున్నారు. కాన పూర్వోత్తరముల నెరియక యిట్లు, రామునితోఁ గూడ నింద్రప్రస్థమునకుఁ బోయెననియుఁ గృష్ణుఁడక్కడఁ బోయియున్నపుడు సాల్వుఁడు దండెత్తెననియు విరుద్ధములు గొందఱు ఋషులు పలికెదరని యాశయము.

† 'మనస్సు మాలి' వాఁడని శోకమును 'మనుష్యస్వభావము నొందినవాఁ' డని మోహమును 'జాలిగొని నెయ్యమున' నని స్నేహమును దుర్నిమిత్తములను గని 'తప్పక నా పట్టణమును ముట్టడించి నలఁతు' రని భయమును 'చేతనుండి శార్ఙ్గము క్రిందఁబడె' నని యజ్ఞానసంభవమును జెప్పిరి.

గాని, యజ్ఞానమువలనఁ గలుగునట్టి భయముగాని యెక్కడ! అఖండములగు జ్ఞానవిజ్ఞానములును నైశ్వర్యమునుగల పరమాత్ముఁ డెక్కడ! శౌరా! ఎవ్వని పదారవిందములను సేవించుటవలనఁ బరమాత్మోపాసన మూర్జితమై యనాదిగానున్న దేహాత్మ భ్రాంతిమొదలగు పిశాచములను దూలించునో, మఱియు నట్టి యుపాసకు లనంతమై యణిమా ప్రాప్త్యాది గుణాష్టకలక్షణమైన యైశ్వర్యమును బడయుదురో, యట్టి పరమునికి, సత్పురుషులను గతియగువానికి మోహమెక్కడిది?
* ఆ సాల్వుఁడు శస్త్రసమూహములచేఁ బ్రహరించుచుండఁగా నమోఘ పరాక్రముండగు శౌరి వానితోఁ బోరాడి వాని కవచమును ధనువును దునిమి, శిరోమణిని ద్రెంచి, వాని సౌభమును గదచేత భగ్నము గావించెను. అట్లు కృష్ణుఁడు ప్రయోగించిన గదచే నా సౌభమును వేయిదునియలయి నీటం బడియెను. అంత సాల్వుఁ డా సౌభమును విడిచి భూతలమున నిలిచి గద నెత్తికొని వేగమచ్యుతునిపైఁ బాఱుతెంచెను. అట్లుఱుకుచున్న వాని బాహువును, బాహుపురితోఁ గూడినదానిని, భల్లముతోఁ ద్రుంచి యంత సాల్వుని వధించుటకై యుద్యతుండై ప్రళయార్కునిం బోని చక్రమును జేతం దాల్చి సూర్యునితోఁ గూడిన యుదయపర్వతము

గదా. జ్ఞానవిజ్ఞానము లఖండముగాఁ గల పరమాత్మునికి నివియెల్లఁ గలుగుట యసంగతమని యిట చెప్పుట తెలియునది.

* ఇదియె యథార్థముగాఁ జరిగిన విషయమని పూర్వమతములను ఖండించి ప్రతిపాదించుట తెలియునది.

వలెఁ బ్రకాశించెను. ఆ హరి మిక్కిలియు మాయకాఁడగు నా సాల్వుని శిరమును గిరీటకుండలయుక్తమగుదానిని, ఇంద్రుండు వజ్రాయుధముచేత వృత్రుని శిరమునుంబోలెఁ, ద్రుంచినవాఁడయ్యె. అప్పుడు మనుజు లందఱును హాహాకారములు గావించిరి. అశ్లాఘాపాత్రుఁడు కూలఁగా, నా సౌభమును గదచేత హతముగాఁగా, నపుడు దేవగణములు దేవదుందుభులను మొరయించిరి. సఖులయిన యా శిశుపాలాదులకు నుపకారము సేయుటకై దంతవక్త్రుఁడు కోపమునఁ గృష్ణునిపై నెత్తివచ్చెను.

ఇది డెబ్బదియేడవ యధ్యాయము.

కృష్ణుఁడు దంతవక్త్రుని వధించుట.

శిశుపాలుఁడును సాల్వుఁడును దుర్మతియగు పౌండ్రకుఁడును బరలోకగతులుకాఁగా వారికిఁ బరోక్షమునఁ దన చెలిమిని గావించువాఁడై దంతవక్త్రుఁడు మిక్కిలియుఁ గ్రోధంబుగొని తా నొక్కఁడును బదాతియై గదకేలఁబూని యడుగులఁ బుడమి గ్రక్కదల్చుచు మహాసత్త్వుండై పయినెత్తి వచ్చెను. వాఁ డట్లు పయి నడరుచుండుటనుజూచి కృష్ణుండు సత్వరుండై గదనుగొని సముద్రము చెలియలికట్టను గుప్పించి వచ్చునట్లు రథమునుండి గొబ్బునదూఁకి పయికొనివచ్చెను. ఆకారూశుఁడగు దంతవక్త్రుఁడును గదనెత్తికొని దుర్మదుఁడై ముకుందునిఁజూచి 'భాగ్యము భాగ్యము! నీ విప్పుడు నా భాగ్యవశమునఁ గంటఁబడితివి. కృష్ణా! నీవు నాకు మేనమామకొడుకవు కాని, నా మిత్రులకు ద్రోహివి! మఱియు

నన్నుఁజంప నువ్విళ్లూరుచున్న వాఁడవు. మందా! కాఁబట్టి వజ్రకల్పంబైన యీ గదచేతఁ బొరిపుచ్చెదను జూడుము. అట్లుచేసి యంత నిపుడే నా మిత్రుల ఋణమును మిత్రవత్సలుండను గాన నీఁగికొనెదను. నీవు బంధుఁడవుగాని, దేహమునందుఁ జరించుచున్న వ్యాధియుంబోలె బంధురూపుండవై చరించుచున్న పగవాఁడవు. కాన నిన్నుఁజంపి చెదుగు తీర్చుకొనెదను' అని యిట్లు పరుసని వాక్యముల దంతవక్త్రుఁడు, మునికోలలచేత నేనుంగునుం బోలె నొప్పించుచు, గదంగొని యాతని తలపయి నడిచి, సింహనాదము గావించెను. ఆ యదుకుల తిలకుఁడు గదచేత యుద్ధంబునఁ గొట్టువడియు నించుక చలింపఁడయ్యె. కృష్ణుండును వానిని మిక్కిలియుఁ బెద్దదియగు కౌమోదకియను గదచేత స్తనాంతరమునఁ గొట్టెను. వాఁడు హృదయమున బిట్టుగాఁ గొట్టువడుటయు నోటనుండి నెత్తురు గ్రక్కుచు, వెండ్రుకలు విరియఁబాఱఁ గాలుసేతులను జాఁచికొని యుసురువిడి నేలపయిం బడెను. అంత సమస్తములయిన భూతములును జూచుచుండఁగా, మున్ను శిశుపాల వధమునందుంబోలె, నద్భుతమై మిక్కిలి సూక్ష్మమైన యొకజ్యోతి వానినుండి వెడలి కృష్ణునియం దావేశించెను. వాని తోఁబుట్టువయిన విదూరథుఁడు నన్న మరణమువలని శోకమునఁ దోఁగి నిట్టూర్పులువిడుచుచుఁ బలుకయు వాలునుగొని కృష్ణునిపై నడరవచ్చెను. అట్లు పయిచచ్చుచున్న వానిని జూచి గృష్ణుఁడు మంగలకత్తిచుట్టు వాదరగాఁగల చక్రమును గొని కిరీటకుండలములతోఁ గూడిన వానిశిరసును ద్రుంచెను. ఇట్లు సౌభవిమానమును

సాల్వుని దంతవక్త్రుని విదూరథుని మఱియు దుర్విషహు
లయిన యితరులనను హతులంగావించి, దేవతలును మను
ష్యులును స్తుతులుసేయుమునులును, సిద్ధులును, గంధర్వు
లును, విద్యాధరులును, మహోరగులును, అప్సరసలును,
పితృగణములును, యక్షులును, కిన్నరులును, చారణులును దన
విజయము నెంతయుఁ బొగడుచుఁ గుసుమములు పయిని గురి
యుచుండ, యదుప్రవరులు బలసి కొలువ నలంకృతమగు నిజ
పురమును బ్రవేశించినాఁడయ్యె. ఇట్లు యోగేశ్వరుండును జగ
దీశ్వరుండునగు భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు పరిదృష్టులగు మూఢు
లచేతఁ జరాసంధాదులచేత నిర్జితుఁడనియు జయించినాఁడ
నియుఁ దోఁచుచుండును గాని, నిర్జితుఁడు జయించుచున్నాఁ
డనుట భ్రాంతి; అజితుఁడైయె జయించుచున్నాఁడు సుఁడీ.

బలరాముని తీర్థయాత్రయు సూతవధాదులును.

కౌరవులు పాండవులతోడ యుద్ధమునకుఁ దొడంగుటను విని
బలరాముఁ డిరువురకును మధ్యస్థుఁడుగాన తీర్థయాత్రా
మిషమున బయలు వెడలెనఁట; అతఁడు ప్రభాసమందుఁ
గ్రుంకి, యందు దేవతలను ఋషులను బితరులను మను
ష్యులను సంతృప్తులఁగావించి బ్రాహ్మణపరివేష్టితుఁడై
ప్రతిగ్వాహిని యగు సరస్వతికిఁ బోయెను. అంతఁ
బృథూదకమును బిందుసరమును త్రికూటమును సుదర్శన
మును విశాలమును బ్రహ్మతీర్థమును జక్రమును బ్రాచిని
సరస్వతిని యమునానదిని గంగానదిని ననుసరించియున్న
తీర్థములనును గ్రుంకి పిదప నైమిశమునకుఁ బోయెను.
అచట ఋషులు సత్రయాగము చేయుచుండిరి. దీర్ఘకాల

ముగా సత్రమును గావించుచున్న మునులెల్లవచ్చిన యా బలరామునిఁ గాంచి యభినందించి విధ్యుక్తముగాఁ బ్రణమిల్లి లేచి యర్చించిరి. అతఁడు తన పరివారముతోఁ గూడ నర్చితుండై యాసనంబు గయికొని యట వ్యాసమహర్షి శిష్యుండగు రోమహర్షణుఁ డాసీనుఁడై యుండఁ గాంచెను. అట్లా సూతుండు ప్రతిలోమజాతుండయ్యుఁ దనకు లేచి యెదురుకొనకయుఁ బ్రణామమును నంజలియుఁ గావింపకయు నుండుటయే కాక యందున్న విప్రులకంటెను నెత్తుగాఁ గూర్చుండియుండుటనుం జూచి బలరాముఁడు మిక్కిలి కోపంబుగొని 'ఈ ప్రతిలోమజాతుఁ డిందఱు విప్రులకును మఱియు ధర్మపాలకుల మగు మాకును నెత్తుగాఁ గూర్చుండుట యెట్లు? ఈ దుర్మతిని వధింపఁదగును. వీఁడు భగవంతుఁడగు వ్యాసమహర్షికి శిష్యుఁడై పెక్కు లితిహాసములను బురాణములను ధర్మశాస్త్రముల నన్నిటిని బరిపూర్ణముగా నధిగమించియు, దాంతియు వినయమును లేక, యూరక తన్నుఁ దాను బండితునిఁగాఁ దలఁచుకొనుచున్నాఁడు. ఇట్లు తెలిసియు మనస్సును గెలువకున్న వీని యీచదువంతయు నీచునకుంబోలె దోషమునకే కాని గుణమునకుఁ గావు. 'వీఁ డెట్లున్నను నీకేమి యందురా'? ధర్మాత్ములని పయికి వేషములు వేసికొనువార నవశ్యము చంపి తీఱవలయును. అందులకే కదా నే నీలోకమున నవతరించి యున్నవాఁడను. ఏలందురా? అట్టివారు మిక్కిలియుఁ బాపులు సుఁడీ అనెను. అమ్మహాత్ముఁ డింతవట్టు సెప్పి యసత్పురుషులను వధించుటను మానియున్న వాఁడయ్యును నట్లు దప్పక జరుగవలసియున్న విధినిబట్టి సమ

ర్థుఁడుగాన కుశాగ్రముగొని యా రోమహర్షణునిఁ జేత నున్న యా కుశచేత వ్రేసి చంపెను. అంత నచటి మునులందఱును హాహాకారములు సేయుచు మనంబుల ఖేదంబు నుల్లసింప బలభద్రదేవునిం జూచి 'ప్రభూ! నీవధర్మము గావించితివి. యదునందనా! మేమితనికి * బ్రహ్మాసనమును, మా సత్రము ముగియునందాఁక దేహమునకు శ్రమములేక యుండునట్టి యాయువును నొసంగితిమి. ఇది తెలియక నీవు బ్రహ్మహత్యనుబోని పాపమును జేసితివే. నీవు యోగేశ్వరుండవు గాని, కర్మవశ్యుండవు గామిచే బ్రాహ్మణుని వధింపరాదనెడి యామ్నాయము (విధి) యయినను నీకు నియామకము గాదు. కాని లోకపావనా! ఈ బ్రహ్మహత్యకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము ననుష్ఠింపుము. ఏలందువా? నీ వితరులు పురికొలుపక నీయంతటనే దాని నాచరించితివేని లోకసంగ్రహము గలుగును జుమీ. శ్రేష్ఠుఁ డాచరించినదే కదా తక్కన లోకులు నాచరింతురు' అనిరి. అందులకు రాముఁడు 'నేను లోకముల ననుగ్రహించు నిమిత్తము వధమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము నాచరించెదను. ఇందులకు ముఖ్యమయిన ప్రాయశ్చిత్త మేదియో యుపదేశింపుఁడు. ఈ రోమహర్షణునకు దీర్ఘాయుష్యమును, బలమును, నింద్రియపాటవమును, మఱియు నింకేది మీరు కోరుదురో దానిని జెప్పుఁడు. దీనినంతయు నా యాశ్చర్యశక్తిచే సాధించెదను' అనెను. ఋషులు— "రామా! కుశాగ్రరూపంబగు నీ శస్త్రమునను వీర్యమున

* పురాణవక్తయగు బ్రాహ్మణునకు నియ్యఁదగినదియుఁ బ్రత్యుత్థానమొకరికిఁ జేయ నక్కఱ లేనిదియు నయినది బ్రహ్మాసన మనంబడును.

కును నితని మృత్యువునకును మఱి 'మా సత్రము ముగియు వఱకు దీర్ఘాయువులై యుండు'మని మే మాడిన వచనమునకును సత్యత్వముగలుగునట్లు గావింపుము' అనిరి. రాముఁడు 'తానే పుత్రుఁడుగా పుట్టుచున్నాఁడను కదా వేదములు చెప్పెడిని. *కాఁబట్టి యితని పుత్రుఁడు ఉగ్రశ్రవుఁడు మీకుఁ బురాణ వక్తయగుఁ గాక; వానికి నాయువు నింద్రియపాటవమును గలిగియుండుఁ గాక. మునిశ్రేష్ఠులారా! మీ కేవిషయమునఁ గోరికగలదో దానిని జెప్పుఁడు. బుధులారా! పిదప బ్రహ్మ దండమును గయికొని, తెలియక చేసిన నాకు, వేదశాస్త్రాను సారముగఁ బాప పరిహారమును నాలోచించి విధింపుఁడు' అనెను. అందులకు ఋషులు, 'ఇల్వలుని కొడుకు పల్వలుఁ డను నొక ఘోరదానవుఁడు పర్వపర్వమునను వచ్చి మా సత్రయాగమును జెఱుపుచున్నాఁడు. దాశార్హా! వాఁడు చీము నెత్తురులను మూత్ర పురీషములను, సురామాంసము లను గురియుచున్నాఁడు నీ వా పాపాత్ముని బోఁకార్చుము. దాశార్హా! అట్లుచేసిన మాకు గొప్ప శుశ్రూషణము గావించు టయగును పిదప మిక్కిలియు నహింసాది బ్రహ్మచర్యాది

---

* అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవసి హృదయాదధిజాయసే। ఆత్మా వై పుత్రనామాసి స జీవ శరదశ్శతమ్' ఇత్యాదులు వేదవచనము. పితయే పుత్రుఁడుగాఁ బుట్టు నుగదా. రోమహర్షణుఁడు బ్రదుకమిచే తన యస్త్రమునకు అతని మృత్యువును సత్యమగుటయు, అతఁడు తన పుత్రునిరూపమున ఆయువు మొద లయిన వానిని బడయుటచేత మునులవచనము సత్యమగుటయుఁ, గలిగించితి నని భావము. రోమహర్షణుఁడే యతనిపుత్రుఁడుగాన పుత్రరూపమున నాయురాదు లతని కాయురాదులనియె తెలియునది.

వ్రతయుక్తుఁడవై తీర్థములందుఁ గ్రుంకుచుఁ బండ్రెండు మాసములు భూమి ప్రదక్షిణముగాఁ దిరిగివచ్చితివేని పరిశుద్ధుండ వగుదువు' అనెను.

ఇది డెబ్బదితొమ్మిదవ యధ్యాయము.

బలరాముని యిల్వలవధయును, దీర్ఘయాత్రయు.

శుకుఁడు.—'అంతఁ బర్వదినము రాఁగాఁ బ్రచండమైన యొక భయంకరవాయువు ధూళిగురియుచు దుర్గంధము గొట్టుచు నలుగడల బిట్టు వీవసాగెను. అంత నా యజ్ఞశాలలయందు నమేధ్యమయంబగు వర్షమును నిల్వలుండు గురియించెను. వాఁడును శూలముదాల్చి చూపట్టెను. పెద్దదయిన కాయము గలిగి, విరిసిన కాటుకరాశివలె మిక్కిలియు నలుపై, కాఁచినరాగివలె నెఱ్ఱని వెండ్రుకలును మీసలును గడ్డమును దాల్చి పెనుఁగోఱలచేతను నుగ్రమయిన బొమముడిచేతను బెట్టిదమయిన బలుమొగముతో వచ్చెను. వానిని గాంచి, రాముఁడు శత్రుసైన్యములను విదలించు ముసలమును, దైత్యులనడంచిపుచ్చు హలమును, దలంచుకొనెను. అవి తోడనే పొడకట్టి నిలిచెను. అంత రాముఁడు నాఁగటికొనచేత నాకాశమునఁ జరించుచున్న యా పల్వలునిఁబట్టి తిగిచికొని, ముసలముతో నా బ్రాహ్మణద్రోహిని నెత్తిమీఁద నడిచెను. వాఁడును నెత్తితుత్తుమురై నెత్తురులు గ్రక్కుచు, బిట్టుగా నార్తధ్వని గావించుచు గైరికధాతువులచే నెఱ్ఱనగు పర్వతము వజ్రముచేతఁ గొట్టువడి పడునట్లు నేలం గూలెను. మును లందులకు రాముని మిక్కిలియు స్తుతించి,

యమోఘములయిన యాశీర్వాదము లొసంగి, వృత్రుని౯ జంపిన యింద్రునికి దేవతలుంబోలె, నమ్మహాభాగునికి స్నానము గావించిరి. అంత వారతనికి సిరిదొలంకుచు నెప్పుడును వాడని తామరలుగల వైజయంతి యను మాలికను దివ్యములయిన రెండు వస్త్రములను, దివ్యములగు నాభరణములను నొసంగిరి. అంత వారలచేత ననుజ్ఞవడసి రాముండు బ్రాహ్మణులంగూడి కౌశికీ నదికిం బోయి యందుండి పిదప సరయూనది పుట్టిన సరోవరమునకుం బోయెను. తర్వాత నాసరయువు గట్టవెంబడినే ప్రయాగమునకుం బోయి స్నానము చేసి దేవాదులకు సంతర్పణములు గావించి పులహాశ్రమమునకుం బోయెను. పిదప గోమతియందును గండకియందును విపాశయందును గ్రుంకి శోణనదమందు స్నానముచేసి గయకుం బోయి పితృతర్పణములు విడిచి గంగాసాగరసంగమమునకుం జని మునుకలిడి మహేంద్రపర్వతమునం బరశురామునిం గాంచి యభివాదనముచేసి సప్తగోదావరిని వేణిని పంపానదిని భీమరథిని జలకమాడి, కుమారస్వామిని గాంచి యంత శివుని కాలయంబయిన శ్రీశైలమునకుం బోయెను. అంత నతండు ద్రవిడదేశమందు మహాపుణ్యంబయిన వేంకటాచలమును దర్శించి, పిదపం గామకోటిని, గాంచీపురిని, నదీలలామంబగు కావేరిని, హరిసన్నిహితుండయియుండు మహాపుణ్యక్షేత్రంబగు శ్రీరంగమును విష్ణుక్షేత్రమగు వనగిరిని, దక్షిణమథురను జూచుచుంబోయి మహాపాతకములను నాశనముసేయునట్టి సముద్రసేతువును జేరెను. అచట నా హలాయుధుండు బ్రాహ్మణులకుం బదివేలు ధేనువులు దానముచేసెను. అంతం

గృతమాలమును దామ్రపర్ణిని గులపర్వతంబగు మల
యమును గాంచి యందాసీనుండై యున్న యగస్త్యునికి
మ్రొక్కి నమస్కరించి యభివాదనముచేసి యతం డొసం
గిన యాశీర్వచనములను గయికొని యనుజ్ఞనొంది దక్షిణ
సముద్రమునకుఁ బోయెను. అచట నతఁడు కన్యాకుమారి
యనెడి దుర్గాదేవిని దర్శించి యంత ననంతపురమును జేరి
యుత్తమంబగు పంచాప్సరసమున విష్ణువు సన్నిహితంబై
యుండు దాన మునిఁగి యందుఁ బదివేలగోవులను దానము
చేసెను. అంత నమ్మహాత్ముఁడు కేరళమునకును త్రిగర్తకము
నకును బిదప ధూర్జటి సన్నిహితుఁడయి యుండు గోకర్ణ
మనెడి శివక్షేత్రమునకుం జనెను. పిదప ద్వీపమునం దున్న
యార్యాదేవినిగాంచి శూర్పారకమునకుఁ బోయి తాపి,
ప్రయోష్ణి, నిర్వింధ్యలను తీర్థములందుఁ గ్రుంకి యంత దండ
కావనమును బ్రవేశించి నర్మదకుఁబోయెను. దానితీరమందు
మాహిష్మతీపురంబు విలసిల్లును. పిదప మనుతీర్థమందు స్నాన
ముచేసి మరల బ్రభాసతీర్థమునకు వచ్చెను. అట బ్రాహ్మ
ణులు కౌరవపాండవయుద్ధమున సమస్తరాజులును హతు
లయిరని చెప్పుచుండఁగావిని భూమికి భారము తీఱినదని
తలంచెను. ఆ యదునందనుఁడు భీమదుర్యోధనులు యుద్ధ
మున గదలంగొని పోరాడుచుండుటను వారించి, వారి వినాశ
ము నుడుపుటకు నచటికిఁ బోయెను. యుధిష్ఠిరుఁడును నకుల
సహదేవులును కృష్ణార్జునులును నతనినిజూచి యభివాదనము
చేసి 'ఇతఁ డేమి చెప్పఁగోరి యిటవచ్చినాఁ'డని సంశయించుచు
నేమియుఁ బలుకకుండిరి. అతఁడా భీమదుర్యోధను లిరువు

రును సంరంభించి యొండొరులం గెలువంగోరి, గదాపాణులై విచిత్రములగు మండలములం దిరుగుచు నుండుటను గాంచి వారితో 'రాజా! దుర్యోధనా! వృకోదరా! మీ రిరువు రును సమానబలులగు వీరులరు. మీలో నొకఁడు బల మునం దెక్కుడనియు మఱియొకఁడు నాదనయం దెక్కు డనియు నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇట్లు మీరిరువురు సమాన వీర్యులై యుండుటఁ మీలో నెవనికేని విజయముగాని యది కాదేని యపజయముగాని కలుగునని చూపట్టదు. కనుక మీ పోరు నిష్ఫలమే; కాన యుడుగుఁడు' అనెను. ఆ రాజ కుమారు లొకరినొక రాడిన దురుక్తులును, నొండొరులకుఁ గావించిన దుష్కార్యములను దలంచుకొంచుఁ బరస్పరము బద్ధ వైరులై యుండుటం బట్టి యాబలుఁడు చెప్పినవాక్యమును గయికొన రయిరి. రాముఁడది దైవకృతమని తలంచుచు ద్వారవతికిఁబోయి సర్వసంపదల పెంపుసొంపారుచున్న యుగ్ర సేనాదులను జ్ఞాతులను గూడి యుండెను. అతఁడు మరల నైమిశమునకుఁ బోవఁగా, ఋషులు సకలవిరోధములు నివర్తించియున్న యాత్రనిచేఁ గ్రతువు నంగములతోఁగూడఁ గ్రతువుల నన్నింటిని జేయించిరి. అంత నా భగవంతుఁడు బలుఁడు వారలకు విభుండుగాన విశుద్ధంబగు విజ్ఞానమును (అనఁగా నాధారభూతుండగు పరమాత్మయందు విశ్వము నుండుటయు) దాను విశ్వమంతయు వ్యాపించియుండుటయును నని సంశయాదిరహితంబగు జ్ఞానము నొసంగెను. అతఁడు పత్నింగూడి జ్ఞాతులగు బంధువులును సుహృదులును బరి వేష్టించియుండ నవభృథస్నానము గావించి మేలయిన వస్త్ర

ములం దొడిఁగి, చక్కఁగా నలంకృతుఁడై చంద్రుఁడు తన చంద్రికచేతనుం బోలెఁ బ్రకాశించెను. బలశాలియు ననంతుఁడును నప్రమేయుఁడును మాయా మనుష్యుండు నగు నా బలుని కృత్యము లిటువంటి వనేకములు గలవు సుమీ! అనంతుఁడును నద్భుతకర్ముండు నగు రాముని కృత్యముల నెవ్వఁడు స్మరించునో, వినునో, పలుకునో, వాఁడు విష్ణువునకు మిక్కిలి ప్రియుండగు చున్నాఁడు'

ఇది డెబ్బదితొమ్మిదవ యధ్యాయము.

కుచేలోపాఖ్యానము.

రాజు—ప్రభూ! మహాత్మా! అనంతవీర్యుండును మహాత్ముండునగు ముకుందుని వీర్యచరితములు మఱియు నేమేమి గలవో వానినెల్ల వినఁగోరుచున్నాను. బ్రాహ్మణోత్తమా! విషయములంబడి త్రిమ్మరుచుండువాఁడైనను రసజ్ఞుఁడుగా నుండునేని, యీ యుత్తమశ్లోకుని మేలికథల నొక్కమాఱు విన్నయెడలఁ జాలునని యుఱుకుగు వాఁడెవఁడు? ఆ యనంతుని గుణములను గీర్తించు వాక్కే వాక్కు. అతని కైంకర్యములు గావించు హస్తమే హస్తము. స్థావర జంగమము లందు వసించుచున్న యతనిని స్మరించు మనస్సే మనస్సు. అతని పుణ్యకథలను విను చెవియే చెవి. చరాచరములు రెండును శరీరము గాఁగల యతనిని మ్రొక్కు శిరమే శిరము. అతనిఁ జూచు కన్నులే కన్నులు. విష్ణుదేవునియు నతనిభక్తులయు పాదజలములను సేవించునట్టి యంగములే యంగము' లనెను. ఇట్లు పరీక్షిత్తడుగఁగా భగవంతుఁడా శుకుఁడు

వాసుదేవుండగు భగవంతునియందు మనస్సు లయించినవాఁ
డయ్యెను. అతఁడు రాజుతో 'బ్రహ్మవిదులందు మిన్నయగు
నొక బ్రాహ్మణుఁడు తొల్లి కృష్ణునకుఁ జెలికాఁడై యుండెను.
అతని కంతరింద్రియ మగు మనస్సు ప్రశాంతమై బాహ్యేం
ద్రియము లెల్లఁ జయింపఁబడియుండుటవలన విషయములం
దెల్ల విరక్తి గలిగియుండెను. కాన యతఁడు దైవికముగా
నేదిదొరకునో దానితోఁ గడుపుఁ బోషించికొనుచు నుండెను.
అతఁడు గృహస్థాశ్రమమున వర్తించుచుండెను. అతని పేరు
కుచేలుఁడు. అతని భార్యయు నట్లె జితేంద్రియురాలై
యుండెను గాన యేది దొరకినను బతికి వడ్డించి దానఁ గట
మలమల మాఁడుచుండెను. ఇట్లాయమ, యాఁకటికిఁ దాళ
నోపక దారిద్ర్యమున శుష్కించు, వడఁకుచును, నోరెండు
చుండ, నొకనాఁడు తన పతికడకుఁ బోయి యతనితో
'బ్రాహ్మణోత్తమా! దేవరకు నా హరి కృష్ణుఁడే చెలికాఁడు
గదా. అతఁడో శ్రియఃపతి; కాన, మన లేమిని బాపుట
యతని కెంతపని. మఱి బ్రహ్మణ్యుఁడుగాన బ్రాహ్మణులకగు
మీయం దాదరము తప్పక చూపఁగలఁడు. అతఁడు ధర్మార్థ
కామములనే కాక మోక్షమును గోరువారికిని శరణు చొరం
దగినవాఁడు. కాన నీకుఁ గేవల విత్తమే కాక నీకోరెడి ముక్తిని
నొసంగఁగలఁడు. నీ యభిప్రాయ మెల్లు దెలియు ననవలదు.
అతఁడు జ్ఞానశక్త్యాది షాడ్గుణ్యపూర్ణుఁడు. పరత్వముచే నిన్నుఁ
బాటింపఁడని తలఁపవలదు. నిరతిశయ సౌశీల్యమునుబట్టి సాత్త్వ
తులకెల్ల మిన్న. అతని నొక్కనినే విశేషించి చెప్పనేల
యందువా? అతఁడు మిముబోఁటిసాధువులకెల్లఁ బరమంబయిన

ప్రాప్యముచుండీ! పొందినచో నేమియిచ్చునందురా? కుటుంబభరముచే మిక్కిలియు స్రుక్కుచున్న మీకుఁ బుష్కలముగా ధనము నొసంగఁగలఁడు. అతఁడిప్పుడు శత్రువిజయార్థమెక్కడకును బోలేదు. ద్వారవతియందే భోజవృష్ణ్యంధకుల కీశ్వరుండయిన యా ప్రభుఁడున్నాఁడు. కాఁబట్టి యతనికడకుఁ బొమ్ము. అతఁడు తన పాదకమలములను స్మరించిన వానికిఁ దన్నయిన నిచ్చును. ఇఁక నేదో యొకయర్థమును గోరి దూరమునుండి తన్ను భజింపవచ్చువారికి నభీష్టములనెల్ల నా జగద్గురుఁ డిచ్చుననుటను జెప్పవలయునా' యనెను. ఇట్లు భార్య తన్ను మాటిమాటికిఁ బ్రార్థింపఁగా నా బ్రాహ్మణుఁడు మెత్తనివాఁడుగాన యియ్యకొని తనలో 'విత్తమేమియు దొరకకపోయినను, నా యుత్తమశ్లోకుని దర్శనము దొరకుచున్నది గదా! ఇదియే నాకుఁ బరమలాభము గదా' యని మనంబునఁ దలంచుకొనుచుఁ బోవుటకు నిశ్చయించుకొన్న వాఁడయ్యె. అతఁడు తన పత్నింజూచి 'కల్యాణీ! మనయింటఁ గానుక కేమేని యున్నయెడల నిమ్ము' అనెను. ఆయమయు, బ్రాహ్మణులయిండ్లలో నడుకులను యాచించి నాలుగు పిడికెళ్లు దొరకఁగా వాని నొక చినిఁగిన చేలతునుకయందు ముడిచి కానుకగా భర్తకొసంగెను. ఆ బ్రాహ్మణోత్తముఁడు నాయడుకులనుగొని తనలోన 'కృష్ణుని సందర్శనము నాకెట్లుగలుగునో' యని చింతించుచు ద్వారకాపురమునకుఁ బోయెను. అతఁ డట్లుపోయి ద్వారవతిం జేరి కావలి సేనలున్న మూఁడు గుల్మములను గడచి మూఁడు కక్ష్యలను దాఁటి యంతఁ గృష్ణునివలె సంపత్తు మొదలగు గుణములచే

వఱలుచున్న యంధకులయు వృష్ణులయు గృహములనడుమ బెడఁగారుచున్న పదాఱువేల కృష్ణుని పత్నుల గృహములను దఱిసి, యందును మిక్కిలి సిరిదొలఁకుచున్న యొక గృహమును, బ్రహ్మానందంబగు మోక్షసుఖము నొందినవాఁడు వైకుంఠమునుంబోలె, బ్రవేశించెను. అపుడు కృష్ణుఁడు, రుక్మిణి దేవితోఁగూడఁ బర్యంకముపై నుండెను. అతఁడతనిని దూరమునఁగాంచి దిగ్గనలేచి యెదురవచ్చి రెండుచేతులు సాఁచి ముదంబుపొదల నతనిని బిగియఁ గౌఁగిలించికొనెను. తనకు గారాబుచెలికాఁడయిన యీ బ్రాహ్మణఋషి యంగసంగము వలన మిక్కిలియుఁ జొక్కి యెంతయు సంతోషముప్పొంగ నా జలజాతేక్షణుఁడు, కన్నులనుండి యానందబిందువులను గార్చెను. అంత నతనిని బర్యంకముపయి తానే యాసీనుం జేసి, తానే కానుకలుదెచ్చి సమర్పించి యతని పాదములం గడిగి యా పాదజలములను శిరసుపయిని లోకపావనుండా భగవంతుఁడు దాల్చెను. పిదపఁ జందనమును నగురువును గుంకుమను గూర్చి మెదిచిన దివ్యగంధము నతనికి నలంది, గమగమ వాసనలు బుగులుకొను ధూపములొసఁగి, దీపముల నివాళించి, బలులను, మఱియుఁ దక్కిన పూజాసాధనములను నర్పించి, గోవును తాంబూలమును నివేదించి యంత స్వాగతం బడిగెను. దేహమంతయు మురికి గ్రమ్మి, చిక్కియు నుక్కియు బీఱనరములు పయికి నెరసి బెరసియున్న యా కుచేలునికి, రుక్మిణీదేవి చామరఁ బుచ్చుకొని వీచుచుఁ దక్కుంగల పరిచర్యలు గావించుచు నుండెను. అట్లు నిర్మల కీర్తియగు కృష్ణునిచేత నా యవధూత యతి ప్రీతితోడఁ

బూజితుండగుటను జూచి, యంతఃపురమునం గలవారంద అను మిక్కిలి విస్మితులై 'వీఁడో యొక భిక్షుఁడు, అవధూత, సంపదమాలిన వాఁడు; కాన లోకమునం దెల్లవారికి నిందితుఁడును నధనుఁడు నైనవాఁడు. ఇట్టివాఁ డెక్కడ! ముల్లోకములకు గురుండును లక్ష్మికి నివాసభూతుండు నగు కృష్ణుఁడెక్కడ? అతఁడు తనతోడ మంచమునందున్న లక్ష్మిని సయితము విడిచి, వీనిని దనయన్ననుం బోలెఁ గౌఁగిలించి కొన్నాఁడే! ఇతఁ డెట్టిపుణ్యము చేసెనో కదా' యని గుజగుజలు వోయిరి. అంత నా యిరువురును దొల్లి తాము గురువునింట వాసము చేయునపుడు గావించిన యా ముద్దుముచ్చటలనెల్ల నొకరికే లొకరు పట్టుకొని యిట్లు చెప్పుకొన సాగిరి. భగవంతుఁడు — 'బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు గురువునకు దక్షిణ నొసంగి * సమావర్తన కర్మముం గావించుకొని విడిచి వచ్చిన పిదప ధర్మములం దెలిసినవాఁడవు గావున నీకుఁ దగినభార్యను బ్రాత్తగాఁ బెండ్లియాడితివా? ప్రాయికముగా నీ చిత్తము గృహధర్మములందున్నను గామముల చేతఁ గొట్టువడకయే యుండును. నీవు విద్వాంసుఁడవు గాన ధనములందును నీకంతగాఁ బ్రీతి లేదు. ఇది నాకుఁ దెలియును జుమీ. కొందఱు మనంబులు కామములచేతఁ గొట్టువడని వారై విష్ణుసంబంధియగు మాయనుండి— అనఁగా ననాదిప్రవృత్తమగు ప్రకృతి సంబంధములనుండి—

---

* సమావర్తన మనఁగా వేదములను సాంగముగాను సశిరస్కముగాను నధ్యయనము చేసినపిదపఁ గావించుకొను కర్మమునకు సమావర్తనమని పేరు.

విడివడు తలంపున బ్రహ్మవిద్యకు సంగముగా నిత్యనైమిత్తి
కాదులగు కర్మములను లోక సంగ్రహమును బట్టి నేనెట్లు
చేయుదునో యట్లే యాచరింతురు; కాని విషయాభిలాషను
బట్టి కాదు. బ్రాహ్మణోత్తమా! మనము గురుకులము
నందు వసించి యుంటిమే దానిని తలంచుకొందువా? ఆ
గురుకులవాసమువలననే కదా ద్విజుఁడు తెలిసికొనఁదగిన
దానిని (స్వపర యాథాత్మ్యమును) తెలిసికొని యజ్ఞానము
తుది నందుచున్నాఁడు. ఆ గురుకులవాసమే కదా ద్విజాతు
లకు వలయు సత్కర్మములనెల్ల ననుష్ఠించుటకు హేతు
భూతమయిన జ్ఞానము గలిగించుచున్నది. ఆ గురుకులమొక
యాశ్రమమగును. అందుండువారికి నాద్యుండగు నేనుం
బోలె గురుఁడు, జ్ఞానప్రదుం డగుచున్నాఁడు. బ్రాహ్మ
ణోత్తమా! ఈ లోకమందు సమస్తములగు వర్ణముల
యందును నాశ్రమములయందును, నెవరు గురురూపమున
నున్న నా యుపదేశ సూత్రముచేత సుఖముగా సంసార
మహార్ణవమును దరింతురో వారే పురుషార్థకోవిదులు సుమీ.
సర్వభూతాత్ముండ నగు నేను గురుశుశ్రూషచేతఁ దుష్టి
నొందునట్లు పంచమహాయజ్ఞములచేతను, మంచి జాతి
చేతను తపముచేతను శమముచేతనుగాని దుష్టినొందను
సుమీ. బ్రాహ్మణోత్తమా! మనము గురువునింట వసించి
యుండఁగా గురువుభార్య యొకనాఁడు మనలను గట్టెలు
దెమ్మని పంపినది తలంతువా? అప్పు డకాలముగానున్నను
మనమిరువురమును మిక్కిలియుఁ బెద్దదియైన యొక మహా
రణ్యమును జొచ్చితిమి. అప్పుడు తీవ్రముగా గాలివాన

వచ్చెను. ఉఱుములు దట్టిదముగా నుఱిమినవి. ప్రొద్దును గ్రుంకెను. దిక్కులెల్లను జిమ్మచీఁకటి ముంచుకొనెను. అంతయును జలమయం బగుటచే నిది మిట్టపల్లమని తెలియ నలవిగాకుండెను. అట్లు జలమెల్లెడఁ బ్రవాహమై పర్వియుండఁగ మనము బిట్టుగాలిచేతను జలములచేతను నచట మిక్కిలియుఁ బీడితులమై దిక్కులు తెలియక యొండొరుల చేతులు పట్టుకొని యాతురులమై కట్టియలుమోపు మోచికొనుచు నావనమందుఁ బరిభ్రమించితిమి. ఇది యంతయుఁ దెలిసి మనగురువు సాందీపని సూర్యుఁడుదయించిన పిదప శిష్యులమగు మనలను నాచార్యుండుగాన నలుగడల వెదకుచువచ్చి మనమాతురులై యుండుటను జూడలేదా? అట్లు చూచి, యతఁడు 'ఓరా! నా పుత్రకులారా! ప్రాణులకెల్ల నాత్మ మిక్కిలియుఁ బ్రియమైనది. మీరు దానిసిగూడఁ బాటింపక నాయందే తాత్పర్యము చూపి నాకొఱకిట్లు మిక్కిలియు దుఃఖితులయితిరి. పరిశుద్ధభావముతో సర్వవిధముల గురువునకు నాత్మసమర్పణము చేయుట యనునింతియె మంచిశిష్యులు గురువునకుఁ జేయవలసిన ప్రత్యుపకారము. ద్విజోత్తములారా! నేను మీవలన మిక్కిలియు సంతసిల్లితిని. మీ కోర్కులన్నియు సఫలములగుఁ గాక! మీరు నావలనఁ గఱచిన వేదములెల్ల మీకిహమందును బరమందును సత్తువచెడక సార్థకములగుఁ గాక' యనెనుగదా. ఇట్టివి యనేకములు మనము గురుగృహమునం దుండఁగాఁ జేసినవి నీకుఁ దలంపునకు వచ్చునా?

గురువు ననుగ్రహముచేతఁ బూర్ణుఁడయిననే పురుషుఁడు, ముక్తికి నర్హుఁ డగుచున్నాఁడు' అనెను.

బ్రాహ్మణుఁడు—దేవదేవా! జగద్గురూ! సత్యకాముఁ డగు నీతోఁగూడ గురుగృహమున వాసముగలిగినట్టి మాకు నేది యొడఁగూడినవి గాకుండును? అన్నియు నొడఁగూడినవే. వేదమయం బగు బ్రహ్మ మెవ్వనిదేహమో పురుషార్థములకెల్ల నెవ్వఁడు పుట్టుచోటో యట్టినీవు గురుకులమందు వాసముచేయుట పెద్దయు వేడబముగదే' యనెను.

ఇది యెనుబదియవ యధ్యాయము.

కుచేలోపాఖ్యానము.

అనుబంధము.

శ్రీశుకుఁడు— ఇట్లాహరి యా బ్రాహ్మణోత్తమునితో ముచ్చటలు చెప్పికొనుచు సమస్తభూతముల మనోవ్యాపారములను దెలిసినవాఁడు గాన చిఱునవ్వు నవ్వుచు నాతనితో 'బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు నకుఁ గానుకయేమి నీ యింటనుండి తెచ్చితివి? భక్తులు నాకుఁ దెచ్చియిచ్చు కానుక యణువంతదైనను బ్రేమంజేసి నా కది మిక్కిలియే యగును. కానుక యిచ్చినది మిక్కిలియైనను, అభక్తులు తెచ్చి యిచ్చినదేని, యదినాకు సంతోషము గలిగింపఁజాలదు. పత్రముగాని పుష్పముగాని ఫలముగాని తోయముగాని పరిశుద్ధాత్ముఁ డెవఁడేని నాకు భక్తిపూర్వకముగాఁ దెచ్చి కానుక యొసఁగనేని, నే ననుభవించుచున్నాను. అనెను. ఇట్లు కృష్ణుఁ డడుగఁగా, నా బ్రాహ్మణుఁడు మిక్కిలియు సిగ్గునొంది

2259. కుచేలుఁడు తెచ్చిన యడుకులను శ్రీకృష్ణుఁ డారగించుట;
రుక్మిణీదేవి మిక్కిలి వలదని వారించుట.

తలవాంచి యా లక్ష్మీనాథునకు దాను దెచ్చిన చేరెఁ డడుకు లను నొసంగిన వాఁడు గాఁడయ్యె. ఆ కృష్ణుఁడు సర్వభూత ముల యాత్మను దర్శించునట్టివాఁడును సర్వసాక్షియు నగుటం జేసి యుతఁడు వచ్చినందులకుఁ గారణమును బరిశీలించి తెలిసికొని తనలో 'వీఁడు తొల్లి లక్ష్మీకాముఁడై నన్ను భజింపకుండెను. పతివ్రత యగు తన యిల్లాలికిఁ బ్రియము సేయంగోరి నా చెలికాఁడయిన యితఁడిట వచ్చినందున నితనికి నేను మను ష్యులకుఁ బడయరాని సంపదల నొసంగెదను' అని యిట్లు చింతించి యా భగవంతుఁ డా బ్రాహ్మణుని చింపితునియలఁ గట్టియున్న యడుకులను 'ఏమిది?' యనుచుఁ దానే పట్టి చేకొనెను. అట్లు చేకొని కుచేలునితో 'చెలీ! ఇది నాకుఁ గానుకగాఁ దెచ్చినది గదా! నామది కెంతో సంతోషము గూర్చుచున్నది. నెచ్చెలీ! ఈ యడుకులు విశ్వశరీరకుం డగు నాకుఁ దృప్తి గావించుచున్నవి' యనుచు నాయడుకులం దొకపిడికెఁడు గొని భక్షించి రెండవపిడికెఁడు గయికొనెను. కాని యంతలో లక్ష్మియగు రుక్మిణి త్వరపడి యా పరమ పురుషుని హస్తమును బట్టుకొని, వలదని వారించుచు నతనితో 'పుణ్యాత్మా! ఈ యొక పిడికెఁడు గొన్నమాత్రనే పురుషునికి నిహమందుఁగాని పరమందుఁగాని నీ కెంతయు సంతసము గలుగునట్లుగా సకలములయిన సంపదల పెంపు సొంపారుటకుఁ జాలు' ననెను. బ్రాహ్మణుఁ డా రేయి కృష్ణుని మందిర మున వసించియుండి సుఖముగా భుజించియుఁ బానీయములు ద్రావియుఁ దన్ను స్వర్గమందున్నవానిఁగాఁ దలఁచెను. మఱునాఁడు తెల్లవాఱఁగాఁ గుచేలుని చెలికాఁడయిన యా

విశ్వభావనుఁడు కృష్ణుఁ డభినందించి యతనితోఁగూడఁ గొంత వఱకు వెంటవచ్చి వందనముచేసి వీడుకొలుపఁగా నతఁడు స్వగృహమునకుఁ బోయెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు తన చెలికానివలన ధనమును బడయక పోయెను. మఱి కార్పణ్యము చేత లజ్జితుండై తనంతట యాచింపను యాచింపఁడయ్యె. అయినను మహనీయుండగు భగవంతుని దర్శింపఁ గలిగినంత మాత్రకే యూఱటనొంది తన నెలవునకుఁ బోయెను. అతఁడు తనలో 'బ్రహ్మణ్య దేవుండగు కృష్ణుఁడు బ్రహ్మకులమం దెంత సాధువైయున్నాఁడో చూచినవాఁడ నయితిని. కాకేమి; లక్ష్మినే వక్షమునందుఁ దాల్చియుండునట్టి దిట్ట దరిద్రతముఁడగు నన్ను బిగ్గఁ గౌఁగిలించుకొననే! ఔరా! ఆతని బ్రహ్మణ్యత నేమందును! నిఱుపేదను, మఱి మిక్కిలి పాపిని. ఇట్టినే నెక్కడ? శ్రీనివాసుండగు కృష్ణుఁ డెక్కడ? అయినను నన్ను బ్రహ్మబంధుఁ డని తలఁచి రెండు చేతులఁ గౌఁగిలించుకొన్నాఁడు. ఇంతమాత్రమా! తన ప్రియురాలు రుక్మిణియున్న మంచముపయిని నన్నుఁ దన యన్నదమ్ములంబోలెఁ గూర్చుండఁ బెట్టినాఁడే! మఱి పయనముచే బడలియున్న నాకాతని పట్టమహిషి, చేత వింజామర గొని వీచినది! ఇంతటితోఁ బోక యా భగవంతుఁడు తాను దేవతలకు దేవుండయ్యును, విప్రులకు దేవుఁడయ్యును, నన్ను దేవునివలెఁగొని యడుగులుపిసుకుట మొదలుగా నత్యంతంబగు శుశ్రూషగావించి దేవునింబోలెఁ బూజించెఁ గదే! పాతాలమందును భూతలమునందును గల సకలములయిన సంపదలకును నణిమాదులగు సిద్ధులకును స్వర్గమోక్ష

ములకును గారణ మా భగవంతుని చరణార్చనమే, కాని వే ఱొండుగాదు. అయిన నా భగవంతుఁడు కారుణికుఁడు గావున నిఱుపేదయగు ననుబోఁటి వాఁడుధనమును బడ సినచో మీఁదు మిక్కిలి మత్తిల్లి విఱ్ఱవీఁగుచుఁ దన్ను స్మరింపఁడని తలఁచి నాకు నవ్వారిగా ధనములొసఁగఁడయ్యె' నని యిట్లా భగవంతుని గుణములఁ ననుచింతనము సేయుచు నుప్పొంగుచుఁబోయి తన గృహము దాపుచేరెను. అయిన నచటఁ దన మునుపటి గుడిసెలేదు. మఱి సూర్య చంద్రా గ్నులంబోలెఁ దేజరిల్లుచున్న విమానములు నలుగడల నావరించి యుండెను. మఱియందుఁ గోల కోలమని కూయుచున్న పలుఁగులు నెలుఁగులచేఁ జప్పుడుగొను చుండు విచిత్రములగు నుపవనములును నుద్యానములును, వానియందు విరిసియున్న కలువలు దామరలు చెంగలువలు నల్లగలువలు మొదలగునవి దులకించు కొలఁకుల జల ములును, జెలువు చూపుచుండెను. మఱి యందుఁ బురుషు లును లేడి కన్నులఁగన్నుఁగవలఁ గళుకొత్తు పడఁతులును జక్కఁగా నలంకృతులై వెలయుచుండిరి. వానిని జూచి కుచేలుఁడు 'ఇది యేమి ? ఎవ్వనిచోటు ? ఇట్టినాపట్టు దా నిట్టిది యెట్లయ్యె ?' యని యిట్లే మేమో తలపోయు చుండఁగా నప్పుడు దేవతలుంబోలెఁ దేజరిల్లుచున్న బురు షులును స్త్రీలును, గీతములును వాద్యములును మిక్కిలి బోరుకొన నతనిని రాఁబట్టుకొనిరి. ఆతని యిల్లాలు దనపతి వచ్చెనని విని ప్రీతియును నుబ్బును బొంగార నంబరమున లక్ష్మి తామరయింటనుండి వెడలునట్లు గృహము

నుండి వేగ వెడలివచ్చెను. ఆ పతివ్రత తన పతినిజూచి మక్కువ పిక్కటిల్లుటంజేసి యుత్కంఠదీపింపఁ, గన్నుల నానందాశ్రులు చిప్పిలఁ గన్నుంగవ మొగిచి, బుద్ధిచేత నతనికి మ్రొక్కి మనంబునఁ గౌఁగిలించుకొనెను. అతఁడు తనపత్ని బంగరుకాసులదండలు మెడలం దాల్చియున్న దాసికలనడుమ వెలుంగుచు విమానమునందున్న దేవతాస్త్రీయుంబోలెఁ దేజరిల్లుచుండుటనుజూచి యెంతయు విస్మయము నొందినవాఁడయ్యె. అతఁడును బ్రీతుండై యా పూవుంబోఁడినిగూడి నిజమందిరమును బ్రవేశించెను. అది నూఱు మణిస్తంభములతోఁగూడి మహేంద్రుని మందిరమువలె నందము గులుకుచుండెను. అందలిశయ్యలు, పాలనురుఁగుంబోలెఁ గడుఁదెల్లనై యుల్లసిలుచుండెను. దంతముచేతను బంగారుచేతను జేయఁబడిన పరికరములతో నందలి పర్యంకములు వెలయుచుండెను. అంజలి చామరలను వీవనలును బంగారు కాఁడల బెడఁగారుచుండెను. అందుఁగల యాసనమును బంగారుమయములై మెత్తని పాన్పులు గలిగియుండెను. మేలుకట్లు ముత్తెపుగండల జాలరులుగలిగి మిక్కిలి కాంతి గులుకుచుండెను. అచ్ఛములయిన పటికపుఱాలచేతను బెద్దపచ్చలచేతను రచితములయిన గోడలయందు వెలుంగుచున్న రత్నదీపములను నందు మెలఁగుచున్న లలనారత్నములను గాంచి మఱి యందుసమస్తసంపదల సమృద్ధులనుం జూచి మనంబు చలింపక తనకట్లాకస్మికముగాఁ గలిగిన సిరిపెంపును గూర్చి యిట్లని తనలో వితర్కించెను. 'నేనో యీ జన్మమున దరిద్రుఁడను. ఇప్పుడే కాదు;

మఱి యెప్పటికిని జన్మాంతరముననుI నిర్భాగ్యుఁడను. ఇట్టి నాకు నిట్టి పెంపుసొంపు గలుగుటకు హేతువు మహావిభూతి యగు నా యదూత్తముని దర్శనము చేతనే కాక మఱొక్కటిచే గలవడుట యెంతమాత్రమును భావింపనేరదు. ఆ భగవంతుఁడు బహు భోగయుక్తుండు; కాన తన్ను యాచించువానికి బహుభాగ్యములనయినను, * దా నిచ్చుటను జెప్పకయె, వాని మఱుఁగుననే, యిచ్చుచున్నాఁడు. ఎట్లనఁ బర్జన్యుఁ డొకప్పుడు మిక్కిలి వానగురిసినను వానిని గొంచెముగానే తలంచుచు సందఱును బరుండియుండఁగా రాత్రి యందు నుఱుమక వారి మఱుఁగుననే వర్షించుచున్నాఁడు. అట్లు దాశార్హుల కెల్ల మిన్నయగు నితఁడును సేవకు లర్పించునది యల్పమైనను గొప్పగానే తలఁచుచుఁ గోరిన వానికిఁ గోరిన యర్థములను మఱుఁగుననే కురియుచున్నాఁడు. మఱియు నా భగవంతుఁడు దానిచ్చిన యైశ్వర్యము మిక్కిలి గొప్పదయ్యును దానిని మిక్కిలియల్పముగా నెంచుచున్నాఁడు. భక్తుఁడు తనకు సమర్పించినది యల్పమైనను దానిని బెద్దసేయుచున్నాఁడు కాకేమి! నేను గానుకదెచ్చిన యడుకులను నొక్క పిడికెఁడును సమ్మహాత్ముఁడు ప్రీతి గడలుకొనఁ బ్రతిగ్రహించినాఁడే! నాకు భగవంతుని యందే మేలుగోరు సౌహృదమును, బ్రియత్వమును, జెలిమియు, దాస్యమును, జన్మజన్మమునను గలుగుఁ గాక; విభూతివలదు. మఱియు

* స్వభోగముతోఁ బోల్చిచూడఁగా బ్రహ్మ భోగమును మిక్కిలి తక్కువ యగుటం జేసి యాచకున కిచ్చుట యతి తుచ్ఛమే యగునని తలఁచి లజ్జపడి యెదుట నియ్యఁడని భావము.

ననంతకల్యాణగుణాశ్రయుండును మహానుభావుండు నగు భగవంతునితోడ మిక్కిలియుఁ గూడికనొందిన నాకు నతని భక్తులతోడను మిక్కిలియు మేలయిన సంగము గలుగును. నేను భక్తుఁడనేని నా కైశ్వర్యము నొసఁగుట మిక్కిలి చిత్రము. నేను భక్తుఁడనుగాను గాఁబోలు. ఏలనఁగా నజుఁ డా భగవంతుఁడు భక్తుఁడగువానికి * సంపదయును రాజ్యమును విభూతియును బెంపనే పెంపఁడు ధనవంతులకు మదమును బుట్టించునది యైశ్వర్యము. అది నరకమునఁ బడఁద్రోయునది. కాన యది యవివేకమును గలిగించునని తెలిసి విచక్షణుఁ డగుటచే దానిని వారికి సమర్పింపఁడు. కాఁబట్టి నేను భక్తుఁడనుగానేమో. భక్తికై ప్రార్థించెద నని తలంచెను. ఇట్లతఁడు వివేకాత్మకంబగుబుద్ధిచే నిశ్చయించుకొని మిక్కిలియు భగవంతునియందు భక్తియుక్తుఁడై విషయములను మెల్ల మెల్ల దిగవిడువ నలవాటుసేయుచును వానియందంతగాఁ దగులుకొనక వానిని భాగ్యంగూడ ననుభవించినవాఁడయ్యె. ప్రభూ! యజ్ఞనిర్వాహకుండును బ్రహ్మాదిదేవతలకును దేవుండును నగు హరికిఁ బుట్టుకయు దైవమును బ్రాహ్మణులే. ఆ బ్రాహ్మణులకంటె వేఱొకదైవ మతనికిఁ గలుగదు. ఇతరులకు జయింప రానివాఁ డయ్యును దనభృత్యులచేత జయింపఁబడి వారికి లోనై యుండు నా భగవంతుని, మిక్కిలియు నతని సుహృదుండయిన యా బ్రాహ్మణుఁడు దర్శించి యా పరమాత్ముని ధ్యానించుటవలనఁ దన

---

* సంపద యనఁగా భోగ్యభోగోపకరణ భోగస్థానాది సమృద్ధులు. విభూతులు పుత్త్రపశువిత్తాది సమృద్ధులు.

సంసారబంధనము వీడినవాఁడై యాధ్యానమున కంగములుగా ననుష్ఠితములైన మహాయజ్ఞాద్యనుష్ఠానములచేత ముక్తులకుఁ బ్రాప్యంబగు నా భగవంతుని వైకుంఠధామమును బొందినవాఁ డయ్యెను. బ్రహ్మణ్యదేవుండయిన భగవంతుని యీ బ్రహ్మణ్యతను విని భక్తినిలభించినట్టివాఁడు ప్రాచీన కర్మరూపములగు బంధములనుండి విడివడుచున్నాఁడు.

ఇది యెనుబదియొకండవ యధ్యాయము.

సూర్యోపరాగమునఁ గురుక్షేత్రమునకు శ్రీకృష్ణాదులు పోవుట.

రామకృష్ణులు ద్వారకయందు వసించుచుండఁగా నంత నొకనాఁడు సూర్యగ్రహణము కల్పాంతమునందుం బోలె మిక్కిలియుఁ బెద్దదిగాఁ గలిగెను. శిష్టులగువారు దానిని మునుపె జ్యోతిర్విదులవలనఁ దెలిసికొని యందఱును బుణ్యమును గడింపఁగోరి స్యమంతపంచకమను కురుక్షేత్రమునకుఁ బోయిరి. శస్త్రధారులయందు మిన్నయగు పరశురాముఁడు భూతలమునందు క్షత్రియుఁ డొక్కఁడును లేకుండునట్లు చేయుచు నందు రాజులనెత్తుటి వెల్లువలచేతఁ బెద్దమడుఁగులు గావించెను. అందుఁ భగవంతుఁడా పరశురాముఁడు నృపవధకర్మముచేత స్పృశింపఁబడనివాఁడయ్యును లోకులకు శిష్టాచారమును బట్టి యిచ్చుకొఱకును మఱియుఁ దెలియని యితరుల పాపములను బోకార్చుకొఱకును నా క్షేత్రమందు యాగము చేసెను. కనుక నట్టి పుణ్యక్షేత్రమున కందఱు నరిగిరి. ఆ తీర్థయాత్ర మిక్కిలియుఁ బుణ్యావహమైనదిగనుక

భరతవర్షమునం గలవారందఱును ప్రజలును వచ్చుటకేఁ బోయిరి. అట్లే వృష్ణులును నక్రూరవసుదేవులును నాహుకుఁడు మొదలగువారును బోయిరి. మఱియు గదుఁడును ప్రద్యుమ్నుఁడును సాంబుఁడును సుచంద్రుఁడును శుకసారణులును గూడి తమతమ పాపముల నపనయించుకొనుటకు నా క్షేత్రమునకుఁ బోయిరి. అనిరుద్ధుఁడును యూథపతియగు కృతవర్మయుఁ బురరక్షకై ద్వారకయందే యుండిరి. వారు దేవభవనములుంబోని రథములతోను దరంగములవలెఁ బరుగులువారు హయములతోను, మేఘములుంబోలెఁ బొడకట్టుచు ఘీంకారములు సేయుచున్న గజములతోను, విద్యాధరులవలెఁ గాంతి దళుకొత్తుచున్న మనుజులతోను, వెడలిపోయిరి. ఆ మహాభాగులు బంగారుమాలికలు దొడిగి దివ్యదామములను దివ్యవస్త్రములను గట్టి దివ్యకవచములను దాల్చి కళత్రములం గూడి దేవతలుంబోలె మార్గమునందుఁ దేజరిల్లిరి. అమ్మహాభాగులందఱు నచ్చట స్నానములు గావించి మిక్కిలి సమాహితులై యుపవసించి బ్రాహ్మణులకు వస్త్రములను, మాల్యములను, బంగారుదండలను గట్టఁబడిన ధేనువుల నొసంగిరి. వృష్ణులు రామహ్రదమునందు మరల విధ్యుక్తప్రకారమునఁ 'గ్రుంకులిడి కృష్ణునియందు మాకు భక్తి గలిగియుండుఁగాక' యని కోరుచు బ్రాహ్మణోత్తములకు స్వర్ణమును దానము చేసిరి. మఱి యా వృష్ణులు కృష్ణుఁడే దేవతగాఁ గలవారై యతని యనుజ్ఞచేత భోజనములు చేసి యంత దట్టంపునీడలు గల చెట్లక్రింద నిచ్చలు గూర్చుండిరి. వా రచ్చటికిఁ దమకు సుహృదులును సంబంధులునగు రాజులు

మత్స్య కేకయ కోసల విదర్భ కురు సృంజయులును, కాంభోజ కేకయులును, మద్ర కుంతులును, ఆనర్త కేరళరాజులును, మఱి తమపక్షమువారైన యితరులును నితరపక్షమువారలును వందలకొలందిని రాఁగాఁ జూచిరి. మఱియు సుహృదులయిన నందాదిగోపకులను, చిరకాలముగా నుత్కంఠితులై యున్న గోపికలను, నచ్చటఁ గాంచిరి. ఇట్లాపురుషులందఱును, నొకరినొకరు చూచుటవలన నుబ్బు నిబ్బరము కాఁగా నుల్లంబు లుల్లసిల్ల ముఖారవిందములు సిరిదొలఁకుచు విలసిల్ల నొండొరుల బిగియఁ గౌఁగిలించుకొనిఁ గన్నుంగవలఁ గన్నీరుచిప్పిల్ల, మేను గగురుపొడువ, డగ్గుత్తికపడి పలుకనేరక మిక్కిలియు ముదంబునఁ దేలుచుండిరి. పడఁతులును నొండొరులంగాంచి మిక్కిలి నెయ్యము తియ్యము పొంగారఁ జిఱునవ్వులు నివ్వటిల్ల నమలంబులగు కడకంటి చూడ్కులు నిగుడఁ గుంకుమపూఁతలఁ గొమరారు గుబ్బలొండొంటి బిట్టుదాఁకఁ బ్రణయంబునఁ గన్నుంగవల నీరు దొరుఁగుచుండ రెండుచేతుల బిగియఁ గౌఁగిలించు కొనిరి. అంత నా యదువులును మత్స్యాదులగు రాజులును దమకుఁ బెద్దలగువారికి నభివందనములు గావించి పిన్నవారివలన మ్రొక్కులుగయికొని కుశలంబడిగి యంత నందఱుగూడి యా యా ముచ్చట లాడుచుండిరి. కుంతియుఁ దన యన్నదమ్ములను జెలియండ్రను, వారి పుత్త్రులను దండ్రులను వదినమఱఁదండ్రను, ముకుందునిఁగాంచి పరస్పరము ముచ్చటలాడుట వలన శోకములనెల్ల దిగ విడిచినదయ్యె. కుంతి వసుదేవునితో 'అన్నా! నాకు మనోరథము లీడేఱినట్లె నేను దలంచుకొన్నాను.

ఏలందువా? సత్తములారా! నా కాపదలు వచ్చినపుడు నా మాటను సయితము మనంబునఁ దలంపరు గదా! ఎవనికి దైవము ప్రతికూలముగా నుండునో వానికి దమ కెంత సొంతముగానుండినను, సుహృదులుగాని, జ్ఞాతులుగాని, పుత్రులుగాని, భ్రాతలుగాని, పితరులుగాని, వదనలు మఱఁదండ్లుగాని, మనస్సునఁ దలంచు కొనరుగదే' యనెను. వసుదేవుఁడు 'అమ్మా! మనుష్యులెల్ల దైవమున కాటబొమ్మ లగుదురు. చుమీ. అట్టి మన్మునుగూర్చి యసూయపడవలదు. ఏలందువా? ఈశ్వరుఁడు జనులను దనకు వశముచేసికొని తాను గోరినట్లు పనులు చేయించుచున్నాఁడు. కాన యొక్కఁడును దనంతట నొక్కటియుఁ జేయుట గలుగదు. కంసునివలన మిక్కిలియుఁ దుఃఖపడుచువడి మే మందఱమును దిక్కుదిక్కునకుఁ బాఱిపోయి యుంటిమి. చెల్లెలా! ఇప్పుడేచుమీ మా మెప్పటి నెలవులను దైవము పొందింపఁగా వచ్చి చేరితిమి' అనెను. శ్రీ కృష్ణుఁడు నుగ్రసేనుఁడు మొదలగు యాదవుల చేత నర్చితులై యారాజు లచ్యుతుని సందర్శనమునలని పరమానందము చేత నెంతయుఁ జొక్కినవారయిరి. భీష్ముఁడును ద్రోణుఁడును, ధృతరాష్ట్రుఁడును, గాంధారియు, నాయమ పుత్రులును, బాండవులును, వారి భార్యలును, గుంతియు, సంజయుఁడును, విదురుఁడును, గృపుఁడును, కుంతిభోజుఁడును, విరాటుఁడును, భీష్మకుఁడును, నగ్నజిత్తును, పురుజిత్తును, ద్రుపదుఁడును, శల్యుఁడును, ధృష్టకేతుఁడును, కాశిరాజును, దమఘోషుఁడును, విశాలాక్షుఁడును, జనకుఁడును, మద్రకేకయులును, యుధామన్యుఁడును, సుశర్మయు, బాహ్లికులు మొదలగు

వారును, వారి పుత్రులును, మఱి యుధిష్ఠిరు ననువర్తించు చుండు నితరరాజులును వారి పత్నులును, లక్ష్మీనివాసంబైన శ్రీకృష్ణుని దివ్యవిగ్రహమును గాంచి యెంతయు విస్మయము నొందినవారయిరి. అంతి నా భీష్మాదులు రామకృష్ణులచేఁ జక్కఁగాఁ బూజలంది ముదమునొంది కృష్ణుఁడు చేపట్టియున్న యా వృష్ణుల నెంతయు నిట్లు గొనియాడిరి.—'భోజపతీ! ఉగ్రసేనా! ఈ లోకమందు మనుష్యులలోపల మీారెత్తినజన్మమే సఫలమైనది. ఏలనఁగా యోగులకును గనుఁగొన నెంత మాత్రము కష్టమైన శ్రీకృష్ణుని మాటిమాటికి దర్శించు చున్నారే! వేదములు గొనియాడుచుండు నెవ్వనికీర్తియు, పాదారవిందములను గడిగినజలమును (గంగయు), వాక్కును (కావ్యపురాణాదులును), శాసనమును (వేదమును), నీ జగము నంతయును బావనము చేయునో, భూమి కాలముచేతఁ దన మాహాత్మ్యము దగ్ధమయ్యు నెవ్వని పాదపద్మములచోఁకునఁ దన మహత్త్వము మరలఁ బుట్టినదై మనకు సకలమయిన యభీష్టార్థములను గురియుచున్నదో, యట్టి విష్ణుని శ్రీకృష్ణుని దర్శన స్పర్శనములును, అనుగతియు సంభాషణములును, అతనితోడి శయనాసనభోజనములును, పెండ్లివియములును, గోత్రసంబంధములును, మీాకుఁగలవు. మఱియు మీాఁగృహ మందుఁ గృష్ణుండు దా నవతరించిన వాఁడయ్యె. మీారు ప్రవృత్తిమార్గమందు వర్తించుచున్నను, భగవంతుని సంగమువలన స్వర్గాపవర్గములందును మీాకు వెగటుగలిగినద య్యెను. ఇట్టి మీాజన్మమేకదా జన్మము' అని కొనియాడిరి. నందుఁడు నచటఁ గృష్ణుఁడు మొదలుగాఁగల యదువులు వచ్చి

యున్నారని తెలిసి యాకృష్ణునిఁ జూచుగోరికలఁ బండ్లుగట్టు
కొని గోపకులు బలసినడువ నక్కడకు వచ్చెను. అతనిని
జూడఁగా వృష్ణులు హర్షమునొంది ప్రాణమువచ్చిన బొంది
యుంబోలె దిగ్గనలేచి చిరకాలముగాఁ జూడఁ దుకతుక పడు
చున్నవారుగాన నతనిని బిగియఁ గౌఁగిలించికొనిరి. వసుదే
వుఁడును మిక్కిలియు సంతసిల్లి మక్కువచే నవయవములు
విరవిరఁబోవ నతనిని గౌఁగిలించికొని కంసుఁడు గావించిన కష్ట
ములను గోకులమందుఁ బుత్రుల నిల్లడఁ బెట్టినదియుఁ దలం
చుకొన్నవాఁడయ్యె. కృష్ణుండును రాముండును దలిదండ్రు
లగు యశోదానందులకు నభివాదనముచేసి యాలింగనముఁ
గావించుకొని ప్రేమంబున డగ్గుత్తికవడ, నేమియుఁ బలుక
నేరక యూరకుండిరి. మహాభాగ్యవతి యాయశోద యా
యిరువురు కొడుకులను నొడిపయి నెక్కించుకొని, రెండుచే
తులఁ గౌఁగిలించుకొని తనకుండిన దుఃఖములనెల్ల దిగవిడిచిన
దయ్యె. రోహిణియు దేవకియు నాగొల్లదొరసానిని బిగి
యారఁ గౌఁగలించుకొని యాబిడ మున్ను గావించిన చెలిమిని
దలంచుకొని కన్నీరు కుత్తుకలందుఁ గ్రమ్మ నామెతో 'వ్రజే
శ్వరీ! మీరిరువురు చూపినచెలిమిని నెవ్వతి మఱచును?
ఆచెలిమి దేహముండునంతకును మఱవకుండు నదిగదే! అట్టి
చెలిమికి నీలోకమందుఁ బ్రత్యుపకారము, ఇంద్రుని మహై
శ్వర్యము నిచ్చిననుగాని, కలుగనే కలుగదు. ఈ యిరువురు
పుత్రులును దలిదండ్రులనే యెఱుఁగని యపుడు మీ యిరు
వురకడనే తలిదండ్రులుగా నిల్లడయుండి, మీరు కోరినవెల్ల
నిచ్చి తనివిఁగలిగించుచును, నామకరణము మొదలయిన

మహోత్సవములు గావించుచును, పెంచుచును రక్షించుచును రాఁగా నెందువలనను భయమునొందక, కన్నులను ఱెప్పయుం బోలె మీరు రక్షకులై కాచుచుండ, మీకడ వసించియుం డిరి. సజ్జనులకు లాంతివారొకరును గలరే. వారికిఁ దనవార నియుఁ బెఱవారనియుఁ గలుగదు' అనిరి. గోపికలును జిరకాల మునకుఁ దమ ప్రియతముండయిన కృష్ణునిఁగాంచి యతనినెడ పడకచూడ నుంకించు కన్నుఁగవలకు నడ్డుపడు ఱెప్పలను దిట్టుచు, కన్నుల మూలమున హృదయములం దతనిని జొప్పించి యందుఁగౌగిలించికొనిరి; మఱి నిత్యమును మనస్సు నతనియందుఁ గూర్చుండు యోగులకును దుర్లభంబయిన తద్భావమును—బరిపూర్ణముగాఁ దద్విగ్రహమునం దవగా హించుకోరికను—బొందినవారయిరి. ఇట్లాత్మభావము నొందిన యా గోపికలను భగవంతుఁ డేకాంతమునఁ గలిసికొని వారిని గౌఁగిలించికొని యారోగ్యమడిగి నవ్వుచు వారితో 'సఖీమణు లారా! మేము సాధు జనుల ప్రయోజనమును గావించుటకై పోయి చాలఁదడవు పుచ్చినందులకు నన్నుఁ దలఁచుకొందురా? మేమిట్లు పెద్దతడవు గావించుటకు శత్రుపక్షమునెల్ల రూపు మాపఁ దలఁచియే కాని మీయెడ విరక్తిచేతనఁ గాదు. మమ్ముఁ గృతఘ్నులేమీరని బుద్ధిని శంకించి నన్ను నవజ్ఞ సేయు దురా? 'శంకించుటే కాదు. దిగవిడిచి పోవుటచే నిశ్చ యించు కొన్నా'మందురేమో? భగవంతుఁడు ప్రాణులను గూర్చుచును బాపుచును నుండుట నిజము. వాయు వెట్లు మబ్బుల సమూహములనును, దృణములను, దూదిపిఁజలను, దుమ్ములనును, గూర్చుచును బాపుచును నుండునో యట్లె భూత

సృష్టికర్తయగు భగవంతుఁడును నొక్కచో భూతములను గూర్చియు మరలఁ బాపుచున్నాఁడు. నాయందలి భక్తి మాత్రమే ముక్తినీయఁజాలియున్నది. మఱి నాయందు మీకు నెయ్యము గలుగుట మాకెంతో భద్రముచుఁడీ. ఏలన నది నన్నుఁ బొందించునట్టిది. నేను సమస్త భూతములకు * మొదలును దుదియును లోనును వెలియును నగుదును. అంగనలారా! ఆకాశము, జలమును, భూమియును, తేజస్సును, వాయువును ననెడి యీ భూతములు భూతవికారాత్మకములయిన దేవమనుష్యాది శరీరముల లోనును వెలియునై యుండునట్లె నేను నుందును. ఈ యాకాశాదులును వానికార్యములగు దేవాదిశరీరములు నగు భూతములును, జీవాత్మయును, లోపలను, వెలుపలను నాచేత వ్యాప్తములగును. కాఁబట్టి చేతనాచేతనము లగు వస్తుసమూహములు రెండును, బరుండును, లోను వెలుపలను వ్యాపించియున్నను వ్యాప్తములగువాని వికారము లంటకుండుటవలన నక్షరుండును, నగు నా యందుఁ బ్రమితములై యున్నవని గనుఁగొనుఁడు' అనెను. కృష్ణుఁ డట్టులధ్యాత్మజ్ఞానమును జక్కఁగా నుపదేశింపఁగా గోపికలు భగవదుపదిష్టమయిన యాత్మయాథాత్మ్యము ననుస్మరించుటఁజేసి (మనన పూర్వకమగు నిధిధ్యాసము చేయుటచేత) జీవకోశమును గోశమువలెఁ గ్రమ్మినదై కర్మమూలమైయున్న యజ్ఞానమును ధ్వంసము నొందనవారై భగవంతునిఁ గ్రమంబునఁ బొందినవారయిరి. వా రపుడు కృష్ణునిం జూచి 'నళిననాభా! అపారమగు జ్ఞానముగల యోగీ

* మొదలనఁగా సృష్టికారణము; తుదియనఁగా లయకారణము.

శ్వరులకును మనంబులఁ జింతించుటకే కాని దర్శించుటకు లోనుగాక, సంసారకూపంబునఁ బడినవారి నెత్తి దాఁటించునట్టి యూఁతయై, యున్న నీ పాదారవిందమును దేహధారులమగు మా మనంబులయందుఁ గలరూపునఁ బొడసూపుచుండునుగాత' మని వేఁడిరి.

ఇది యెనుబదిరెండవ యధ్యాయము.

కృష్ణభార్యలు ద్రౌపదికిఁ దమతమ వివాహవిధములు చెప్పుట.

అంత గురుం డాభగవంతుఁడు గోపికలకుఁ దన పదారవింద సంగతి ననుగ్రహించి పిదప యుధిష్ఠిరునిని దక్కిన సుహృదుల నెల్లవారినిని గుశల మడిగెను. ఇట్లు లోకనాథుఁ డడిగి యెంతయు సత్కరింపఁగా వారు తత్పదారవింద దర్శనముచేత నేఁ బాపములెల్లఁ దూలినవారై మనంబుల హర్షము పొంగనతనితో 'ప్రభూ! ఆసవముంబోలెఁ దీయనై, మహాత్ముల పరిశుద్ధ ముఖారవిందములనుండి తొరుఁగుచు, దేహధారులకు దేహమును గల్పించెడి యనాద్యజ్ఞానమును ద్రుంచునట్టి నీదు పదాబ్జకథామృతము నెవరు కర్ణపుటంబులఁ దనివారఁ గ్రోలుదురో వారి కెయ్యెడఁగాని యశుభం బెక్కడిది? సృష్టి స్థితి సంహారములు నితరులకు నీ చేతనే కావింపఁబడుచున్నవైనను నీ తేజముం బట్టి యవి నిన్ను ముట్టనేరవు. ఇతరుల కవి గలిగింతువే కాని నీవు వానికి లోనుగావు. ముక్తి యానంద ప్రవాహమవు. అఖండమై యకుంఠిత మగు జ్ఞానమె స్వరూపముగాఁ గలవాఁడవు.

కాలముచేత విప్లవమునొందిన వేదములను రక్షించుకొఱకు నాశ్చర్యంబగు నీ యోగమాయచేత దివ్య విగ్రహమును దాల్తువు. పరమహంసలగువారికి నీవగతివి. ఇట్టి నీకు మ్రొక్కెదము' అనిరి.

ఇట్లుత్తమశ్లోకశిఖామణియగు నా కృష్ణుని జనులు నలుగడల స్తుతించుచుండఁగా నంధక (యాదవ) స్త్రీలును గౌరవస్త్రీలును గుమిగూడి నొండొరులతో గోవిందుని ముద్దులను ముచ్చటించుకొనిరి. ముల్లోకములందును బాడంబడుచున్న యా గీతములను వర్ణించెదము వినుము. ద్రౌపది కృష్ణపత్నులను గాంచి 'కృష్ణ నెడఁబాయకుండు నో రుక్మిణీ! ఓ భద్రా! ఓ జాంబవతీ! కౌసల్యయగు సత్యభామా! కాళిందీ! మిత్రవిందా! రోహిణీ! లక్ష్మణా! ఓ కృష్ణపత్నులారా! భగవంతుఁడు తన సంకల్పముచేత లోకము ననుకరించువాఁడై మి మ్మెట్లు పెండ్లియాడెనో యా విధమును నాకుఁ జెప్పుఁ' డని యడిగెను. అందులకు రుక్మిణి— 'రాజులు పెక్కండ్రు విలుగొని శిశుపాలునకు నన్నిప్పింపఁ బూనియుండిరి. అపు డెవ్వని పాదపరాగము, గెలువరాని మేటి భటులకుఁ దలఁదాల్పఁదగినదో యా కృష్ణుఁడు మేఁకలగొఱియలకదుపు నడుమనుండి తన పాలుగొని చను మృగరాజువలె నా రాజుల నడుమనుండి నన్నుఁ గొని పోయెను. అతని యడుగుఁ దమ్ములు లక్ష్మీకాటపట్టు. అట్టి ప్రభుని యడుగులకు నెపుడు పరిచర్య చేయుచుండు దానను' ననెను. సత్యభామ—'మా తండ్రి సత్రాజిత్తు తనతోఁ బుట్టువయిన ప్రసేనునికి సింహముచేఁ గలిగిన వధమునకు

హృదయంబునఁ దపించుచు, లేనినింద కృష్ణునకుఁ బూసెను. దానిని దుడిచికొనుటకై కృష్ణుఁడు భల్లూకరాజయిన జాంబవంతుని జయించి యాస్యమంతకమును గొని నాతండ్రి కిచ్చెను. అతఁడు లేని తప్పు మోపినందులకు వెఱచి నన్ను నక్రూరాదులకు నిచ్చునట్లు ప్రతిజ్ఞ చేసినను, కృష్ణునికి రత్నముతోడ నిచ్చెను. జాంబవతి—'నను గన్నతండ్రి జాంబవంతుఁ డీకృష్ణునిఁ దనకు స్వామియుఁ దనకులదైవతము నగు సీతాపతియని తెలియక యితనితోడ నిరువదియేడు దినములు హోరాహోరిఁ బోరాడెను. పిదప మాతండ్రి, సీతాపతి యిప్పు డీకృష్ణుఁడై యదుకులం దవతరించినవాఁడని పరికించి తెలిసికొని యితని యడుగుఁదమ్ములను బట్టుకొని కలంకఁ బుచ్చి మణితోఁగూడ నన్నుఁ గానుకగాఁ దెచ్చి సమర్పించెను. అట్టినే నీభగవంతునికి నా యాత్మయుండు నంతదాఁక దాస్యము సేయుదానను' అనెను. కాళింది—'నేను దన పదారవిందముల స్పర్శముగోరి తపస్సు చేయుచుండుటను దెలిసి తన చెలియగు నగ్నజినితోఁగూడ నాయెడకు వచ్చి నన్నుఁ బాణిగ్రహణము చేసికొన్న యీ ప్రభునికి నే నిలు నూడ్చుదాన నగుదును' అనెను. భద్ర—'నన్ను స్వయంవరంబున వచ్చి కుక్కల నడుమనుండి తన పాలుగొని చను సింగముం బోలెఁ దన కపకారము చేసిన రాజులనును నా యన్నదమ్ములనును గెలిచి యెవ్వఁడు నన్ను ద్వారకాపురము నకుఁ గొనిపోయెనో యా శ్రీనివాసుని యడుగులను గడుగుచుండుట నాకు జన్మజన్మమునను గలుగుచుండుఁ గాత' మనెను. సత్య—'మాతండ్రి రాజుల వీర్యములను జరీ

క్షించుకొఁటకు మిక్కిలియు బలమును వీర్యమును గలవై చాల వాఁడులగు కొమ్ములతోఁ గూడియున్న గోవృషము లేడింటిని సంతరింపఁగా, వీరుల యడఁపరాని చెడు క్రొవ్వును సయితముఁ దూలించునట్టి యాదిట్ట గోవృషములను బలంబు మెఱయునడంచి పట్టి శిశువులు మేఁకకూనలంబోలె వేడుకతోఁ బట్టి బంధించెను. ఇట్లు వీర్యమే యుంకువగాఁగల నన్ను రాజన్యుల యుద్ధమున గెలిచి దాసీజనముతోడను జతురంగ సైన్యముతోడను జేకొనిపోయిన యట్టి యతని కెప్పుడును దాస్యము సేయుచుండుట నాకు దొరకునుఁగాత' మనెను. మిత్రవింద— 'ద్రౌపదీ! నాకుఁ గృష్ణుఁడు మేనమామ కొడుకు. నే నాతనియందే మనసు దగిలియున్నదానను గాన, మాతండ్రి యాకృష్ణునిఁ దానై రప్పించి సఖీజనులతోను నొక యక్షౌహిణి సైన్యముతోను నొసంగినవాఁడయ్యె. నేను గర్మములచేత నొక్కయెడ నేకాక నిందునందుఁ బుట్టుచు గిట్టుచుఁ ద్రిప్పంబడుచుండుదానను. కనుక నాయట్టి యాత్మకుఁ బరమపురుషార్థరూపమగు మేలునుగూర్చు నితని పదాబ్జ సంస్పర్శమట్లు త్రిప్పులంబడునపుడు జన్మజన్మమునందును గలుగుచుండుఁగాతె' మనెను. లక్ష్మణ— 'రాజ్ఞీ! నారదులు మాటిమాటికి నచ్యుతుని జన్మకర్మములను గానము సేయఁగా విని యాముకుందునియందుఁ జిత్తము గుదురుకొనెను. పద్మహస్తయగు లక్ష్మియు లోకపాలురను సైతము విడిచి చక్కఁగా విమర్శించి యితనినే వరించినదఁట కదా. ఇఁకఁ ననుఁబోఁటిది. వరించుటను జెప్పనేల? మాతండ్రికిఁ గూఁతురగు నాయందు మిక్కిలియు గారాము. అతని పేరు

బృహత్సేనుఁడు. సాధ్వీ! అతఁడు నాతలంపెఱింగి, యందుల కొకయుపాయము గావించెను. అది యేదన—నీస్వయంవర మందు నర్జునుని బడయు కోరికచేత నిర్మించినట్లె మత్స్యయంత్రమును నా స్వయంవరమునను నిర్మించెను. * అయిన నా మత్స్యయంత్రము బయట స్తంభముకొనను దెలియుచుండెను. ఇది యట్లుగాదు. బయటఁ దెలియనీక కప్పంబడి స్తంభము క్రిందనున్న జలమునందు మాత్రమే కనుపట్టుచుండెను. దీనిని విని నలుగడలనుండి సమస్త శస్త్రాస్త్రముల తత్త్వ ముల నెఱింగిన రాజులు తమతమ యుపాధ్యాయులతోడం గూడి వేలకొలఁదిని మాతండ్రిపట్టణమునకు వచ్చిరి. మా తండ్రియు వారిని వారివారి వీర్యములకును వయస్సులకు నను రూపములగు పూజలు గావింపఁగా సభయందు వారు నా యందు బుద్ధినిడి యామత్స్యమును గొట్టుటకు విలు నమ్ములు గయికొనసాగిరి. అందుఁ గొందఱు విలునెక్కొన్నను దాని నెక్కుపెట్టజాలక విడిచిపెట్టిరి. మఱికొందఱు దాని కొప్పు

* ద్రౌపదీ స్వయంవరమందలి మత్స్యము, పైని చూపునకు గుడ్పడఁగా కనఁబడుచుండెను; కాన పైకి చూపు నిగిడ్చి బాణ మేయం దగియుండెను. మిత్రవిందాస్వయంవరమందో యది పైని చూపునకు గుడ్పడఁగాఁ గనఁబడ కుండునట్లు కప్పంబడియుండెను. దానికి క్రిందనున్న జలములం దది ప్రతి ఫలింపగా ఆ బింబముఁజూచియె దాని గొట్టవలయు. అనఁగా దీని పైని జూచి కొట్టక క్రింద నీటియందుఁజూచి కొట్టవలయును. పైనిజూచి కొట్టఁదగునట్లు గావించినచో అర్జునుఁడు కొట్టునని తలఁచి అతనికి నశ క్యమై అచ్యుతునకే శక్యమగునట్లుగా గిందఁజూచి కొట్టునట్లు బృహత్సే నుఁడు నిర్మించినాఁడని తెలియునది.

వఱకు నల్లెత్రాటిని లాగిరి. కాని, దానిని దుదముట్ట గొనయంబెక్కింప నేరక నది తివిచుకొని బిట్టుగాఁ గొట్టఁగా నాయేటువడి క్రిందఁ ద్రెళ్లిరి. జరాసంధుఁడు, అంబష్ఠుఁడు, శిశుపాలుఁడు భీముఁడు, దుర్యోధనుఁడు, కర్ణుఁడు మొదలుగా వేఱు కొందఱు దానిని నెక్కుపెట్టిరిగాని యామత్స్యమున్న పట్టు కనుఁగొనఁ జాలరయిరి. అర్జునుఁడు జలమునందుఁ గనఁబడుచున్న యామత్స్యము ప్రతిబింబమునుజూచి దాని యునికి పట్టు నెఱిఁగి యత్నించి బాణము నేసెను. కాని, యా బాణ మా మత్స్యము నూరక తాఁకిన దే కాని దానిని ద్రుంపక పోయెను. ఇట్లు మానవంతులగు రాజులు తమమానము భగ్నమై మరలఁగా, భగవంతుఁ డావిలుగొని యవలీల నెక్కువెట్టి దానియందు బాణమును దొడిగి మత్స్యమును జలమునం దొకమాటు వీక్షించి సూర్యుఁ డభిజిత్తునం దుండఁగా బాణముచే దానిని ద్రుంచి క్రిందఁ బడఁజేసెను. అప్పుడు దివంబున దుందుభులు మ్రోఁగెను. భూతలమున జయజయశబ్దములు బోరుకొనెను. దేవతలును హర్షపరవశులై పువ్వులను జడిగాఁ గురియించిరి. అంత నేను మేలయిన క్రొత్త పట్టు పుట్టములను రెంటిని ధరించి, క్రొమ్ముడియందుఁ బూదండలు చెఱివి, యడుగులందందియ లింపుగా మొరయ, బంగారు చేఁ దళతళలాడుచున్న రత్నమాలికను గొని నెమ్మొగంబున నును సిగ్గును నవ్వును నిమ్ముగొనఁగా నారంగమును బ్రవేశించితిని. ముంగురులు గ్రమ్మి కుండలముల మెఱుఁగులు చెక్కుటద్దములయందుఁ జిందులు ద్రొక్కుచున్న నా నెమ్మొగమును బయికెత్తి చల్లని చిఱునవ్వుతోడి కడకంటివాలుం జూడ్కుల

నిగిడించుచు రాజులను గలయంజూచి, యంత మనంబున ననురాగము సందడింప నల్లల్లన మురారిమూఁపున నమ్మాలిక నుంచితిని. అపుడు మృదంగములును బటహములును శంఖములును భేరులును ఆనకములును మొదలయినవి యొక్క పెట్టఁ జెలంగెను. నటులును నర్తకీజనులు నాడిరి. గాయకులు పాడిరి. ద్రౌపదీ! ఇట్లీశ్వరుండగు హరిని నేను వరింపఁగాఁ, దక్కిన రాజసమూహములు మన్మథాతురులై మచ్చరించుచు నందులకు సహింపరయిరి. చతుర్భుజుం డాహరి యంతకు నన్ను మేటిగుఱ్ఱములు పూన్చియున్న రథము నెక్కించికొని శార్ఙ్గమును గేలంగొని సన్నద్ధుండై యుద్ధంబున నిలిచెను. రాజ్ఞీ! అంత దారుకుఁడు సమస్తరాజులును జూచుచుండఁగా, మృగములు చూచుచుండంగా మృగరాజుంబోలెఁ గనుపట్టుచు, బంగారుచే సింగారింపఁబడియున్న రథమును దోలెను. అందుఁ గొందఱు రాజులు పూని విల్లెత్తికొని గ్రామసింహములు మహాసింహమునుంబోలె నీతనిని మార్గమందుఁ బోనీక యరికట్టుటకై వెనుదగిలిరి. వారు శార్ఙ్గమునుండి వెడలిన బాణసమూహములచేతఁ జేతులును గాళ్లును గుత్తుకలును దెగి కొందఱు యుద్ధంబునఁ గూలిరి. కొందఱు యుద్ధమువిడచి పఱుగెత్తిరి. అంత యదుపతి కృష్ణుండు సూర్యమండలము గప్పిపుచ్చు ధ్వజపటములను విచిత్రతోరణములను బురిణించుచు, దివియందును భువియందును నెప్పుడును బొగడంబడుచుండు కుశస్థలిని, మిక్కిలి యలంకృతమై యున్నదానిని, సూర్యుఁడు తన పట్టయిన యుదయాచలమునంబోలెఁ బ్రవేశించినవాఁడయ్యె. నా

తండ్రియు సుహృదులకును సంబంధులకును బంధువులకును మిక్కిలి వెలపొడుగులయిన వస్త్రములును నలంకారములను శయనాసనములును దక్కిన పరిచ్ఛదములును నొసంగి వారిని మిక్కిలియుఁ బూజించెను. మఱియు నతఁడు సమస్తవస్తు పరిపూర్ణుఁడగు వారికి భక్తిం జేసి దాసజనులను సమస్తసంప దలనును భటులను గజములను రథములను నశ్వములనును మహార్హములయిన యాయుధములనును నొసంగెను. ఈమా యొనమంద్రును సర్వసంగ నివృత్తిరూపంబగు వైరాగ్యము చేతను, దపస్సుచేతను, నాత్మారాముండగు నీ భగవంతునికి కేవలము గృహదాసికల మయితిమి' అనెను. అంతఁ బదాఱు వేల పట్టమహిషులు ద్రౌపదితో 'నరకాసురుఁడు దిగ్వి జయమున రాజులను జయించి వారి కన్యలమగు మమ్ముఁ జెఱఁబట్టి యున్నాఁ డని యెఱింగి వానిని వాని బలంబుతోడ యుద్ధమునఁ దునుమాడి సంసారమును విడిచిపుచ్చు నతని పదారవిందమును స్మరించుచున్న మమ్ముఁ జెఱవిడిపించి తాను గామములనెల్లఁ బడసినవాఁడయ్యు మమ్ముఁ బెండ్లాడెను. సాధ్వీ! మేము సార్వభౌమత్వమును గాని, యింద్రపదవిని గాని, యీ రెంటి భోగభాగ్యములను గాని, యణిమాది సిద్ధులను గాని, బ్రహ్మపదమును గాని, యనంతమగు హరిపద మును గాని కోరము. శ్రీదేవి కుచకుంకుమపు వాసనలును బుగులుకొనుచు సిరిదొలఁకుచున్న యీ గదాధరుని పదార విందపు పరాగమును నౌదలలయందుఁ దాల్పనే యువ్విళ్లూరు చున్నారము. అది దుర్లభమందువా! ఇతఁడు నిరతిశయం బగు సౌశీల్యముగల మనంబువాఁడు. కాన యీ భగవం

తుఁడు గోవులను మేపుచున్నపుడు గొల్లపడఁతులును నడవి యందలి పుళింద స్త్రీలును * జెట్లు చేమలును, తృణములును, నితని పాదస్పర్శమును వాంఛించునట్లె మేమును వాంఛించు చున్నారము. వారికిఁ గలుగఁగా మాకును నంత గలుగ నేరదా ?' యనిరి.

ఇది యెనుబది మూఁడవ యధ్యాయము.

శ్రీశుకులు — కుంతీదేవియు, గాంధారియు, ద్రౌపదియు, సుభద్రయు, దక్షిణ రాజపత్నులును గృష్ణభక్తలగు గోపికలును నట్లు రుక్మిణి మొదలయినవార లఖిలాంతరాత్ముం డగు భగవంతుఁడు కృష్ణునియందు నిష్కపటంబగు ప్రేమ పారతంత్ర్యముగలిగి చెప్పినమాటను విని యందఱును, నానందాశ్రు బిందువులు కన్నులంగపలఁ జిప్పిల్ల నెంతయు విస్మయపడినవా రయిరి. ఇట్లు స్త్రీలతో స్త్రీలును, బురుషులతోఁ బురుషులును, ముచ్చట లాడుచుండఁగా రామ కృష్ణులను జూచుట కచ్చటికి మునులు వచ్చిరి. వ్యాసుఁడు, నారదుఁడు, చ్యవనుఁడు, అసితుం డగు దేవలుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, శతానందుఁడు, భరద్వాజుఁడు, గౌతముఁడు,

---

* సౌశీల్య సౌలభ్యాద్యనంత కల్యాణగుణాకరుఁ డగు భగవంతుని పాదరజము తద్దాసులకు సులభమేకాని దుర్లభము కాదని భావము. తృణాదులకును చైతన్యముగలదు. అది దుష్కృతాశయమువలన మిక్కిలి యడఁగి యుండెను. భగవంతుని సన్నిధానమువలన నది యున్మేషింపఁగా వానికి నట్టివాంఛ గలుగుచున్నదని సూచితము.

రాముఁడు, అతని శిష్యులు, భగవంతుఁ డగు వసిష్ఠుఁడు, గాలవుఁడు, భృగుఁడు, పులస్త్యుఁడు, కశ్యపుఁడు, అత్రి, మార్కండేయుఁడు, బృహస్పతి, ద్వితుఁడు, త్రితుఁడు, ఏకతుఁడు, బ్రహ్మపుత్త్రుఁడు, అంగిరసుఁడు, అగస్త్యుఁడు, యాజ్ఞవల్క్యుఁడు, వామదేవుఁడు మఱియు నితరులును నక్కడికి వచ్చిరి. అటువచ్చిన యాలోకవందితులను గాంచి యంతకు మునుపు గూర్చుండియుండిన రాజులు మొదలగు వారును, పాండవులను, కృష్ణుఁడును, బలరాముఁడును, దిగ్గన లేచి ప్రణామములు గావించిరి. రాముఁడును కృష్ణుఁడు నట్లె తక్కిన యందఱును వారిని స్వాగతంబడిగి యర్ఘ్యపాద్యము లొసంగి, యాసనంబులిడి, మాల్యములను ధూపములను నను లేపనముల నర్పించి యర్చించిరి. అంత ధర్మరక్షణమునకై దివ్యవిగ్రహము దాల్చియున్న యా భగవంతుఁడు, ఆ మహాసభయందలి తక్కినవా రందఱును మాటాడక యూరక తన్ను వినుచుండఁగా, సుఖాసీనులై యున్న యా మునులను జూచి 'ఆహా! మా జన్మమే జన్మము! జన్మమెత్తినందులకు ఫలము పూర్ణముగా మాకే లభించినది. ఏలందురా! దేవతలకుఁ బడయరాని యోగీశ్వరుల దర్శనము మాకు లభించెనే! మేమో యల్పపుణ్యులము. మఱి బొమ్మలయందు దేవతాబుద్ధి గలవారము. ఇట్టి మాకు మీదర్శన స్పర్శనములును, మిమ్ము స్వాగతం బడుగుటయు, మీకుఁ బ్రణామములను పాదార్చనములు మొదలైనవి గావించుటయు నెట్లు గలిగెనో! జలమయములయిన తీర్థమును మృచ్ఛిలామయములయిన దేవతలును దర్శించినంత మాత్రనే పావనము చేయఁ

జాలవు. అవి పెద్దకాలమునకే యట్లుచేయును. సాధువు లన్ననో దర్శనమాత్రముచేతనే పవిత్రము చేయుదురు. దేహాగతభేదములను నాత్మయందును సంభావించునట్టి వారి పాపములను, అగ్ని, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములును, భూమియు, జలమును, ఆకాశమును, వాయువును, వాక్కును, మనస్సును, నెంత యుపాసించినను, బెద్దయుఁ గాలమునకుంగాని హరింపవు. సాధువులో ముహూర్తము సేపు సేవించినంతనే హరించివైతురు. ఎవ్వనికి వాత పిత్త శ్లేష్మము లనెడి మూఁడు ధాతువుల మయమై పీనుఁగుప్రాయమైన దేహామే తాననెడి యభిమానమును కళత్రాదులు తనవి యనెడి మమకారమును, మట్టిబొమ్మలు మొదలయిన వాని యందు దేవతలను బుద్ధియు, గంగాదిజలములందుఁ దీర్థములను బుద్ధియు, మాత్రముగలిగి, స్వపరమాత్మస్వరూపమును దెలిసిన మిముబోఁటి సాధువులందు నొకప్పుడును దేవతలు తీర్థములు ననెడి బుద్ధిగలుగకుండునో యట్టి పురుషుఁడు గోవును గాడిదనుంబోలినవాఁడే యగును' అనెను.

అప్రతిహతంబగు మేధ గలయాభగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు తన కనురూపముగాని యమ్మాట చెప్పఁగా విని యామునులందఱును 'ఔరా! తన్ను భజించుటవలననే మహిమనొందిన మనలను దనకంటె మిక్కిలియు నెక్కుడుగాఁ జెప్పుచున్నాఁడే! ఇదేమి విపరీతపుమాట' యని బుద్ధియేమియుఁ దోఁపక తిరుగుడుపడఁగా నూరక పలుకకుండిరి. వారు 'చక్కఁగాఁ దెలియని జను లిట్లు సాధువులను భజింతురుగాక యని జనుల ననుగ్రహించుకొఱకుఁ దన్ను లోకువవైన

వానిఁగాఁ జెప్పికొన్నాఁడే కాని మఱేమి కాదని చాలసే పాలోచించి తెలిసికొని చిఱునవ్వు నవ్వుచు, జగద్గురుండగు నా కృష్ణునితో 'బ్రహ్మాదులకు నధీశ్వరుఁడవగు స్వామీ! మేము తత్త్వవేత్తలయందు మిన్నలమే. అయినను సర్వేశ్వరుఁ డగు భగవంతుఁడవయ్యు, మనుష్యచేష్టచేతఁ దన్నుఁ గప్పికొని నియమమునకు లోఁకువయైన వానివలె (కర్మవశ్యుని వలె) నాచరించుచున్నావే! ఇందులకు జన సంగ్రహము సేయవలయుననియే కారణముగాని మఱొక్కటి గాదు. ఈ నీ యభిప్రాయమును మేము తెలిసికొన నేరక భ్రమించినవారమే నైతిమి. ఔరా! భగవంతుఁడవగు నీదు చేష్టిత మతి విచిత్రముగదే! నీవు కర్మాయుత్తమగు చేష్ట లేనివాఁడవై సృష్టికిఁ బూర్వము కారణావస్థయందు (నామ రూప విభాగములేని చిదచిత్తులు శరీరముగాఁగల శరీరి రూపమున) నొక్కండవై, పిదప (నామరూప విభాగము నొందిన చిదచిత్తులమయమైన) జగత్తు రూపునఁ బెక్కు విధములై వీనిని సృజించుచును రక్షించుచును సంహరించుచు నుందువు. కాని వీని వికారములందు నీవు చిక్కుపడవు. భూమి తా నొక్కటియె మృత్తిక యయ్యు, కుండ మూఁకుడు మొదలయిన మృద్వికారముల చేతఁ బెక్కు నామములను రూపములను దాల్చునట్లు నీవు పెక్కు నామరూపములను దాల్తువు. ఔరా! భగవంతుఁడవగు నీదు చరిత మేమి వేడబముగా నున్నది! ఇట్లు సర్వేశ్వరుఁడవయ్యును, నీవు నీదుభక్తులను రక్షించుకొఱకును, ఖలులగువారిని నిగ్రహించుకొఱకును బ్రకృతి పురుషవిలక్ష

ణుండ వగు పరమ పురుషుండవయ్యును, వర్ణాశ్రమములతోఁ గూడిన జీవులింబోలెఁ జూపట్టుచు, శుద్ధసత్త్వమయంబగు రూపమును దాల్చుచున్నావు, మఱి నీకు లీలారూపంపగు నాచారముచేత సనాతనమగు వేదమార్గమును బోషించు చున్నావు. వేదములవలన అనశనాది రూపంబగు తపమును, అవ్యయమును వర్ణాశ్రమాను రూపఁబగు ధర్మమును, వ్యక్తంబగు శరీరమును, అవ్యక్తంబగునాత్మ స్వరూపమును ఆ రెంటికి విలక్షణంబగు పరమాత్మ స్వరూపమును గల రూపునఁ దెలియుచున్నవి. శుద్ధంబగునట్టి వేదము నీదు హృదయము. కాఁబట్టి వేదమే (బ్రహ్మమే) నిన్నుఁ దెలియుటకుఁ గారణమగును. ఇటువంటి మహాత్మునకు నీకు బ్రహ్మకులము నిన్నుఁ దెలిసికొనుపట్టుగానున్నది. అనఁగా నది నీ మాహాత్మ్యమును దెలిపెడి వేదమాధారముగాఁ గలిగియున్నది; కాఁబట్టి నీ పట్టయినది. అట్టి బ్రాహ్మణకులమును నీవు మిక్కిలియు బహుమానించుచున్నావు. మఱియు నిట్లు బహుమానింపఁ బడుచున్న బ్రాహ్మణులలోపల నీవు శ్రేష్ఠుఁడవు. కావునను నీవు వారిని బూజించెదవు. సజ్జనులకు గతివగు నీతోడి సంగతిచేత నేఁడు మాకు జన్మ సాఫల్యము గలిగెను. మా విద్యయుఁ దపస్సును గన్నులును సాఫల్యము నొందినవి. ఏలందువా! నీతోడి సంగతి శ్రేయస్సులందెల్ల నెక్కుడయిన శ్రేయముగదే! తన యోగమాయచేతఁ (ఆశ్చర్యశక్తిచేతఁ) దన నైశ్వర్యమును గప్పియున్న పరమాత్ముండును, నకుంఠమేధ స్సంపన్నుండును, భగవంతుఁడును, నగు కృష్ణునకు సమస్కారము. సమస్త జీవులను మోహింపఁ

జేయు మాయయనెడి మాటునం దున్న యీశ్వరుండవై పరమాత్మరూపంబున లోననుండియు, వెలుపలఁ గాలరూపమునఁ బరిచ్ఛిన్నుండవై యుందువు. ఇట్టి నిన్ను రాజులే కాక నీతో నెప్పుడును గూడి మాఁడియున్న వృష్ణులు సైత మెఱుంగరు. గుణపరిణామ రూపమగు తత్త్వమైన దేహము నాత్మగాఁ గనుఁగొనునట్టి పురుషుఁడు పరుండునపుడు స్వప్నగతములగు నామరూపేంద్రియములతోడఁ గూడినదిగాఁ దన యాత్మను దెలియుచున్నాఁడే కాని, నామాదులు లేనిదై దేహమున కంటె విలక్షణమైనదిగా దానిని దెలియఁడుగదా. బ్రహ్మామా అట్లే మేలుకనియున్న పురుషుఁడును, నీమాయచేతఁ గలిగినదై నామ మాత్రేంద్రియముల కనుగుణమైన చేష్టచేతి స్వ పరస్వరూపజ్ఞానమును గూర్చిన స్మృతిదూలఁగా, దాని వలన ననాత్మయగు దేహము నాత్మయనియుఁ బరతంత్రమును స్వాతంత్రమనియు గ్రహించి చిత్తమును దడఁబడఁగా నిన్నాశ్రయించి యున్న యా ప్రత్యాగాత్మనే తెలియఁడు. ఇఁక నా యాత్మకుఁ బరమాత్మవగు నిన్నుఁ దెలియనే తెలియఁడని చెప్పవలయునా ? పాపసమూహములను గడిగిపుచ్చు గంగాది తీర్థముల కాస్పదమయిన నీ పదారవిందమును, మిక్కిలి పరిపక్వమైన భక్తియోగము గలవారి హృదయమందు సాక్షాత్కరించునట్టి దానిని మే మిప్పుడు చూడఁ గంటిమి. భక్తిరస ముద్రేకించుటవలన వాసనలును గోశమువలెఁ గ్రమ్మియున్న యజ్ఞానమును, దొలఁగిపోయినవారు నీ గతిని బొందుదురు. కాఁబట్టి భక్తులమగు మమ్మును గ్రహింపుము' అనిరి. ఇట్లామునులు, దాశార్హుండగు కృష్ణు

నకుఁ జెప్పి యంత నతనిని ధృతరాష్ట్రుని, యుధిష్ఠిరునిని, ననుజ్ఞ యడిగి తమతమ యాశ్రమములకుఁ బోవ మనస్సు గొన్నవా రయిరి. దానినిజూచి మహాయశుండగు వసుదేవుఁడు వారిదగ్గఱకువచ్చి ప్రణమిల్లి వారియడుగులం బట్టికొని యవహితచిత్తుండై వారితో 'సర్వదేవతావాసులైన మీకు మ్రొక్కెదను. ఋషులారా! నా యీపలుకు వినందగును. అది యిదియె. వర్ణాశ్రమానుగుణమగు కర్మముచేత (భగవద్భక్తి పుట్టుటకు నడ్డయి ప్రాచీనపుణ్యపాపరూపములైన) కర్మము లెట్లు దొలంగునో నాకుఁ జెప్పవలయును, అని యడిగెను. అందులకు నారదుఁడు 'విప్రులారా! వసుదేవుఁడు తనకు శ్రేయస్సాధనమును దెలిసికొనఁ గోరి మనల నడుగుచున్నాఁ డనునది యంతగా విచిత్రము గాదు. ఇతఁడు కృష్ణుని నర్భకునిగాఁ దలఁచి మనల సిట్లడుగుచున్నాఁడు. ఎప్పుడును దాపుననే యుండుట మనుష్యులకు ననాదరణము చూపుటకుఁ గారణమగునుజూఁడీ. గంగానదియొద్దనుండువా రాగంగను బాటింపక విడిచి శుద్ధికొఱకు మఱియొక పుణ్యజలమునకుఁ బోవుచున్నది. ఈ కృష్ణుని జ్ఞానము మనబోఁటుల జ్ఞానములుంబోలెఁ గాలముచేతను, జగము నుత్పత్తి ప్రలయములచేతను, దనచేతను, మఱియొకటిచేతను, సత్త్వాదిగుణములచేతను, మఱెద్దానిచేతను, నశింపనేరదు చుఁడీ. అట్టి కృష్ణుఁడు క్లేశములచేతను బుణ్యపాపకర్మములచేతను వాని పరిపాకము లగు సుఖదుఃఖములచేతను, సత్త్వాదిగుణముల పునఃపునః ప్రవాహములచేతను దన మహిమ కొట్టువడకుండువాఁడు; అద్వితీయుఁడు, అట్టి

వాని, నజ్ఞుండగువాఁడు స్వకార్యములగు ప్రాణాదులచేతను (ప్రాకృతములగు నింద్రియములచేతను వాని వ్యాపారముల చేతను) దనవలెనే మహిమ కప్పఁబడి యున్నవానినిగాఁ దల చుచున్నాఁడు. సూర్యుని మబ్బులచేతను మంచుచేతను రాహువుచేతను గప్పఁబడినవానినిగాఁ దలఁచునట్లున్నది' యనెను. అంత మునులు వసుదేవునిఁ బిలిచి సమస్తరాజు లును గృష్ణుఁడును రాముండును వినుచుండఁగా నిట్లనిరి. కర్మములచేతఁ గర్మములను బోఁకార్చుట చక్కఁగా నిదియె యని నిరూపింపఁబడి యున్నది. అది యెద్దియనఁగా సమస్త యజ్ఞనిర్వాహకుం డయిన విష్ణువును, శ్రద్ధచేత యజ్ఞములచే నారాధింపవలయు ననుటయే. విష్ణువు నారాధించుట యనెడి యీధర్మ మీలోకమందుఁ జిత్తమునకుఁ శాంతిని గలిగించు నది; మఱి నిరతిశయమగు మోక్షసుఖమును గూర్చునది. కాఁబట్టి సుగమమైన యుపాయ మని మునులు శాస్త్ర దృష్టిచేతఁ గనుఁగొన్న వా రయిరి. పరపీడాదులు చేయక పడసిన పరిశుద్ధం బగు ధనముచేతఁ బరమపురుషుని శ్రద్ధతో యజించుట (యారాధించుట) యనెడి యిదియె (భక్తియు త్పత్తి కడ్డులనెల్లఁ బోఁగొట్టి మోక్షసుఖమనెడి) శ్రేయమును బొందించుటకుఁ ద్వైవర్ణికులగు గృహస్థులకు మార్గము. బుధుఁ డగువాఁడు, యజ్ఞములచేతను దానములచేతను * ధనేచ్ఛను, గృహోచితములైన భోగములచేత దారపుత్రే

---

* ధనమును జక్కఁగా దానయజ్ఞాదులందు వెచ్చించుటచేత దానిని రక్షింపవలసిన దుఃఖము వీడుచున్నది. దారపుత్రాదు లనుభవించు చుండుటవలన నింతవఱకె చాలునని దానియందలి యుత్సుకత వీడు

చ్ఛను, దేహము మృతినొందఁగాఁ గాలముచేత స్వర్గాదిలోకేచ్ఛను దిగవిడువ వలయును. ధీరులగు వారందఱును గ్రామములం దీషణలను దిగవిడిచి తపోవనమునకుఁ బోయిరి. త్రైవర్ణికుఁడు దేవతలకును ఋషులకును బితరులకును ముగ్గురికిని మూఁడు ఋణము గలవాఁడగుచుఁ బుట్టుచున్నాఁడు. వాఁడు యజ్ఞముచేతను, అధ్యయనముచేతను బుత్రులచేతను నా మూఁటిని గడచి చరించునేని నరకమునఁ బడును. మహామతీ! నీ విపుడు ఋషులయుఁ బితరులయు ఋణములు రెంటినుండి విడివడి యున్నావు. ఇఁక యజ్ఞములుచేసి దేవతల ఋణమును దీర్చివుచ్చి, యే ఋణమును లేక యంత గృహసంగమును విడువుము. వసుదేవా! నీవు జగంబుల కీశ్వరుండగు హరిని బరమంబగు భక్తిచే నున్నర్చించితి వనుటనిజము. కాఁబట్టియే యతఁడు నీకుఁ బుత్రుఁడైనాఁడు' అనిరి. ఇట్లు వారు చెప్పినది విని మహామనస్కుఁడగు నా వసుదేవుఁ డా ఋషులకు తలనేలసోఁక మ్రొక్కి ప్రసన్నులంగావించి తనకు ఋత్విజులుగా వరించెను. ఆ ఋషులును నట్లు విధ్యుక్తంబుగఁ దన్మాధార్మికుఁడు వరింపఁగా నా స్యమంతక క్షేత్రమున మంత్రతంత్ర ద్రవ్యాదులం దేలోటియు లేకుండునట్లు యజ్ఞముల నతనిచేఁ జేయించిరి. వసుదేవున కా యజ్ఞదీక్ష జరుగుచుండఁగా వృష్ణులును దామరపూదండలం దాల్చి చక్కఁగా జలకమాడి మంచి వలువలుగట్టి చక్కఁగా నలం

చున్నది. స్వర్గాదులును కాలవశము గాన క్షీణించునవియే యని నిరూపించుటచేత వానియందలి తృష్ణయుఁ మానుచున్న వని యిట యాశయము తెలియునది.

కృతులైన రాజులునువచ్చిరి. వారల మహిషులు ముదంబు పొదలఁ బదకములను మెడలందాల్చి మంచివలువలను గట్టి కలప మలంది కానుక ద్రవ్యములు కేలంగొని యజ్ఞదీక్షాశాలకు వచ్చిరి. అప్పుడు మృదంగములును బటహములును శంఖములును భేరులును ఆనకములు మొదలగునవియు మ్రోఁగెను నటులును నర్తక జనులును నాడిరి. సూతులును మాగధులును స్తుతులుచేసిరి. చక్కని యెలుంగులుగల గంధర్వాంగనలు తమ భర్తలతోడ సంగీతమునుఁ బాడిరి. ఋత్విజులా వసుదేవుని కన్నులఁ గాటుక యిడి మేనినిండ వెన్నపూసి యతని పత్నులు పదునెనమండ్రతోడ, చుక్కలతోఁ గూడిన చందురునింబోలె, నభిషిక్తుఁ గావించిరి. అట్లు దీక్షితుఁడై యజినములు గట్టియున్న యా వసుదేవుఁ డపుడు పట్టువలువలు గట్టి కడియములను హారనూపుర కుండలములను జక్కఁగా నలంకృతలయియున్న యా పత్నులచేత నెంతయుఁ బ్రకాశించెను. ఆ వసుదేవుని ఋత్విజులు క్రొత్త పట్టుపుట్టములు గట్టి సదస్యులంగూడి, యింద్రుని యాగమునందుంబోలె నెంతయు రాజిల్లిరి. అపుడు దేవేశ్వరులగు రాముఁడును గృష్ణుఁడును దనతన బంధువులను బుత్రులను భార్యలను దమదమ విభవములను గూడి యెంతయు విరాజిల్లిరి. అంత వసుదేవుఁడు జ్యోతిష్టోమ దర్శపూర్ణమాసాదు లయిన ప్రాకృతములును, వానివలన వైకృతములైనవి యగు సౌర్యసత్త్రాదులు నగు నన్నింటిచేతను, అగ్నిహోత్రాది నామకము లగుహోమములచేతను, భూత ఋోడాశాది ద్రవ్యములను సాంగకర్మములను గూర్చిన జ్ఞానమునకును దదనుష్ఠానములకును బ్రభుం

డగు నీశ్వరుని, నిట్లు ప్రతియజ్ఞముచేతను యజించిన వాఁడ య్యెను. అంత నా వసుదేవుఁడు విహితకాలమున యథోక్తము లగు దక్షిణలను సనర్ఘములయిన గోవులను భూములను గన్యలను నలంకరించి చక్కఁగా నలంకృతు లయిన ఋత్విజులకు నొసంగెను. ఆ మహర్షులును విప్రులును, యజమానుఁ డగు వసుదేవుని మున్నిడికొని పత్నీసంయాజలు అవభృథ్య లనెడు యాగములను యజించి పరశురామ హ్రదమందు నవభృథస్నానము చేసిరి. వసుదేవుఁడు స్నాతుఁడై యాభరణములను వస్త్రములను వందిజనుల కొసంగెను. అట్లె స్త్రీలును స్నానము చేసి చక్కఁగా నలంకృతలై యుండిరి. వారు సమస్త వర్ణముల వారికిని గుక్కపర్యంత మన్నమిడి పూజించిరి. మఱి యాతఁడు విదర్భ కోసల కురు రాజులును కాశిరాజును కేకయసృంజయులును మొదలుగాఁ గల బంధువులకును వారి భార్యలకును బుత్రులకును సవ్యావ రిగా బహుమాన ద్రవ్యము లొసంగి పూజించెను. సదస్సులును ఋత్విజులును దేవతా సమూహములును మనుష్యులును భూత పితృ చారణులును శ్రీనివాసుని, కృష్ణుని యనుజ్ఞఁ గొని యజ్ఞమును బొగడుచు వెడలిపోయిరి. ధృతరాష్ట్రుండును నతని దమ్ముఁడు విదురుఁడును, భీష్ముఁడును, ద్రోణుఁడును, పృథయు, నకుల సహదేవులును, నారదుఁడును, భగవంతుఁడగు వ్యాసుఁడును, సుహృదులును, సంబంధులును, బాంధవులును, దమ బంధువులగు యదువులును నెయ్యము పొంగార మనంబులఁ గౌఁగిలించుకొని విరహమువలని దుఃఖముతోఁ గూడి తమ దేశములకుఁ బోయిరి. అట్లె తక్కిన

జనులును బోయిరి. నందుఁడు తానును దక్కిన గోపకులును, కృష్ణుఁడు రాముఁడు ఉగ్రసేనుఁడు మొదలగువారిచేతఁ బెను పూజల నర్చితుండై బంధువులయందు మక్కువ గలవాఁడు గాన, యచటనే వసించియుండెను. వసుదేవుఁడు యజ్ఞమును గూర్చిన తన మనోరథమనెడి మహాసముద్రమును సుఖముగా దాఁటి సుహృదులు జలసియుండ మనంబునఁ బ్రియంబు మల్లడిగొన నందునిఁ గేలనంటుచు 'అన్నా! మనుష్యులకు స్నేహమని పేరుగల యొకపాశమును నీశ్వరుండు గావించి యున్నాఁడు. దానిని నెట్టి శూరులకును బలిమిచేతఁ ద్రెంచు టకుఁగాని, యెట్టి యోగులకును జ్ఞానముచేత వీడుటకుఁగాని కడునరిది యని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఒరులుచేసిన మే లిట్టిదియని తెలియనేరని మాబోఁటులకు, సత్తములగు మీ రెనలేని చెలిమిని నెఱపితిరి గాని యది యింతవఱకుఁ మావలనఁ బ్రత్యుపకారము గాంచినది గాదు. అట్లది మా యెడ నిష్ఫలమైనను నిప్పటికిని మీరు నెఱపక విడిచిన వారుగారు. కనుక నీశ్వరకృతమగు స్నేహపాశము దిగ విడువ నలవిగాకున్నది. 'మీయెడఁ జూపిన చెలిమి విఫల మెట్లందువా? అన్నా తొల్లి కంసుఁడు బాధించుచున్నపుడు మేమసమర్థుల మగుటం జేసి మీకుఁ గుశలమేమియుఁ జేసిన వారము గాము. ఇపుడన్ననో యైశ్వర్యమదంబున మాకుఁ గన్నులు గానకున్నందున మీరు తొల్లి చేసిన యుపకార మిదియని గనుఁగొన కున్నారము. మానదా! శ్రేయ స్సును గోరుపురుషునకు రాజ్యంపు సిరి కలుగకుండుఁ గాత. ఏలన మదాంధుఁడై కన్నుగానకుండు పురుషుఁడు సాధువు

లగు బంధువులను గానఁడు' అనెను. ఇట్లు నెయ్యము తియ్య ముచే మనస్సు పలపలనై వసుదేవుఁడా నందుఁడుచేసిన చెలి కారమును దలఁచుకొనుచుఁ గన్నులనీరు చిప్పిల్ల రోదనము చేసెను. నందుఁడును దన నెచ్చెలియగు వసుదేవునకును గోవింద రాములకును బ్రేమంబునఁ బ్రియంబు గావించుకొనుటకు నేఁడు రేపు ఎల్లిపోవచ్చునని యదువులు వారించుచుండఁగా, నచట మూఁడు మాసములు వసించియుండెను. అంత వసు దేవుఁడు నుగ్రసేనుఁడును, కృష్ణుఁడును,ఉద్ధవుఁడును, బలుఁడును మొదలగువారు మిక్కిలి మేలయిన యాభరణములును బట్టు వలువలును నానావిధములయిన వెలలేని పరిచ్ఛదములను మొదలుగా బహుమాన వస్తువుల నొసంగి సకల కామిత ములను బూరించుచుండి పిదపఁ బంపఁగా నందుఁడు తన గొల్లలతోను బంధువులతోను గూడి పయనమై పోయెను. నందుఁడును గోపికలును గోపకులును గోవిందచరణారవింద ములు డెందంబునఁ దగిలినవి మరలఁ దివిచుకొననేరక మథు రకుం బోయిరి. బంధువులందఱును దరలిపోవఁగా, వృష్ణులు కృష్ణునే దేవతగాఁగొని వర్షాకాలము సమీపించుటను గాంచి మరల ద్వారకాపురిమునకుఁ బోయిరి. వారట్లు పోయి యందలి జనుల కార్థియాత్రయందు వసుదేవుఁడు గావించిన యజ్ఞమహోత్సవమును, సుహృదులనెల్ల సందర్శించుటయు మొదలుగాఁగల విషయములను జెప్పిరి.

ఇది యెనుబది నాలుగవ యధ్యాయము.

వసుదేవుఁడు శ్రీకృష్ణుని యాథాత్మ్యమును వర్ణించుట.

ఒకనాఁడు వసుదేవుఁడు తన పుత్రు లిరువురును వచ్చి తన పాదముల కభివందనములు గావించి యుండఁగా నా రామకృష్ణుల నెంతయు నభినందించి ప్రీతి గడలుకొన వారితో నిట్లనియె. అతఁడు మున్ను మునులు తన కొడుకుల ప్రభావమును సూచించిన మాటలను విని వారి వీర్యములం దెంతయు నమ్మికగలిగి వారిని బిలిచి యిట్లనియె.—'కృష్ణా! కృష్ణా! మహాయోగీ! సంకర్షణా! సనాతనా! మీ రిరువురు నీ జగమునకు గారణభూతులగు సాక్షాత్ప్రకృతి పురుషులనియును నా రెంటికి విలక్షణులగు పరులనియు నేనెఱుంగుదును. ఎచ్చట, దేనిచేత, దేనినిబట్టి, దేనికి, దేనికొఱకు, నేదేది, యెట్లెప్పుడగునో యీ యదియంతయుఁ *బ్రకృతి పురుషుల కీశ్వరుండగు భగవంతుఁడవు నీవేకాని మఱొక్కటి గాదు. అధోక్షజా! ఆత్మస్వరూపా! నీచేత సృజింపఁ బడినదై దేవ నర పశు వృక్షాది రూపమున నానావిధమైయున్న యీ జగత్తును నీకు శరీరభూతుఁ డయిన జీవాత్మచేత రక్షణమున కుపయుక్తముగాఁ జొచ్చి, ప్రాణమును జీవమును శరీరముగాఁ గలిగియు నా ప్రాణజీవగతము లగు దోషములచే స్పృశింపఁ బడకయె దీనిని దాల్తువు. విశ్వశరీరముల సృష్టికి హేతువులయిన ప్రాణములు భూతపంచకము పదునొకం డింద్రియములు మహదహంకారము లనెడి వీనికిఁ గార్యోపయుక్తము

---

* ఇట, అధికరణము మొదలయిన కారకము లేడును జెప్పఁపడినవి ఆయేడును నీవేయని యాశయము.

లగు శక్తులెవ్వియో యవి పరమాత్మయగు నీవియెయగును. ఏలందువా! ఆ ప్రాణాదులు పరతంత్రము లయినవి; మఱి యాయాదాని కాయాశక్తి మాత్రమే యుండుటంబట్టి యవి యొండొంటికి ససదృశములై యుండును గాన యట్టివానికాశక్తులు సొంతములగునా? చేష్టలు చేయుచుండు దేహముల చేష్టలు చేతనభూతులగు జీవపరమాత్మలవియె కాని యచేతనములవి యగునా? ప్రాణాదుల కట్టివి యెట్లుగలుగును? చంద్రుని కాంతియు, నగ్ని తేజమును, సూర్యుని ప్రభయు, నక్షత్రముల మెఱుపులయుఁ బ్రకాశ సత్తయు, పర్వతముల స్థైర్యమును, భూమి వృత్తియగు గంధమును వాస్తవమునకు నీవే యగుదువు. జలములు లోకవృత్తి హేతువగుటయు, జీవనహేతు వగుటయుఁ, దడుపుటయు, ఆ జలములును, వాని రసమైన మాధుర్యమును సర్వమును నీవే—నీకు లోనయిన వియె. వాయువునకుఁ గల (ఓజస్సును) ప్రవృత్తిశక్తియు, వేగమును, బలమును, (ధారణశక్తియు) చేష్టయు గమనమును, నన్నియు నీశ్వరుఁడవగు నీవే యగుదువు. దిశలకుంగల యవకాశమును దిక్కులును నీవే. శబ్దమును దాని కాశ్రయమైన యాకాశమును నీవే. శబ్దాభివ్యంజకమయిన యకారాది వర్ణమును, ఓంకారమును, శబ్దవాచ్యములయిన యాకృతు లిరుదెఱంగగుటయు నీవే. ఇంద్రియములకుఁ గల విషయ ప్రకాశక శక్తియు, అట్టి శక్తులు వానికి ననుగ్రహించు తదభిమాని దేవతలును నీవే. బుద్ధికిఁగల యధ్యవసాయమును, జీవునకు నబాధితమై సంస్కారజన్యంబగు జ్ఞానమును నీవే. ఆకాశాది భూతములకుఁ గారణంబగు భూతాది

యనంబడు తామసాహంకారమును, ఇంద్రియముల కను గ్రాహకమైన తైజసంబగు రాజసాహంకారమును, వివిధేంద్రియముల కనుగ్రాహకమై తత్కారణంబై వైకారికంబగు సాత్త్వికాహంకారమును, ఆయాకర్మము లనుభవింపఁగా మిగిలిన కర్మములకు ఫలమునిచ్చు కర్మమును నీవే. మన్ను బంగారు మొదలగు ద్రవ్యములకు వికారము లయిన కుండలు, కుండలములు మొదలయిన వికారములు నశ్వరములయ్యును, వానికాశ్రయములయియున్న యా ద్రవ్యములుమాత్ర మన్ని యవస్థలందును నశ్వరములు గాక యనుసరించునట్లు నా యాభావములు నశ్వరములై వచ్చుచును బోవుచునుండియు, వానికెల్ల నాశ్రయమై స్థిరమైయుండు భావమేదియో యది నీవయగుదువు. సత్త్వము రజస్సు తమస్సు సనెడిగుణములును వాని వృత్తులు నెవ్వియో యవియన్నియుఁ బరబ్రహ్మంబగు నీయందు యోగమాయచేత—అనఁగా నీ సంకల్పరూప జ్ఞానముచేతఁ—గల్పితములే యగును. కాఁబట్టి యిట్లు కల్పితములయిన భావములగు మహదాదులు చిదచిత్తులకంటె వేఱగు నీయందుఁ గలుగనేరవు. అవి ప్రకృత్యాదులయందుఁ జిక్కియుండును. వానిమూలముననే నీయందుండును. అవి నీయందు లేకయే యుండునపుడు నీవావికారముల లోపలఁ జొచ్చి యెప్పుడు నుందువని శాస్త్రములు వ్యవహరించుచున్నవి. సత్త్వాదిగుణప్రవాహరూపమగు నీసంసారము నందుఁ బడినవారు సర్వాంతరాత్ముండవగు నీదు సూక్ష్మంబగు యాథాత్మ్యమును దెలియనివారై యా యజ్ఞానముచేతను దన్మూలకమగు పుణ్యాపుణ్య కర్మములచేతను సంచరించు

చుందురు. ఈ లోకమందు దుర్లభంబయి యింద్రియ పటుత్వము గలిగిన నరత్వమును బ్రాపించియు, ఈశ్వరా! నీ మాయచేతఁ దనకు శ్రేయస్సాధనముగు నా యాథాత్మ్యజ్ఞానమందుఁ బరాకుగలిగిన పురుషునకు నాయువు, కట్టా! వ్యర్థముగాఁ గడచిపోవుచున్నది, కాని నిలువదు. ఈ దేహమందును దీనిని సంబంధించిన పుత్రదారాదులందును 'ఈ దేహము నాది? ఈ పుత్రాదులు నావా' రని యీ స్నేహపాశములచేతఁ బశువు మొదలుగాఁగల యీజగమునంతయు బద్ధము గావించుచున్నావు. మీరిరువురు మాకుఁ బుత్రులు గారు. మీరు సాక్షాత్ప్రకృతి పురుషులరు. భూమికి భారముగానున్న క్షత్రియులను రూపుమాపుటకె యవతరించినవారు. ఇట్లని నీవే యవతరించినపుడు చెప్పితివిగదా. ఆర్తబంధూ! కాఁబట్టి మఱియొక యుపాయమును జేపట్టక, నే నాపన్నులగువారి సంసారభయమును దూలించు నీ పదారవిందమును శరణుఁ జొచ్చితిని. చచ్చునట్టి దేహమునందాత్మయను చూపును, బరుండవగు నీయందుఁ గన్నబిడ్డఁ డను బుద్ధియుఁ గలిగియున్నదిగాన, యిట్టి విషయాభిలాష మింతియ చాలును. ఇఁక వలదు. విషయవైరాగ్యమును నా కొసఁగుము. 'నేను పరమేశ్వరుఁ డంటివే? ఇది యెట్లని' యడుగుదువా? మహాత్మా! నీవు పురిటింటియందు 'నేను గర్భవశమునఁ బుట్టుక లేనివాఁడయ్యును, నా చేసిన ధర్మమర్యాదలను రక్షించుకొఱకుఁ బ్రతియుగమును నవతరించుచున్నాను' అని చెప్పితివే! ఈ చతుర్భుజుఁడగు దేవుఁడు వేఱొక్కఁడందువా? ఆకాశమంతటను వ్యాపించుచున్నను దన స్వభావ

ము విడువకుండునట్లు, నీవును నానా దేహములను దాల్చుచు విడుచుచుందువు గాని, నీ స్వభావమునుమాత్రము వదల కుందువని నేను భావించుచున్నాను. కాన ఉరుగాయా! సర్వగతుండవగు నీవిభూతులను మాయలను నెవ్వఁ డెఱుఁగును ' అనెను. సాత్వతసింహుఁ డాభగవంతుఁడు తన తండ్రి చెప్పిన వాక్యమును విని వినయవినమ్రుఁడై నవ్వుచు మెత్తనిమాటల నిట్లనియె—' తండ్రీ! మమ్మే బ్రహ్మముగాఁ బలికితిరి. సర్వమును బ్రహ్మాత్మకమనెడి యాతత్త్వసమూహమును మాకుఁ గఱపుటకై మమ్మిట్లుద్దేశించి పలికితిరి గాని మఱేమికాదు. కాన మీరుచెప్పిన మాటల విషయముప పన్నమె యగునని మేము తలంచుచున్నారము. యదుశ్రేష్ఠా! నేనును మీరును, మాయన్న యితఁడును, ద్వారకాపురవాసులు నందఱును, వేయేల! చరాచరాత్మకమగు జగమంతయును నిట్లె పరమాత్మాత్మకమనియుఁ దత్కారణకమనియుఁ దన్నిర్వాహ్యమనియు నూహింపవలయును. ఏల నఁగా స్వయంప్రకాశస్వరూపుండును దేవాదులకు నన్యుండునునగు పరమాత్మ తా నొక్కఁడయ్యును, దనచేత సృజింపఁబడిన గుణపరిణామాత్మకములగు మహదాదులచేత నవి సృజించినట్టి దేవ మనుష్యాది భూతములయందుఁ బెక్కు తెఱంగుల వ్యాపించి యున్నవాఁడని ప్రమాణమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఆకాశమును, వాయువు, అగ్ని, జలములు, భూమియును, నవి కావించిన కార్యములందుఁ జొచ్చియు నాయా వ్యాప్యములకుఁ దగునట్లు వెలువడియు, కొంచెముగను, బెద్దగను, ఒక్కటిగను, బెక్కులుగను నగుచున్నవి.

అట్లే యీ పరమాత్మయు నొక్కయెడ బయలుపడియు, నొక్కయెడ నల్పముగను, నొక్కయెడ విపులముగను, దనం తట నేకముగను, వ్యాప్యములు వెక్కుంటనిబట్టి, వెక్కు దెఱంగులుగను నగుచున్నాఁడు' అనెను. ఇట్లు భగవం తుఁడు చెప్పినవాక్యమును విని వసుదేవుఁ డబ్రహ్మాత్మకములు వెక్కులు గలవనెడి బుద్ధివదింపఁగా, మనంబునఁ బ్రీతినొంది మిన్నకుండెను. అంత సర్వదేవతాత్మకుండగు భగవంతుఁడ వతరించిన పట్టుగాన సర్వదేవతాప్రాయయగు నాదేవకి తన పుత్రులు రామకృష్ణులు తమగురుండగు సాందీపని పుత్రుని తెచ్చియిచ్చిరని మిక్కిలియు నబ్బురపడి కంసుఁడు హింసించిన తన కొడుకులను దలంచుకొని యాయిరువురను బిలిచి విన్నఁ దనమునఁ గన్నుంగవల నీరు గ్రమ్ముచుండ జాలిపుట్ట వారితో- 'రామా! రామా! అప్రమేయాత్మా! కృష్ణా! యోగీ శ్వరేశ్వరా మీరు విశ్వసృజులగు బ్రహ్మాదులకును నీశ్వరు లనియు నాదిపురుషులనియు నేనెఱుంగుదును. కాలముచేత సత్త్వగుణము తుదముట్ట నశించి శాస్త్రమర్యాద నుల్లంఘించి ప్రవర్తించుచు భూమికి భారమగుచున్న రాజులను దునుము టకై మీరిరువు రవతరించితిరి. విశ్వాత్మా! ఎవ్వని పది వేల పదివేలవపాలియంశలోకపాలిచేతఁ బ్రపంచమునకు నెల్ల నుత్పత్తిస్థితిలయము లగుచుండునదంతయుఁ బుట్టినవానిని నిన్నుఁ శరణుఁ జొచ్చినారము. మీగురుఁడు సాందీపని చిరకాలము నకు మునుపు మృతుఁడయిన తనపుత్రునిఁ దెండని మిమ్ముఁ బురికొలుపఁగా, మీరిరువురును యమసదనమునుండి నాతని పుత్రునిఁ దీసికొనివచ్చి గురుదక్షిణ యొసంగితి రఁట. మీ

రిరువురు యోగీశ్వరేశ్వరులరు గదే. కాన యట్టి నాకోర్కెని సయిత మొనగూర్పుఁడు. అదేమియుఁ గాదు. కంసుఁడు చంపిన నా కన్నపుత్త్రులను మరలి రాఁ జూడఁగోరుచున్నాను' అనెను. ఇట్లు తల్లి పురికొలుపఁగా రామకృష్ణులు యోగ మాయం గైకొని సుతలమును జొచ్చిరి. సకలాత్మలకును దనకును దైవంబగు నా యిరువు రట్లు సుతలమును జొచ్చి వచ్చినారని తెలిసి దైత్యరాజగు బలి వారిని దర్శించు సొంపు పెంపు నెమ్మనంబున నిండుకొన, దిగ్గనలేచి సపరివారముగా వారికి నమస్కరించెను. పిదప వారికి వరాసనమును దెప్పించి యిడఁగా ముదమున నమ్మహాత్ము లిరువురు నందుఁ గూర్చుండిరి. అంత వారి యడుగులను గడిగి యా జలమును దానును దన జనులును శిరంబునఁ దాల్చెను. ఆ జలము బ్రహ్మ మొదలుగా సకలమును బవిత్రము చేయునది గదా! అనంతర మతఁడు మిక్కిలి వెలపొడుగయిన వస్త్రాభరణములను అనులేపనములను బుష్కలముగా నొసంగి మాల్యములను ధూప దీపములను నర్పించి యమృతతుల్యములగు భక్ష్యములను గుడుపంబెట్టి తన గోత్రమును ధనమును దన్నును సమర్పించి కొని యిట్లు పూజించినవాఁడయ్యె. ఆ బలియిట్లు ప్రేమ రసార్ద్రంబగు బుద్ధిచేత భగవత్పాదాంబుజమును శిరంబునఁ దాల్చి యానంద బాష్పములు గన్నులందురుల, మెయిగగురు పొడువ, కుత్తుక దగ్గుత్తికవడ నిట్లనియె—'అనంతుఁడును (శేషుఁడును) ఫణమండలి యొక భాగముచే విశ్వమును ధరించు వాఁడు నగునీకు నమస్కారము. జగత్తునకు విధాతయు సాంఖ్యయోగములను బ్రవర్తింపఁ జేయువాఁడును, బ్రహ్మం

బును బరమాత్ముండు నగు కృష్ణునకు నమస్కారము. మీ యిరువుర దర్శనము కొన్నిభూతములకుఁ బడయ రానిదయ్యుఁ గొన్నింటికి నీకృపచేత సులభముగా నుండును. ఎట్లందువా? రజస్తమస్స్వభావులమగు నూకు యదృచ్ఛగా మీదర్శనము ప్రాప్తించినదేకదా! దైత్యులును, దానవులును, గంధర్వులును, సిద్ధులును, విద్యాధరులును, యక్షరక్షః పిశాచులును, భూతములును, ప్రమథనాయకులును మొదలుగాఁగల మేమును మఱి యిట్టి వారయిన కంసాదులను శుద్ధసత్త్వమున కాశ్రయమై కేవలము శాస్త్రగమ్యమగు స్వరూపముగల నీయందు నిత్యమును మిక్కిలి బద్ధవైరులమై యున్నవారమయ్యును, బుండరీకాక్షా! యీ మేమందఱమును నీదు సాలోక్యమును సామీప్యమును సారూప్యమును సాయుజ్యమును బడిసినారము. ఏలనఁగా. నీయందలి చిత్తవృత్తి యొకటియె, అది యేదియైనను, ఫలప్రాప్తికిఁ (ముక్తికి) గారణము చుమీ. కొందఱు నీయందె డెగని పగఁబూనియు, కొందఱు భక్తిచేతను, (గోపికాదులు) కొందఱు కామముచేతను నిన్నుఁబొందిరి. ఇటు వైరాదులు చూపినవారుం బోలె సత్త్వప్రధానులై నీకు సన్నిహితులై యుండు దేవాదులును నిన్నుఁ బడసినవారు గారు. యోగేశ్వరేశ్వరా! 'నీయోగమాయ యీ స్వరూపముగలది, యిట్టి స్వభావముగలది' యని బహుతరముగా యోగీశ్వరులు సైతమెఱుఁగరు. ఇఁక మముబోంట్లు తెలియుట యెక్కడిది? ఇట్లు నీ మాయకుఁగల స్వరూపస్వభావములు తెలియుటకును దరించుటకును గష్టము లగుటంజేసి, నిష్కాములకు మిక్కిలియు

వెదకందగియున్న నీ పదారవిందములందు బుద్ధిగలిగి, పాపయుక్తంబగు గృహమనెడి చీకటి నూతినుండి వెలువడి, వృక్షముల క్రిందఁ దమంత రాలిపడియున్న పండ్లు మొదలగు వానిచేఁ బొట్టఁ బోషించికొనుచు నేను శాంతుఁడనై యొంటిగాఁగాని సర్వసఖులగు మహాత్ములం గూడికాని చరించునట్లనుగ్రహింపుము. నీకు నియామ్యములై యున్న సకల చరాచరములకు నీశుండవుగదే! నీవు మమ్ము, వలయు కైంకర్యమును దెలిపి శిక్షింపుము. ప్రభూ! మమ్ముం బాపరహితులను గావింపుము. పురుషుఁ డెవ్వఁడు శ్రద్ధతో నీశాసనమందు వర్తించునో వాఁడు కర్మబంధమునుండి విడివడుచున్నాఁడు' అనెను. భగవంతుఁడు బలితో 'తొల్లి స్వాయంభువమన్వంతరమందు మరీచికి నూర్ణయను భార్యయందుఁ బుత్త్రులార్వురు కలిగియుండిరి. ఆదేవతలు, బ్రహ్మ తన కూఁతురగు సరస్వతితో రతిసల్పఁ బూనియుండుటను జూచి యుపహాసముచేసిరి. అట్టి ప్రజాపతిని బరిహాసించుటం బట్టి యీ దుష్కర్మమువలన వారాసురయోనిని బొంది యపుడే హిరణ్యకశిపునకుఁ బుట్టిరి. వారు యోగమాయచేత నక్కడనుండి తేఁబడి దేవకి కడుపునందుఁ బుట్టిరి. రాజా! వారాకంసునిచే హింసితులైరి. ఆ దేవకి వారిని దన కన్నబిడ్డలుగాఁ దలంచి దుఃఖించుచున్నది. ఆ వీరలు నీయొద్ద నున్నారు. మేము మాతల్లి శోకము నుడుపుటకై యిచటనుండి వీరిని గొనిపోవుచున్నారము. అంత వీరు పాపమునుండి విడివడి దుఃఖములను వీడి పుణ్యలోకమును బొందుదురు. వారు స్మరుఁడు ఉద్గీథుఁడు, పరిష్వంగుఁడు, పతంగుఁడు, క్షుద్ర

భుక్కు, ఘృణి యని పేళ్లంబరఁగుదురు. ఈ యార్వురును, నా ప్రసాదముచేత మరల సద్గతిని బొందుదురు' అనెను. అంత నా యిరువురును వారిని దోడ్కొని బలిచేతఁ బూజితులై మరల ద్వారవతికి వచ్చి తల్లికి నా పుత్రులను నొసంగిరి. ఆ దేవియు నా బాలకులనుజూచి పుత్రస్నేహమువలనఁ జన్నుంగవ చేఁపఁగా, వారిని బిగియఁ గౌఁగిలించికొని, యొడి యందిడి, మాటిమాటికి శిరసు మూర్కొనెను. ఎవ్వనిచేత నీ సృష్టియంతయుఁ బ్రవర్తించుచున్నదో యట్టి విష్ణుని మాయచే మోహితయై యా దేవకి యాబిడ్డలను దాఁకుటవలన మీఁదు మిక్కిలి చేఁపుచున్న చన్నులను బీతిగడలుకొనఁ గుడిపినదయ్యె. వారును నమృతమయంబగు నాయమచన్నుఁ బాలను, గదాధరుండగు హరి త్రావిమిఁగిలినట్టిదానిని, త్రావి నారాయణుని యంగముల సంస్పర్శమువలన స్వాత్మ పరమాత్మ స్వరూపజ్ఞానమును మరలఁ బడసినవారయిరి. వారు గోవిందునకును దేవకికిని వసుదేవునకును బలరామునకును నమస్కరించి సమస్త భూతములును జూచుచుండఁగా నాకాశంబునఁ దమ నెలవునకుఁ బోయిరి. దేవకీదేవి యట్లు మృతులయిన వారు వచ్చుటయుఁ బోవుటయునుజూచి మిక్కిలియు నచ్చెరువంది, యదియంతయుఁ గృష్ణుండు గావించిన మాయయని తలంచెను. అనంత వీర్యుఁడును బరమాత్ముండు నగు కృష్ణుఁడు గావించిన యిటువంటి వీర్యకర్మములు మిక్కిలి యద్భుతము లయినవి యనంతములుగా నున్నవి' యనెను. సూతుఁడు నిర్మలకీర్తియగు శ్రీకృష్ణుని యీ చరిత్రమును జగముల పాపములెల్లఁ దూలించి

శ్రీకృష్ణభక్తులకుఁ బరమ సుఖావహమగు కర్ణాభరణమై వెలుంగు దానిని, వ్యాసపుత్త్రులగు శుకులచే వర్ణితంబగుదానిని, నెవ్వాఁడు వినునో లేక యొకరికి వినిపించునో వాఁడు భగవంతు నియందు మనస్సు నిలిపి, కాలాది భయరహితం బగుటంజేసి క్షేమంబగు భగవంతుని దివ్యధామంబును బొందుచున్నాఁడు' అనెను.

ఇది యెనుబదియేనవ యధ్యాయము.

సుభద్రాహరణ కథ.

పరీక్షిత్తు-'బ్రాహ్మణోత్తమా! రామకృష్ణుల చెలియఁలును నాకుఁ బితామహియునగు సుభద్రాదేవి నర్జునుఁ డెట్లు పెండ్లాడెనో యా విధమును విన గోరుచున్నాను' అనెను. శుకుఁడు—ప్రభుండగు నర్జునుఁడు తీర్థయాత్ర వెడలి భూమిని గ్రుమ్మరుచు నంతఁ బ్రభాసతీర్థమునుజేరి యచటఁ దన మేనమామ కూఁతురయిన సుభద్రను దుర్యోధనునకుఁ దక్కిన వసుదేవాదు లీయ నొల్లకున్నను బలరాముఁడు బల వంతముగా వాని కీయ నున్నాఁడని వినెను. అంత నర్జునుం తను బడయ నువ్విళ్లూరుచు, బలరాముని వంచించుటకుఁ ద్రిదండియగు నొక యతివేషము వేసికొని ద్వారకకుఁ బోయెను. అతఁ డచ్చటఁ దన ప్రయోజనమును సాధించు కొఱకు వార్షికమాసములు నాలుగును వసించి పురజనుల చేతను మహాత్ముండగు రామునిచేతను మాటిమాటికిఁ బూజ లందుచు నుండెను. బలుం డొకనాఁ డతనిని నతిథిగా నిమంత్రించికొని గృహమునకుఁ దోడ్కొనివచ్చి శ్రద్ధతో

2305. అర్జునుఁడు సుభద్రను గొనిపోవుట.

నన్నమును వడ్డించి కుడువంబెట్టెనఁట. అతఁడును నయ్యెడ వీరులకెల్ల మనస్సు రంజిల్లఁజేయుచున్న యా గొప్పకన్యారత్నమును బ్రీతిచేఁ గన్నుంగవ దద్దయు వికసిల్లఁగాంచి యామించుఁబోఁడియందు విరాళిచేఁ గలంగి మనస్సు నిలిపినవాఁడయ్యె. ఆ చెలువయును నారీజనుల మనంబులకెంతయు నింపుగూర్చుచున్న యా సొగసుకానిం జూచి కడఁగన్నుల నునుసిగ్గు నూల్కొన నవ్వుచు నతనియందు మనంబును జూడ్కులను నెలకొలిపి వలచినదయ్యె. అర్జునుఁడును నా కులుకులాఁడినే యెప్పుడును దలంచుకొనుచుఁ, గొంపోవుటకుఁ దెఱపింగోరుచు మనంబు మిక్కిలి జలీయమగు మరులునఁ దిరుగుడువడుచు నున్నందున రామాదులెంత సత్కరించినను సుఖము గానఁడయ్యెఁ. అప్పుడొక గొప్ప దేవోత్సవము వచ్చెను. ఆ సమయమున సుభద్ర, రథారూఢయై ప్రాకారదుర్గము వెలువడఁగానే మహారథుఁ డర్జునుఁ డంతకు మునుపే కృష్ణునియుఁ దలిదండ్రులగు దేవకీ వసుదేవులయు ననుమతి నొంది యా సుందరీమణి నపహరించికొని పోయెను. అంత నతఁడు రథస్థుఁడై గాండీవము గొని నలుగడలఁ జుట్టుముట్టుచున్న శూరులగు భటులను బాఱఁదోలుచుఁ బెఱవారగు యాదువులు బిట్టు మొఱయిడఁగా మృగరాజు తనభాగము గొనిపోవునట్లు సుభద్రను గొనిపోయెను. అట్లు సుభద్ర నపహరించికొని పోవుటను విని బలరాముఁడు పర్వమందు మహార్ణవముంబలె మిక్కిలియుఁ గలంగి క్రుద్ధుఁ డయ్యెను; కాని కృష్ణుఁడును దక్కిన సుహృదులును నతనియడుగులు పట్టుకొనఁగాఁ నుపశమిల్లెను. అంత బలుఁడు ముదంబున వధూ

వరులకు సరణముగా మిక్కిలి విలువగల యలంకారములతోఁ గూడియున్న యేనుఁగులను రథములను నశ్వములనును మీఁటయిన దాసికలను బంపెను. అపుడు బంధువులగు యదువులును బౌండవులును నానందమున నెమ్మొగఁబు లుల్లసిలినవారయిరి. భక్తులిరువుర యెడఁ గృష్ణుఁడు చూపిన వాత్సల్యము, నొక్కటిని వినుము.—

శ్రుతదేవ బహులాశ్వులను కృష్ణుఁడనుగ్రహించుట.

కృష్ణునకు శ్రుతదేవుఁడను నొక బ్రాహ్మణోత్తముఁడు భక్తుఁడై యుండెను. అతఁడు భగవంతుఁడగు కృష్ణునియందనన్య ప్రయోజనంబగు నేకాంతభక్తిగలిగి దానిచేత నే పూర్ణమనోరథుండగుటంజేసి శాంతినొంది యుండెను. అతఁడు విద్వాంసుఁడు గాన విషయలంపటుఁడు గాకుండెను. అతఁడు విదేహదేశమునందు మిథిలాపట్టనమున వసించి యుండెను. అతఁడు గృహస్థుఁడుగాని, తానేమియుఁ బ్రయత్నింపక తనంతటనే దైవవశమున వచ్చిన భోజనపదార్థముచేత నతిథిపూజనాదులగు నిజక్రియలు నిర్వర్తించుకొనుచుండెను. అతఁడు తన దేహయాత్రకు వలయునంతియ యాహారమును బ్రతిదినమును దైవమువలన నెదురుచూచుచుండునుగాని యంతకు మీఁద నొల్లఁడు. అంతమాత్రముచేతనే తుష్టుఁడై వర్ణాశ్రమోచితములగు పంచమహాయజ్ఞాది క్రియలు విధ్యుక్తముగాఁ గావించుచుండెను. ఈ శ్రుతదేవుని వలెనే, యా విదేహరాష్ట్రమునకు రాజయిన బహులాశ్వుఁడును నుండెను. అతఁడు జనకవంశమువాఁడు. దేహాత్మాభిమానము లేనివాఁడు. ఈ శ్రుతదేవ బహులాశ్వు

లిరువురును నచ్యుతునికిఁ బ్రియులై యుండిరి. భగవం తుఁడు వారలకుఁ బ్రసన్నుండు కాఁగోరి దారుకుఁడు దెచ్చిన రథము నారోహించి మునులతోడంగూడి విదేహదేశమునకుఁ బయనమై పోయెను. ఆ మునులు, నారదుఁడును, వామ దేవుఁడును, అత్రియు, కృష్ణుఁడును, రాముఁడును, అసితుఁ డును, అరుణుఁడును, నేనును (శుకుఁడును) బృహస్పతియు, కణ్వుఁడును, మైత్రేయుఁడును, చ్యవనుఁడును మొదలగువా రగుదురు. దారియందచ్చటచ్చట శుక్రాంగారకాది గ్రహములతోడం గూడిన సూర్యుఁ డుదయించినట్లు మును లంగూడిన యచ్యుతుండు రాఁగాఁ బురజనులును జానపదు లును జేతులందు నర్ఘ్యములుగొని యెదురువచ్చి పూజిం చిరి. ఆనర్తము, ధన్వము, కురుక్షేత్రము, వంగము, మత్స్యము, పాంచాలము, కుంతి, మధువు, కేకయము, కోసలము, అర్ణము, మొదలగు దేశములందును, మఱియుఁ దక్కిన దేశములందును గల పురుషులును బడఁతులును మేలయిన నగవును నెయ్యము గులుకు చూడ్కులును గల యా కృష్ణుని ముఖారవిందమునందలి లావణ్యారసమును గ్రోలిరి. ముల్లోకములకును గురుండయిన యా హరి, తన్ను దర్శించుటచేత నా జనుల కన్నులు గ్రమ్మిన యజ్ఞా నంబను చిమ్మచీఁకటిని దుదముట్టఁ దూలించి వారికి శ్రేయం బగునట్లుగా నరగంటి చూడ్కుల ననుగ్రహించుచు, దిగంత ములవఱకుఁ దెల్లనై పర్వి యశుభములనెల్లఁ బోకార్చు తన యశస్సును, దేవతలును మనుష్యులును, బాడుచుండఁగా వినుచు, మెల్లమెల్లన విదేహదేశమునకు వచ్చెను. అచ్యు

తుఁడు వచ్చెనని వినఁగానే యందలి పురజనులును జాన పదులును ముదంబంది హస్తములందుఁ గానుకలుగొని యెదురువచ్చిరి. వారా యుత్తమశ్లోకునిని దొల్లి వినియున్న యమ్మునులనును దర్శించి, ప్రీతిచేతఁ గన్నుఁగవలును నుల్లములును వికసిల్ల, నంజలులు గీలించి యందఱును నమస్కరించిరి. ఆ జగద్గురుండు తమ్ము ననుగ్రహించుటకై వచ్చెనని తలంచుచు, విదేహరాజగు బహులాశ్వుఁడును శ్రుతదేవుఁడును నా ప్రభుని పాదములంబడి మ్రొక్కిరి. అంత నా మైథిలుఁడును శ్రుతదేవుఁడును నా కృష్ణునిని నా బ్రాహ్మణులనును, నిద్దఱు నొక్కటనే చేతులు మొగిచి యాతిథ్యము గొనుటకు నిమంత్రణముం గావించిరి. భగవంతుఁ డా యిరువుర నిమంత్రణము నంగీకరించి, యా యిరువురకును బ్రియము గావింప నెంచి యా యిద్దఱ గృహములనును, నొకరింటికిఁ బోవుట మఱియొకరికిఁ దెలియకుండునట్లు ప్రవేశించెను. దుర్జనులగు వారలకు వినుటకయినను దవ్వుగా నుండునట్టి యమ్మహాత్ములు తన గృహమునకు రాఁగా మేలయిన యాసనములను దెప్పించి మహాయశుండు జనకుండు వారిని సుఖాసీనులం గావించి భక్తి పెచ్చుపెరుఁగ, మనంబున హర్షంబుపొంగ, కన్నుల నానందాశ్రువులు చిప్పిల్ల, వారి యడుగులను గడిగి లోకపావనములయిన యా జలములను సకుటుంబముగా శిరంబునఁ దాల్చి గంధము, మాల్యములు, వస్త్రములు, భూషణములు, ధూపదీపములు, అర్ఘ్యములు, గోవృషములును నొసంగి యా యీశ్వరాత్మకులను బూజించెను. వా రందఱ

కును నన్నము లిడి తృప్తులం గావించి కృష్ణుని యడుగులను నొడియందిడికొని యల్లల్లన పిసుకుచు ముదంబు పొదల తీయని పలుకుల వారి నుల్లసిలం జేయుచు నిట్లనియె. 'విభూ! నీవు సర్వభూతములకును నంతరాత్ముఁడవు, సాక్షివి, స్వయంప్రకాశుఁడవు. కావున నా యభిప్రాయము నెఱింగి నీ పదాంభోజములను స్మరించుచున్న మాకు దర్శన మొసంగితివి. మఱియు నీ 'వేకాంతభక్తునికంటెను నాకు సఖుఁడయిన శేషుఁడును భార్యయగు లక్ష్మియు, బుత్రుఁడగు బ్రహ్మయును బ్రియులు గా'రని చెప్పియున్నావు. ఆ మాటను దృఢము గావించుటకై నీవు మా కన్నులకు గోచరుండవయితివి. నీకు భక్తులే యత్యంత ప్రియులని తెలిసినవాఁ డెవఁడేని నీ పదారవిందము విడుచునా? విడువఁడు. ఏలన నడుగవలసినదేదియు లేకుండు నిష్కించనులును, జితాంతఃకరణులగుటంజేసి శాంతులు, నగు మునులకు నీవు నిరతిశయ పురుషార్థభూతుండగు నిన్నే యిచ్చుకొందువు. కాఁబట్టి నిన్నెవఁడేని విడుచునా? ఈ ప్రకృతిమండలమందు సంచరించుచున్న జీవులకు సాంసారిక తాపత్రయమును నుపశమింపఁ జేయుటకై యాదువంశమం దవతరించి ముల్లోకముల పాపములను హరించు విజయశస్సును నొడఁగూర్చునట్టి భగవంతుఁ డగు నీకు నమస్కారము. లోక సుఖకారకుం డగుటంజేసి కృష్ణుండును, కృతజ్ఞతముండుగాన యకుంఠమేధస్కుండును, లోకక్షేమకరంబగు తపంబూనియున్న నారాయణఋషి రూపంబున నెలకొనియుండువాఁడును నగు భగవంతునకు నమస్కారము. భూమా!

నీ వీ మునులతోడ మాయింటఁ గొన్ని దినములుండి నీ పాదరజముచే మా యీ నిమికులమును బవిత్రము గావిం పుమీ' అనెను. ఇట్లు రాజు ప్రార్థింపఁగా లోక పావనుం డా భగవంతుఁడు మిథిలయందలి పురుషులకును స్త్రీలకును శుభంబు గావించుచు నందు వసించియుండెను. శ్రుత దేవుఁడును, నచ్యుతుండు తనగృహమునకు వేంచేయఁగా జనకునివలెనే నతనికిని మునులకును మ్రొక్కి హర్ష ముప్పొంగఁ బుట్టము విదుల్చుచు నృత్యముచేసెను. అంతఁ దృణమయములయిన పీఠములనును బ్రుసులను దెప్పించి వారి నాసీనులం జేసి స్వాగతంబడిగి, యభివందనను గావించి వారల యడుగులను భార్యయుఁ దానును గడిగెను. అట్ల తఁడు హర్షము పెచ్చుపెరుఁగ సర్వ మనోరథములను బడసి, యా జలములచేఁ దన్నును దన గృహమువారిని దోఁచెను. అంత ఫలములు, గంధపుష్ప ధూపదీపాదు లగు కానుకలు, వట్టివేళ్లు నిర్మలములై యమృతమువలెఁ జవులూరు జల ములును, వాసనలు గుబాళించు కస్తూరి, తులసి, కుశలు, దామరలు, సత్త్వము వర్ధిల్లఁజేయు శుద్ధాన్నము మొదలుగా ననాయాసమున నొనఁగూడు నిట్టి పూజచేత వారి నారాధించెను. ఆ శ్రుతదేవుఁడు తనలో—'నేనో యిల్లనెడి చీఁకటి నూఁతిలో బడినవాఁడను. ఇట్టి నాకుఁ గృష్ణుని తోడను, కృష్ణునిమూర్తి నునికిపట్టులై సర్వతీర్థముల కాశ్ర యములైన పాదరేణువులు గలిగియున్న యిట్టి బ్రాహ్మ ణోత్తములతోడను సంగమమెట్లు గలిగెనో కదా!' యని విత్కరించెను. ఇట్లందఱును సుఖముగాఁ గూర్చుండి

యాతిథ్యమును బడసిన పిదప శ్రుతదేవుఁడు నిజగృహమునకు దయచేసిన యా హరిని, భార్యయుఁ దాను నడుగులు పుడుకుచు నిట్లనియె—'నీవు ప్రకృతిపురుష విలక్షణుండవు. కావున నుత్కృష్టుండవు. మఱి నీ సంకల్పముచేత నీ జగము నంతయు సృజించి యెప్పుడును వికృతిపడక యొక్కరూపుననే యుండు నీయాత్మ స్వరూపముచేత దీనిని బ్రవేశించితివి. పురుషుఁడు నిదురించినపుడు వానిని శరీరముగాఁగల పరమాత్ముఁడు తనకు శరీరభూతుఁడైన యాజీవుని మనోరథము చొప్పునఁ దన సంకల్పముచేతఁ బరుండియున్న దేహమునకు వేఱై నిదురించు జీవుని కర్మమునకుఁ దగినదై యిప్పటికి మాత్ర ముండునట్టి దేహమును జొచ్చి ... జీవుఁ డనుభ ...చు దేశాంతరగమన రాజ్యాభిషేకాదులు తనకుఁ దగు ల... ... యందుఁ బ్రకాశించు చున్నాఁడుగదా. * ఇట్లే జగత్తును నిర్మించి యందుఁ దన సంకల్పముచేతఁ బ్రవేశించి యందలి దోషముల తగులు లేక యే ప్రకాశించుచుండును. నీకథ లెప్పుడును వినుచుండువారును, జెప్పుచుండువారును, నిన్నుఁ జూచుచుండువారును, నీ కభివందనములు గావించుచుండువారును, నిన్ను గుఱించి యొండొరులతో ముచ్చట లాడుచుండువారును, కావుననే పరిశుద్ధాంతఃకరణు లగు వారునగు మనుజులకు హృదయమందె వెలుంగుదువు గాని కన్నులకు గోచరింపవు. కర్మములచే మనస్సులు దూలినట్టి

* ఇచట జగత్సర్గమునకు నందలి ప్రవేశమునకును, స్వాప్నసర్గమును నందలి అనుప్రవేశమును దృష్టాంతము. ఉభయత్ర జీవద్వారముగా ననుప్రవేశమును, వ్యాప్యగత దోషములు తగులకుండుటయు సమానములు.

వారికి నీవు హృదయమందే యుండియు దూరమందే యున్న వాఁడవు. ఇట్లెవ్వరికిని గన్నుల కగపడనివాఁ డయ్యు నా కన్నుల కగపడితివి. దుర్లభంబగు నీ దర్శనము నాకు లభించినది. మనంబున, రజస్తమంబులును దత్ప్రయుక్తములగు కామక్రోధాదులు ననుగుణములు గలవారికి నీవు దగ్గఱనుండియు, దేహాత్మాభిమానాదులచే నీ కలరూపును నోడఁగూర్పని నీ మాయాది శక్తులచేత నీవు గ్రహింప రాకుందువు. కాన హృదయమందుండియు దూరస్థుఁడ వయ్యెదవు. నీ కలరూపు నెఱింగినవారికిఁ బ్రాప్యంబగు నాత్మవై, నీయందు మనం బర్పింపనివారికి నిజసంకల్పము చేత మృత్యువును గూర్చువాఁడవు; సమస్తలోకముల నుజ్జీవింపఁ జేయుటకై యనుగ్రహ కారణమునఁ గర్మమూలముగాని దివ్యమంగళవిగ్రహము దాల్చి నిజ మాయచేత మోహితులై నిజయాథాత్మ్యమును దెలి యనివారి యెఱుకను గప్పుచు ముక్తి నీయకుండు వాఁడవు; ఇట్టి నీకు నమస్కారము. ఇట్టి నీవు నీ భృత్యు లగు మమ్ము ననుశాసింపుము. దేవా! నీకేమియిష్టము గావింతుము? ముక్తి నడుగక మత్కైంకర్యమునే యడుగనేల యందువా? మనుష్యులకుఁ గలుగు తాపత్రయము నీవు కన్నుల కగబడునంతవఱకే కాన, నీ కైంకర్యమే కావల యును' అనెను. అతఁ డట్లు చెప్పినది విని ప్రణతార్తి హారుండగు భగవంతుఁ డతని కేలు తనకేల గీలుకొలిపి నవ్వుచు నతనితో 'బ్రాహ్మణోత్తమా! ఈ మునులు నిన్నను గ్రహించుకొఱకు నిట వచ్చినవారని యెఱుంగుము. నన్ను

హృదయమందుఁ గలిగి వీరు తమపాదరేణువులచేత లోకములను బావనముచేయుచు సంచరించుచుందురు. భగవంతుని ప్రతిమలును, అయోధ్యా మథురాది పుణ్యక్షేత్రములును, గంగాది తీర్థములును దీర్ఘకాలమునకే పావనము చేయును. అవి యట్లు సేయుటయు మద్భక్తుల కటాక్షము మహిమ చేతనే సుమీ. సమస్తప్రాణులలోపల నిందు శ్రేష్ఠులు మనుష్యులు; వారలలోపల బ్రాహ్మణుఁడు జన్మమును బట్టి యెక్కుడు. బ్రాహ్మణులయందును, దపస్సుగలవాఁ డెక్కుఁడు. వానికంటెను, వేదాంతవిద్యగలవాఁ డెక్కుడు వానికంటె నిత్యసంతోషముతోఁ గూడినవాఁ డెక్కుడు. ఇఁక నా యుపాసనముతోఁ గూడినవాఁ డెక్కుడని చెప్పనేల? వేయేల? ఈ రెండు భుజములో నాలుగుభుజములో కల నా రూపము సయితము నాకళతోఁ గూడిన బ్రాహ్మణునికంటె నాకుఁ బ్రియముకాదు. ఏలనఁగా సర్వవేదమయుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు; సర్వదేవమయుఁడను నేను. వేదము నాకుఁ బ్రమాణము గాన వేదప్రచురుండగు విప్రునకంటెను దేవమయం బగు నాతనువు ప్రియముగాదు. దురహంకారముచేత దేహాత్మాభిమానులై కొందఱసూయపాలై నా భక్తులిటువంటివారని తెలియక యర్చాదులయందే పూజ్యములను బుద్ధిగలిగి మదాత్మకుండగు గురుండును నా కాత్మభూతుఁడైన జ్ఞానియు నగు విప్రుని నవజ్ఞ సేయుచున్నారు. చరాచరాత్మకమయిన యీ విశ్వమును, ఈ విశ్వమునకు హేతువులయిన మహదాది పదార్థములును సర్వమును, విప్రుఁడు మదాత్మకములని బుద్ధిని దలంచుచున్నాఁడు. నా భక్తులిట్టివారగుటవలన,

బ్రాహ్మణోత్తమా! ఈ బ్రహ్మర్షులను మిక్కిలి యాదరము తోడ నర్చింపుము. ఇట్లు సేయుదువేని, నేనే నా యంతటి నర్చితుడ నగుదును. నా భక్తుల నర్చింపక మిక్కిలి పుష్కలములైన యుపచారములచేత నన్నర్చించినను నే నర్చితుండను గాను' అనెను. ఇట్లు ప్రభుండగు భగవంతుఁ డాజ్ఞాపింపఁగా నా శ్రుతదేవుఁడు కృష్ణునిని నా బ్రాహ్మణోత్తములనుగు బరమాత్మబుద్ధితో నారాధించి సజ్జనులగతియగు ముక్తిని బొందెను. ఇట్లు భక్తులకు భక్తుఁడగు నా భగవంతుఁడు తన భక్తులగు శ్రుతదేవబహులాశ్వులకు సాధుజన మార్గంబుగా ననుష్ఠింపఁదగు ధర్మప్రకారమును నుపదేశించి యందుఁ గొన్నిదినములుండి యంత మరలి ద్వారవతికిఁ బోయెను.

ఇది యెనుబదియాఱవ యధ్యాయము.

శ్రుతిగీతలు.

రాజు.—'బ్రాహ్మణోత్తమా! శ్రుతులు జాతి గుణ క్రియాదులను విశేషణములను నిమిత్తముగాఁ గొని యవి గల వస్తువులనే పేర్కొనుచున్నవి. కాని యట్టి విశేషణములను గొని యవి లేని మఱియొక వస్తువులను బేర్కొనవు. బ్రహ్మము చేతనాచేతనములు రెంటికిని సజాతీయము గానందున నిట్టి దట్టిదని నిర్దేశింప శక్యముగాదు. ఏలన నది చిత్తునకును నచిత్తునకును రెంటికిని విలక్షణమును వేఱు నయినది. కాన చిదచిత్తులకుఁ బేరు పెట్టుటకు నిమిత్తమయిన జాతిగుణ క్రియయు దానికిఁ గలుగవు. మఱి యాయా వస్తువులకుఁ

వేరువేరుగుటకు నిమిత్తమయిన గుణములును దానికిఁ గలుగవు. బ్రహ్మమిట్టిదై యుండఁగా, చిదచిత్తులను గుఱించునట్టి శ్రుతులు, చిదచిత్తులజాతి గుణక్రియాదులు లేని యాబ్రహ్మమందు *ముఖ్యవృత్తిచేత నెట్లు వర్తించుచున్నవి ?'

* అభిధా (ముఖ్య) వృత్తి లక్షణావృత్తియని శబ్దవృత్తులు రెండు. ఒక శబ్దము తనకు సంకేతితమైన యర్థమునందు వర్తించుట (అగ్నిశబ్దము అగ్నియను అర్థమునందే వర్తించుట) అభిధ. 'బ్రాహ్మణుఁడు అగ్ని' అనుచో అగ్నిశబ్దము తనకు నియతమైన అర్థమునందే వర్తింపక అగ్నివలెఁ బరిశుద్ధుఁ డనెడి అర్థమును లక్షించుచున్నదిగాన లక్షణ. ఒక శబ్దము ఒక వస్తువునకుఁగల జాతి గుణము క్రియ అను వీని నిమిత్తముగా దానికి పేరై వర్తించుచున్నది. కనుక దాని ప్రవృత్తికి ఈ జాత్యాదులు నిమిత్తములగుచున్నవి. కనుక ఒక్కొక్క శబ్దమును ప్రవృత్తినిమిత్తములేక ఒకవస్తువునందు వేరై వర్తింపదు. శ్రుతులందలి శబ్దము లిట్టివేకాక తీఱదు. కనుక శ్రుతులందు చిదచిత్తులను గుఱించిన శబ్దములు చిదచిత్తుల జాత్యాదులను ప్రవృత్తినిమిత్తములు చేసికొని వానియందుఁ బ్రవర్తించుచున్నవి. బ్రహ్మమో చిదచిత్తుల జాతిగుణక్రియలు లేనిది. జాత్యాదులు ప్రవృత్తినిమిత్తములుగాన యవి బ్రహ్మమునకు లేనపుడు వానిశబ్దములు బ్రహ్మమునందు వర్తింపరాదు. అయినను శ్రుతులు చిదచిద్వాచకములైన శబ్దములను అందులకుఁ బ్రవృత్తినిమిత్తములగు జాత్యాదులులేని బ్రహ్మమునందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయుచున్నవి. అవి లక్షణావృత్తిచేత నట్లు ప్రవర్తింపఁజేయుచున్న వనుచో 'సర్వే వేదా యత్పదమామనన్తి' 'వేదైశ్చసర్వైరహమేవ వేద్యః' ఇత్యాది శ్రుతులు ఆ శబ్దములను ముఖ్యవృత్తిచేతనే యందుఁ బ్రవర్తింపఁజేయుట ప్రతిపాదించుచున్నవి. కనుక శ్రుతు లట్లు చెప్పుట యెట్లు ? అని ప్రశ్నము.

అని యడిగెను. అందులకు శుకుఁడు—'భగవంతుఁడు జీవు లకు నంతరాత్ముఁడై యుండి నామరూపములు నిర్వహించుచు వాఁడగు కొఱకు బుద్ధిని నింద్రియములను మనస్సును బ్రాణ ములు మొదలుగా మహాభూతములను సృజించి వానిని దనకు శరీరముగాఁ జేసికొని తన్మయుఁడై శరీరి గావున వానివెల్లచేఁ దాను ముఖ్యవృత్తిని జెప్పఁబడుచున్నాఁడు. అసత్ప్రియు లగు జీవులకుఁ దన్నారాధించుటకు సాధనములుగా దేహాదు లను గలిగించుకొఱకును, అట్లారాధించువారికి నిశ్శ్రేయసం బనెడి యభ్యుదయము గలుగుకొఱకును, అట్టి ముక్తికి సాధనం బగు నధ్యాత్మజ్ఞానము నిష్పన్న మగుకొఱకును, జ్ఞానైకా కారములగు నాత్మలయందు దేవమనుష్యాది భేదకల్పనము లేకుండుకొఱకును, నిట్లు జగత్సృష్టిని జేసినవాఁడయ్యె. ఇట్లు సర్వశబ్దములును బ్రహ్మమునందే ముఖ్యవృత్తిని వర్తించు చున్నవని బ్రహ్మమును గూర్చిన యీ వ్యుత్పత్తి మిక్కిలియు రహస్యమయినది. మఱి యుపనిషదర్థ విచారముచేతఁ దెలి యఁదగినది. ఇది పూర్వులలోపలఁ బూర్వులయిన వామ దేవాదులచేత నిశ్చయింపఁబడినది. ఇట్టి వ్యుత్పత్తిని బురుషుఁ డెవఁడు శ్రద్ధతోఁదాల్చునో వాఁడు కోరవలసిన దేదియులేని యకించనుఁడై ముక్తిని బొందుచున్నాఁడు. ఈ ప్రశ్న విష యమున నారాయణుని సంబంధించిన యొక గాథను నీకు వర్ణించి చెప్పెదను. అది నారదునకును నారాయణఋషి కిని జరిగిన యొకసంవాదము. భగవత్ప్రియుం డగు నార దుఁడు లోకములందుఁ గ్రుమ్మరుచుండి యొకప్పుడు పురాణ ఋషియగు నారాయణుని దర్శించుటకు బదర్యాశ్రమము

నకుఁ బోయెను. ఆ మహర్షి మనుష్యులకు నభయముకొఱ
కును, మోక్షముకొఱకును, వర్ణోచిత ధర్మమును ప్రకృతి
పురుషులకు విలక్షణునిఁగా దన్నుఁ గాంచెడి జ్ఞానమును
రాగద్వేషాదులు లేమియును గలిగి కల్పపర్యంతము స్వాత్మో
పాసనరూపంబగుతపము నీ భారతవర్షమం దూనియున్న
వాఁడు. ఆ నారాయణాశ్రమమందుఁ గలాపగ్రామవాసులును
బరమాత్మస్వరూప ధ్యాననిష్ఠులు నగు ఋషులు బలసియున్న
నారాయణుని నీ వడిగిన దీనినే నారదుఁ డడిగెను. ఆఋషి
యుఁదక్కిన ఋషులు వినుచుండఁగా నారదునకుఁ దొల్లి జన
లోకనివాసులగు తమ పూర్వులకును సనందాది బ్రాహ్మణు
లకును జరిగిన సంవాదమైన యీ విషయమునే చెప్పెను.
శ్రీభగవంతుఁడు—'నారదా! తొల్లి జనలోకమందుఁ గల
బ్రహ్మమానసపుత్త్రులును నూర్ధ్వరేతసులును జన్మించిన
దాదిగా జితేంద్రియులునగు సనకాదులు బ్రహ్మసత్త్రము
పరబ్రహ్మగుణానుభవాత్మకమైనదానిని జరిపిరి. నీ వపుడు
శ్వేతద్వీపమునకు నందలి యీశ్వరునిం గాంచుటకు బోయి
యుంటివి. అప్పు డందు బ్రాహ్మణులకు వాదమొకటి జరి
గెను. ఆవాదమందు శ్రుతు లైకకంఠ్యమునొంది సుఖముగా
నుండెను. అచ్చట నీవు నన్నడిగిన యీ ప్రశ్నమును నందు
లకుఁ బరిహారములును గలిగినవి. అనఘా! వానినెల్ల నీకుఁ
జెప్పెదను. వినుచుండుము.—అందుఁగల వారెల్ల శ్రుత
మునందును దపమునందును శీలమునందును సమానులు. తన
వారు పెఱవారు మధ్యస్థులనుమువ్వురును వారికి సమా
నులు. ఇట్లుండఱును బరస్పర సమానులయ్యును వారిలో

నోకనిని (సనందనుని) * బ్రవచనము సేయువానిని (చెప్పు వానిని)గా నేర్పఱిచి తక్కిన (సనకుఁడు మొదలగు) వారంద ఱును వినువారయి యుండిరి. సనందుఁ డిట్లనియె.—భగ వంతుఁడు తాను సృజించిన యీ చిదచిదాత్మకమగు జగ త్తును దానులోఁగొని నామరూపవిభాగానర్హములు గావించి ప్రకృతి పురుష కాలములనెడు తనశక్తులు సూక్ష్మావస్థములైన వానితోఁడ నిరవధిక స్వానందానుభవరూపమున నిదురయుం దుండఁగా, ప్రలయము తుదను (సృష్టికిఁ దొలుత) నతని యుచ్ఛ్వాసలయిన శ్రుతులు, మూర్తులు దాల్చి యీ పురుషుని యసాధారణలక్షణముల నెత్తిచెప్పి యతనిని మేలుకొలుపు వానివలె స్తుతించినవి. భృత్యులగు వందిజనులు వేకువనువచ్చి శోభనములగు శ్లోకములచేఁ దమ సమ్రాట్టును బరాక్రమ ప్రకాశకములగు శ్లోకములచేఁ స్తుతించునట్లు స్తుతించి నవి. శ్రుతులు—'సమస్తమును జయించిన ప్రకృతిచేతఁ గూడ జయింపఁబడని వాఁడా! నీయందు లీనములైయున్న జీవులకు సంసారహేతువయిన ప్రకృతి సంబంధమును విడిపిం చుమీ! నీకు జయజయ. నాపరాధజనులయందు దోషము లున్నను, వారియం దించించుకగల గుణములనే కయికొను చుందువుగదే. కనుక జీవుల సంసార మూలమగు ప్రకృ తిని దొలంపుము. అందులకుఁదగిన జ్ఞానాదులు నాకు లేవందువా? నీవు నీయంతట జ్ఞానశక్తి బలైశ్వర్యాదు లగు షడ్గుణములను గయికొని యున్నవాఁడవు! స్థావర

---

* బ్రహ్మసత్రమునందు నందఱును జ్ఞానవంతులైయున్నను ఒక్కనిని జెప్పువానిఁగా నేర్పఱిచి తక్కినవా రు వినుటయే బ్రహ్మసత్రమనఁ దగును.

జంగమములను శరీరములు గావింపఁ బడఁబోవు ప్రకృతి గుణములకును, నట్టి శరీరము లాశ్రయింపఁబోవు * జీవుల కును, గల శక్తులనెల్లఁ దమతమ కార్యోన్ముఖము లగు నట్లు మేలు కొలుపువాఁడా! ప్రకృతిపురుషులచే విశిష్టుఁడవై జగదాకారమునం బరిణమించుచున్న నిన్ను వేద ములు - వేదములందు చిదచిద్వాచకములగు శబ్దము - లభి ధావృత్తిచేత ననువర్తించుచున్నవి. బ్రహ్మము సర్వము నుప సంహరించినను మిగిలియున్న సృష్టికాలమం దుత్పన్నమయిన యీ జగత్తును బ్రహ్మమని వేదాంతములు తెలుపుచున్నవి. కార్యంబగు నీ జగత్తునకు దేనివలన నుదయమును దేనియందు లయమునుగలుగునో, యా కారణంబగు బ్రహ్మము, కుండ మొద లగు వికారములొందినను నా వికారములకంటె వేఱుగా కుండు మృత్తునుంబోలెఁ దన వికారమైన యీ బ్రహ్మమున కంటె వేఱు గానేరదు. ఇట్లు నీవు సర్వకారణుఁడవగుటంబట్టి ఋషులు నిన్నే ధ్యానించుచు నిన్నే స్తుతించుచు నీకొఱకే చేష్టించుచునుందురు. ఆకాశమునం దడుగులిడినచోఁ దల క్రిందుగాఁ బడవలసివచ్చును. పుడమిపయి నిడినచోఁ బడుట లేదు. కాన యది వ్యర్థమెట్లు మనుష్యులకుఁ గాఁగలవు ? అట్లె, నిన్నుగుఱించిన మనోవాక్కాయ చేష్టితములు నీ కారాధనములై సాంసారికతాపనివారకము లగుచున్నవి. తక్కినవారిని గూర్చినవో యట్లుగాక పతనహేతువు లగు

---

* జీవులకు ప్రలయదశయందు చిచ్ఛక్తి సంకుచితమై గూఢమై యుండునుగాన, దానిని వికసింపఁజేయుటయే వారిని మేలుకొలుపుటయని తెలియవలెనది.

చున్నవి. కనుక ఋషులు నీయందే త్రికరణములు నిలుపు చున్నారు. జగజ్జన్మస్థితిలయములు మూఁటికిని నిర్వాహకుఁడా! కాఁబట్టి వివేకు లగునూరులు, చెప్పుచును వినుచానుండు వారంకలి పాపములను దూలించునట్టి నీ కథామృత మహార్ణవమందు నోలలాడియె యాధ్యాత్మికాది తాపములను దిగవిడిచిరి. ఇఁక ధ్యానపరులట్టి తాపములు విడుచుట చెప్ప నేల? పరమా! నిన్ను గుఱించిన జ్ఞానము చేత రాగాదిమనోవృత్తులును జరామరణాది కాలగుణములును దూలించినవారు నిత్యజ్ఞానానందాత్మకమగు నీ స్వరూపమును సమాధిచేత సాక్షాత్కరింతురు. కాన, వారు తాపములను విడుతురని చెప్పవలయునా? నిన్నాశ్రయించుటకుఁ దగు జన్మముల నొందియు నిన్ను విడిచి ప్రాణేంద్రియములను తృప్తి సేయుటయందాసక్తిగల శబ్దాదివిషయచపలు లగుదు రేని గాలినింపిన తోలుతిత్తులవలె వారూర్పులు విడుచువారే కాని మఱేమి కాదు. వారిచేతన జన్మమే వ్యర్థము. నీ వీక్షించుట యనెడి నీ సంకల్పమువలన సత్త్వనుబడసి నీవు లోనఁ జొచ్చుటం జేసి మహదహంకారాదు లండమును సృజించినవయ్యె. అచేతనములకు * నీ సాక్షాద్రూపమయిన యనుగ్రహము గలుగ నందున వానికిఁ గారణత్వము గలుగనేరదు. † (ఆనందవల్లి యందు) అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయా

* ఇట ఈక్షత్యధికరణమునందలి పూర్వపక్షమునకుఁ బరిహారము చెప్పఁబడినది.

† ఇట ఆనందాధికరణమునందలి పూర్వపక్షమునకుఁ బరిహారము ప్రతిపాదితము.

నందమయము లనెడివానియందుఁ జరమంబును బురుషాకారముతో నన్వయించి యుండునదియునగు నానందమయమును నీవేకాని ప్రత్యగాత్మ గాదు. ఏలందువా? చిదచిదాత్మకమగు ప్రపంచమే యాకారముగాఁగలిగియుండుట నీకుఁ బొసగునేకాని * బద్ధముక్తాది జీవులకుఁ బొసంగదు. మఱి యీ చిదచిదాత్మక జగత్తునకు విలక్షణుండవై (అనఁగా దాని యంతరాత్మగాఁ జొచ్చియున్నవాఁడవై) యుండుటయు నీవే. మఱి యీ యన్నమయాదులు నాలుగును సంవృతములైనను మిగిలియున్నదగుటం జేసి నిర్వికారంబగు నానందమయ రూప తత్త్వమును నీవే. వేదాంతవిహితములైన యుపాసనమార్గములలో సూక్ష్మమతులగువారిలోఁ గొందఱను వంశ్యులు (దహరవిద్యానిష్ఠులు హృదయపుండరీకాంతర్గతమగు దహరాకాశమురూపుననున్న నిన్నుపాసింతురు. వైశ్వానరవిద్యానిష్ఠు లగువా రుదరమందు జఠరాగ్నిశరీరకుండయిన నిన్నుపాసింతురు. కొందఱు సుషుమ్నానాడి మార్గమందున్న నిన్నుపాసింతురు. అనంతా! ఆ హృదయమునుండి పరమంబయిన నీయుపాసనస్థానంబగు శిరస్సు (భ్రూమధ్యము) వఱకు నా మధ్యనాడి యూర్ధ్వముగా నాక్రమించియుండును. ఆ నాడీమార్గమును నుపాసకు లెల్లవారును బొంది మరల నీ ప్రకృతిమండలమందు మృత్యుముఖంబగు సంసారమునందుఁ బడరు. సర్వోపాదానములై నీవు రచించినట్టివియు దేవ

---

* ఇట ఈక్షితమై యనుగ్రహించుట జీవులకు సంభవింపదుగాన నీయందే యది పొసఁగునని సముదాయాభిప్రాయము. శరీరాత్మత్వము సర్వశరీరకుఁడగు నీయందె పొసఁగునని భావము.

మనుష్యాది భేదములచే విచిత్రములయినవియునగు శరీర
ములుగల జీవులలోపల నీవంతరాత్మవై చొచ్చియు, యగ్ని
తనంతట నెక్కువతక్కువల వాసిలేకున్నను దాను జొచ్చిన
తృణకాష్ఠాదుల ననుసరించి యట్టి యెక్కు తక్కువలతోఁ
బొడకట్టునట్లు, నీవును నీవురచించిన యోనులకుఁగల జ్ఞాన
మందలి యెక్కువ తక్కువల వాసితోఁగూడి యాయాయోనుల
ననుకరించుచున్నావు. కాని యీయోను లుపసంహృతము
లయినపుడు నీవుపసంహృతుఁడవుకావు. వలన, నీస్వరూప
మవిచ్ఛిన్నానందమైనది; కనుకఁ గార్యములందుఁ జొచ్చుట
వలన వాని దోషములందుఁ దగులు నొందవు. అట్టి నీస్వరూ
పమును నిర్మలమతు లుపాసించి పొందుదురు. నీచేత
రచితములై నీకు నివాసభూతములయిన యీ దేవమనుష్యాది
దేహములయం దున్నవాఁడును, సకలమైన యాశ్చర్యశక్తుల
ధరించిన నీదు సంకల్పమనెడి జ్ఞానముచేతఁ గల్పితుఁడైన
వాఁడును, లోను వెలిని వ్యాపింపఁ జాలువాఁడును, సంకోచ
హేతు రహితుండును,బురుషాకారుండు నగు నీ విగ్రహమును
వేదాంతములు ప్రతిపాదించుచున్నవి నీదు పురుషాకార
విగ్రహమిట్టిదనియు మనుష్యజన్మ మిది నిన్నారాధించుట కుప
యుక్తమైనదనియు విచారముచేసి నిశ్చయించి భూతలమునఁ
గొందఱు వివేకులు ప్రాణేంద్రియములను జయించి వేదము
లకుఁ బ్రతిపాదనవిషయం బగునదియు సేవించువారికి సంసా
రమును దూలించునదియు నగు నీయంఘ్రిని మిక్కిలియు
దృఢవిశ్వాసముతో నుపాసించుచున్నారు. నీకలరూపు కష్ట
పడియుఁ దెలిసికొన నలవిగాకుండుటవలన దానిని బ్రకాశింపఁ

జేయుకొఱకు రామకృష్ణాదిదేహము లొందిన నీదుచరిత్ర మనెడు నమృతమహాసముద్రమంగు నోలలాడి యధ్యాత్మికాదితాపములను వీడినవాఁడు, ఈశ్వరా! నీ చరణారవిందములను బొందిన రాయంచ లగు భాగవతులకులమును గూడి, వారి సంగమువలన గృహదేహాద్యనురాగములు వీడినవారై యపవర్గమును సయితము కాంక్షింపరు. పక్షిగూఁటివలె నున్న యీ నరశరీరము నిన్నారాధించుట ననుసరించునేని యాత్మాదులతో సాటియగును. అయినను నసత్తులగు శబ్దాదివిషయములను సేవించుటం జేసి యిది తుదను స్థావరత్వమును గలిగించు నట్టిదగాన, యాత్మఘాతుకులైనవారు కాలంకషానందమయుండును గావునఁ బ్రియుండును హితుండునగు పరమాత్మయగు నీయం దక్కటా! నిరతిశయ గుణంబగు నిట్టి దేహము నొందియు రమింపరు! పాపము వారు పూర్వకర్మశేషసమూహములు పయిపయిని దేహములను గలిగించుచుండుటవలన మహాభయంబగు సంసారమందు భ్రమించుచుందురు. కాన వారు కుత్సితదేహభాజనులై కేవలము శోచనీయులుగా నున్నారు. ప్రాణములను నింద్రియములను మనస్సును నడంచిపుచ్చి, దృఢంబగు నుపాసనయోగమును సలుపునట్టి మునులు తమ హృదయమందే నీ స్వరూపము నుపాసింతురో దానినే నీ శత్రువులును బ్రీతిలేకయే స్మరించి సిన్నుఁ బొందిరి. అట్లె గోపికలును సర్పరాజు దేహముం బోలిన నీదు భుజదండములం దాసక్తి గలిగి దానినే పొందిరి. వేయేల! వేదాభిమాని దేవతల మగు మేమును, నీ పదారవిందమే యమృతముగాఁ గలవార

నుండఱమును, నీయందు సమానకక్ష్యులమై ముని ప్రభృ
తులవలె నిన్నే పొందుచున్నారము. ఇటీవల నుత్పత్తి
నాశములను బొందిన పురుషుఁ డీ లోకమునం దెవఁడు
సృష్టికిఁ బూర్వము సూక్ష్మచిదచిత్తులతోఁగూడి కారణముగా
నెలకొనియున్న నిన్నెఱుంగును? శాస్త్రము చేతఁ గాక
యెవ్వఁడు నెఱుంగఁడు గదే! ఏలనఁగా నీవలననుండి బ్రహ్మ
పుట్టెను. అతని పిదప నివృత్తినిష్ఠులగు సనకాదులును
బ్రవృత్తినిష్ఠులగు మరీచ్యాదులు ననెడి యుభయ దేవ
గణములును బుట్టిరి. ఇఁక వారికిఁ బిదప మనుష్యులు పుట్టి
రని చెప్పవలయునా? కాన యట్టివారికిఁ దొంటి నీ స్వరూప
మెట్లు తెలియును? నీవు శాస్త్రమును నపకర్షించికొని
హృదయమునందుఁ బెట్టికొని పరుండినపుడు, సృష్టికిఁ బూర్వ
కాలమున, సత్కార్యావస్థమగు చిత్తును, నసత్కార్యావస్థ
మగు నచిద్వస్తువును మిశ్రరూపంబగు కాల ప్రవృత్తియు
నీ సృష్టికి విషయము గాకుండెను. * అనఁగా నప్పుడొక్క
టియు లేకుండెను. సత్కార్యవాదులై యసత్తగుద్రవ్య
మునకు నుత్పత్తియు (సత్తయ) సద్ద్రవ్యమునకుఁ బిదప మృతి
యును దార్కికులు తలంతురు. ఆత్మయందు స్థూలుఁడు
కృశుఁడు మనుష్యుఁడు మృగము మొదలగు భేదములును,
మఱికొందఱు చార్వాకులు తలంతురు. వాణిజ్య ఫలతుల్య
మగు స్వర్గాదికఫలమును సత్యమని కొందఱు (మీమాంస
కులు) తలంతురు; ఇట్లు తార్కికాదులు కేవలము తలం

* ఏకోహవై నారాయణ ఆసీత్। న బ్రహ్మ నేశానో 'నేమే! ద్యావా
పృథివి' అను శ్రుత్యర్థమిట అనుసంహితము.

చుటయేకాక యుక్త్యభ్యాసములచేత నుపదేశింతురు. సత్త్వాది గుణమయప్రచురుఁడు జీవుఁడేకాని వానికి వేఱగు నీశ్వరుఁడు గాఁడని కొందఱు (నిరీశ్వర సాంఖ్యులు) తలఁతురు. మతభేదము లిట్టున్నవి. ఇవియన్ని నీ కలరూపును దెలియమిచేతఁ గలుగునవేకాని మఱేమి గాదు. ఆ ప్రకృతి పురుషులకంటె విలక్షణుండును జ్ఞానస్వరూపుండును నగు నీవు కలరూపునఁదెలియఁగా నా యజ్ఞానమును దన్మూలమగు వాదభేదములును, గలుగనే కలుగవు. మనుష్యులవఱకు నున్న సకల దేహులకును గల త్రిగుణాత్మకమగు మనస్సు కార్యకరంబువలెఁ దోఁచుచున్నను నీయందుఁ గార్యకరము గాకున్నది; చిదచిదాత్మకమగు జగత్తుచే విశిష్టుఁడై దాని కాత్మయగు నిన్నుఁ దెలుపకున్నది. నిన్నుపాసించు యోగముచేఁ బరిశుద్ధాంతఃకరణములు గలవారీసమస్త జగత్తును (సచ్ఛబ్దవాచ్యంబును, సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టంబును గారణంబునగు బ్రహ్మమే కార్యంబగు జగద్రూపంబున నెలకొని యున్నది. కాన యది యతనికంటె వేఱుగాదని యిట్లుపాసించి) పరబ్రహ్మమునకు విశేషణ మగుటంజేసి యుపాస్యకోటిలోఁ జేరినదగుటవలన జగత్తుసయితము పాదేయమే యని కనుఁగొనుచున్నారు. బ్రహ్మాత్మక మగుటంజేసి తద్వికృతియైనజగత్తు హేయము గానేరదు. బంగారు వికారములయిన కటక మకుటాదులును బ్రకృతియగు నా బంగారు మయములేకాని దానికి వేఱుగానందున వానిని జగవిడువరు గదా! అట్లు తాను గావించిన జగత్తునందుఁ బరమాత్మయును బ్రవేశించియున్నాఁడు. కాఁబట్టి యీ జగత్తును,

నుపాస్య పరమాత్మశబ్దవాచ్యముగా నిశ్చితమై యున్నది. సమస్త జంతువులకును ధారకుండవని నిన్నెవ రఖిలాంతరాత్మునిఁగా నుపాసింతురో వారే మృత్యువు తలపయిని సరకు సేయక యడుగిడిత్రొక్కి దానినుండి విడివడుదురు. బ్రహ్మ సర్వాత్మకమని యుపాసింపనివారిని శాస్త్రమనెడి చక్కని యుపదేశముచేతఁ, బశువును ముకుఁద్రాటంబట్టి యడఁచు పుచ్చునట్లు సన్మార్గమునకుఁ దెచ్చుచున్నావు. అనఁగా వారు శాస్త్రమూలమున నీ వట్టివాఁడవని క్రమముగా నుపాసించి ముక్తినొందుదురు. నీయందుఁ బెడమొగము లేక సౌహార్దము గలిగియుండు నీదుభక్తులు శాస్త్రాధికార రహితులయ్యును నాయజ్ఞులను బవిత్రులను గావింతురు గదా. అనఁగా భాగవతసేవచేత నట్టివారును ముక్తినొందుదురు. శాస్త్రాధికారము లేకున్నను సజ్జనసేవయు నొల్లకుండు నట్టివారికి నధోగతియె కలుగును. నీవు సంకల్పమాత్రమున నే సకల జగత్తును నిర్మించువాఁడవు. మఱి కర్మవశ్యుండవు గానందున స్వతంత్రుండవు. నిమిత్తోపాదానకారణ సంప్రదానాది కరణాదులయిన సమస్త కారకములకును, దదీయ శక్తులకును నిర్వాహకుఁడవు. ప్రకృతి పరతంత్రులగు వాయువు సూర్యుఁడగ్ని యింద్రుఁడు మొదలయిన దేవతలును బ్రజాపతులును మఱి యెవ్వరెవ్వరేయే యధికారముల నుందురో వారందఱును నీవలన భీతులై నీకుఁ దమ తమ యధికారముల ననువర్తించుట యనెడి పూజను, భారతాది వర్షములం దుండు ప్రజలు సార్వభౌమునకు బలియిడునట్లు, సమర్పింతురు. నీ వైసంగెడి భోగముల

ననుభవింతురు. స్థావరజంగమ సంస్థానములగు సమస్త ప్రాణులును, ప్రకృతివలన దుఃఖనిమిత్తమగు శరీరములతోఁ గూడియున్నవియే కాన యెవ్వరికిని ప్రకృతి సంబంధము ద్రోసిపుచ్చరాకున్నది. కొందఱెప్పుడేని ప్రకృతి సంబంధము వీడుదురేని, నీ కటాక్షముచేతనే వారికా విముక్తి గాని మఱియొకటి చేతఁగాదు. నీవు హేయములనుండి యెంతయు విముక్తుఁడవు గదే. నీవు పరమ కారుణికుఁడవు? దోషముల కించుకయుఁ బట్టుగాకుండుటవలన నీ కెందును నీడుంజోడు గలుగదు. ఇట్టి నీదు కరుణకు విషయమైన వాఁడును విషయముగానివాఁడును లేఁడు. అపుడు 'నేను వైషమ్యముగల దోషిని గదా' యందువేని యాకాశమువలె నీవు వ్యాప్యగత దోషముల కించుకయుఁ బట్టుగావు; కనుక, నీకీడుంజోడు నెందును లేకుండును. ధ్రువా! అసంఖ్యేయులును నిత్యులు నగు జీవులు సర్వగతులగుదురేని, యప్పుడు పరమాత్మచేతఁగాని జీవుని చేతఁగాని నియమము జరుగుట పొసఁగదు. ఏలన నందఱు సములై యుందురు గదా. మఱియు *నుత్క్రాంతిగత్యాగత్యాదులందు

* ఉత్క్రాంతి—'తేన ప్రద్యోతేనైష ఆత్మానిష్క్రామతి చక్షుషోవా మూర్ధ్నోవా అన్యేభ్యోవా శరీరదేశేభ్యః' అని ఆత్మ, కన్నులు మొదలగు వానినుండి వెలువడుననియు గతి 'యేవైకే చాస్మాల్లోకాత్ప్రయన్తి చన్ద్రమసమేవ తేసర్వేగచ్ఛన్తి' అనియు, ఆ గతి 'తస్మాల్లోకాత్పునరేత్యస్మై లోకాయకర్మణే' యనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నది. జీవుఁడు సర్వగతుఁడయినచో కన్నులు మొదలగువానినుండి ఉత్క్రమించుటయు ఒక చోటినుండి మఱియొకచోటికిఁ బోవుటయు ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటికి

శ్రుతులు చెప్పునట్టి నియమమును బొసఁగదు. మఱి యొక విధమున (అనఁగా నణుత్వమున) నీ నియమాదులు పొసఁగు చున్నవి. జగ మెవ్వనిమయమై పుట్టెనో యా బ్రహ్మము, లోపలనుండియె నియమించుచున్నాఁడను. సిది చక్కఁగాఁ దెలియనివారికిఁగల మతము దుష్టమగుటచేఁ బ్రామాణికుల కది యనభిమతమే యగును. ప్రకృతియుఁ బురుషుఁడును నజులగుటంజేసి వారికి నుత్పత్తిగలుగదు. అయినను గలిగి యున్న జలముల యవయవములే వాయుప్రేరితములై యొండొంటిం గలియఁగా జలమునందు బుద్బుదము లుత్పత్తి నొందునట్లు, గలిగియున్నట్టి ప్రకృతిపురుషుల పరస్పర సంయోగముచేతఁ బ్రాణులు వివిధనామ రూపములతోఁ గూడి యాధారభూతుండగు నీయందుఁ గలుగుచున్నవి—అనఁగా ప్రకృతిపురుషులకు నుత్పత్తి లేకున్నను బరస్పర సంయోగము వలన దేవమనుష్యాది శరీర విశిష్టరూపమున నుత్పత్తి గలుగుట పొసఁగుచున్నది. కాఁబట్టి యీ ప్రాణులు ప్రలయ దశయందు నామరూపములను దిగవిడిచి, నదులు సముద్రమునందును బుష్పరసములు తేనెయందును లీనమగునట్లు, నీయందు విభాగానర్హములై లయించుచున్నవి. ఈ మనుష్యులందు నీ ప్రకృతిచేత దేహాత్మాభిమానాది రూపమగు భ్రమము, పిఱుంద సంసారమును గలిగించునదై యున్నదిగాన యిదియె సంసారమునకు హేతువని నిశ్చయించి

వచ్చుటయుఁ బొసఁగవు. ఈ యుత్క్రాంతి మొదలగునవి జీవుఁడు సర్వగతుఁడు గాక అణుస్వరూపుఁడయిననే పొసఁగునుగాన మఱియె యిట యనుసంధించుచున్నాఁడని తెలియునది.

సుధీజనులు నీయందు మిక్కిలియుఁ దమభక్తి నుంతురు. నిన్ను నువర్తించి భజించువారికి సంసారభయ మెట్లు గలుగును? కలుగనే కలుగదు. ఎవ్వరికి నీవు శరణముగావో వారియందే నీ బొమనుడిరూపమగు మూఁడు నేముల—అనఁగా శీతోష్ణవర్షాదుల—మయమై సంవత్సరరూపమగు కాలము సంసారభయమును గలిగించుచున్నది. మిక్కిలియుఁ జంచలమై యింద్రియములను బ్రాణములను జయించినట్టివారికిని నడంపరానిదై యున్న మనంబనెడి యశ్వము నెవ్వరు నియమించుటకై గురువు చరణమును విడిచి వేలుపాయములంబడి కష్టపడుచుఁ బూనుదురో వారు బహువ్యసనపరంపరలచేఁ గుంది, కర్ణధారుఁడులేని వణిజులు సముద్రమునందుంబోలె సంసారసాగరమందుఁ జిక్కి దుఃఖమునకే పాలుపడుదురు. సర్వవిధ సుఖమయుండగు ప్రియతముఁడు నీవుండఁగా మనుష్యులలో నెట్టి నిన్నెవ్వఁడు భజించునో యట్టి పురుషునికి సొంతజనులతోఁ గాని సుతులతోఁ గాని దేహముతోఁ గాని భార్యలతోఁగాని, ధన గృహ భూ వాహనములతోఁగాని ప్రాణములతోఁ గాని, పనియేమి? వానివలన వాని కేమియు సుఖము గలుగదు. అని యిట్లు నిరతిశయ పురుషార్థభూతము నీ స్వరూపమని యెఱుంగనివారై కావుననే సుఖముకొఱకు మిథునములై వర్తించుచుండువారు, తమ ప్రకృతి సంబంధముచేతఁ గప్పఁబడి తమ జ్ఞానైశ్వర్యాది స్వరూపము మఱచియుందురు. అట్టి వారి నీలోకమందు నర్థకామములం దేది సుఖపెట్టును? ఏదియు సుఖపెట్టదు. ఎవరు నిత్యసుఖస్వరూపుఁడైన పరమాత్మవగు నీయం దొక

మాటయినను మనస్సునంతురో వారు స్వాత్మ పరమాత్మ స్వరూపములఁ గనుఁగొన్నవారు ; కావుననే దేహాత్మాభిమానాదులనెడు మదములు వారికిఁ గలుగవు; నీదుపదాంబుజము వారి హృదయములందు వెలుంగుచుండును. వారి పాదజలములు పాపములనెల్లఁ దూలించును; కనుక నట్టివారు పురుషులందు సారంబయిన జ్ఞానవైరాగ్యాదులను హరించునట్టి గృహములలోఁ దాంపత్యముతోఁ జరింపరు. అట్లుసేయుక భూమియందుఁ గల గంగాది పుణ్యతీర్థములను దీర్థీకరించుటకును బుణ్యక్షేత్రములను నిరతిశయ పుణ్యావహములం గావించుటకును వానినుపాసింతురు. 'పరమార్థభూతమగు (సత్తగు) పరబ్రహ్మమువలననుండి పుట్టిన యీజగత్తు పరమార్థమే (సత్తే) యగును' అన్నచో నిది యుక్తముగాదు. ఎట్లన మృత్తు సువర్ణము మొదలగువానివలె నేది దేనివలనఁ బుట్టెనో యది దానిస్వరూపమే యగుటగలదు. కాని చేతనుఁడగు పురుషునివలననుండి కేశ దంత నఖ లోమను లచేతనములుగాఁ బుట్టుటయు, అచేతనమగు గోమయమునుండి తేళ్లు మొదలగు చేతనములు పుట్టుటయుఁ జూడఁగా, గార్యమునకుఁ గలలక్షణములే కారణమందుండుట యంతటను నియతము గాదు. మఱియుఁ బరమార్థమగు స్వప్నమువలననుండి యపరమార్థములగు గజతురగాదులును, అట్లె పరమార్థమగు శుక్తి శకలమునుండి యపరమార్థమగు రజతమును బుట్టుచున్నవి. అట్లు పుట్టియు నివి వ్యర్థములే యగుచున్నవి. కనుకఁ గారణము సత్తయినట్లె కార్యమును సత్తుగావలయు ననెడి యిది యుక్తిచేతఁ గొట్టువడిన దగుచున్నది. (మఱి

మృద్ద్రవ్యమునందు మృత్తుమాత్ర మనువర్తించుచుం దక్కినది వ్యావర్తించుచున్నది. రజ్జుసర్పాదులం దనువర్తించుచున్న యధిష్ఠానములగు రజ్జువు మొదలగునవిమాత్రమే సత్యములుగను వ్యావర్తించు సర్పభూదళన జలధారాదు లసత్యములుగను జూపట్టుచున్నవి. అట్లు మృద్ద్రవ్యమునందు ననువర్తించు నధిష్ఠానమగు మృద్ద్రవ్యముమాత్రమే సత్యము; వ్యావర్తించు ఘటశరావాదులసత్యములు. అట్లు సర్వమునకధిష్ఠానమయిన నిర్విశేష సన్మాత్రబ్రహ్మమునకంటె నన్యమైయహంకారాది వ్యవహారమున కాస్పదమైన సమస్తజగత్తును మిథ్య. సన్మాత్రంబగు బ్రహ్మమే సత్యము' అను) తర్కము చేత హతమగుచున్నది. కాన కార్యంబగు జగత్తు మిథ్యయె కావలయు నన్నచో 'కార్యము సత్త' నెడి యీయర్థమెచ్చట వ్యభిచరించుచున్నది (తప్పిపోవుచున్నది)? ఎచ్చటను లేదు. (కేశపురుషాదులందును, నచేతనంబగు పురుషదేహము నుండియే యచేతనములగు కేశాదులు పుట్టుచున్నవి. ఇచట కార్యము సత్తగుట తప్పిపోవదు.) మఱియు కార్యమెచ్చటం గల్ల? ఎచ్చటను గల్లగాదు. (స్వప్నమువలెనే స్వప్నమునందలి పదార్థములును నీశ్వర సృష్టములగుటచే నవి * మిథ్య

---

* 'మనోరథాన్ సృజతి' అను శ్రుతి యీశ్వరుడు ఆయాజీవుల కర్మముల కనుగుణముగా స్వప్నమందలి యాయా పదార్థములను సృజించుచున్నాండనుటచే నవి మిథ్యలు గావు. పంచీకరణమనగా నొక్కవస్తువునం దొక్క భూతాంశము ప్రధానముగాను దక్కిన భూతాంశము లప్రధానములుగాను నుండును గనుక నొక్కొక్కటియు మఱియొక్కదానియం దేదోయొక కొలందిని ఉండక పోవనుటయె.

లుగావు. పంచీకరణమునుబట్టి శుక్తియందును రజత మున్నది. కాన, కార్యము కల్లగానేరదు. ఇట్లు కార్య మందు వ్యభిచరించుట తప్పిపోవనట్లె కార్యకారణములను రెండవస్థలయందును వ్యభిచరించుట గలుగదు. (మృత్స వర్ణాదులు కారణావస్థయందువలెనే కార్యావస్థయందును జూపట్టుచున్నవి. ఇందుఁ గార్యము వ్యర్థముగాదు. ఇట్లె) సత్తగు బ్రహ్మము జగత్తనెడి కార్యావస్థయందును సత్తగు టయే కాక యట్లు జగత్తగుటయు వ్యర్థముగాదు; (మృత్తి నకు ఘటశరావాదులగు) నవస్థాభేదములు ('ఘటముతో జల ముదెమ్ము' మొదలయిన వాక్యముల) వ్యవహారమునకొఱకు నిష్టము లగుచున్నవి. (కాఁబట్టి సత్తునకు నవస్థాంతరము గలు గుట సఫలమే కాని వ్యర్థముగాదు. కార్యము సత్తగుట తర్కహతము కాక పోయినను 'నేహ నానా' యిత్యాది శ్రుతులు కార్యము మిథ్యయని చెప్పుచున్నవే యన్నచో) 'నేహనానా' యిత్యాది శ్రుతిరూపమగు నీవాక్కు అనాది కర్మవాసననే మతియంతయుఁ దూలియున్నవారిని డమరుం గల పెక్కువృత్తులచేత *నంధపరంపరగాఁ గార్యము మిథ్య

---

* ఇట వృత్తులనఁగా శబ్దముల యర్థవ్యాపారములు. 'నేహ నానా అనఁగా బ్రహ్మముతప్పఁ దక్కినది పెక్కు (అనఁగా కార్యమగు జగత్తు) లేదని యర్థముగాదు. అబ్రహ్మాత్మకము లయినవి పెక్కులేవు. స్వతం త్రములయినవి పెక్కులేవు, బ్రహ్మస్వరూపమందు దేవమనుష్యాది భేద ములు పెక్కులు లేవు. అని యిట్టియర్థవృత్తులు పెక్కులు గలిగియున్నది. ఆ శ్రుతి యిట్టి తన పెక్కువృత్తులచేత కర్మజడులను భ్రమింపఁ జేయు చున్నది గాన, వారు వీనిని దెలియక బ్రహ్మతప్పఁ దక్కినవన్ని (అనఁగా

యని భ్రమింపఁజేయుచున్న దింతేకాని మఱేమిగాదు. (ఈ విశ్వము సృష్టికిఁ బూర్వము లేకుండెను. ప్రలయమునకుఁ బిదప నుగలుగఁబోవదు. కావున నా రెంటికి నడుమను గేవ లుండదగు నీయందు మిథ్యారూపముననే యిది వెలుంగు చుండునని నిశ్చయింపఁబడినది. కాఁబట్టి శ్రుతిచేత ద్రవ్య మాత్రములగు మృత్తు నినుముననెడి నివి ఘటకుండలాది భేద ప్రకారములతో సాటిగా నిరూపింపఁ బడుచున్నవి. అనఁగా కార్యములయినవెల్ల నామధేయమాత్రములే; కార ణమగు మృత్తు మొదలగునవియే సత్యము. అట్లె యాకాశా దులు నామధేయ మాత్రములు. కారణంబగు బ్రహ్మము మాత్రమే సత్యమని నిరూపింపఁ బడుచున్నది అనవచ్చును.) కాని యిది కుత్సిత దర్శనులగువారికి వ్యర్థముగాఁ గలుగు మనోరాజ్యవిజృంభణమే కాని మఱియొకటి గాదు. కనుకఁ గుదృష్టుల కభిమతమగు కార్యమిథ్యాత్వము సత్య (ప్రామా ణిక) మని * మృదాదిశ్రుతి యర్థమును దెలియనివారు తెలి

జగత్తులేదని) తలంచుచున్నారని యర్థము. అంధపరంపరయనఁగా ఒక యంధునిచేత మఱియొకయంధుఁడుగా దారితప్పినట్లు భ్రమించిన యొక కర్మజడునిచే వరుసను గర్మజడులెల్ల భ్రమించుట యని భావము.

* ఈ జగత్తు సృష్టికిఁ బూర్వము లేదనుటకు 'సదేవసౌమ్యే దమగ్ర ఆసీత్' ఆత్మావా ఇదమేక ఏవాగ్రఆసీత్' అని శ్రుతి. ప్రలయానంత రమును లేదనుటకు 'నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమ్' అని శ్రుతి. మృద్ద్రవ్యాదులతో నుపమించుటకు 'యథాసౌమ్యైకేన మృత్పిణ్డేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచారమ్భణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం యథాసౌమ్యైకేన లోహమణినా విజ్ఞాతేన సర్వం లోహ

యుదురు. ఆ జీవుఁడు నీమాయచేత మోహితుఁడగుటం బట్టి ప్రకృతిపరిణామాత్మకములగు దేవమనుష్యాది మూర్తులను దాల్చుచున్నాఁడు. దానివలన శబ్దాదివిషయములను సేవించుచు స్థూలత్వము కృశత్వము మొదలైన దేహధర్మములను గొనుచు దేహాత్మాభిమాని యగుచున్నాఁడు. పిదప మరణమును బొందుచున్నాఁడు. ఇట్లు జన్మమరణాది రూపమగు సంసారమును బొందుటవలన జ్ఞానైశ్వర్యాదులు వీడినవాఁడగుచున్నాఁడు. నీవో, పాము కుబుసమునుంబోలె నా ప్రకృతిని ద్యజింతువు; దానికి లోఁకువయై సంబంధించి యుండవు. కావుననే నిత్యమును జ్ఞానైశ్వర్యాదులను గయికొనియే యుందువు. అయినను 'జీవునివలె నాకును నైశ్వర్యాదులు పరిచ్ఛిన్నములుగావా? యందువా' నీవపరిచ్ఛిన్నములగు నైశ్వర్యాదులు గలిగి, యపహతపాప్మత్వము మొదలగు నెనిమిది కల్యాణగుణము లెప్పుడును నెలయుచు నపరిచ్ఛిన్నమై స్వయంప్రకాశ స్వరూపమైన మహాస్సున నెలకొని పూజింపఁబడుచుందువు. మనఃప్రణిధానశీలు రగు మునులయ్యును, దనహృదయములందుఁ గామమూలము లగు వాసనలను బెకలింపలేని, యట్టి యసత్పురుషుల హృదయమందున్నవాఁడయ్యు, మెడయందున్న మణిని దలంచుకొనని యెడ నదిలేనిదే యగునట్లు నీవు వారికిఁ దెలియనట్టి వాఁడవే యగుదువు. భగవంతా! కేవల ప్రాణేంద్రియ తర్పణపరులయిన యీ యోగులకు నిహమందును బరమం

మయం విజ్ఞాతంస్యాత్ । యథా సౌమ్యైకేననఖనికృన్తనేన సర్వం కార్ష్ణాయసమ్' ఇత్యాదులు శ్రుతులు.

దును మృత్యువు దొలఁగనందున దుఃఖమే యగుచున్నది. ఇహమందు భోగములెంత పుష్కలముగా నున్నను మరణ భయం బగుదుఃఖము గలిగియేయున్నది; పరమందు నీ పద ప్రాప్తిగలుగక నీవు యమరూపుఁడవై ధర్మోల్లంఘులను దండిం చుటవలనను దుఃఖమే కలుగుచున్నది. నీ యాథాత్మ్యమును దెలిసిన జ్ఞాని సంసారమందు ఫలము గలిగించుటకై పొడ కట్టు పుణ్యపాపకర్మములచేఁ గలుగు సుఖదుఃఖ ఫలముల తోడి కూడికలనుగాని, అపుడు దేహధారులాడు స్తుతినిందాది వాక్యములనుగాని యనుసంధింపఁడు. ఏలనఁగా వానికి దేహాంతమున నపవర్గమునకు సాధనభూతుఁడవు. అట్టివా రిహమందో నీ వారగు మనుజులతోఁగూడఁ ననంత కల్యాణ గుణయుక్తుండగు నీదు కథామృతపరంపర ప్రతియుగమందు ననువర్తించుచుండుటం జేసి ప్రత్యహము చెవులార దానినివిని మనంబులఁదాల్చి నీకథామృతపానమున మత్తులై యుందురు; కావుననే యీ సుఖదుఃఖాదుల నెఱుంగకుందురు. స్వర్గాది లోకపతులయిన మహేంద్రబ్రహ్మాదులు సైతము నీ స్వరూప స్వభావముల తుదినెఱుంగరు. ఇఁక మనుజులు తెలియు టెక్కడిది? వేయేల! నీవును దాని నెఱుఁగవు! ఏలనఁగా నదియనంతముగనుసది. నీయందు చొక్కొక్క రోమకూపము నందు సప్తావరణములతోఁ గూడిన బ్రహ్మాండ సమూహములు, ఆకాశమందుఁ దుమ్ములును బట్టలునుంబోలె సంచరించు చున్నవి. నీ విట్టియపార మహిముండవుగాన శ్రుతులు శబ్ద వృత్తిచేతను నీవు ప్రకృతిపురుషులకు సజాతీయుఁడవు గావని నిరసించి వానికంటె విలక్షణుఁడైనవానినిగా బోధించు

చున్నవి. ఇంతమాత్రము చేతనే (యనఁగా చేతనాచేతనములకు సజాతీయుఁడగుట నిరసించి వానికంటె విలక్షణుఁడను మాత్రమును బోధించుటచేతనే) యవి కృతార్థములగుచున్నవి. అంతకంటె నవి సాకల్యముగా నీ స్వరూపస్వభావాదులను బోధింప శక్తములు గానేరవు' అని స్తుతించెను.

భగవంతుఁడు—ఇట్లు శ్రుతులు చెప్పినరీతి సనందనుఁడు చెప్పిన యాత్మానుశాసనం బగు నుత్తరమును విని బ్రహ్మపుత్రులగు మరీచిమొదలగు సిద్ధులు పరమాత్ముని యాథాత్మ్యమును నిశ్చయించుకొని సనందను నర్చించితిరి. శుకుఁడు—ఇట్లు గురుండగు బదర్యాశ్రమవాసి, శ్రీ నారాయణుం డుపదేశించిన దానిని శ్రద్ధతోడ గ్రహించి యందే మనస్సు నిలిపి సంశయములెల్లఁ దొలఁగుటం జేసి నిండుమనంబుతో దానిని విన్నది విన్నట్లుగాఁ దాల్చి జితేంద్రియవ్రతుఁ డగు నారదుండా నారాయణునితో—'సర్వభూతముల కపవర్గము గలుగుకొఱకుఁ గమనీయములగు విద్యల నుపదేశించి సుఖముగాపించు నా భగవంతునకు, సర్వలోక సుఖకరునకు, నిర్మలకీర్తికి నమస్కరించెదను' అనెను. ఇట్లుమ్ముని చెప్పి యయ్యాదిఋషిని నతనిశిష్యులగు తక్కిన నిర్మలాత్ములను వీడుకొని, యంత మాతండ్రియగు కృష్ణద్వైపాయనుల యాశ్రమమునకు జక్కవచ్చెను. భగవంతుఁడు వ్యాసుం డతనిని బూజించి యాసనంబిడఁగాఁ గూర్చుండి నారాయణ ముఖారవిందమునుండివొరిఁగినయాశ్రుతి స్తుతినినుపదేశించెను. (మాతండ్రియు నాకుపదేశించెను.) రాజా! నన్ను నీవడిగిన ప్రశ్నమునందు శ్రుతివచనముల నీకుత్తరముగా వర్ణించి చెప్పితిని. ఈ వర్ణనము

చేత ననిర్దేశ్యమును నిర్గుణంబునయ్యును బ్రహ్మమునందు శ్రుతు లభిధావృత్తిని బ్రవర్తించుచున్నవని మనస్సునకు నిస్సంశయముగాఁ దెలియును. ఎవ్వఁ డీ జగత్తునకుఁగల యుత్పత్తి స్థితి ప్రలయముల నిమిత్తం *మీాక్షించుచున్నాఁడో, ఎవ్వఁడు కారణావస్థయందలి ప్రకృతి పురుషులకు లోనఁజొచ్చి నియమించువాఁడో, ఎవ్వఁడు మహత్తు మొదలుకొని పృథివివఱకు గల యీా సమష్టితత్త్వసమూహమును సృజించి చతుర్ముఖుండను జీవుని శరీరముగాఁ జేసికొని యందుఁ బ్రవేశించి దేవ మనుష్యాదిశరీరములను నిర్మించి పాలించెనో, కర్మవశ్యుఁడగు జీవుఁ డెవ్వనిని బొంది గూఁట నిదిరించు పిట్ట, గూఁటిని విడలి పై కెగసిపోవునట్లు తాను ముక్తుఁడై యుండిన ప్రకృతి సంబంధమునువదలి గుణాష్టకమొంది ముక్తుఁడగునో, సంసారులకు మోక్షమునొసంగి పుట్టుకయును దుఃఖమును దూలించుచు నెవ్వరికిని భయముగూర్పక యభయం బొసంగుచు నాశ్రితార్తిహరుండై యొప్పునట్టి యాభగవంతుని నిత్యమును ధ్యానించుచున్నాను' అనెను.

ఇది యెనుబదియేడవ యధ్యాయము.

త్రిమూర్తులగుణములు.

రాజు—'దేవతలయందును, నసురులయందును, మనుష్యులయందును, నమంగళుఁడయ్యు శివుని నెవరు పూజింతురో

---

* ఇట 'తదైక్షత బహుస్యామ్' అను శ్రుతిని అనుసంధించునది. జగత్సృష్ట్యాదులకొఱకు దాని నీక్షించుచున్నాఁడని తెలియునది.

వారు తలఁచుగా ధనసంపన్నులై భోగము లనుభవించుచుందురు. లక్ష్మీపతియగు హరిని నెవరు భజింతురో వారల్లు సంపన్నులుగారు. ఆ ప్రభువులు శివకేశవు లిరువుర స్వభావములును బరస్పర విరుద్ధములు; వారిని భజించువారికిఁ గలుగు గతులో వారి కనుగుణముగాక విరుద్ధములుగానున్నవి. ఈ విషయమై నాకు సందేహము మిక్కిలిగా నున్నది. ఇది తెలిసికొనఁ గోరుచున్నాను' అని యడిగెను. శుకులు—'శివుఁడుమాదేవితోఁగూడి సదా మూఁడహంకారముల చేఁ బ్రచురమయిన మూర్తిగలిగి, తమోగుణముచేఁ గప్పంబడియుండును. అతనియందుఁ గల యహంకారములు వైకారికము తైజసము తామసమని మూఁడు విధములు. ఆ మూఁడహంకారములనుండి పదునొకండింద్రియములు పంచభూతములునని పదియాఱు వికారములు పుట్టినవి. ఈ యహంకారములకును వీని వికారములకును సన్నిధైవతము లగువానిలో నేదేని యొకదానిని భజించుపురుషుఁ డాయాయధిదైవతమునకు నొసంగఁగూడిన సమస్తములయిన నైశ్వర్య విశేషముల నును బొందుచున్నాఁడు. * హరియో సత్త్వాది ప్రాకృతగుణ

* ఇట భావమేమనఁగా, బ్రహ్మరుద్రాదులు రజస్తమఃప్రచురస్వభావులును, గుణవశ్యులును, షాడ్గుణ్య పూర్తులు కానివారును, జీవులును, సర్వజ్ఞులు కానివారు నగుదురు. కాన వీరికి మోక్షప్రదానమందు సామర్థ్యము లేదు; కాని తమతమ శక్తికిఁ దగినట్లు అర్థకామములనుమాత్ర మియ్య నేర్తురు. భగవంతుఁడు చతుర్విధ పురుషార్థములగు ధర్మార్థకామ మోక్షములు నాలుగు నిచ్చునట్టిశక్తి యుండియును నతఁడు సర్వజ్ఞుఁడును బరమ కారుణికుండునుగాన 'నేను నాభక్తులకు ధర్మార్థకామముల ఫలములు

ములకు లోనయిన వాఁడుగాఁడు. అతఁడు సమగ్ర జ్ఞానైశ్వర్యాది షాడ్గుణ్యపూర్ణుఁడు, ప్రకృతికి విలక్షణుఁడు, సర్వజ్ఞుఁడు. కావుననే గుణదోషముల కుపద్రష్ట. రుద్రాదులే యిందులకు వేఱయిన స్వభావములుగలవారు. కాఁబట్టి యట్టి హరిని భజించుసట్టివాఁడును బ్రాకృత గుణరహితుఁడై ముక్తుఁ డగుచున్నాఁడు. రాజసూయాదియజ్ఞములు పరిసమాప్తములయినపిదప మీ తాతయగు ధర్మరాజు భగవంతునివలన ధర్మములను వినుచుండి యీ యచ్యుతుని నిదియే యడిగెను. సరతిశయపురుషార్థమగు మోక్షము నొసంగుటకై యదువులమం దవతరించియున్న ప్రభుం డా భగవంతుఁడు ప్రీతుఁడై వినఁగోరుచున్న యా ధర్మరాజను జూచి 'నే నెవ్వని ననుగ్రహింతునో వాని ధనమును మెల్లగా హరించుకొందును. వాఁ డట్లు ధనహీనుఁడై దుఃఖములం బడి నవయుచుండుటవలన వానిజనులు వానిని దిగవిడుతురు. అపుడు వాఁడు ధనములేమినిబట్టి తన పూనిక లెల్ల వమ్ము కాఁగా నిర్విణ్ణుఁ డగుచున్నాఁడు. అంత విషయసుఖములు మనకు దుర్లభము లని వానియందలి యాశను దిగవిడిచి నా భక్తులతోడి చెలిమి చేయుచున్నాఁడు. అపుడు వానిని నే ననుగ్రహించుచున్నాను. వానికిఁ బ్రకృతిపురుషులకంటె విలక్షణమై సర్వాంతః ప్రవేశయోగ్యంబుగాన సూక్ష్మంబై జ్ఞాన

నొసంగితి నేని, అది తీసిన తుదను మరలమరల దానినే యిమ్మని, నన్ను యాచించుచు నిత్యదరిద్రులై యుందురుకాన వీని ననుగ్రహించెదను' అని యాలోచించి తఱచుగాఁ దనభక్తులకు ముక్తినే యిచ్చుచున్నాఁడు. నిర్బంధ మేదేని వచ్చినపుడు మాత్రము అర్థకామముల నిచ్చును.

స్వరూపమాత్రమై త్రివిధపరిచ్ఛేదరహితమైయున్న బ్రహ్మ మును జూపుచున్నాను. ఇట్లు నేను దుఃఖావహుండ నగుటం జేసి నన్నారాధించుట మిక్కిలియుఁ గష్టమని యెఱింగి, యెప్పటికి సుఖప్రదులును బిదప దుఃఖప్రదులును దమంతట దుఃఖితు లునగు తక్కిన రుద్రాదులను గేవల సుఖప్రదులే యని తెలిసి భజించుచుందురు. అట్లు భజించినపిదప, ఆ భక్తులు, *శీఘ్ర ముగా సంతోషపడునట్టి యా రుద్రాదులవలన రాజ్యమును బడసి సంపత్తిచే దారితప్పి నడచుచు, గర్వించి పరాకుపడి తమకు వరముల నొసంగిన దేవతలనే మఱచిపోవుదురు; మఱి యవజ్ఞయు సేయుదురు' అనెను శుకుఁడు—బ్రహ్మ విష్ణువు శివుఁడు మొదలగువారు కోపప్రసాదములు రెంటికిని సమ ర్థులే. కాని శివుఁడును బ్రహ్మయు నపుడే శాపమును బ్రసా దమును జేయుచుందురు. అచ్యుతుఁ డట్లు గాఁడు. అతఁ డనుగ్రహైకస్వభావుఁడు. ఒక్కొడ నిగ్రహము చూపినను దుదకది వరముతో సాటియే యగును. ఈ విషయమై పురా తనమైన యొక యితిహాసమును వృకాసురునకు శివుఁడు వర మొసంగి సంకటమునొందిన దానినిగూర్చి యుదాహరించె దరు. శకునియనువాని పుత్త్రుఁడు వృకుం డనునసుర యొకఁ డుండెను. వాఁడు దారియందు నారదునిఁజూచి దుర్మతిగాన ముగ్గురు దేవులయందు శీఘ్రముగా సంతోషము నొందువాఁ డెవ్వఁడని యడిగెను. ఆ నారదుఁడు వానితో 'శివుని భజిం పుము. అతఁడు శీఘ్రముగా సంతుష్టి నొందువాఁడు. అతఁ

* దీనిచే భగవంతుఁడు తాను తటాలునఁగాక చిరకాలమునకే సం తోషపడుచున్నాఁడని తెలియునది.

డల్పగుణదోషములకే సంతోషించుచును గోపించుచు నుండు వాఁడు. రావణుఁడును బాణుఁడును వందిజనులవలెఁ దన్నుఁ బొగడఁగా వారి కతులమయిన నైశ్వర్యమునిచ్చి (యొకని వలనఁ గైలాసము గ్రక్కదల్పుట, మఱియొకనివలనఁ బుర మునకుఁ గావలిగాచుట యును నీ) పెనుసంకటములందుఁ జిక్కికొనెను' అనెను. ఇట్లాయసురుఁ నారదునిచేతఁ బురి కొల్పఁబడి కేదారక్షేత్రమున నగ్నిముఖమందున్న హరుని, శివునిఁ దనమేనిమాంసమున హోమము చేయుచుండెను. కాని యప్పటికిని దేవుఁ డహరుఁడు ప్రత్యక్షము గానందున విసుఁగునొంది యేడవనాఁడు స్వధితినిగొని యా శివుని తీర్థ ములచే వెండ్రుకలు దోఁగియున్న తన శిరసును ద్రుంచు టకుఁ బూనెను. అపుడు మహాకారుణికుఁడయిన యా ధూర్జటి యరణినుండి యగ్నియుంబోలె నా యగ్నినుండి పైకిఁబొడమి తన రెండుహస్తములచేత వాని రెండుచేతులును బట్టికొని వాని నట్లు చేయకుండ వారించెను. ఆ దేవుని స్పర్శనమువలన వానియాకృతి వ్రణములుపోయి పూర్ణమయ్యెను. ఈశ్వ రుఁడు వానిని జూచి 'ఓరీ! చాలుఁజాలు; వలసిన వరము వేఁడుము. నీ కోరినచొప్పున వరమొసంగెదను. నన్ను శరణఁజొచ్చిన జనులు తోయము లంతమాత్ర మర్పించినను నేను బ్రీతినొందుదునే! కాన యట్టు లర్పణములు సేయక వ్యర్థముగానేల నీ యీదేహము నిట్లు పీడించెదవు' అనెను. ఆ మహాపాపుఁడా దేవునివలన 'దేవా! నే నెవ్వరెవ్వరి తలపయిని నా చే యిడుదునో వారు చత్తురుగాక' యని భూతభయంకర మయిన యీవరము నడిగెను. అదివిని భగవంతుఁడు శివుఁడు

క్రుద్ధుండై మనంబున దుఃఖించి బలవంతముగా వల్లెయని యంగీకరించి సర్పమునకు పాలుంబోలె వానికా వరమొసంగెను. వాఁడావరమును బరీక్షించుకొఱకు శంభుని శిరము పయిని దనచేయి పెట్టుటకుఁ గడంగెను. ఆ శివుఁడు తాను జేసిన యపరాధమునకు భయపడెను. ఆ యసుర తన్ను వెంబడింపఁగా నతఁడు దిగులుగొని గడగడ వడఁకుచు దివికిని భువికిని గల పొలిమేరలవఱకును, దిక్కుల తుదలవఱకును గ్రిందుగను మీఁదుగను బరుగెత్తెను. బ్రహ్మాది దేవతలు నందులకుఁ బ్రతిక్రియ దెలియక మిన్నకుండిరి. అంత రుద్రుఁడు మిక్కిలియుఁ బ్రకాశమానంబై ప్రకృతి కార్య రహితంబై యున్న *వైకుంఠమునకుఁ బోయెను. అందు నారాయణుఁడు భూతద్రోహమును దిగవిడిచి సర్వభూతదయా పరులును శాంతులు నగు ప్రపన్నులకుఁ బరమ ప్రాప్యంబై యుండును. అందులకుఁ బోయినవారు మరలి రారు. పాపములనెల్లఁ బోఁగొట్టు నా భగవంతుఁడు నారాయణుఁ డా యసురను వానివలన సంకటమునఁ జిక్కియున్న యా శివునిని గాంచి యోగమాయచేత నొకవటుండై, మొలనూలు నజినమును దండమును బాలాశదండమును బద్మాక్షమాలికయుఁ దాల్చి తేజస్సుచేత నగ్నివలె జ్వలించుచు దవ్వుననుండియె యెదురు సనుదెంచి పవిత్రవాణితో మిక్కిలి వినయము గల వానివలె వాని కభివందనము గావించెను.' భగవంతుఁడు— శకునిపుత్రా! నీవు మిక్కిలి బడలియున్నావు. ఇది నిజము.

---

* ఈ వైకుంఠము ముక్తప్రాప్యమగు పరమాకాశము గాదు. అండములోఁ గల యొకానొక విష్ణులోకము' అని తెలియునది - వీరరాఘవులు.

చాలదూరమునుండి వచ్చితివా? కొంతసేపు సేదదీర్చుకొనుము. పురుషునికీ దేహము సమస్త కామితములను బిడుకునది చుమీ. ప్రభూ ! నీవు పూనిన కార్య మేదియో నా చెవులకు వినఁదగునేని చెప్పుము. తాను జేయఁ దలఁచిన పని యాప్తులగు పురుషులతోడఁ గూడి యాలోచించి పురుషుఁడు చేయును గాన చెప్పుము' అనెను. ఇట్లు భగవంతుఁ డమృతములు గురియు పలుకుల నడుగఁగా వాఁడు బడలికదీఱి యింతకుఁ బూర్వమాదిగాఁ దానుగావించిన యా సంగతిని జెప్పెను. భగవంతుఁడు—'అట్లేని యా శివునిమాట మే మెంతమాత్రము నమ్మము. ఏలనఁగా దక్షుని శాపమువలన నతఁడు పిశాచత్వము నొంది ప్రేతపిశాచములకు రాజుగా నున్నాఁడు. పిశాచముమాట నమ్ముదురా ! దానవేంద్రా! నీవు జగద్గురుండని తలంచెడి యా శివుని మాటయందు మీకు నమ్మికగలదేని, యింతేల నీతలపయిని వేగచేయిడికొని యా విషయము తెలిసికొనవచ్చునే! దానవసింహమా ! శంభునిమాట యెట్లో యసత్యమగునేని, మరల నట్టి మఱి యొకని నబద్ధమాడి వంచింపకుండునట్లు వానిని రూపుమాపుము. అనెను. ఇట్లు భగవంతుఁడు చిఱునవ్వుచే మిక్కిలియు సొగసుగులుకుచున్న వింత పలుకులాడఁగా వాఁడు బుద్ధిచెడి కుమతిగాన మఱచి తనతలపయిని జేయిడికొనెను. అపుడు వాఁడు వజ్రముచేతఁ గొట్టువడినవానివలె క్షణములోఁ దల పగిలి కూలెను. అంత నాకాశమున జయజయ ధ్వనులును, నమోనమయను చప్పుళ్లును, బాగుబాగను కైవారములును జెలంగెను. దేవతలును ఋషులును నా పాపాత్ముఁడు వృకుఁడు

హతుఁడు కాఁగానే పువ్వులవానలు గురిసిరి. శివుఁడును సంకటమునుండి విడివడెను. అట్లు విడివడ్డ శివునింజూచి పురుషోత్తముఁడా భగవంతుఁడు, 'ఓ దేవా! మహాదేవా! ఈ పాపుఁడు తనపాపముచేతనే హతుఁడయినాఁడు. ఔరా! పెద్దలగు వారియెడఁ బాపముచేసిన ప్రాణి యెయ్యది క్షేమను నొందినది? ఇఁక జగద్గురుండగు విశ్వేశ్వరునియందు దోషము గావించినవాని విషయము చెప్పవలయునా?' అనెను. ఇట్లు పరుండును, నవ్యాకృత మహాశక్తిసముద్రుండును, సాక్షాత్పరమాత్ముండు నగుహరి గిరీశుని విడిచిపుచ్చిన కథ చెప్పువాఁడును, వినువాఁడును, సాంసారిక దుఃఖమునుండియు శత్రువులనుండియు విడివడుచున్నాఁడు'.

ఇది యెనుబదియెనిమిదవ యధ్యాయము.

త్రిమూర్తులయందు విష్ణువి యాధిక్యము.

శుకుఁడు—రాజా! సరస్వతీనదీతీరమున ఋషులు సత్రయాగము గావించిరి. వారిలో ముగ్గురు మూర్తులయందధికుఁ డెవ్వఁడని యొక వితర్కము పుట్టెను? వారు దానిని దెలియఁ గోరి బ్రహ్మపుత్రుఁడగు భృగుని దాని నెఱింగిరమ్మని పంపిరి. అమ్ముని మొదట బ్రహ్మసభకుఁ బోయెను. అతఁడు బ్రహ్మసత్త్వమును బరీక్షించుటకై యతనిని స్తోత్రము చేయఁడయ్యె. అంత నా భగవంతుఁడు బ్రహ్మ యందులకుఁ దన తేజంబున జ్వలించుచు నెంతయుఁ గోపించెను. అయిన నద్దేవుఁడు తనపుత్రునియెడలఁ దన కుప్పతిల్లిన కోపమును, నగ్నిని దానిని బుట్టించిన జలముచేతఁ జల్లార్చునట్లు, వివేకమయంబగు తన

2345. త్రిమూర్తులలో శ్రీ మహావిష్ణువు నధికుఁడని
భృగువు చెప్పుట.

మతిచేత నుపశమింపఁ జేసికొనెను. అంత భృగుఁడు కైలా
సమునకుఁ బోవఁగా మహేశ్వరుఁ డామునినిఁజూచి దిగ్గన లేచి
తనతోఁబుట్టువుఁబోలెఁ గౌఁగిలించుకొనఁ గడంగెను. అందు
లకు భృగుఁడు 'నీవు దారితప్పి నడచువాఁడ' వనిచెప్పి
యందుల కిచ్చగింపఁడయ్యె. అందుల కాదేవుఁడు కుపితుఁడై
వేఁడికన్ను వెలుఁగ శూలమెత్తికొని యతనినిజంప నుంకిం
చెను. కాని, పార్వతీదేవి యతని పాదములంబడి తిన్నని
మాటల నతని నూఱడిలం జేసెను. అంత నతఁడు వైకుంఠ
మునకుఁ బోయెను. అట జనార్దనుఁడు లక్ష్మిని వక్షంబున నిడి
కొని పరుండియుండెను. భృగుఁ డావక్షమును గాలందన్నెను.
అంత సజ్జనులకుఁ బ్రహ్మణ్యుం డయిన యాభగవంతుఁడు లక్ష్మి
యుం దానును లేచి తల్పమునుండి దిగ్గన డిగి శిరసు నేల
సోఁక మునికి నమస్కరించెను. అంత నమ్మునితో 'బ్రాహ్మ
ణోత్తమా! నీకు స్వాగతము. ఈ యాసనముపయిని గొంత
సేపు కూర్చుండుఁడు దేవరవారు వేంచేసినది తెలియక
పోయెను. ప్రభూ! ఆ తప్పును క్షమింపుఁడు. మహాత్మా!
నీ పాదతీర్థము తీర్థములనుగూడఁ దీర్థీకరించునది గదే. కాన
యా తీర్థముచేత నాయందున్న లోకములను లోకపాలురను
నన్నును, బావనులంజేయుము. మహాత్మా! ఇప్పుడే నేను,
లక్ష్మికి నెప్పటికిని బట్టయితిని. నీ పాదములచేఁ దాఁపువడి
నాపాపములెల్ల హతము లయినవిగాన లక్ష్మి నావక్షమందిఁక
నెప్పుడును వసించియుండఁగలదు' అనెను. ఇట్లు భగవం
తుఁడు వైకుంఠుఁడు చెప్పఁగా నతని గంభీరమంద్ర వచనము
ను నెంతయు నానందమునొంది యా మాటలచేఁ దనివిఁ

జెంది భక్తియుద్రేకముచేతఁ గన్నుల నానందాశ్రువులు గాఱ నూరకుండెను. మరల నతఁడు బ్రహ్మవాదులగు మునులు సత్రమునకుచ్చి దానుగన్నట్టి వృత్తాంతమంతయును వారికి వర్ణించి చెప్పెను. దానిని విని మునులంత నెంతయు విస్మితులై సంశయములనెల్ల వీడి శాంతియును నభయము గలిగియున్నందున విష్ణువే యధికుండని నిశ్చయించికొనిరి. ఎవ్వనివలన ధర్మమును జ్ఞానమును వైరాగ్యమును శాంతియు నెనిమిది విధములగు నణిమాద్యైశ్వర్యములును గలుగునో, ఎవ్వనియందు కీర్తించినవారి పాపములనెల్లఁ దూలించునట్టి యశస్సును గలదో, భూతదండము మాని శాంతులై సమచిత్తులై యకించనులైన సాధువుల కెవఁడు పరమంబగు గతియో, సత్త్వమెవ్వని ప్రియంబగు మూర్తియో, యెవ్వనికి బ్రాహ్మణు లిష్టదేవతలో, నిపుణబుద్ధులగువారెవ్వని మఱి యెద్దియుఁ గోరక కొలుచుచుందురో, యట్టి భగవంతుఁడు తన మాయంజేసి సత్త్వాదిగుణములను గయికొనఁగా నతని మూఁడువిధములయిన యాకారములే రాక్షసులును నసురులును సురలు నగుదురు. శుద్ధసత్త్వమయం బగు నతని శరీరమే యాత్మశుద్ధి సాధనము ఇట్లని సరస్వతీ నదీతీరవాసులగు బ్రాహ్మణులు మనుష్యుల సంశయములను బోఁగొట్టుటకై విజ్ఞయము సేసి యంత నా పరమపురుషుని పదాంభోజములను సేవించుటచేతఁ బద్గతిని బొందినవారయిరి.

సూతుఁడు— ఇట్లు వ్యాసమునికుమారుండగు శుకుని ముఖారవిందపు వాసనతోఁ గూడినదై భవభయములనేఁ పహరించునట్టిదైన పరమపురుషుని కథామృతము, నెంతయ

గానియాడం దగినదానిని, కర్ణపుటములచే మాటికిం ద్రావి పాంథుండగువాండు మార్గమందుం ద్రిమ్మరిన బడలికనంతయు దీర్చుకొను చున్నాండు.

శుకుండు—ఒకనాండు ద్వారవతియందు నొక విప్రుని పత్నికిం గుమారుండు పుట్టెను; పుట్టంగానే పుడమిపయిని బడిన తోడనే మృతినొందెనంట. ఆ బ్రాహ్మణుండు మృతుండయిన యా పుత్రు నెత్తికొని రాజద్వారమునందు నిడి మనంబున విన్ననై యాతురతతోడ నిట్లని విలపించెను. బ్రాహ్మణ ద్వేషులును శఠబుద్ధులును, లుబ్ధులు నజితాత్ములునగు క్షత్రియాభాసుల కర్మదోషమువలన నా బిడ్డండు పంచత్వమును బొందినాండు. హింసావిహారుండును దుశ్శీలుండును నజితేంద్రియుండు నగు రాజును గొలుచు ప్రజలు దరిద్రులై నిత్యదుఃఖితులై కీడ్పడుదురు' అని విలపించి పోయెను. అట్లె రెండవపుత్రుండును బుట్టి చావంగా వానిని, నట్లె మూండవవానిని, రాజద్వారమందు విడిచి యా తొంటి గాథనే పాడిపోయెను. అట్లే యొకప్పు డా బ్రాహ్మణుండు తన తొమ్మిదవ బాలుండును మృతుండైనపు డా ద్వారమునకు వచ్చి యా గాథనే కృష్ణునికడం బాడంగా విని, యర్జునుండు 'బ్రాహ్మణోత్తమా! నీవు వాసముచేయుచున్న యీ పట్టణమున విలుకాండు బ్రహ్మణ్యుం డగువాండు లేనే లేండుం గాని, రాజన్యబంధు వగువాండేని లేండా! ఈ యున్న రాజన్యులో * బ్రాహ్మణులు చుమీ! సత్రయాగము చేయుచు

* సత్రయాగమందు బ్రాహ్మణులు గూడుకొన్నట్లుగూడి ధనాఢ్యులు గలిగి సుఖముగా నుండువారే కానీ పౌరుషము గలవారు గారని భావము.

సుఖనుండువారు. రాజులెవ్వరు జీవించియుండఁగా బ్రాహ్మణులును వారి ధన దారపుత్త్రులును సంకటమును నొందుచుందురో, యట్టివారు రాజన్యులవేషము వేసికొని పొట్టఁ బోషించుకొనుచుండు నటులవలె జీవించువారేకాని వేఱుగాదు. వారు జీవచ్ఛవప్రాయులు. దీనులగు మీ యిరువురకు నికఁ బుట్టఁగల పుత్త్రుని నేనిచటనేయుండి రక్షింతును. నేను నా ప్రతిన దీర్పకపోయితినేని, యపు డగ్నినుఱికి కల్మషమును బోఁగొట్టుకొనఁ గలవాఁడను' అనెను. అందుల కా బ్రాహ్మణుఁడు 'బలరాముఁడు, కృష్ణుఁడు, విలుకాండ్రయందు మేటి యగు ప్రద్యుమ్నుఁడును, దన్నెదురంగలరథికుఁడు లేని యనిరుద్ధుఁడును, నా బిడ్డలను గాచుటకు శక్తులు గాకున్నారు. జగదీశ్వరులగు వారికే చేయుటకుఁ గష్టముగానున్న కర్మమును నీవు తెలివిమాలిచేయ నుంకించుట యెట్లు? నీవు చేయుదువని మేము నమ్మము' అనెను. అర్జునుఁడు 'బ్రాహ్మణా! నేను బలరాముఁడను గృష్ణుఁడను గాను; ప్రద్యుమ్నుఁడను గాను. నాపే రర్జునుఁడు. నాకు ధనువు గాండీవము. బ్రాహ్మణా! నావీర్యము ముక్కంటినిగూడ మెచ్చించునట్టిది. ఇట్టి దానిని నీ వవమానింపవలదు. నేను మృత్యువుతోఁ బోరాడి గెలిచి నీకన్నబిడ్డను దెచ్చియిచ్చెదను' అనెను. ఇట్లర్జునుఁడు నమ్మికపుట్టఁ జెప్పఁగా, బ్రాహ్మణుఁడు ప్రీతుండై తన గృహమునకుఁ బోయి యా యర్జునుని వీర్యమును దెలియఁ గోరి యుండెను. అంత భార్యకు నీళ్లాడుసమయము సమీపింపఁగా నా బ్రాహ్మణోత్తముఁ డర్జునునియొద్దకుఁ బరుగున వచ్చి 'బిడ్డని మృత్యువునుండి కావుకావు' మని వేఁడెను.

అర్జునుఁడును జలముల నాచమించి మహేశ్వరునికి మ్రొక్కి దివ్యములైన యస్త్రములను గయికొని గాండీవమును గొని యెక్కుపెట్టెను. పిదప నా వింటియందు నానావిధము లయిన యస్త్రములు దొడిగి పురిటింటిని జుట్టును సరికట్టెను. దానికిఁ గ్రిందుగను మీఁదుగను నడ్డముగను నర్జునుఁడు బాణములతోఁ గూఁడు కట్టెను. అంత బ్రాహ్మణుని పత్నికిఁ గుమారుఁడు పుట్టి యాపురని యేడ్చుచునే మృతినొందెను. ఊరక మృతినొందుటె కాదు; అపుడే దేహముతోఁగూడ నాకాశమున మఱుఁగయ్యెను. బొంది సైతము కానఁబడ దయ్యె. అపుడు బ్రాహ్మణుఁడు కృష్ణుని సమ్ముఖమం దర్జునుని మిక్కిలియు నిందించుచు పేడిపందయొక్కఁ డేవొ వదరిన బంటుపంతములకు నమ్మినట్టి నా మూఢత్వమును జూడుఁడు. ప్రద్యుమ్నుఁడును, అనిరుద్ధుఁడును, రాముఁడును గేశవుఁడును దేనిని రక్షింప శక్తులుగారైరో యట్టిదానిని రక్షించుటకు వేఱెవ్వఁడు సమర్థుఁడగును? దబ్బఱలాడిన యర్జును డిస్సీ! పాడైపోవుఁగాక. తన్నుఁదాను బొగడుకొన్నవాని విల్లు సిస్సీ! పనికిమాలినది, దైవముచేత లోకాంతరముఁ బొందింపఁ బడిన దానిని మూఢత్వమువలనఁ దెచ్చుటకుఁ దలఁచినాఁడే! వాఁ డెంత దుర్మతిగావలయును' అనెను. ఇట్లా బ్రాహ్మణుఁడు తిట్టుచుండఁగా నర్జునుఁడు సర్వలోకములను సంచరించు యోగవిద్యను బూని భగవంతుఁడగు యముఁడున్న సంయమనీ పురమునకు వేగపోయెను. అందు బ్రాహ్మణుని సంతానమును గానక యంత నింద్రపట్టణమునకుఁ బోయెను. అట్లె యగ్ని, నైఋతి, యముఁడు, వాయువు, వరుణుఁడు ననెడి వీరల

పట్టణములకును బోయి పిదప రసాతలమునకును నాకపృష్ఠము నకుఁ జని మఱియు నితరములయిన లోకములకును గేల నా యుధముతోఁ జనిచూచెను. బ్రాహ్మణుని బిడ్డఁడు దొరకఁ డయ్యె. అంతనతఁ డగ్నిని బ్రవేశింప నుండఁగాఁ గృష్ణుఁడు వలదని చెప్పి వారించి 'నీకు బ్రాహ్మణుని బిడ్డనిఁ జూపెదను. నీకు నీ వవజ్ఞఁ గావించుకొనవలదు. ఇట్లు చేసికొనకుందువేని నీ నిర్మల కీర్తిని మనుష్యులు స్థిరముగా నెలకొలుపుదురు' అనెను. ఇట్లుచెప్పి మహేశ్వరుండయిన యా భగవంతుఁడు దివ్యంబగు తన రథము నారోహించి పడమటిదిక్కునకు జొచ్చి పోయెను. అతండు సప్తద్వీపములను సప్తసముద్రములను, నా ద్వీపములందుఁ గల యేడేసి పర్వతములనును, జక్రవాక పర్వతమును గడచి మిక్కిలియుఁ జెంజీకటిని బ్రవేశించెను. అచ్చట శైబ్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప పలాహాకములనెడి యశ్వము లా చీకటిని గతులు దప్పినవయ్యెను. వానిని జూచి భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడు మహా యోగేశ్వరేశ్వరుండు గావున వేయి సూర్యులవలెఁ దేజరిల్లుచున్న తన చక్రమును సుదర్శనమును ముందఱఁ బోనం బనిచెను. మిక్కిలియు భయంకరమై చొరనలవిగానిదై యీశ్వరునిచేతఁ గావింపఁ బడిన దగు నా పెనుతమస్సును సుదర్శనచక్రము మిక్కుటమైన తన కాంతిచేత విదారించుచు దశరథరాముఁడు నారినుండి విడిచినబాణము శత్రుసేనా సమూహమును జొచ్చునట్లు మనోవేగముగా నా చీకటియందుఁ జొచ్చెను. చక్రము వెంటం బడిపోవుచు నామహాలమున, నా చీకటికి దూరమున వర్తించుచున్న యా సుదర్శనము నర్జునుఁడు

గాంచెను. అది తుదలేని జ్యోతిం బొందుచు నుండుటవలన నర్జునుఁడు చూపులకు వెఱఁగయినందున రెండు కన్నులను మూసికొనెను. అంత నతఁ డాచీఁకటి కవ్వలనున్న జలములను బ్రవేశించెను. అది ప్రచండంబగు వాయువుచేత, పెద్ద పెద్ద యలలు పైకిఁ జెలరేఁగుచుండ, మిక్కిలి భయంకరముగా నుండెను. అందొక భవనము మిక్కిలి యద్భుతముగాఁ గనఁబడెను. అది కాంతులీనువాని యందెల్లఁ గన్నాకై తలతలమని ప్రకాశించుచున్న వేలకొలఁది మణిస్తంభములచేఁ దేజరిల్లుచుండెను. అందు మహా భయంకరుండును నద్భుతుండు నగు నాదిశేషుఁ డుండెను. అతఁడు వేయిపడగలందలి మణులకాంతులు వెల్లిగొన రెండువేలఁ గన్నులచే దీండ్రించుచుఁ దెల్లని పటికపుఁ బర్వతమువలెఁ జూపట్టుచు నల్లనికుత్తుకయు నాలుకలును గలిగి మిక్కిలి ప్రకాశించుచుండెను. ఆ యనంతుని మేనియందు మహానుభావుండును విభుండు నగు పురుషోత్తమోత్తముండు విష్ణుదేవుండు సుఖాసీనుఁడై చూపట్టెను. అద్దేవుఁడు దట్టంపు మబ్బువలె వెలుంగుచు, మంచి పసిమివన్నె వలువగట్టి, ప్రసన్నంబగు ముఖముతో, సొగసయి వెడలుపయిన కన్నుంగవ చెన్నుఁ జూపుచుండెను. అతని కిరీటమునందును గుండలములందును దాపిన మహా మణి సమూహముల ప్రభలు మొగంబున వ్రాలు ముంగురులతోఁ జిందులు ద్రొక్కుచుండెను. మఱియు నతఁడు నిడుదలై వట్రువలగు నెనిమిది భుజములును మేలయిన కౌస్తుభరత్నమును శ్రీవత్సంబను మచ్చయుఁ గలిగి వనమాలచేఁ బొలుపారుచుం

డెను. సునంద నందాదులయిన పార్షదులును మూర్తులు దాల్చియున్న చక్రము మొదలగు నిజాయుధములును బుష్టి శ్రీకీర్తి ప్రకృతి మొదలగు శక్తులును, బ్రహ్మాదులకు నీశ్వరుండయిన యద్దేవునిఁ గొలుచుచుండెను. కృష్ణుండు హేయరహితుఁడై తనకంటె వేఱుగాని యా పరమాత్ము నకు వందనము గావించెను. అర్జునుఁడు భక్తిపూర్వకమగు భయముతో నట్టె వందనము చేసెను. అట్లు చేమోడ్చి యున్న యా యిరువురను జూచి భూమాండును బరమేష్ఠుల కును బ్రభుండు నగు నా దేవుఁడు నవ్వుచు, గంభీరంబగు వచ నంబునఁ, 'మీ యిరువురను జూడఁగోరి నేనా బ్రాహ్మణుని బిడ్డల నిట దెచ్చితిని మీ రిద్దఱును భూమియందు ధర్మ మును రక్షించుకొఱకు * నాకళచే నవతరించిన వారలు. భూమికి భారముగానున్న యసురులను హతులం గావించి మరలఁ ద్వరితముగా నాకడకు రండు. మీరు తొల్లి నర నారాయణులను బుషులరై శ్రేష్ఠులుగాన పూర్ణకాములై యుండియు జగద్రక్షణముకొఱకు లోకసంగ్రహమును ధర్మము నాచరించితి' రనెను. భగవంతుఁ డాపరమేష్ఠి యిట్లాన తియ్యఁగా కృష్ణార్జును లిరువురును వల్లెయని యా యాజ్ఞ గయికొని యా భగవంతునకు మ్రొక్కి బ్రాహ్మణుని పుత్రులను దోడ్కొని మిక్కిలి హర్షముచేఁ దమ గృహ మునకుఁ బోయినచొప్పుననే మరలివచ్చి యా బాలురను, దమతమ తొంటిరూపములను గడవక యట్లు యున్నవారిని,

---

* ఇట కళచే నవతరించినవాఁడు అర్జునుఁడే. కృష్ణుఁడు భగవంతుని పూర్ణావతారము. అర్జుననిబట్టి కృష్ణుని నట్లు చెప్పెనని తెలియునది.

బ్రాహ్మణున కొసంగిరి. విష్ణుని సంబంధించిన యాస్థానమును గాంచి యర్జునుఁడంత మనుష్యులకుఁ గల పౌరుషమే దేదిగలదో యదియంతయును శ్రీకృష్ణ కృపాలబ్ధమే యగునని మనంబున నిశ్చయించుకొనెను. అఖిలేశ్వరుఁ డా భగవంతుఁ డతి దైవమానుషములయిన యిటువంటి చరిత్రములను జూపుచు గ్రామ్యములగు భోగముల ననుభవించుచుండెను. మఱియు భూరిదక్షిణలతో యజ్ఞముల నెక్కు యజించెను. మఱియు నా భగవంతుఁడు, ఇంద్రుఁడు వర్షాకాలము నతిక్రమింపక వర్షించునట్లు, తానును బరత్వము నూఁది బ్రాహ్మణాదులగు ప్రజలకెల్ల సమస్తములయిన కామితములను గురియుచుండెను. కృష్ణుఁడు మిక్కిలి యధార్మికులగు నృపులను గొందఱను తా నేచంపియు, కొందఱను నర్జునాదులచేఁ జంపించియు ధర్మరాజాదులచేత ఋజుమార్గంబున వర్ణాశ్రమ ధర్మములను బ్రవర్తింపఁ జేసినవాఁడయ్యె.

ఇది యెనుబది తొమ్మిదవ యధ్యాయము.

మహిషీ గీతలు.

ద్వారకాపురము సమస్త సంపదలచే సొంపు వెంపారుచుండెను. అందు యదుపుంగవులు నెరసియుందురు; మఱి యెలప్రాయంపు జిగి దళుకొత్తుచు సొబగయిన వేషములతో మెఱపుఁ దీఁగలవలె మిటారించుచున్న పూవుంబోఁడు లందు హర్మ్యములందుఁ బంతులాట లాడుచుఁ గ్రీడించుచుందురు. అచ్చటఁగల మదపుటేనుఁగులు మదజలములు దొరిఁగి మార్గములెల్ల నెపుడును తొంపిగొని యుండును. మఱి యలంకృతిగ్గల

భటులును నశ్వములును బంగారుచేఁ దలతలమని మెఱయుచుండు రథములును రాణించుచుండును. అందుద్యానములును నుపవనములును బెక్కులుగలవు. వానియందుఁ బుష్పించియున్న చెట్ల సమూహములందుఁ దుమ్మెదలు మూఁగి ఝంఝుమ్మని గవళులు సేయుఁగా నది నలుగడలఁ జప్పుడుకొనుచుండును. శ్రియఃపతి యాకృష్ణుం డిట్టి ద్వారకాపురియందు వాసముసేయుచుఁ బదియాఱువేల పత్నులకుఁ దానొక్కఁడు చెలువుఁడై యందఱ కన్నిరూపులు విచిత్రముగఁ దాల్చి పెనుసంపదలు పొంపిరివోవుచున్న వారి గృహములందు రమించుచుండెను. మఱియుఁ జక్కఁగా వికసిల్లిన కలువలు నెత్తగలువలు, తెల్లగలువలు, తామరలు మొదలగువాని పుప్పొళ్లచే వాసనగొన్నవై, నీటిపిట్టలు గుంపులుగొని కొల కొలగూయుచుండ, నచ్ఛంపుజలములతోఁ గూడియున్న మడుఁగులందుఁ జొచ్చి విభవం బెంతయు మీఱ విహరించెను. చెలువలు బిగియఁ గౌఁగిలించుకొన్నపుడు వారి గుబ్బలచన్నుల కుంకుమ మతని మేనంతయు నంటి యెంతయు నీటు సూపుచుండును. అపుడు గంధర్వులు పాడుచుండఁగా, సూతులును, వందులును, మాగధులును మృదంగములను, బణవములను, ఆనకలమును, వీణియలనుగొని వాయించుచుండఁగా, నా చెలువలు, నవ్వుచుఁ గృష్ణునిపై జల్లులాడుచుండిరి. కృష్ణుఁడును వారిపై జల్లులాడుచు యక్షకాంతలతోడం గూడిన యక్షరాజువలె వెలుంగుచుండెను. ఆ పూవుంబోఁడులు పుట్టములు తడిసియుండుటవలనఁ దొడలును, గుచములును, దెలియుచుండ, విప్పయిన కొప్పులనుండు పూవులు జలజలరాలఁ,

గాంతుఁడగు కృష్ణునిపై జల్లులాడుచు నతఁడు తమ్ము నీటజల్లు లాడ కుండునట్లుగా దగ్గఱి కౌఁగిలించికొని దానిచే మరులు మిక్కిలియుఁ జెలరేఁగి నెమ్మొగంబుల సిగ్గంపుఁ దెలినవ్వులు మొలపింపఁగా నెంతయు ముగువుగులుకుచుండిరి. కృష్ణుండును వారిగబ్బిగుబ్బలయందలి కుంకుమ పూఁతలును బూఁదండలును మొయినిండ నలమికొనఁ, గ్రీడయందలి తమకముచే ముంగురుల గుంపు లల్లలాడుచుండఁ, జెలువలను నీటఁ దోఁచుచు వారు తన్నుఁ దోఁచుచుండఁగా నాఁడుగజములు బలసియున్న మగయేనుఁగు మిన్నయుంబోలె రాజిల్లెను. అంతఁ గృష్ణుఁడును నతని కాంతలును నటులకును నర్తకులకును గీతవాద్యములచే బ్రతుకువారలకును గ్రీడార్థములగు నలంకారములనును వస్త్రములనును, నొసంగెను. కృష్ణుఁడిట్లు క్రీడించుచుండఁగా నతని నడలు, పలుకులు, చూపులు, నవ్వులు, సరసములు, పరిహాసకములు, కౌఁగిలింతలు, మొదలగునవి యా పూవుంబోఁడుల బుద్ధులనెల్లఁ గొల్లగొనినవయ్యె. ఇట్లాసుందరులు ముకుందునియందె బుద్ధుల నూలుకొలిపి యతనిని జింతించుచు నేమియుఁ బలుకక యంత వేఁదుఱుగొన్న వారివలె జడనుపడి యరవిందాక్షునింగూర్చి యిట్లు పాడిరి. ఆ వాక్యములను జెప్పుచున్నాను. ఆలించి వినుము.

మహిషులు—(వారిలో నొక్కతి) కురరీ! ఈజగమునందు రాత్రి యీశ్వరుండగు కృష్ణుఁడు బాహ్యావిషయముల జ్ఞానమునుపీడి పరుండి నిదురించుచున్నాఁడు. నీవో నిదురవీడి విలపించుచున్నావు; కాని నిదురింపవు. వానికిట్లు నిద్రాభంగము చేయుట తగునా? అయిన నీయందును దప్పేమి?

తామర ఱేకులవంటి కన్నుంగవగల యావెన్నుఁడు నవ్వ
గులుకు మేలి వాలుంజూడ్కి లీలమెయి నిగిడింపఁగా నెచ్చెలీ!
మావలెనే నీకును మనస్సు బిట్టుగా నాటి కలంగినదా యేమి?
(మఱియొక్కతి) చక్రవాకీ! రాత్రి నీవుగనిఁగానక కన్నులు
మూసికొనుచున్నావా? కట్టా! జాలిపుట్ట నేడ్చుచున్నావేమి?
నీ వెత యింతేకాదు. మావలెనే నీవును గృష్ణుని దాస్యము
నొంది యతని యడుగు లంటిన పూదండను గ్రొమ్ముడిం
దాల్పఁగోరెదవా? (వేఱొక్కతి) సముద్రమా! నీ వెక్క
ప్పుడును నిదురవోక మేలుకొనియుండి సదా బిట్టుగాఁ జప్పుడు
జేయుచున్నావే! మాకుఁ గలిగిన యీ గడపరాని యవస్థయే
నీకునుఁ బట్టెనా? ముకుందుని తోడి సంభోగమున మాకుచ
కుంకుమము మొదలగు గుఱుతులన్నియుఁ వాఁడు దొంగిలి
నట్లు, లక్ష్మి కౌస్తుభము మొదలగు నీవు లాంఛనములెల్ల
వానిచేతఁ గోలుపోయినట్లు చూపట్టుచున్నావే. కావుననే
మాయవస్థయే నీకును మూఁడినదా యని యడుగుచున్నాను.
* చంద్రుఁడా! నిన్ను బలవంతమయిన క్షయరోగము పట్టి
యున్నది. కావుననే క్షీణించుచు నీ వెలుంగులచేఁ జీఁకటిని
మాపకున్నావా యేమి? మావలెనే నీవును ముకుందుఁడు పలి
కిన మంతనపుఁ బలుకులను మిక్కిలియుఁ దలఁచుకొని యతని
యందే మనస్సుదగిలి వాకట్టువడి యున్నట్లు మాకుఁ జూపట్టు
చున్నావు. మలయానిలా! గోవిందుని కడగంటి చూడ్కులచే
మిక్కిలియుఁగలంగినలంగియున్న మాహృదయములందు మరులు

---

* ఒక్కొక్క వాక్యమును ఒక్కొక్కతి యడిగినట్లుగా మీఁదనెల్ల
గ్రహింపవలయునని తెలియునది.

మఱిమఱి పురికొలుపుచున్నావే! నీకు మేమేమి యపకారము చేసితిమి? ఏమియుఁ జేయ నపుడిట్లు మమ్ముఁ బీడించుటతగునా? యనిరి. (కృష్ణుని వెదకుచున్న యొక చెలువనుఁ జూచి పువ్వులు గోయుచున్నదిగాఁ దలఁచి మఱియొక్కతి దానితో) * 'ముద్దరాలా! ఏమో యాలోచించుచున్నావా? ఇదిగో ముందఱ విరియఁ బాఱుచున్న కుందమున్నది. కైకొనుము.' 'ఈ (మువర్ణము

---

* ఇందులకు.

'ముగ్ధే ధ్యాయసి కిం గృహాణ పురతః కుందం వికాసోన్ముఖం
కిం కుందేన మమామునా సుమనసః కీదృగ్విధాస్తే ప్రియాః।
పున్నాగం మృగయే సఖి శ్రుతిశిరోభూషా విశేషాయితం
గావోఽప్యుజ్ఝితసూన మాసత తదామోదప్రకర్షోన్ముఖాః' ॥

అని మూలము. ఇందుత్తర ప్రత్యుత్తరము లెట్లన—(ముగ్ధేధ్యాయసికిమ్)- ముద్దరాలా, ఆలోచించుచున్నావేమి? గృహాణ.. న్ముఖమ్=ముందఱ విరియఁ బాఱుచున్న కుందమును, అనఁగా మల్లెపూవును, 'చేకొనుము' అనెను. మొదటిది. 'కింకుందేన మమ అమునా' అమునా=ఈ, కుందేన = మల్లెతో మమకిం=నాకేమి' యని యర్థము. అమునా కుందేన='ము'వర్ణములేని కుందముతో నాకేమిపని-అనఁగా మువర్ణముగల కుందముతో - ముకుందునితో. నాకు పనియని భావము. రెండవది—'సుమనసః... ప్రియాః' ఎటువంటి పువ్వులు నీకు ప్రియములు, (మొదటిది)—'పున్నాగం... షాయితం' శ్రుతి శిరోభూషావిశేషాయితం = చెవికిని తలకును ఒక సొమ్ము అగు, పున్నాగం=పొన్నపూవును, మృగయే = వెదకుచున్నానని యర్థము. శ్రుతిశిరః= వేదశిరస్సులగు ఉపనిషత్తులకు సొమ్ము అగుచున్న, పున్నాగం = పురుష శ్రేష్ఠుని, వెదకుచున్నానని భావము. 'ఉజ్ఝితసూనమ్'=రాలిన పువ్వును = రాలినపొన్నపువ్వునన్నట. తత్ ఆమోద ప్రకర్ష ఉన్ముఖాః=దానివాసన

లేని) కుందముతో నాకుంబనేమి? అయితే నీకెట్టిపువ్వులు ప్రియము?' 'చెలీ! శ్రుతిశిరస్సులకు భూషావిశేషముగా నుండు పున్నాగమును వెదకుచున్నాను. దానినుండి యుజ్ఝితమైన సూనమునఁగల యామోదంపుఁ బెంపునకు నున్ముఖములై గోవులు నాపున్నాగమునే వెదకుచున్నవి. ఇఁక నేను వెదకుట చెప్పనేల?' యనెను. మేఘమా! శ్రీమంతా! నీవు యదూత్తముఁడగు కృష్ణునికి నెండసోఁకు దగులకుండుట మొదలగువానివలనఁ బ్రియుండవుగాఁ జూపట్టుచున్నావు. కాఁబట్టి నీవును మావలెనే శ్రీవత్సాంకునియందలి ప్రేమకుఁ గట్టువడి నిశ్చలముగా వానినే ధ్యానించుచున్నావా? ఏలన మావలె మిక్కిలియుఁ దమకముతో జలార్ద్రహృదయుఁడవై వానిని దలఁచితలఁచి మాటిమాటికి బాష్పధారలను విడుచుచున్నావు. వాని ప్రసంగమె దుఃఖముగదా! కాసోఁటుది యుక్తమే. కోకిలమా! ప్రియంవదుఁడగు శ్రీకృష్ణునిపదముల వంటి శబ్దములను బలుకుచున్నావు. రమణీయకంఠా! మృతు

యొక్క అతిశయముచేత ఉన్ముఖములై, గావోఽపి = పశువులును, ఆసత = ఉన్నవి. ఆపువ్వు వాసనకే పశువులును చొక్కి ఆచెట్టును వెదకుచుండఁగా నేను వెదకుటను జెప్పనేలయని యర్థము. గావః = వేదాంతవాక్యములును, ఉజ్ఝితసూనం = విడువఁబడిన జన్మముగలవానిని = జన్మరహితుని - అజుని ననుట, పున్నాగం = పురుషోత్తముని, తద్ ... న్ముఖాః = అతని కల్యాణగుణగణముల యతిశయమందు, ఉన్ముఖాః = ప్రతిపాదించుటకు, ఉన్ముఖములై - ఉన్ముఖములగుట మాత్రమేకాని ఆగుణము లనంతము లగుటచే పూర్ణముగా ప్రతిపాదింపవనుట, ఆసత = కేవలము వెదకుచు నున్నవి యని భావము.

లను బ్రతికించునట్టి కోమలములయిన యీ మాటలచేత నాకుఁజెప్పుము. నీకేమి ప్రియము నేనుఁ జేయుదును? శుకరాజమా! యదుదేవుఁడగు శ్రీకృష్ణుని సత్కథలను బాడుము. మేము నీకుఁ బాల నభిషేకము గావించెదము. నీవు విరహాగ్నితప్తములయిన మా హృదయములను లక్ష్మీకాంతుని కథామృతముచే మిక్కిలియుఁ దడుపుమా! పర్వతమా! నీవు గొప్పబుద్ధిగలవాఁడవు, కనుక నేమియుఁ గదలవు; పలుకవు. ఏదో గొప్పవిషయము నాలోచించుచున్నావు. మేము వసుదేవనందనుని యడుగులను స్తనములందుఁ దాల్పఁగోరునట్లు నీవును స్తనములవంటి నీశిఖరములచే వానిని దాల్పఁగోరుచున్నావా? ఓ సింధుపత్నులగు నదులారా! మాయదుపతియగు కృష్ణుని ప్రణయంపుఁ జూడ్కిని బడయక వానిచేత హృదయములు గో[illegible]డి మిక్కిలి చిక్కి స్రుక్కి యున్నారము. అట్లె మీరు నిపుడు వేసవిని మడుఁగు లెండి తామరలసొంపువోయి, భర్తయగు సముద్రుని ప్రణయంపుఁ జూడ్కిని బడయక కట్టా! చిక్కియున్నారుగదే! హంసమా! ఇట కూర్చుండుము, పాలు త్రావుము. కృష్ణుని ముచ్చటలను జెప్పుము. నీవు కృష్ణుని దూతయని యెఱుఁగుదుము. అజితుఁడగు కృష్ణుఁడు సుఖమున్నాఁడేకదా? వాని నెయ్యము చంచలమైనది. కనుక వాఁడు తొల్లి యాడిన మంతనములను దలంచుకొనునా? 'తలంచుకొనియె నన్నుఁ బంపినాఁ' డందువా? ఆహా! అట్లేని వాని నిటఁ బిలుచుకొనిరమ్ము. పోవుచున్నావు సరేకాని యెవ్వతె మమ్మును వంచించి తానొక్కతియె వానితో రమించుచున్నదో యాలక్ష్మినివిడిచి వానినిమాత్రము పిలుచు

కొనిరమ్ము! 'ఆ బిడయెప్పుడు వానియందే యుండునట్టిదే! దానిని దొలఁగఁబుచ్చఁదగమా' యందువా? ఆఁడువార మగు మాయందఱలో నది మాత్రమే యొక నిష్ఠగలదియా? మేము గామా?' యనిరి.

ఇట్లా మాధవుని పడఁతులు యోగీశ్వరేశ్వరుం డగుకృష్ణుని యందు నిటువంటిభక్తిని గావించుచు, నంత వైష్ణవియగు గతిని (ముక్తిని) బొందిరి. పెక్కుగానములచేతఁ బలువిధములఁ బాడంబడుచుండు నా హరి తనముచ్చట విన్నంత మాత్రముననే పడఁతుల మనముల బలవంతముగాఁ బట్టి యాకర్షించు ననఁగా, ఇఁకఁ గన్నారఁ జూచుచుండు మగువల మనంబుల హరించుటను జెప్పనేల? ఎవ్వరు భర్తయను బుద్ధిని జగద్గురుండగు నా భగవంతునికి, నడుగులు పిసుకుట మొదలగు పనులచేఁ బ్రేమంబునఁ బరిచర్య సేసిరో వారల తపమేమని వర్ణింపవచ్చును? ఇట్లు సత్పురుషులకుఁ బ్రాప్యుం డగు నప్పరమపురుషుఁడు వేదోక్తమగు కర్మమును జక్కఁగా ననుష్ఠించుచు ధర్మార్థకామములకు స్థానము గృహమేయని మాటికిఁ జూపినవాఁడయ్యె. ఇట్లు గృహస్థుల యుత్కృష్ట ధర్మము నూఁదిన యా కృష్ణునకుఁ బదాఱువేల నూటయెన మండ్రు దేవులుండిరి. అన్నుల తలమిన్నలగు నా చిన్నారులలో మునుపు చెప్పఁబడిన రుక్మిణీమొదలగు నెనమండ్రును బుత్రవతులుగానే యుండిరి. ఈశ్వరుండు కృష్ణుఁ డప్రతి హత సంకల్పుఁడుగానఁ దన కెందఱు భార్యలో యందఱి యందు నొక్కొక్కతికిని బదేసిపుత్రులను గాంచినవాఁ డయ్యె. ఉద్దామవీర్యులయిన యాపుత్త్రులలోఁ బదునెన

మంత్రులు మహారథులు నుదారయశస్కులునై యుండిరి. వారి నామములను జెప్పెదను వినుము. వారెవ్వరనః—ప్రద్యుమ్నుఁడు, అనిరుద్ధుఁడు, దీప్తిమంతుఁడు, భానుఁడు, సాంబుఁడు, మధుఁడు, బృహద్భానుఁడు, చిత్రభానుఁడు, వృకుఁడు, అరుణుఁడు, పుష్కరుఁడు, దేవబాహుఁడు, శ్రుతదేవుఁడు, సునందనుఁడు, చిత్రబాహుఁడు, విరూపుఁడు, కవి, న్యగ్రోధుఁడు, అగుదురు. త్రివక్రయను పేరుగల కుబ్జయందు నుపశ్లోకుండను పుత్త్రుఁడు పుట్టెను. అతఁడు నారదునకుఁ జక్కశిష్యుఁడు. అతఁడు కృష్ణునకు ననువ్రతుఁడై చిత్తము నవిచ్ఛిన్నముగా భగవత్సమాధియందు నెలకొలిపెను. అతఁడే పంచరాత్రమనంబడు సాత్వత తంత్రమును జెప్పెను. దాని నెఱింగినవాఁడు ముక్తినొందుచున్నాఁడు. ఆ తంత్రమునందు, స్త్రీలకును శూద్రులకును, దాసులకును, వైష్ణవంబగు తాపపుండ్రాది సంస్కారము చెప్పఁబడి యున్నది. మధురిపుండగుకృష్ణునకుఁ బుట్టిన యాపుత్త్రు లందఱ లోపల రుక్మిణియందుఁ బుట్టిన ప్రథమపుత్త్రుఁడు ప్రద్యుమ్నుఁడు. తండ్రివలెనే రూప పరాక్రమములు గలిగియుండెను. అమ్మహారథుఁడు రుక్మికూఁతును బెండ్లియాడెను. ఆ పడఁతియం దతనికి ననిరుద్ధుఁ డనుకొడుకు పదివేల యేనుఁగుల బలిమితోఁ బుట్టెను. ఆ రుక్మిదౌహిత్రుఁ డనిరుద్ధుఁడతని పౌత్త్రిని బెండ్లాడెను. అతని కామగువయందు వజ్రుఁడను వాఁడుపుట్టెను. వాఁడే ముసలమువలని యదుకుల నాశమునందుఁదప్పి మిగులునట్లు కృష్ణుఁడు గావించెను. అతనికిఁ బ్రతిబాహుఁడును, ప్రతిబాహునకు సుబాహుండును, సుబాహునకు ధర్మ

సేనుఁడును, ధర్మసేనునకును శ్రుతసేనుఁడును బుట్టెను. ఈ కులమందుఁ బుట్టినవారెవరును నిర్ధనులును పెక్కుబిడ్డలుగనని వారును, అల్పాయుష్యులును, అల్పవీర్యులును, అబ్రహ్మణ్యులును లేరయిరి. యదువంశమునఁ బుట్టి పరాక్రమ కృత్యములం బ్రఖ్యాతులైన పురుషులను లెక్కించుటకుఁ బదివేల కోలఁది సంవత్సరము లయినను శక్యముగాదు. యదుకుమారుల కాచార్యులయినవారుమాత్రము మూఁడుకోట్ల యెన మన్నూఱు మందియని మాకు వినికి. యదుకులం దొక సహదేవునికి మాత్రము పదివేలలక్షల పుత్రులనఁగా మహాత్ములగు యాదవులను లెక్కపెట్టుటకు నెవ్వఁడు పూనును. దేవాసుర యుద్ధమునందు హతులయిన దైత్యులు మిక్కిలి భయంకరులగువారు మనుష్యులందుఁ బుట్టి ప్రజలను మిక్కుటముగా బాధింపఁదొడంగిరి. వారి నిగ్రహించుకొఱకు హరి యానతియ్యఁగా దేవతలు యదుకులమం దవతరించిరి. వారేవృష్ణులు, అంధకులు మొదలుగా నూటయొక్కండు కులములయిరి. వారల కందఱకును భగవంతుఁడగు హరి ప్రభువుగా నుండుటకు శ్రీకృష్ణరూపముగ నవతరించెను. అతని ననువర్తించి యాదవు లెల్లవారును, వృద్ధి నొందుచుండిరి. వారు కృష్ణుఁడు శయనించునపుడును, గూర్చుండునపుడును, దిరుగునపుడును, మాటాడునపుడును, గ్రీడించునపుడును, జలకమాడునపుడును, గుడుచునపుడును, నింకను వేఱుక్రియలు గావించునపుడును, నా ప్రభునియందు మనస్సులు దగిలియుండిరి కాని యతనిని దమ యంతరాత్మయని యెఱుంగరయిరి. రాజా! ఇంతెకు స్వర్గనది గంగయే యన్నిట నెక్కుడయిన

తీర్థముగా నుండెను. ఇప్పుడు యదువులందుఁ బుట్టిన శ్రీకృష్ణ కీర్తిరూపంబయిన తీర్థ మతనిపాద శౌచంబగు నా గంగాతీర్థమును దక్కువ గావించినదయ్యె. అతని యశస్సె యన్నితీర్థములకుఁ దలమిన్న. అట్లే ద్వేషించినవారును ప్రేమించినవారును నతని సాధర్మ్యమును బొందిరి. ఎవ్వతె కటాక్షలేశము నిగుడుటకై బ్రహ్మాదులెంతయుఁ బాటువడుదురో యట్టి లక్ష్మీదేవి యతనికి ననన్యార్హశేషభూతయై యుండునది. ఆ భగవంతుఁడు తన్ను విన్నను బలికినను నర్థము దెలియక తోఁచినట్లుచ్చరించినను నమంగళముల నెల్లఁ దూలించును. మఱి కృష్ణుఁడాయా వృష్ణివంశములందు ధర్మముల నెల్లఁ బ్రవర్తింపఁజేసెను. అట్టి కృష్ణుఁడు, కాలాభిమానియగు సుదర్శనచక్రమాయుధముగాఁగలవాఁడు, భూభారమును హరించుట యొక చిత్రము గాదు. సమస్తజనులకును ధారకుఁడై దేవకియందుఁ గర్మవశుఁడై పుట్టకపోయినను బుట్టినవాఁడను మాటమాత్రమొంది, యదుశ్రేష్ఠుల సమూహముల నెడు భుజములచే నధర్మమును దూలించుచు, వానివాని యధికారములను బాటింపక బృందావనమందలి తరుగుల్మాదులగు స్థావరములకును జంగమములగు బశుపక్ష్యాదులకును నేదేనొక సంబంధముచేతఁ బ్రాప్తిప్రతిబంధకమగు బాపమును బోకార్చుచు, మిక్కిలి చిఱునవ్వు దొలఁకుచుండు నెమ్మొగముచే వ్రేపల్లెయందు గొల్లపూవుంబోఁడులకును మరులు పెచ్చు పెరుఁగఁ జేయుచుండు శ్రీకృష్ణుఁడు సర్వోత్కృష్టుఁడై వర్తిల్లుఁగాక. ఇట్లు తన నిగమమందుఁ జెప్పఁబడిన ధర్మములను రక్షింపఁగోరి లీలార్థము దేహమును గైకొన్న యదూత్తముండా పరమపురుషుఁడు ధర్మరక్షణమున కను

రూపముగాఁ గావించిన యిటువంటి మానుషచేష్టారూపము లగు విడంబనములను వినువారికిని గీర్తించువారికిని భక్తియో గము పుట్టుటకు నడ్డులయిన పాపకర్మములనెల్ల రాచిపుచ్చునట్టి యా చేష్టితములను నా భగవంతుని పదారవిందముల భక్తిని గావించు పురుషుఁడు వినుచున్నాఁడు. పురుషుఁడు ప్రతిసంధ్య మును ముకుందుని సిరిదోలఁకు ముచ్చటలను వినుచును గీర్తిం చుచును జింతించుచు నుండుటవలన నతనివలని యనువృత్తి మిక్కిలి వర్ధిల్లుచున్నది. అట్టి యనువృత్తిచేతఁ గృతాంతుఁ డెవ్వరికిఁ గడవరాకుండునో యట్టి జనులకును దుఃఖమును బోకార్చునట్టి యా భగవంతుని స్థానమును బొందుచున్నాఁడు. ఆ స్థానమో కేవలమైనదిగాదు. అట్టి స్థానమును బడయఁగోరి రాజులుసైతము గ్రామములను దిగవిడిచి యడవులకుఁ దప ముసేయఁ బోవుదురు' అనెను.

ఇది తొంబదియవ యధ్యాయము

శ్రీ మహాభాగవతము దశమస్కంధము

సమాప్తము

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA120B127
పుస్తకం పేరు	శ్రీమద్భాగవతము ఆంధ్ర వచనము 07
తారీఖు	28/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	357
పెద్ద సైజు పేజీలు	no
ఖాళీ పేజీలు	2070A,2150B,2210A,2222A,2258A,2304A,2344A
లేని పేజీలు	1TO2026
తయారు చేసినది	nazma
పేజీలు విడదీసినది	nazma
స్కాన్ చేసినది	Aswini
పరీక్ష చేసినది	KASIMBI
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	no
పరిస్థితి	good